

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**GÖÇLERİN AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİNE ETKİLERİ:
SURIYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cüneyt DEMİR

**Düzce
Aralık, 2021**

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**GÖÇLERİN AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİNE ETKİLERİ:
SURIYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cüneyt DEMİR

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇAYLI

Düzce

Aralık, 2021

Cüneyt Demir
Düzce Üniversitesi, LÜEE
Yüksek Lisans Tezi
Aralık, 2021

GÖÇLERİN AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİNE ETKİLERİ:
SURİYE ÖRNEĞİ

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

GÖÇLERİN AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİNE ETKİLERİ:
SURİYE ÖRNEĞİ

Cüneyt DEMİR tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇAYLI

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇAYLI

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ATATORUN

Süleyman Demirel Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 27/12/2021

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Suriye krizi sonrası yaşanan sığınmacı göçünün Avrupa Birliği coğrafyasına siyasal etkilerini incelemektir. Yaşanan göçlerin Avrupa Birliği siyasetine etkileri nelerdir sorusuna cevap aranmıştır. Bunun yanında tespit edilen siyasal etkilerden biri olarak üye ülkelerde güçlenmeye başlayan sağ siyasal partilerin, yaşanan Suriyeli sığınmacı krizi ile bağlantısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, Suriye iç savaşının doğurduğu sığınmacı krizi sonrasında AB vatandaşlarının yaşanan olumsuzlukların etkisi ve aşırı sağ siyasal partilerin sığınmacı göçünü propaganda aracı olarak kullanması sonrasında, aşırı sağ partilerin oy oranlarında ciddi artışlar gözlemlenmiştir. Krizin hafiflemesi ve alınan önlemler sonrası AB'ye göçün frenlenmesi ile aşırı sağ siyasal partiler oy kaybetmeye başlamıştır. Suriyeli sığınmacı göçünün, AB siyasetinde aşırı sağ partileri güçlendirdiği sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma sırasında bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren, her konuda ve koşulda desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇAYLI hocama teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans eğitimim sürecinde emeği geçen başta Prof.Dr. Zafer AKBAŞ hocam olmak üzere tüm hocalarıma saygılarımı sunarım. Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak desteklerini esirgemeyen anne ve babama, bu süreçte benden manevi desteğini hiçbir şekilde esirgemeyen, tez yazımının her anında bana destek olan değerli eşim Ebru DEMİR'e göstermiş oldukları tüm fedakârlıklardan dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Cüneyt DEMİR

ÖZET

GÖÇLERİN AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİNE ETKİLERİ: SURİYE ÖRNEĞİ

DEMİR, Cüneyt

Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇAYLI

Aralık 2021, 202 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Suriye iç savaşı sonrası yaşanan göç hareketinin, Avrupa Birliği'ne siyasal etkilerinin analiz edilmesidir. Özellikle Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından oluşan güç boşluğu sonrası Irak, Afganistan ve Suriye gibi çeşitli kriz alanlarının, bitmeyen çatışma ve savaşların ortaya çıkması, bu ve benzeri bölgelerde yaşayan milyonlarca insanı sığınmacı konumuna düşürmüştür. Çalışmada Avrupa Birliği'ne doğru yaşanan göç hareketinin, Birliğin siyasetine etkisi ve bu durumun yabancı düşmanlığı ile sağ siyasal hareketi etkileyip etkilemediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Avrupa Birliği gibi savaşız toplum gayesi ile oluşturulan bir çekim merkezine doğru oluşan göç hareketlerinin etkileri araştırılmıştır. AB'ye matematiksel konum olarak oldukça uzak sayılabilecek Afganistan, Irak ve Suriye gibi coğrafyalarda çıkan insanlık sorunlarının, küreselleşen dünyada göz ardı edilemeyeceği ve etkilerinin tüm dünyada hissedileceği gerçeği ile hareket edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde göçlerin nedenleri konusu açıklanmaya çalışılmış ve dünya üzerinde zorunlu göç hareketi doğuran insan hakları ihlalleri ve çatışma bölgelerinin etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Avrupa Birliği'nin göçe ilişkin yaklaşımı, kurucu anlaşmalar ve ortak göç politikasının şekillenmesi çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümündeyse, Avrupa Birliği'ne doğru olan göçmen hareketinin, Birlik siyasetine etkisi incelenmiştir. Bu çerçevede özelde Suriye krizinin ardından artan göç

dalgasının birlik ekonomisine etkisi üzerine de durulmuş, ardından siyasal anlamda birlik ülkelerinde ve AB kurumlarında oluşturduğu etkiler incelenmiştir.

Son yıllarda Avrupa Birliği ülkelerinde aşırı sağcı siyasal söylemlerin artış eğiliminde olması, yaşanan yabancı göçünün bir sonucu mudur? Sorusu çalışmanın cevabını aradığı temel sorudur. Bu sorunun cevaplanması için AB ülkelerinde yaşanan siyasal gelişmeler, aşırı sağ partilerin seçim dönemlerinde göçmen sorununu propaganda malzemesi yaparak elde ettiği başarılı sonuçlar istatistikler ile ortaya konulmuştur. Suriyeli sığınmacı krizinin zirve yaptığı dönemler incelendiğinde aşırı sağ partilerin, ulusal parlamentolarda elde ettikleri başarılar yanında AB Parlamentosunda da etkili olmaya başladığı gözlenmiştir.

Krizin durağanlaşarak etkisini yitirmeye başladığı dönemde ise aşırı sağ partilerin etkisinin azaldığı görülmüştür. Sonuç olarak çalışma hedefine ulaşarak göçmen yoğunluğunun artmaya başlamasıyla yabancı düşmanlığında artış yaşandığı, bunun da aşırı sağ söylemlere neden olduğu, bu söylemleri dillendiren partilerin oy oranlarında artış gözlemlendiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Göçler, Avrupa Birliği, Siyaset, Suriye

ABSTRACT

**THE EFFECTS OF MIGRATIONS ON EUROPEAN UNION POLITICS: THE
CASE OF SYRIA**

DEMİR, Cüneyt

Master's Degree, Department of International Relations

Thesis Advisor: Dr. Lecturer Şahin ÇAYLI

December 2021, 202 page

The aim of this study is to analyze the political effects of the migration movement after the Syrian civil war on the European Union. The emergence of various crisis areas, such as Iraq, Afghanistan and Syria, and endless conflicts and wars, especially after the power vacuum after the end of the Cold War, has made millions of people living in these and similar regions become refugees. In the study, it is aimed to reveal the effect of the migration movement towards the European Union on the politics of the Union and whether this situation affects the xenophobia and the right-wing political movement.

The effects of migration movements towards a center of attraction created for the purpose of a war-free society, such as the European Union, was investigated. In the study, it has been acted on with the fact that the problems of humanity in geographies such as Afghanistan, Iraq and Syria, which can be considered quite far from the EU in terms of mathematic location, cannot be ignored in the globalizing world and their effects will be felt all over the world.

In the first part of the study, the causes of migration were tried to be explained and the effects of human rights violations and conflict zones that caused forced migration in the world were tried to be determined. In the second part of the study, the approach of the European Union to migration is examined within the framework of the founding agreements and the shaping of the common migration

policy. In the third part of the study, the effect of the migrant movement towards the European Union on the politics of the Union was examined. In this context, the effect of the increasing immigration wave on the Union economy, especially after the Syrian crisis, was also emphasized, and then the effects of the political sense on the Union countries and EU institutions were examined.

Is the increase in far-right political discourse in the European Union countries in recent years a result of foreign migration? This is the basic question that the study seeks to answer. In order to answer this question, the political developments in EU countries and the successes of far right parties by making the immigration problem a propaganda material during the election periods are presented. When the peak periods of the Syrian refugee crisis are examined, it is observed that the far-right parties have started to be effective in the EU Parliament as well as the successes they have achieved in the national parliaments.

In the period when the crisis started to stagnate and lose its effect, it was observed that the influence of far-right parties decreased. As a result, it was concluded that there was an increase in xenophobia as the immigrant density started to increase by reaching the study target, which led to far-right discourses, and an increase in the vote rates of the parties that voiced these discourses.

Keywords: Migrations, European Union, Politics, Syria

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE MÜLTECİ HAREKETİNE NEDEN OLAN KOŞULLAR

1.1. Küreselleşme	4
1.2. İklim Değişikliği ve Doğal Afetler	7
1.3. Ekonomik Nedenler	12
1.3.1. Sömürgecilik Temelli Göçler	13
1.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Yaşananlar	15
1.4. Sosyo-Kültürel Nedenler	16
1.5. Siyasal Sebepler, Bölgesel Krizler ve Çatışmalar	17
1.5.1. Filistin Meselesi.....	17
1.5.2. Irak İşgali ve Körfez Savaşları.....	18
1.5.3. Afganistan’a Müdahale	20
1.5.4. Arap Baharı ve Suriye	23
1.5.5. Libya’da Yaşanan Gelişmeler	25
1.5.6. Diğer Kriz Alanları ve Gelişmeler	29
1.5.6.1. Bosna-Hersek Savaşı	30
1.5.6.2. Kosova Meselesi.....	31
1.5.6.3. Rus Arka Bahçesi Gürcistan	33
1.5.6.4. NATO Genişlemesi ve Ukrayna’ya Rus Müdahalesi	34
1.5.6.5. Nijerya ve Boko-Haram Terörizmi.....	36

1.5.6.6. Bolivarçı Venezuela Sosyalizmi	38
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇE İLİŞKİN YAKLAŞIMI

2.1. Avrupa Birliği Kurucu Anlaşmaları Bağlamında İnceleme	42
2.1.1. Paris Antlaşması (1951- AKÇT'yi Kuran Antlaşma).....	42
2.1.2. Roma Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu.....	45
2.1.3. Füzyon Antlaşması ve Avrupa Toplulukları	47
2.1.4. Avrupa Tek Senedi	47
2.1.5. Maastricht Antlaşması.....	51
2.1.6. Amsterdam Antlaşması	55
2.1.7. Nice Antlaşması	57
2.1.8. Lizbon Antlaşması	59
2.2. Avrupa Birliği'nin Ortak Göç Politikasının Şekillenmesi	62
2.2.1. Trevi Grubu	63
2.2.2. Schengen Anlaşması ve Müktesebatı	64
2.2.3. Dublin Konvansiyonu ve Dublin Tüzüğü.....	66
2.2.4. Tampere Zirvesi.....	70
2.2.5. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı	72
2.2.6. Laeken ve Seville Zirveleri	74
2.2.7. FRONTEX (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı)	76
2.2.8. Lahey Programı ve Birliğin Göçe Yönelik Global Yaklaşımı	77
2.2.9. Avrupa Göç ve İltica Paktı (AGİP).....	80
2.2.10. Stockholm Programı.....	81
2.2.11. Avrupa Sınır Gözetim Sisteminin (EUROSUR) kurulması	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞI SONRASI YAŞANAN GÖÇMEN HAREKETİNİN AVRUPA BİRLİĞİNE ETKİLERİ

3.1. AB'ye Yönelik Düzensiz Göçün Artışı ve Sayısal Veriler	85
3.2. Göçmen Hareketinin Avrupa Birliği Ekonomisine Etkileri	92
3.2.1. Suriye İç Savaşı'nın AB Ekonomisine Yansımaları	93

3.2.2. Suriye İç Savaşı Sonrası Alınan Önlemler ve Geri Kabul Antlaşmaları	96
3.2.2.1. Geri Kabul Anlaşması Prosedürü	98
3.2.2.2. Türkiye İle Yapılan Görüşmeler ve Anlaşmalar	99
3.3. Sığınmacı Krizinin Avrupa Birliği Siyasetine Etkileri	101
3.3.1. AB Kurumlarında Göç Siyaseti	102
3.3.1.1. Avrupa Konseyi	103
3.3.1.2. Avrupa Komisyonu	104
3.3.1.3. Avrupa Parlamentosu	107
3.3.2. Polonya Seçimlerinde Göçmen Krizinin Etkileri	111
3.3.3. Akdeniz Ülkelerinde Yaşanan Gelişmeler	112
3.3.3.1. Yunanistan	113
3.3.3.2. İtalya	116
3.3.3.3. İspanya ve Malta	119
3.3.4. Macaristan ve Bulgaristan'ın Anti-Göçmen Politikaları	125
3.3.4.1. Macaristan	125
3.3.4.2. Bulgaristan	129
3.3.5. Fransa'nın Suriye Göçüne Bakışı	132
3.3.6. Merkel Almanya'sının Yaklaşımı	137
3.3.7. Avusturya'da Sağ Siyasetin Yükselişi	144
3.3.8. Hollanda Siyasetinde Radikalleşme	147
3.3.9. BREXIT Süreci ve İngiltere	150
SONUÇ	155
KAYNAKÇA	161

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara Göre Libya'da Yerinden Edilmiş Kişiler.	29
Tablo 2. Son 30 Yılın Mülteci, Sığınmacı ve IDPs Verisi.	30
Tablo 3. Menşe Ülkeye Göre En Çok Uluslararası Yerinden Olma Durumu	40
Tablo 4. Ülkeye Gelen Yabancı Sayıları.....	87
Tablo 5. Ülkeye Gelen Sığınmacı Girişleri	88
Tablo 6. Önceki Yıllarda AB Coğrafyasına Akdeniz'den Gelen Mülteciler.	90
Tablo 7. İspanya'ya Akdeniz Üzerinden Gelen Mülteci Sayıları.	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. BMMYK Verilerine Göre Akdeniz Üzerinden Yaşanan Göç.....	89
Şekil 2. Batı Balkan Rotası	125

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği (European Union - EU)
ABA	:Avrupa Birliği Antlaşması (Treaty on the European Union)
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri (United States of America - USA)
ABİA	:Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma (Treaty on the Functioning of the European Union)
ABTHA	:Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (European Union Agency for Fundamental Rights - FRA)
AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu (The European Economic Community - EEC)
AKÇT	:Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (European Coal and Steel Community - ECSC)
AT	:Avrupa Topluluğu/Toplulukları
ATA	:Avrupa Topluluğu Antlaşması
ATAD	:Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
ATS	:Avrupa Tek Senedi (Single European Act)
BAB	:Batı Avrupa Birliği
BM	:Birleşmiş Milletler (United Nations-UN)
BMMYK	:Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR)
CEAS	:Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (Common European Asylum System)
DPT	:T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (Mülga)

EASO	:Avrupa İltica Destek Ofisi (European Asylum Support Office)
EMN	:Avrupa Göç Ağı (European Migration Network)
ESY	:Entegre Sınır Yönetimi
EUROSUR	: Avrupa Sınır Gözetim Sistemi (European Border Surveillance System)
EURATOM	:Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (The European Atomic Energy Community)
FAO	:Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations)
GAMM	:Göçe Yönelik Global Yaklaşım (The Global Approach to Migration and Mobility)
MPI	:Göç Politikaları Enstitüsü (Migration Policy Institute)
OAU	:Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity)
OEEC	:Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (Organisation for European Economic Co-operation)
IDMC	:Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi (Internal Displacement Monitoring Centre)
IDPs	:Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
ILOs	: Göç İrtibat Yetkilileri (Immigration Liaison Officers)
IOM	:Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
IPCC	:Hükümetler-arası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change)

UNRWA :Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East)

SCIFA :Göç, Sınırlar ve Sığınma Stratejik Komitesi (Strategic Committee on Immigration, Frontiers and Asylum)

SIS :Schengen Bilgi Sistemi (Schengen Information System)

SSCB :Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

VIS :Vize Bilgi Sistemi (Visa Information System)

GİRİŞ

İnsanların gönüllü ya da zorunlu olarak yaşadıkları yerden farklı bir coğrafyaya yaşamak amacı ile yer değiştirmesi şeklinde tanımlayabileceğimiz göç, insanlık tarihinin ilk başlarından beri insanların hareket etme ihtiyacı ile şekillenmiş ve günümüze dek çeşitli nedenler ile bireysel ya da kitleler halinde meydana gelmiştir. İç ve dış baskılar, insan hakları ihlalleri, savaşlar, işgaller, kıtlık, doğal afetler, insanları yaşadıkları yeri terk etmek zorunda bırakmaktadır. Zorunluluk içeren bu göç hareketleri yanında gönüllü olarak yapılan göçler de mevcuttur. Özellikle ekonomik nedenlerin ön plana çıktığı gönüllü göçler, daha ziyade bireysel anlamda ortaya çıkmakta, kitlesel hareketlerin ise daha çok bir mücbir sebep dâhilinde ortaya çıktığı bilinmektedir.

Bu çalışmanın yapılmasındaki dayanak noktası, göç hareketinin hedef ülke ya da coğrafyaya etkisini incelemek olacaktır. Özellikle son yirmi yılda dünyanın çatışma bölgelerinden yaşanan göç hareketlerinin artışı ve bu göç hareketinin yaşandığı coğrafyalara etkisinin boyutlarını öğrenme arzusu çalışmanın temel unsuru olmuştur. Dünyanın en önemli çekim merkezlerinden biri olan ve dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip olan Avrupa Birliği'nin, yaşanan göç hareketlerinin artışı ile birlikte, siyasal olarak hangi boyutta etkilendiği, çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Çalışmada Arap Baharı sürecinde Suriye'de yaşanan olayların iç savaş haline gelmesinin ardından, ülkesini terk etmek zorunda kalan milyonlarca Suriyelinin, AB coğrafyasına iltica başvurusu yapmak üzere yönelmesi neticesinde artan göçlerin, “Avrupa Birliği siyasetine etkileri nelerdir” sorusu araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede şu sorulara da cevaplar aranmıştır: Yaşanan Suriyeli sığınmacı göçü AB siyasetine ne gibi etkiler bırakmıştır? Yaşanan olaylar neticesi üye ülkeler arasında politik tutum farklılıkları yaşanmış mıdır? Üye ülkelerde aşırı sağ siyasal hareketler artışa geçmiş midir? Yaşanan kriz AB'nin siyasal geleceği bakımından tehdit olarak değerlendirilebilir mi?

Çalışmanın sayıltısı, Suriyeli sığınmacı krizi ve göçmen hareketi sonrasında AB üye ülkelerinde, yabancı düşmanlığı ve aşırı sağ siyasal söylemlerde artış yaşanmaktadır, şeklinde oluşmuştur. Çalışma temel olarak göç yazını sınırı içerisinde hazırlanmıştır. Çalışma Arap Baharı gelişmelerinin Suriye'ye yansması ile iç savaşa dönüşen olaylar neticesinde yaşanan zorunlu göç hadisesinin ortaya çıkardığı etkiler bağlamında zamansal sınırlılıklar ve Avrupa Birliği üzerine etkileri bağlamında mekânsal sınırlılıklar içermektedir. İlk iki bölüm, yapılacak çalışmanın tarihsel altyapısı mahiyetinde hazırlandığından, zaman ve mekan sınırlılığı içerisinde tutulamamıştır. Çalışmada Suriyeli sığınmacı göçünün AB coğrafyasına etkilerini ortaya koyma bakımından betimsel bir araştırma yöntemi benimsenmişken, artan sığınmacı göçünün yabancı düşmanlığını ve aşırı sağ siyasal hareketleri arttırdığını ortaya koyması bakımından koralasyonel bir araştırma metodu da uygulanmıştır. Bu çerçevede literatür taraması yapılarak, akademik kaynaklardan yararlanılmış, AB ve uluslararası kuruluşların resmi yayınlarından, güvenilir haber kuruluşlarının internet sitelerinden faydalanılmıştır.

Suriye'de yaşanan gelişmeler sonrasında ülkelerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insanın önemli bir bölümü Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye tarafından geçici koruma statüsü verilen bu kişiler Suriye'de suların durulmaması nedeniyle ülkeleri dışında zor koşullarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Milyonlarca insanın çatışmalar nedeniyle kitleler halinde farklı ülke sınırlarında yaşamasının çok çeşitli sorunlara yol açtığı bilinmektedir. Türkiye ve AB arasında Suriyeli sığınmacılar konusuyla ilgili çeşitli çalışmalar, ikili ilişkiler bağlamında literatürde yer almaktadır. Bu çalışmayla konuya literatürde fazlaca değinilmeyen Suriye iç savaşının özellikle AB siyasetine etkileri bağlamında yaklaşılarak, literatüre katkı yapılması düşünülmüştür.

Çalışmaya, Suriye ve benzeri krizlerin günümüz dünyasında mesafe gözetmeksizin her coğrafya, siyasal oluşum ya da ülke için bir etkisi olduğu varsayımıyla başlanmıştır. Avrupa Birliği iç savaşın başlangıcında konuya soğuk yaklaşması, krizin büyümesine kitlesel göçlerin yaşanmasına ve bu göçlerin bir zaman sonra AB coğrafyasına yönelmesine yol açmıştır. AB'nin bu kriz karşısında siyasal olarak yıprandığı, Brexit kararının alınmasında sürecin etkisinin olduğu,

yaşanan gelişmelerin üye ülkelerde aşırı sağ siyasal söylemleri kuvvetlendirilerek, halk nazarında taban bulmaya başladığı ve bunun sonucu olarak seçim sonuçlarında aşırı sağ siyasal partilerin oy oranlarının yükselmesine yol açtığı ortaya konulmak istenmiştir. Bu durumun toplumda yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığını arttırdığı varsayımı doğrulanmaya çalışılmıştır.

Öncelikle dünyadaki göçlere neden olan çeşitli sebepler gruplandırılarak, geniş bir çalışma alanına sahip göç yazını içerisinde bulunan siyasal sebepler nedeniyle ortaya çıkan göçlerin, örnek ülke incelemeleri ile ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede Filistin, Afganistan, Irak ve Suriye gibi büyük çaplı mülteci oluşturma potansiyeli olan krizler nitelik ve nicelik olarak incelenmiştir. Ardından Avrupa Birliği'nin göçe ilişkin yaklaşımı iki kategoride incelenerek, son on yılda yaşanan Suriye gelişmelerinin etkilediği AB'nin göç konusu üzerinde yaptığı çalışmalar ortaya konulmak istenmiştir. Bu çerçevede ilk olarak AB'yi oluşturan antlaşmalar ve bu antlaşmaların göç ile ilgili bölümleri ortaya konulmuştur. İkinci olarak ise göç konusu üzerinde özel olarak geliştirilen anlaşmalar ve zirveler ele alınmıştır. Son olarak son on yılda artışa geçen göçlerle ilgili olarak sayısal veriler ortaya konularak giriş yapılmıştır. Ardından göçler neticesinde AB ekonomisinin ve üye ülke ekonomilerinin etkilenmesi ve Suriye krizinin etkileri üzerinde durulmuştur. Yaşanan Suriyeli sığınmacı krizinin AB siyasetine etkileri incelenmiş, burada AB kurumlarının yanında üye ülkelerde meydana gelen iç gelişmeler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde cevabı aranan sonuçlara ulaşılarak, Suriye iç savaşı sonrası AB coğrafyasına doğru yaşanan göç hareketinin, Avrupa Birliği siyasal hayatında olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Özellikle sığınmacı krizinden en çok etkilenen Yunanistan, İtalya ve Macaristan gibi ülkeler ile Almanya, Avusturya, Fransa ve İsveç gibi ülkeler kriz sürecinde fikir ayrılıkları yaşamıştır. Sığınmacı göçünün artışa geçtiği dönemlerde üye ülkelerin çoğunda aşırı sağ siyasal partilerin güçlendiği görülmüştür. Brexit süreci sonrası İngiltere'nin Birlikten ayrılması sürecine de etkisi olan göç sürecinin Suriye krizi benzeri yüksek oranda sığınmacı akınına neden olması durumunda Birliğin siyasal geleceği açısından yeni krizleri ortaya koyabileceği değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE MÜLTECİ HAREKETİNE NEDEN OLAN KOŞULLAR

Çalışmanın birinci bölümünde çeşitli göç sebepleri üzerinde durulmuştur. Göçlerin sebepleri arasında yer alan, küreselleşme; ekonomik sebepler; sosyo-kültürel nedenler ve siyasal sebepler ve bunun sonucu yaşanan çatışmalar alt başlıklar olarak incelenerek, bu faktörlerin göçe neden olma potansiyelleri ortaya konulmuştur. Göçlere neden olan koşulların tarihsel seyri hakkında da bilgi içeren ilk bölüm, Avrupa Birliği'ne yönelik göçlerin de sebeplerini içermesi bakımından bu başlık altında incelenmiştir.

1.1. Küreselleşme

Küreselleşmeyi kapitalizmin gelişimi ile birlikte değerlendirmek gerekir yani küreselleşme kapitalizmle beraber başlamıştır. Bireylerin, hizmetlerin ve ürünlerin, kapitalizmin yanında küreselleşme ile beraber sınırları aşır tüm dünyada dolaşıma girdiğini görmekteyiz (Adıgüzel, t.y.: 120). Küreselleşmenin getirdiği ekonomi ve finansın uluslararası bir hal alması ve ulaşımın ve iletişimin teknolojik gelişmelerin yardımı ile kolaylaşması, insanların ülkeler arası seyahat ve göç eğilimini yoğunlaştırmaktadır (Sayın vd., 2016: 5). Bu yönü ile öncelikle küreselleşmenin ne anlama geldiğini çözümlemek göçlere etkisini anlamada bize yardımcı olacaktır.

Sander küreselleşme (globalleşme olarak tanımlamıştır) kavramını çeşitli insan topluluklarının global bir sistem içine alınması süreci olarak yorumlamaktadır. Devamında ise, “sistem, parçaları arasında düzenli ilişkiler olan bir bütünse, çeşitli uygarlıklar arasında düzenli ve sürekli bir alışverişin, etkileşimin bulunması bir dereceye kadar bugünkü dünyanın temel özelliğidir ve yarın büyük ölçüde böyle olacaktır” (Sander, 2003b: 37) yorumunda bulunmuştur. Son zamanlarda adeta büyülü bir kelime halini alan küreselleşme, bazıları tarafından mutluluğun kaynağı görülürken, bazılarına göre ise mutsuzluğumuzun nedeni haline

gelmiştir. Herkesin üzerinde uzlaştığı konu ise küreselleşmenin, geri döndürülemeyecek bir süreç olması ve herkesi etkileyen, dünyanın kaçamayacağı kaderi olarak yorumlanmasıdır (Bauman, 2016: 7).

Küreselleşme, devletlerarasındaki siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlantıların gelişmesi ve yaygınlaşması, ideolojik farklılıklara dayanan kutuplaşmaların bertaraf edilmesi, farklı inanış, beklenti ve toplumsal kültürlerin daha iyi tanınması, devletlerarasındaki ilişkilerin yoğunlaştırılması gibi birbirinden farklı görünen fakat birbiriyle bağlantılı işleri içermektedir (Paksoy vd., 2013: 170). Bunun yanında genellikle küreselleşme içinde yaşadığımız zamanın tanımlayıcı unsuru olarak algılanmaktadır. Ancak küreselleşmenin tam olarak ne anlama geldiği ile ilgili konu üzerinde uzlaşma sağlanmamıştır (Mcmichael, 2013: 765).

Bazı görüşlere göre küreselleşme, kaçınılmaz bir süreçtir ve kültürel, siyasal ve toplumsal dönüşümleri beraberinde getirir. Ayrıca küreselleşme olgusuna şüphe ile yaklaşan ve tarih boyunca hep var olduğunu savunan anlayışa göre küreselleşme, kapitalizmin değişen bir evresidir. Alternatif görüşler ise, küreselleşme yerelliği ortadan kaldırarak tek bir küresel kültürü meydana getireceği savunmuştur (Kaya, 2014: 546). Küreselleşme sürecinin sanayi devrimi ile başladığı kabulü yapılırsa da, temel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası kendini etkin şekilde hissettirdiği ve çok boyutlu ve çok yönlü bir olgu olduğu kabul edilmektedir (Tuğrul, 2018: 294).

Ayrıca küreselleşme bir süreç, bir sonuç, düzenleyici kurallar bütünü, bir konjonktür veya bir proje olarak da ele alınmaktadır. Bir süreç olarak ele alındığında, ulaşım ve iletişim maliyetlerinde önemli bir düşüş ile birlikte, mal; hizmet; sermaye; bilgi ve insanların daha bütüncül bir hale gelmesini sağlamaktadır (Mcmichael, 2013: 765). Bu yönü ile küreselleşme sınırlar arası insan dolaşımının da artmasını sağlamaktadır.

Çeşitli küreselleşme araştırmalarının ortaya koyduğu genel kabule göre, sınırların geçirgenleştiği, mal ve hizmetlerin yanında insanların da küreselleşme ile dünya üzerinde hareketinin eski dönemlere nazaran arttığı söylenebilir. David Harvey (1989)'dan Aktaran Danış küreselleşmenin kişilerin göç niyetlerini gerçekleştirmelerini kolaylaştıran bazı gelişmeleri beraberinde getirdiğinden

bahsetmiştir. Harvey “Postmodernliğin Durumu” isimli eserinde, kapitalizmin gelişimi ile birlikte, özellikle ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesinin mekan üzerindeki engellerin kalkmasına ve dünya haritasının küçülmesine neden olduğunu belirtmiştir (Danış, 2011: 271). İletişim araçlarının kullanılmasıyla dünyanın çeşitli yerlerine göç eden kişilerle iletişim sağlayan tanıdıkları ya da akrabaları, göç kararı verebilmektedir. Ayrıca modern çağın kolay ve ucuz ulaşım imkânları da insanların göç etme düşüncesini gerçekleştirmeye yardımcı olmaktadır (Danış, 2011: 272).

Küreselleşme ile gelişen iletişim ve ulaşım sistemleri, işgücünün göç etmesi olgusunu, iyi eğitim almış bireylerin ucuza çalıştırılması gibi bir gerçeklik oluşturmuş durumdadır. Örneğin Hintli bir bilgisayar mühendisi, İrlandalı meslektaşına göre daha ucuza çalışacağı için tercih sebebi haline gelmiştir. Küreselleşmenin sağladığı ucuz işgücü talebi, bu süreçten faydalanan yasadışı göçleri de tetiklemektedir (Çağlayan, 2006: 78). Bilginin ve bilgiye dayalı üretim teknolojilerinin günümüzde küreselleşmenin itici gücü halini alması sonrasında, göçmenler için hedef ülkeler haline gelen gelişmiş ekonomileri göç politikalarında nitelikli işgücünü isteyen ve seçici davranan konuma getirmektedir. Bu durum göçmen kabul eden ülkelerin beyin göçü olarak nitelendirilen göç stratejisini benimseyen bir rekabete sokmaktadır (Gökbayrak, 2008: 78).

Piyasaların küreselleşmesi uluslararası göçleri kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Bireylerin ve ticaretin serbestçe dolaşabiliyor olması yine küreselleşme sürecinin getirdiği bir olgudur. Küreselleşme sürecinin önemli dinamiklerinden biri olan serbest ticaret anlaşmalarıyla bireylerin, malların ve hizmetlerin dünya üzerindeki dolaşımı kolaylaşmaktadır (T. Yıldırım, 2009: 88). Küreselleşme ile liberal politikaların benimsenmesi, bilgi; mal; sermaye ve teknoloji dolaşımına dönük kısıtlamaların kaldırılması yoluyla gelişim gösteren dünya pazarında, devletler en iyi olmaya çalışmaktadır. Bu rekabet ortamı nitelikli insan gücüne sahip olmayı gerekli kılarken, bu durum büyüme ve pazar baskısını arttırmış, beyin göçü olarak tarif edilen niteliği yüksek insan göçüne zemin hazırlamıştır (Orhan ve Yılmaz-Genç, 2018: 255).

1.2. İklim Değişikliği ve Doğal Afetler

Belli başlı göç teorilerinden Lee'nin itme-çekme kuramı çerçevesinde bakıldığında, göç hareketlerine neden olan itici faktörlerden birinin de iklim değişiklikleri ve doğal afetler olduğu görülmektedir. İklim değişimlerinin ve doğal afetlerin getirdiği itici faktörler nedeniyle yaşadıkları ülkeleri terk eden insanlar azımsanmayacak boyutlardadır. Özellikle Afrika kıtasında yaşanan kuraklık, sel baskınları gibi sorunlar, bölgede gıda sıkıntısına neden olmakta, bu da hem iç hem de dış göçlerde önemli bir itici faktör haline gelmektedir.

1988'de insan faaliyetlerinin oluşturduğu iklim değişikliği risklerini değerlendirmek için "Hükümetler-arası İklim Değişikliği Paneli" toplanmış, panel sonrası raporu göçlerin temel nedenleri içerisinde küresel iklim değişikliklerinin doğrudan ya da dolaylı olarak etkisini saymıştır (F. H. Yılmaz ve Navruz, 2019: 260). İklim değişiklikleri öncelikle tarım arazilerinin kaybolması, su kaynaklarının azalması ve kuraklık, deniz seviyelerinin yükselmesi ve buzulların erimesi gibi iklimsel değişiklikleri içeren "iklim süreçleri" göçlere nispeten daha yavaş ilerleyen sonuçlar anlamında etki etmektedir. Ancak şiddetli kasırgalar ve su baskınları gibi ani değişiklikleri içeren "iklim olayları" da kısa sürede ve ani etkiler doğuracak şekilde göçleri tetikleyebilmektedir (F. H. Yılmaz ve Navruz, 2019: 260).

Çölleşme, kuraklık, sel, tsunami gibi felaketlerin ve çevresel sorunların yol açtığı göçmen hareketliliği "iklim göçü" olarak isimlendirilmektedir (Ziya, 2012: 230). Çölleşme, ormanların yok olması, suların ve havanın kirlenmesi, su baskınları gibi iklim değişimleri; sel, toprak kayması, deprem ve volkanik hareketler gibi doğal afetler ile sanayi kazaları, radyoaktivite gibi insan temelli felaketler neticesinde evlerini terk etmek zorunda kalan insanlara ise "çevresel mülteciler" tanımlaması yapılmaktadır. Günümüzde yaşanan küresel ısınma ve iklim değişikliklerinin sebebiyet verdiği göç hareketi ile yerinden edilmiş olan insanlara ise "iklim mültecileri" tanımlaması getirilmiştir (Ziya, 2012: 230–231).

İklim değişiklikleri nedeniyle insanların göç etmek zorunda kalması ile ilgili olarak "iklim mültecisi" kavramının ilk kez 1985 yılı "BM Çevre Programı" raporu içerisinde bir başlık olarak kullanıldığı görülmektedir (Demirci, 2019: 95). İklim

değişikliği kavramının ise temel olarak 1994'te yürürlüğe girmiş olan “BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi” içerisinde tanımlanmış olduğunu görmekteyiz. Tanıma göre iklim değişikliği, *“Karşılaştırılabilir zaman diliminde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik demektir”* (Demirci, 2019: 98) şeklinde tanımlanmıştır.

Uluslararası Göç Örgütü İklim değişiklikleri ve doğal afetler nedeniyle yaşanan göçlerle ilgili “çevresel göçmen” ve “çevresel nedenlerle yerinden edilmiş kişiler” tanımlamalarını kullanmaktadır. Çevresel göçmen (environmental migrant) kavramı IOM tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

“Çevresel göçmenler, ağırlıklı olarak ani ya da kademeli gelişen çevresel değişikliklerin yaşamlarını ya da yaşam koşullarını olumsuz etkilemesinden dolayı mutlak evlerinden geçici veya kalıcı süreyle ayrılmak zorunda kalan ya da ayrılmayı tercih eden ve kendi ülkelerinde ya da yurtdışında dolaşan kişi veya gruplardır” (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 17).

Çevresel nedenlerle yerinden edilen kişiler (environmentally displaced person) ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Mutlak ikamet ülkesinde yerinden edilen ya da uluslararası bir sınırı aşan ve yerinden edilmesinde esas nedenin, tek başına neden oluşturmada da, çevresel bozulma, kötüleşme ya da yıkımın olduğu kişiler. Bu terim, devletler hukukunda yasal dayanağı ya da var olma nedeni (raison d'être) bulunmayan çevresel mülteci veya iklim mültecisi terimlerine daha az tartışılan bir alternatif olarak dolaşımı açıkça zorunluluktan kaynaklanan çevresel göçmen kategorisini ifade etmek için kullanılır” (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 17).

İklimsel değişimler nedeniyle çevresel göçmenler/mülteciler kavramının üç türü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki doğal afetler nedeniyle insanların zorunlu olarak yer değiştirmesi ve sonra geri dönmesini içeren geçici olarak yer

değiştirmedir (temporarily displaced). İkincisi ise daimi yer değiştirme (permanently displaced) yani, baraj yapımı örneğindeki gibi ziyadesiyle insan kaynaklı çevresel felaketler sonucu insanların yaşadığı yerleri terk etmesidir. Üçüncü tür iklim mültecisi örneği ise, daimi ya da geçici olarak çevresel felaketler nedeniyle yaşadığı yeri terk eden bireylerin, daha iyi yaşam koşulları sunan ülkelere yerleşmek amaçlı göç etmesidir (Ekşi, 2016: 13).

IV. ve V. Yüzyıllarda Hunların ve Moğolların Orta Asya bölgesinden göçleri yaşanan kuraklık nedeniyle gerçekleşmiştir. 1994 yılında Kırgızistan'da yaşanan toprak kayması nedeniyle binlerce insan göç kararı almak zorunda kalmıştır. Bir başka örnek olarak küresel ısınma nedeniyle Aral Gölünün sularının azalması bunun sonucu olarak bataklık ve çölleşmesi sonucu, ortaya çıkan tuzların rüzgâr vasıtasıyla tarım alanlarına taşınması ve verimi düşürmesi, bu bölge insanların göç etmesine yol açmıştır (Günay vd., 2017: 41).

2012 yılında Doğu Afrika'da yaşanan şiddetli kuraklık, yağış rejiminin dengesizliği gibi nedenler gıda sıkıntısına yol açmış, bu da yaklaşık 23 milyon insanın açlıkla yüz yüze gelmesine neden olmuştur. Burundi, Cibuti, Etiyopya, Güney Sudan, Kenya, Somali, Sudan ile Uganda gibi ülkelerde yaşanan iklimsel sorunlar insanları göç etmeye zorlamaktadır (Ababa ve Aktaş, 2017; Demirtaş, 2018: 8). BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Afrika'da yaşanan kuraklığın ve güvensizlik ortamının tarımı olumsuz etkilediğini, bunun da gıda sıkıntısına neden olduğunu belirtmektedir (TRT Haber, 2016). Bu durum Afrika örneğinde kısır bir döngüye dönüşerek, göçlerin iklim koşulları nedeni ile artması tarımda çalışan işgücünün azalmasına neden olmakta, bu da gıda sıkıntısını artırmaktadır. Oluşan gıda sıkıntısı nedeniyle, bu durum yine insanları göçe zorlayan itici bir faktör haline gelmektedir.

Almanya'nın Bonn şehrindeki "BM Üniversitesi, Çevre ve İnsan Güvenliği Enstitüsü" yaptığı açıklamada, 2050 yılına dek 200 milyon civarında insanın çevresel kaynaklı problemler nedeniyle yerlerinden olabileceği tahmin edilmektedir (İstanbul Barosu, 2012: 7). Bu tür araştırmalar ve açıklamalar gösteriyor ki, iklim değişikliğine bağlı olarak gerçekleşebilecek çevresel sorunlar göç riskini arttırmaktadır.

İklim değişimlerinin insanları göçe zorlayıcı etkisinin bu kadar önemli olmasına rağmen, iklim değişikliği nedeniyle oluşan göçle ilgilenen herhangi bir uluslararası kuruluşun bulunmaması önemli bir eksikliktir. Göç, iltica, iklim, insan hakları ve insani yardım gibi birbirinden farklı uzmanlıklar gerektiren konular çözümsüz olsa da, Birleşmiş Milletler Örgütünün BMMYK eliyle yalnızca, göçmenler; korunması gereken kişiler; göçün uluslararası boyutu ve zorunlu göç gibi konular üzerinde çalışması, meselenin geniş kapsamlı ele alınmasını engellemektedir (İstanbul Barosu, 2012: 87). Dahası BMMYK iklim mültecisi ya da çevre mültecisi kavramlarının kullanılmasına karşı durmaktadır. BMMYK bu kavramların milletlerarası mülteci hukuku içinde yeri olmadığı görüşünü benimsemektedir (Ekşi, 2016: 18).

“Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi”nin (IDMC) 2016’da yayınladığı rapora göre, 2009’dan bu yana her iki kişiden biri bir doğal afet nedeniyle yer değiştirmiş ve 2008’den bu yana yılda ortalama 25,4 milyon insan iklim değişikliği ya da iklim olayları nedeniyle yerlerinden olmuştur (Varol ve Gültekin, 2016: 47). Uluslararası Göç Örgütünün “2018 Dünya Göç Raporu” göç eden kişilerin yaklaşık olarak %97’sinin kuraklık, sel ve fırtına benzeri iklim değişikliklerinden kaynaklı sebepler yüzünden göç etmek zorunda kaldığından bahsetmektedir (Demirci, 2019: 93). Örnek olarak, 29 Ağustos 2005’de ABD’nin Louisiana eyaletinde meydana gelen Katrina Kasırgası sonrasında, binlerce insan Louisiana’dan ayrılmak zorunda kalmış, 240 bin kişi Houston’a, bir kısım insan da Arizona, Phoenix Texas ve San Antonio gibi yerlere göç etmek zorunda kalmıştır (Varol ve Gültekin, 2016: 48).

Yapılan çalışmalar neticesinde iklim değişikliği sonucunda gelecekte muhtemel olacak çevresel hadiselerin bazı ülkeleri doğrudan etkileyeceği öngörülmektedir. Yapılan analizler sonucu deniz seviyesinin 1 metre yükselmesiyle Tuvalu, Maldivler Kribati ve Marshal Adaları’nın yaşanamaz hale geleceği düşünülmektedir. Küresel ısınma nedeniyle kuraklık ve buzul erimelerinin artacağı, yaklaşık 700 milyonla 1.5 milyar arası insanın su kıtlığı çekeceği, Afrika, Asya ve küçük ölçekli adalarda yaşamını sürdüren insanların “iklim mültecisi” haline dönüşeceği öngörülmektedir (Ekşi, 2016: 20). Hollanda’nın Amsterdam, Rotterdam

ve Lahey; Belçika'nın Flanders bölgesi; Kuzey Kore'nin tüm kıyıları; Maldivler ve hatta İzmir, Mersin, Bursa gibi Türkiye'nin yoğun nüfus alanlarının deniz seviyesindeki artışla sular altında kalabileceği tahmin edilmektedir (Demirci, 2019: 96).

Deniz seviyesinden birkaç metre yüksekte çeşitli adalardan oluşan Maldivler, deniz seviyesinin yükselmesi ve iklimsel değişimlerden en çok etkilenecek ülkelerden biri olarak, bu konuyu ulusal güvenlik sorunu olarak nitelirmektedir. Nitekim 2006 yılı Ağustos ayında Maldivler'de BM'nin yetkili birimlerinin, çeşitli ülkelerin hükümet temsilcilerinin ve de çevre ve insan hakları organizasyonlarının katılımıyla *“İklim Mültecilerinin Yerleştirilmesi ve Korunması”* başlıklı bir konferans düzenlemiştir. 2007 yılında ise Maldivler'in başkentinde *“İklim Değişikliğinin İnsani Boyutuna İlişkin Male Deklarasyonu”* çeşitli ada devletlerinin de katılımı ile imzalanmıştır (Ekşi, 2016: 19). Görüldüğü üzere iklim değişimleri yaşanabilir alanları daraltırken insanları göç etmeye zorlayan bir etki yaparken, kimi zaman ülkelerin ulusal güvenliğini tehdit eden bir nitelik de kazanmaktadır.

Anadolu Ajansının haberine göre, ABD merkezli meydana gelen kasırgalar büyük ekonomik zararlar meydana getirmiştir. Ağustos 2005'de meydana gelen Katrina kasırgasında 174,5 milyar dolarlık zarar oluşurken, Ekim 2012'de meydana gelen Sandy kasırgasında 73 milyar dolarlık zarar oluşmuştur. 2017 yılı içerisinde Harvey, Irma ve Maria isimli kasırğa zararlarının ABD ekonomisine yükü ise yaklaşık 260 milyar doları geçmiştir. Kasırgalar bölgedeki üretimi etkileyerek dolaylı yoldan zarara da neden olmaktadır (Kutlu, 2017).

İklim değişikliklerinin fiziksel ve sosyo-ekonomik etkileri üzerine yapılan bir araştırmada (McKinsey Raporu), örnek olarak Florida'da meydana gelen sel kaynaklı zararlardan ötürü, 2050'ye kadar sele maruz kalan evlerin %15 ile %35 arası değer kaybı yaşayabileceği, bunun da yaklaşık 30 ile 80 milyar dolar kayba yol açabileceği öngörülmektedir (Woetzel vd., 2020: viii). McKinsey Raporu'nda başka bir örnek olarak Vietnam'ın Ho Chi Minh şehrinde, sel kaynaklı altyapı tahribatının günümüzde 200 ile 300 milyon dolarlık kaybının, 2050 yılı için 500 milyon dolarla 1 milyar dolar arası bir rakama çıkabileceği tahmin edilmiştir (Woetzel vd., 2020: viii).

1.3. Ekonomik Nedenler

Göçlerin ekonomik nedenleri, temelde bireylerin iş, gelir ve bunlarla bağlantılı olarak daha iyi bir hayat sürme amacına dayanmaktadır. Günümüz dünyasında bölgelerarası ve uluslararası göçlerin temel sebeplerini büyük oranda ekonomik nedenler oluşturmaktadır (Z. Aksoy, 2012: 294). Kötü ekonomik koşullar, işsizlik ve buna bağlı yoksulluk, hızlı nüfus artışı gibi nedenler sonucunda daha iyi yaşama koşullarına erişmek amacıyla, insanların kırsal alanlardan kentlere göç ettikleri bilinmektedir. Göçe neden olan itici faktörler arasında en önemlisinin işsizlik olduğunu söyleyebiliriz. İşsizlik sonucu artan yoksulluk insanları iş aramak için göç etmeye zorlamaktadır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4).

Gerek ilk dönem klasik göç teorilerinde, gerek çağdaş göç teorilerinde gördüğümüz üzere, göçlerin büyük çoğunluğu ekonomik sebepler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Özellikle sanayi devriminden sonra artan işgücü ihtiyacı, köylerden kentlere doğru oluşan bir göç hareketi meydana getirmiştir. Neo-klasik göç teorisi bu durumu rasyonel hareket eden işgücünün, işgücü arzı çok olan ve dolayısıyla düşük ücretler veren ülkelerden, sermayesi çok ancak işgücü arzı az ve dolayısıyla yüksek ücretler verilen ülkelere doğru göç eğiliminde olduğu şeklinde açıklamıştır (Sert, 2014: 509). İkili işgücü piyasası teorisi, merkez-çevre teorisi ve göç sistemleri teorisi gibi çağdaş göç teorilerinin çoğunluğunun ekonomik temelli göçleri temel alarak hazırlanan teoriler olması nedeniyle, ekonomik faktörlerin göç konusunda etkili olduğunu görebiliriz.

Ekonomik olarak yaşanan kayıplar, işsizlik, ülkedeki artan enflasyon gibi ekonomiyi olumsuz etkileyen faktörler, o ülkede yaşayan insanları göçe iten faktörlerdir. Bunların yanında, iş potansiyeli barındıran sanayi kuruluşlarının ve iş piyasaların genellikle gelişmiş ülkelerde ve kentlerde yer alması, kırsal kesimlerde yaşayan insanları bu yerlere doğru göç etmeye çeken faktörler olarak ortaya çıkmaktadır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4). 2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre, ABD'ye gelen Meksikalıların yaklaşık olarak %61'i yüksek ücret beklentisi, ekonomik fırsatlar ve daha çok iş imkânının varlığından dolayı bu ülkeye göç etmektedir (Özyakışır, 2017: 1174). Bunun yanında hızlı nüfus artışı, tarımsal alanların miras yoluyla bölünmesi, ölüm oranlarının azalması, genç nüfusun artması,

tarımda makineleşmenin getirdiği işgücü talebinin azalması gibi değişimler, ekonomik sorunları doğurarak, göçleri arttıran faktörler haline getirmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4).

Gerek iç göç gerek uluslararası göç bağlamında mevsimlik işçi göçleri de ekonomik temelli göçlerde önemli yer tutmaktadır. Çin’de ortaya çıkarak tüm dünyayı etkisine alan Covid-19 salgını sırasında, ülkelerin sınırları kapatması ve insan hareketliliğinin sınırlandırılması zorunluluğu nedeniyle Türkiye’nin kuzeydoğusunda yapılan çay hasadı için Gürcistan’dan gelen mevsimlik işçilerin gelememesi, Rize, Artvin, Trabzon gibi illerde yapılan çay hasadının yapılamaması tehlikesini doğurmuştur (Tokyay, 2020). Bu hem üreticinin hem de gölgeye gelecek işçilerin olumsuz etkileneceği bir süreç olmakla birlikte, mevsimlik işçi göçünün önemli ekonomik boyutları olduğunu bize göstermektedir.

Uluslararası Göç Örgütü, Covid-19 süreci içerisinde ulus devletlerin sınırlayıcı politikalara gitmesini, vize politikalarını, yolculuk sınırlamalarını, aşı olma şartı ya da test yaptırma zorunluluğu gibi önlemleri raporlamıştır. BMMYK gibi birçok kuruluşun da devletlere kısıtlamalar sürecinde insan haklarına ve mülteci koruma asgari standartlarına uymada çağrılarda bulunmuştur. ABD ile Meksika arası göçmen işçi dövizlerinde 2020 Mart ayında ani bir yükseliş yaşanmış, bu durum ABD’ye bu süreçte göçmenlerin güven duymaması olarak yorumlanmıştır. Yine örnek olarak pandemi süreci içerisinde İngiltere’de sağlık sektöründe fazlaca istihdam edilen göçmen işçiler nedeniyle göçmen karşıtlığında bir miktar azalma gözlemlenmiştir (Sirkeci vd., 2020: 2–3).

1.3.1. Sömürgecilik Temelli Göçler

Sömürgecilik anlayışının Batı Avrupa merkezli bir hareket olarak başladığı kabul edilmektedir. Dünya tarihini radikal anlamda değişime uğratmış olan Batı Avrupa sömürgeciliği, 15. Yüzyılda Coğrafi keşifler ile başlamıştır. Dünya egemenliğinin Batı dünyasına geçmesine yol açan bu gelişme sonrasında, 16. Yüzyılda Batı dünyası ekonomik ve siyasal üstünlüğü ele geçirmeyi başarmıştır (Özensoy, 2019: 820).

Batı dünyasının denizcilikte üstünlüğü ele geçirmesi; küresel eylemlerde bulunabilme yeteneği elde etmesi, kilisenin otoritesinin zayıflayarak bağımsız hareket edebilen devletlerin varlığı ve son olarak milliyetçilik anlayışının gelişmesiyle kolaylaşmıştır. 1500 ile 1600 yılları arası Portekiz ve İspanya denizlerde üstünlük sağlamış (Sander, 2003b: 89–92), ardından İngiltere, Hollanda ve Fransa bu ülkelere katılmış, sömürgecilik gelişmeye, Avrupa zenginleşmeye başlamıştır.

Denizcilikte okyanusları aşabilen gemilerin yapılması ile başlayan Coğrafi keşifler ekonomik, siyasal ve dinsel faktörler doğrultusunda başlamıştır. Ekonomik nedenlerin temelinde ise, Doğu ile ticarete kullanılan İpek ve Baharat yollarına egemen olan Osmanlı İmparatorluğu'na alternatif yollar keşfetmek yatmaktaydı. Ayrıca Avrupa'da değerli madenler konusunda bir kıtlık yaşanmaktaydı. Harcamaların artmasıyla madeni para basımı hususunda sorunlar baş göstermişti. Bu sorun özellikle Amerika'nın İspanyollar tarafından keşfinden sonra, Güney Amerika'dan getirilen bol miktarda gümüş ile çözülmüştü (Özensoy, 2019: 820–821). Coğrafi keşifler ile başlayan ilk göçler, daha sonra kurulan koloniler ile kitlesel göçleri beraberinde getirmiştir.

Avrupalılar gelişen nüfusları için de yeni yerler aramaya koyulmuştu. Bu amaçla keşfedilen Amerika kıtasına göçmen akını başlamıştır. Örneğin Fransa Kanada'nın Quebec bölgesinde ve ardından Kuzey Afrika'da koloniler oluşturdu, bu bölgelere birçok göçmen gönderdi. Aynı şekilde yaklaşık 18 milyon İngiliz İngiltere tarafından 1848-1932 yılları arasında Avustralya, Yeni Zelanda, Kuzey Amerika, Karayip Adaları ve Güney Afrika'ya yollanmıştır. Aynı şekilde 5 milyon Alman ve 10 milyon İtalyan da Avrupa'dan dünyanın değişik yerlerine göç etti. Tahminlere göre 1821 ile 1924 yılları arasında 34 milyonu Birleşik Devletler bölgesine olmak üzere 55 milyon Avrupalının denizaşırı göç ettiği düşünülmektedir (Abadan Unat, 2002: 31).

Bu dönem içerisinde farklı bir göç hareketi daha yaşanmıştır. Köle ticareti şeklinde cereyan eden bu göç hareketinde 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı tüccarlar Kuzey Afrika'dan, Karayiplere ve Güney Amerika'ya köle taşımışlardır. 19. yüzyılda köleliğin kaldırılmasının ardında İngilizler, Güney Asya'dan topladığı köle işgücünü Jamaika, Doğu Afrika ve Surinam gibi ülkelere nakletmiştir. Avrupalı

işverenler Malezya, Tayland, Endonezya gibi bölgelerde Çinli işgücünü istihdam etmişler, işgücü göçünü meydana getirmişlerdir (Adıgüzel, t.y.: 121).

Yaklaşık üç yüz yıl süren bu göç hareketi, Avrupalı göçmenlerin, Kanada, Birleşik Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yerleşmesi ve çeşitli yöntemlerle yerli halkı azınlık durumuna düşürmesiyle, yeni devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. “Yeni Dünya”nın siyasal sistemi değişikliğe uğrarken, azınlık durumunda bulunmayan yerli halkın olduğu Güney Afrika gibi yerlerde ise “*apartheid*” rejimi gibi ayrılıkçı sistemler geliştiren Avrupalılar, böylece siyasal hegemonyayı ellerinde tutmayı başarmıştır (Abadan Unat, 2002: 32).

1.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Yaşananlar

İkinci Dünya Savaşı Avrupa’da büyük bir yıkıma neden olmuştu. Doğuda kalan topraklar SSCB, batıda kalan alanlar ise ABD-İngiltere-Fransa müttefik güçlerince kontrol edilmeye başlanmıştı. Savaş sonrası dünya siyasal sisteminin iki kutuplu bir hal almasıyla birlikte, Almanya ikiye bölünmüş, Doğu Almanya Sovyet yanlısı rejimle yönetilmeye başlanmış, Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya’da da Sosyalist yönetimler egemen olmuştu (Karadeli, 2020: 44–45).

Savaş sonrası Avrupa’nın yeniden inşasında, hızlı bir kalkınma sürecine girilmiş, azalan nüfusu telafi etmek ve ihtiyaç duyulan iş gücü açığının kapanması amacıyla Batı Avrupa ülkeleri göçmen işçi kabul edilmeye başlamıştır (Danış, t.y.: 211). Bu dönem içerisinde çoğunlukla ekonomik nedenlerle Batı Avrupa dışında, 1950 ve 1960’lı yıllarda ABD ile petrol üretimi yapan Ortadoğu ülkeleri, ekonomik verimlilik amacıyla işgücü göçü çekmiştir. Batı Avrupa Türkiye, Yugoslavya ve Kuzey Afrika’dan işgücü ithal ederken, ABD Meksika ve Karayip adalarından işgücü çekmiştir. Başlangıçta ithal edilen işgücünün süreli olarak getirilmesi istenmiş olsa da özellikle Avrupa’ya gelen misafir işçiler ile ABD’ye gelenler yerleşmişler ve böylece geldikleri ülkelerin toplum yapısında değişimlere yol açmışlardır (Abadan Unat, 2002: 34).

Doğu Bloğunun komünist ekonomi modelinin çökmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından Avrupa'nın doğusu ve batısı birleşmiş, önemli ölçüde nüfus hareketliliği gözlemlenmiştir. 1989'da Berlin Duvarının yıkılmasından ardından geçen 2 yıl zarfında 800 bin kişi Almanya'nın doğusundan batısına göç etmiştir. SSCB'nin dağılması sonrası kurulan yeni devlerde azınlık durumunda kalan birçok insan (eski Sovyet vatandaşı) kendine yeni yurt aramak zorunda kalmıştır. Bunun yanında İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sürgün edilen yaklaşık 1 milyon Alman kökenli Rus vatandaşı ise yaklaşık 50 yıl aranın ardından Kazakistan'dan Almanya'ya geri dönmüştür (Adıgüzel, t.y.: 123).

1.4. Sosyo-Kültürel Nedenler

Göçlere neden olan sosyo-kültürel nedenlerden en önemlisi, şüphesiz hızlı nüfus artışı olarak gösterilebilir. Hızla artan nüfus kırsal alanlardan kentlere doğru hareket etme eğilimindedir. Özellikle Türkiye örneğinde kırsal alanlarda doğurganlık hızı kentlere göre daha yüksek olduğundan, özellikle doğu ve güneydoğu gibi daha az gelişmiş bölgelerden, ülkenin gelişmiş batı kentlerine doğru göç hareketi yaşanmaktadır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 5). Göç alan bölgelerin sosyo-kültürel olarak gelişmiş şehirler olduğunu görmekteyiz. Bu durum yaşam kalitesini arttırmak isteyen insanlar için çekici koşullar olarak görülmektedir. Ayrıca gelişmiş şehirlerde eğitim, sağlık, kamu hizmetleri gelişmiştir ve iyi bir altyapı, ulaşım ve iletişim hizmetleri bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmeler insanları göç etme kararı almaya teşvik etmektedir.

Bunun dışında göç etme kararının alınmasında hemşerilik ve akrabalık bağları gibi kültürel sebepler de etkili olmaktadır. Önceki göçmenlerin olumlu söylem ve tavsiyeleri bu kişilerin geldiği bölgedeki tanıdığı kişilerin de göç kararı almasında etkili olmaktadır. Göç kararı alan birey için, gideceği yerde bir tanıdık olması, gidilecek yerde yeni bir iş ve barınak bulma hususunda kolaylık sağlayacağından bu durum göçlerin önemli bir diğer sebebi olabilmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 5).

1.5. Siyasal Sebepler, Bölgesel Krizler ve Çatışmalar

Siyasal sebepler, bölgesel krizler, çatışmalar, terörist eylemler ve savaşlar göçlere neden olan en önemli nedenler arasında yer almaktadır. Yaşanan bu çatışmaların en ciddi sonucu olarak insanlar göç etmek zorunda kalarak ve sığınmacı durumuna gelmektedir (Sınmaz, 2019: 1). Filistin meselesi, Irak ve Afganistan'ın ABD tarafından işgali, Arap Baharının ardından Suriye'de çıkan iç savaş, günümüz dünyasında en temel göç nedenleri arasında yer almaktadır.

1.5.1. Filistin Meselesi

Filistin sorunu, Theodor Herzl, 1896'da yazdığı Yahudi Devleti isimli kitabında Siyonizm'in kuruluşunu anlatması ve 1897'de Basel'de toplanan 1. Siyonist kongrede Dünya Siyonist Teşkilatı kurulması (Kızıloğlu, 2012: 46–47) sonrasında Yahudi halkının Filistin coğrafyasına göç etmeye başlamasına dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde kalan Filistin coğrafyası, 2 Kasım 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu (Arı, 2005: 200) doğrultusunda, İngilizler tarafından Yahudi halkı için işaret edilmişti. Savaş sonrası mağlup tarafta yer alan Osmanlı İmparatorluğu eninden alınan Filistin bölgesi, 25 Nisan 1920'de San Remo'da toplanan Müttefikler Yüksek Konseyi tarafından İngiltere manda yönetimine verilmiştir (Arı, 2005: 201–202). Bu hadiseden sonra bölgeye yönelik Yahudi göçü artarak devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşının ardından İngilizlerin bölgeden çekilmek istemesi üzerine, Birleşmiş Milletler çatısı altında Filistin bölgesi için 1947 tarihli taksim planı kabul edilmiştir. Çoğunluk planı olarak da anılan bu plana göre, Filistin toprakları üç parçaya ayrılmış, Kudüs'ün BM gözetiminde uluslararası statülü bölge haline gelmesi, bağımsız bir Arap ve Yahudi devleti kurulması kabul edilmiştir (Kızıloğlu, 2012: 57). Karar sonrasında İngiltere bölgedeki askerlerini çekmeye başlamış, Yahudi ve Araplar arasında çatışmalar artmıştır. Yahudilerin şiddeti arttırarak katliama varan eylemlere girmesi nedeniyle, taksim planına göre Arap devleti (Filistin) için ayrılan topraklardan 300 bin ile 400 bin civarı Arap bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Arı, 2005: 226–227).

14 Mayıs 1948 yılında İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesi, bölgedeki kargaşayı farklı bir boyuta taşımıştır. Bağımsızlık ilanının ardından Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak Filistin topraklarına askeri harekât başlatmış, böylece Arap-İsrail savaşlarının ilki resmen başlamıştır (Arı, 2005: 230). Savaşın ardından yaklaşık 700 bin ile 900 bin arası Filistinli topraklarını terk edip mülteci durumuna düşmüştür (Arı, 2005: 233). Aralık 1948'de BM Genel Kurulu mültecilerin topraklarına geri dönmesi için 194 (III) A sayılı kararı almış ve bunun için 8 Aralık 1949 tarihinde BM Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı hayata geçirilmiştir (Arı, 2005: 325; UNRWA, 1949).

1965 yılına gelindiğinde Filistinlilerin 697.658'i Ürdün'e, 301.879'u Gazze'ye, 162.499'u Lübnan'a ve 138.081'i Suriye'ye göç ederek mülteci durumunda bulunmaktaydı. 1967 yılında başlayan ikinci Arap-İsrail savaşında ise, 1965 yılında yaklaşık bir milyon üç yüz bin olan Filistinli mülteci sayısı, 350 bin ile 400 bin daha artmıştır (Arı, 2005: 325). Günümüzde UNRWA'ya kaydı bulunan 5,9 milyon Filistinli mülteci bulunduğu, bunların 1 milyon 445 bininin Gazze'de; 2,1 milyonunun Ürdün'de yaşadığı bilinmektedir (Elkabany ve İbicioğlu, 2019). Sınmaz'ın belirttiği üzere, *“Mültecilerin sayısı ve kaynak ülkeleri farklı dönemlerde çatışma yaşanan ülkelere ve çatışmaların yoğunluğuna göre bölgesel dalgalanmalar gösterse de günümüzde dünyadaki en büyük mülteci grubu Filistinliler oluşturmaktadır”* (Sınmaz, 2019: 1). Avrupa Birliği bölgesine yönelik Filistinli göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Filistinli 8 bin kişi ile İsveç'te yaşamaktadır. Yunanistan'da 4 bin Belçika ve İspanya'da 3 bin, Fransa ve İtalya'da da biner Filistinli göçmen yaşamını sürdürmektedir (Migrationpolicy.org, 2021).

1.5.2. Irak İşgali ve Körfez Savaşları

Irak, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan San-Remo görüşmeleri ile Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinden koparılan Basra, Bağdat ve Musul'un birleşmesiyle oluşturulan yeni bir devlet olarak İngiliz mandater yönetimine bırakılmıştı (Cleveland, 2008: 185). Etnik ve dini anlamda birbirinden ayrı yapıların bir araya getirilmesi yanında, bölgenin zengin petrol yatakları, Irak coğrafyasında sonu gelmeyen çatışmaların ve askeri darbelerin yaşanmasına neden olmuştur.

Yaşanan bu çatışmalar binlerce insanın yerlerini yurtlarını terk ederek göç etmesine neden olmuştur.

Irak devleti İngilizlerce kurulduğu ilk dönemde nüfusunun büyük bir kısmını, ekonomik ve siyasal bakımdan dezavantajlı durumda bırakılan ve ülkenin güney bölgesinde yaşayan Şii Arap nüfusu oluşturmaktaydı. Ülkenin petrol bakımından zengin kuzey bölgesinde ise Kürt azınlık yaşamaktaydı (Cleveland, 2008: 454–455). İkinci Dünya Savaşı sonrası Irak'ta yaklaşık %20 Kürt, %5 Türkmen, %5 Keldani ve Asuri Hristiyan ve %70 Arap etnik nüfusu mevcutken, Arapların üçte ikisi, Türkmenlerin yarısı ve Kürtlerin %10 kadarı Şiilerden oluşmaktaydı (A. Tan, 2016: 325). Irak'ta 1968 yılında bir darbe ile yönetimi eline geçiren Baas hareketi, 1979'da Saddam Hüseyin'in iktidara gelmesi ile Irak'ta azınlıkta olan Sünni Araplar (daha çok Tikritliler) iktidara gelmiş ve devlet kademelerine ve orduya egemen olmuştur. Saddam Hüseyin'in oluşturduğu bu azınlık rejimi adeta Baas aracılığı ile Tikritlilerin yönetimi şekline dönmüştür (Arı, 2005: 476).

Bu azınlık iktidarına karşı, çoğunluğu oluşturan Şii Araplar ile kuzeyde yaşayan Kürtler zaman zaman ayaklanmışlar ve İran tarafından da Irak aleyhine desteklenmişlerdir. Bu çerçevede İran-Irak savaşı ve akabinde gerçekleşen Körfez savaşında, yüzbinlerce Iraklı Şii Arap ve Kürt, savaştan kaçarak Türkiye'ye ve İran'a göç etmek zorunda kalarak, sığınmacı konumuna düşmüştür (Bingöl, 2017: 407). 1970'lerde 300 bin civarında Kürt ülke dışına göç etmek zorunda kalırken, 2003'deki ABD işgali sonrasında BMMYK verilerine göre 1.5 milyon Iraklı ülke içi yerinden edilmiş kişi ve mülteci konumuna gelmiştir (Bingöl, 2017: 414).

Dağdeviren'e göre 1979 ile 2015 dönemi içerisinde Irak devleti için göç dinamiği dört farklı dönemi içermiştir. Bunlar, 1980-1988 İran-Irak savaşı dönemi (birinci dönem); 1986-1988 Saddam Hüseyin'in Irak'ın kuzeyinde başlattığı El-Enfal isyanını bastırma harekâtı (Halepçe'de kimyasal silah kullanılması) (ikinci dönem); 1990 yılında başlayan Körfez Savaşı ve ardından ABD müdahalesi (üçüncü dönem); 2003 yılında başlayan ABD'nin Irak işgali (dördüncü dönem) şeklinde sıralanabilir (Dağdeviren, 2016: 52).

Irak'ın Kuveyt işgali nedeniyle, ABD öncülüğünde müttefiklerin Irak'a askeri müdahalesinin ardından, Mart 1991'de Kürtler ve Şiiler Saddam rejimini devirmek üzere ayaklanmıştı. Ancak ABD'nin Irak'ta Saddam rejimini devirmeyi tercih etmemesi üzerine, Saddam'a bağlı birlikler kuzeyde ve güneyde başlayan isyanları şiddetli bir şekilde bastırma yoluna gidince, 500 bin Iraklı Türkiye'ye göç ederken yaklaşık 1 milyon Iraklı ise İran'a göç ederek sığınmak zorunda kalmıştır (Danış vd., 2010: 8).

Suriye krizi sırasında Irak ve Suriye topraklarında ortaya çıkan İŞİD/DEAŞ terör örgütü, 2014 yılında Irak'ta şiddeti arttırmasıyla, bu gölgeden insanların zorunlu olarak göç etmelerine neden olmuştur. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 6 Temmuz 2014 ile 10 Eylül 2014 tarihleri arasında binlerce insanın hayatını kaybettiğini ve yaklaşık 1.8 milyon Iraklının da ülkeyi terk etmek zorunda kaldığını rapor etmiştir (Günel Yılmaz ve Ertürk, 2017: 199).

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Iraklı göçleri incelendiğinde, "Migration Policy Institute" verilerine göre en çok Iraklı göçmen 189 bin kişi ile Almanya'da yaşamaktadır. Almanya'yı 141 bin Iraklı göçmen ağırlayan İsveç izlemektedir. Bu iki ülkeyi sırasıyla, Hollanda (46 bin), Danimarka (23 bin), Belçika (21 bin), Finlandiya (19 bin) ve Yunanistan (10 bin) izlemektedir. AB'nin kurucu üyesi Fransa'da 7 bin Iraklı göçmen yaşarken, diğer bir kurucu ortak İtalya'da 5 bin Iraklı göçmen bulunmaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

1.5.3. Afganistan'a Müdahale

Afganistan'ın ülke olarak tarihi 1747 yılına kadar dayanmaktadır. Ülke 1919 yılında bağımsızlığını kazanana dek İngiliz ve Rus imparatorlukları arasında tampon bir devlet görevi görmüştür. SSCB 1979 yılında ülkeyi işgal ederek Afganistan komünist rejimini desteklemiş, ancak mücahitler olarak isimlendirilen karşı grupla ciddi bir mücadele içine girmiştir. ABD, Çin, Pakistan gibi ülkeler mücahitlere para ve silah desteği vermiş ve 1989 yılında SSCB askerlerini Afganistan'dan çekmiştir. Ülke 1990'larda iç savaşa sürüklenirken, Pakistan destekli Taliban ülkede hâkimiyet kurdu (BBC News, 2009; CIA.gov, 2020). Eylül 1979'da Hafızullah Amin'in darbesiyle birlikte 400.000 civarında Afgan vatandaşı ülkeyi terk etmek durumunda

kalmıştır. Bu göç hareketi daha sonra Aralık 1979'da SSCB'nin ülkeyi işgali ile artmış, yaklaşık üç milyon kişi ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır (Dağdeviren, 2016: 51).

1990'lar boyunca Usame Bin Ladin, ABD tarafından terörist faaliyetlerle suçlanmış, Afganistan'ın Ladin'i teslimi için BM tarafından birçok yaptırım uygulanmıştır. 11 Eylül terörist saldırılarının ardından ABD öncülüğündeki koalisyon Afganistan'a askeri müdahalede bulunmuştur (BBC News, 2009). ABD'nin Afganistan saldırısının ardından yeni bir Afgan göç dalgası şekillenmeye başlamıştır. İçduygu'dan aktaran Dağdeviren 2000-2010 yılları arasında Türkiye üzerinden Avrupa'ya göç eden Afgan sayısının 58.436 olduğunu belirtmektedir (Dağdeviren, 2016: 52).

Afganistan tarihine bakarsak birkaç önemli dinamikten söz edebiliriz. İlk olarak daima çalkantılar içerisinde olan bir ülke profili çizmektedir ve siyasi istikrarsızlık içerisindeydir. İkinci olarak Ortadoğu, Basra Körfezi, Batı Asya, Orta Asya ve Hint Okyanusu arasında geçiş bölgesinde yer alması nedeni ile stratejik önemi söz konusudur. Son olarak da İslamiyet'in Afgan halkı üzerinde derin ve yönlendirici etkiler bırakması ve sosyo-kültürel hayatı yönlendirmesi gibi üç önemli dinamik göze çarpmaktadır (Dağdeviren, 2016: 50–51). Göç olgusu Afganistan için tarihsel seyre bakıldığında istikrar kazanabilmiş belki de tek olgu durumundadır. Bu nedenle Afganistan dünya üzerindeki mülteci stokunun büyük bir çoğunluğunu oluşturan ana ülkelerden birisi konumunda olmaya devam etmektedir (Geyik Yıldırım, 2018: 131).

Ülkenin jeopolitik konumu onu tarih boyunca çekişmelerin, savaşların yaşandığı bir alan haline getirmiştir. Yaşanan bu çatışmalar, ülkede sorunların artmasına neden olurken, ekonomik koşulların kötüleşmesi insanları göç etmeye zorlamaktadır. İşsizliğin artması, fakirleşme, temel ihtiyaçlara ulaşmada güçlük ve hükümete olan güvensizlik, Afganistan'da göçleri arttıran unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Kasapoğlu, 2018). BMMYK'ye göre Afganlar, 2,5 milyon kayıtlı mülteci ile dünyanın ikinci büyük mülteci nüfusunu oluşturmaktadır. Afganlar Avrupa'ya göç eden ikinci büyük grubu oluştururken, göçlerin sebebi çoğunlukla savaş ve çatışmalardır. Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'ne (Eurostat) göre 2017 yılında

43.800, 2018 yılında ise 41 bin Afgan AB'ye sığınma talebinde bulunmuştur (Akseer ve Rieger, 2019: 235).

Ülkedeki problemler nedeniyle her yıl fırsat verilirse ülkeden ayrılmayı göze alan insan sayısı artmaktadır. Artan güvensizlik, belirsiz barış görüşmeleri, cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili sorunlar ve diğer siyasi belirsizlikler Afganları göç etmeye ikna eden itici faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Her yıl yapılan ankete göre, 2016 yılında fırsat bulursa ülke dışına göç etme kararı alırım diyenlerin sayısı % 26,9 iken bu oran, 2017'de % 36,8'e, 2018 yılında ise % 37,9'a yükselmiştir (Akseer ve Rieger, 2019: 235; Akseer vd., 2017: 167).

Afganistan'dan çeşitli sorunlar nedeniyle ayrılmaya karar veren göçmenlerin çoğunlukla Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalıştığı görülmektedir. İran üzerinden gelen göçmenler Türkiye'de Erzurum'daki geçici barınma ve geri gönderme merkezlerinde kayıt altına alınmaktadır. BBC Türkçe'nin yaptığı habere göre 2018 yılında İran'dan Türkiye'ye geçmek için bekleyen 1.5 milyon Afgan göçmenin olduğu iddia edilmiştir (Kasapoğlu, 2018). Konuyla ilgili çalışmalar yapan Erzurum Kalkınma Vakfı (ER-VAK) Başkanı Erdal Güzel, *"Son 2-3 ay içinden sağanak halinde göçmen akını oldu. Şu anda Erzurum'da sığınmacı pozisyonunda 400 ailemiz var. Ama son dönemde 200-300 km'lik yolu yürüyerek çıplak ayakla kat edip Türkiye'ye geliyorlar"* (Kasapoğlu, 2018) şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Afgan göçleri incelendiğinde, "Migration Policy Institute" verilerine göre en çok Afgan göçmen 209 bin kişi ile Almanya'da yaşamaktadır. Almanya'yı 45 bin Afgan göçmen ağırlayan İsveç izlemektedir. Bu iki ülkeyi sırasıyla, Hollanda (37 bin), Belçika (23 bin), Avusturya (21bin), Estonya (14 bin) ve Yunanistan (12 bin) izlemektedir. AB'nin kurucu üyesi İtalya'da 12 bin Afgan göçmen yaşarken, diğer bir kurucu ortak Fransa'da 7 bin Afgan göçmen bulunmaktadır. Rapor edilen an az Afgan göçmen bin kişi ile Macaristan'da yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

Taliban'ın Afganistan yönetimini 20 yıl aradan sonra ele geçirmesinin ardından, binlerce Afgan Kabil Uluslararası Havalimanından havalanan yabancı ülke tahliye uçaklarına binerek ülkeden ayrılmak istemiş, hatta uçağa tutunmaya çalışan

üç kişi uçaktan düşmüş, görüntüler tüm dünyada yankı uyandırmıştır (Sanal, 2021i). Yaşanan gelişmeler ve kötüleşen yaşam şartları nedeniyle Afganistan'dan Türkiye'ye göç yeniden gündem olmuştur. Göçmen kaçakçılığının artmaya başlamasıyla birlikte, Afganistan'dan çıkan bir Afgan, İran'ın Zahidan ve Tahran kenti üzerinden Türkiye'nin Van ve Ağrı kentlerine, buradan da Avrupa'ya kaçak yöntemlerle taşınmaya çalışılmaktadır. Deutsche Welle Türkçe'nin yaptığı habere göre, Afganistan'dan İstanbul'a bir kişinin kaçırılarak teslimi 1500 dolar olarak belirlenmiştir (Bozarslan, 2021).

1.5.4. Arap Baharı ve Suriye

Arap Baharı, Ortadoğu coğrafyasındaki ülkelerde demokratikleşme talebi sonucunda ortaya çıkmış olan toplumsal hareketlerin genel adıdır (Keyman, 2019: 31). 17 Aralık 2010'da Muhammed Buazizi isimli gencin, Tunus'ta seyyar satıcılık yaptığı esnada rüşvet vermemesi nedeniyle dövülmesi sonrası, yozlaşma, işsizlik ve yüksek enflasyon gibi problemleri belediye binası önünde protestosu sırasında kendi kendisini ateşe vermesi ve görüntülerin sosyal medyada El Cezire gibi uluslararası yayın organlarınca yayınlanması sonrası protestolar başlamıştır (Keyman, 2019: 31; A. Tan, 2016: 545). Yaşanan olaylara güvenlik güçlerinin sert müdahalesi ile başka insanlar da hayatını kaybedince, yönetim aleyhine muhalefet birleşerek Tunus'ta 'Yasemin Devrimi'ni gerçekleştirdi. Bu gelişme kısa sürede Ortadoğu'daki birçok ülkede benzeri hareketlere neden oldu (A. Tan, 2016: 545).

Ortadoğu coğrafyasında "Arap Baharı" hareketi ile yaşanan olaylar neticesinde, öncelikle ekonomik ve ardından demokratik taleplerle bir dizi eylem ve protesto gösterileri gerçekleşmiş, halk sokaklara çıkarak diktatör yönetimlerin sona ermesini sağlamıştır. Tunus, Libya ve Mısır'da gerçekleşen hükümet değişiklikleri, Suriye'de farklı olarak geniş kapsamlı bir mücadeleye dönüşmüştür (S. Yılmaz, 2019: 250). Genel olarak halkın protestolarının sebeplerini yolsuzluk ve rüşvet; demokrasi eksikliği; dışarıya bağımlılık; genç nüfusun taleplerinin karşılanamaması ve küreselleşme nedeniyle sosyal medya iletişiminin protestoları kitlesel hale getirmesi olarak sayabiliriz (Şahin, 2017: 99).

Suriye’de 1960’ların ortalarından beri iktidarını sürdüren Baas ideolojisi, Arap Baharının Suriye’ye sıçramasını engelleyememiştir. Özellikle genç nüfusun fazlalığı ve işsizlik Suriye açısından büyük bir problem teşkil etmektedir (Şahin, 2017: 110). Suriye toplumunda büyük çoğunluk Sünni olmasına karşılık Şii azınlığın Baas şemsiyesi altında ülkeyi baskıcı bir zihniyetle yönettiği görülmektedir. Bu haliyle Suriye’deki protestolar, ekonomik kaynaklı olmasının yanında etnik ve mezhep temelli mücadelenin, zamanla küresel aktörlerin de işin içine girdiği bir oyun haline geldiği bir iç savaşa dönüşmüştür (S. Demir, 2012: 567).

Hafız Esad’ın ölümü sonrası başa geçen oğul Esad ile demokratikleşme sağlanacağı umulsa da, 2000 yılında yönetime gelen Beşar Esad, özellikle 2003 Irak savaşı ve uluslararası yalnızlıktan kaynaklanan nedenlerle bu adımı atmıştır. Nitekim bu durum, 1559 nolu BMGK kararı ve Hariri suikastı sonrası artan baskılar sonucu 26 Nisan 2005 günü Suriye’nin Lübnan’dan askerlerini çekmesi üzerine dış baskıların azalması neticesi değişmeye başlamış, demokratikleşme girişimleri geriye dönmeye başlamıştır (Kurt, 2017: 177–178). 2007 yılında kurulan muhalif cephenin baskı ile susturulması politikaları sonucunda, Mart 2011’de Arap Baharı isyanları Suriye’ye de sıçramıştır. Suriye’deki barışçıl gösterilerin güvenlik kuvvetlerince sert bir şekilde engellenmesi nedeniyle, olaylar silahlı mücadeleye dönüşmüştür (Şahin, 2017: 112).

Mart 2011’de Suriye’nin Dera kentinde toplumsal, siyasal ve ekonomik reformlar yapılması amacıyla başlayan protesto gösterileri, Suriye’de 1970’lerden beri iktidarda olan Baas rejimi tarafından şiddetle bastırılmak istenmiş, ilk zamanlarda uygulanan bu politika muhalefetti susturma noktasında başarı kazanmıştır. Ancak eylemlerin Banyas, Lazkiye, Hama ve Humus’a sıçraması ve tüm ülkeye yayılmasıyla birlikte, rejim silahlı şiddeti arttırarak sivillere karşı ağır silahlar ve tanklarla saldırmaya başlamış, birçok subay sivil halka karşı uygulanan bu sert politikayı reddederek muhalif kanata geçmiştir (Dinç ve Tunçol, 2018: 94–95).

Yaşanan çatışmalar etnik ve mezhep temelli bir iç savaş haline dönüşünce, birçok insan zorunlu olarak evlerini terk etmek zorunda kalmaya başlamıştır. 2011 yılına dek ekonomik nedenlerle ülke dışına göçmen olarak çıkan Suriyeliler, 2011 sonrası artan şiddet ile kitlesel olarak göçlere başlamıştır. 1922 yılı öncesinde ülke

dışında 500 bin göçmeni olan Suriye, 2007 yılında yaklaşık olarak 4 milyon 190 bin, 2016 yılında ise 11,5 milyon göç vermiştir (Dinç ve Tunçol, 2018: 96). BMMYK'nin son verilerine göre, sırasıyla Türkiye; Lübnan; Ürdün; Irak ve Mısır olmak üzere kayıtlı toplam Suriyeli mülteci sayısı 5.555.168 olarak belirtilmektedir. BMMYK'nin güncel verilerine göre en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke ise 3.579.008 kişiyle Türkiye'dir (UNHCR.org, 2020h). Türkiye ise Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan insanlara “geçici koruma” statüsü vermekte, bu kişileri mülteci olarak kayıt altına almamaktadır. Yani bu kişiler Türkiye açısından sığınmacı veya mülteci olarak değerlendirilmemektedir (Akyüz, 2020: 3).

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Suriyeli göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Suriyeli göçmen 590 bin kişi ile Almanya'da yaşamaktadır. Almanya'yı 182 bin Suriyeli göçmen ağırlayan İsveç izlemektedir. Bu iki ülkeyi sırasıyla, Hollanda (71 bin), Danimarka (38 bin), Belçika (26bin), Yunanistan (23 bin) ve Fransa (18 bin) izlemektedir. AB'nin kurucu üyesi İtalya'da 7 bin Suriyeli göçmen yaşarken, rapor edilen en az Suriyeli göçmen bin kişi ile Çekya, İrlanda ve Polonya'da yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

1.5.5. Libya'da Yaşanan Gelişmeler

Libya sorununun göçe olan etkisi üzerinde durmadan önce, Libya devleti ve siyasi tarihi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Libya adı eski Mısırlıların Nil nehrinin batısında yaşayan Berberiler için kullandığı “Lebü” sözcüğünden gelmektedir. Ülke Kuzey Afrika'nın Akdeniz kıyısında, Tunus ve Mısır arasında yer alan coğrafyada yer almaktadır. Topraklarının büyük çoğunluğunun çöl arazisi olması ve nüfus yoğunluğunun azlığı nedeniyle, bu coğrafyada 20. Yüzyıla kadar özel bir devlet kurulmamıştır (Akbaş ve Düzgün, 2012: 2012). Libya bölgesinde tarihsel olarak baktığımızda, Fenikelilerin, Kartacalıların, Büyük İskender'in, Roma ve Bizans İmparatorluklarının hâkimiyet kurduğunu görmekteyiz. Libya bölgesi 1553 yılında Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine girmiş ve 1611 yılına gelindiğinde bu bölgeye has bir oluşum olarak “dayılık sistemi” denilen bir idari yönetimle yönetilmeye başlanmıştır. 1911 yılına dek Osmanlı idaresindeki bölge, Trablusgarp savaşı sonrasında İtalya ile Osmanlılar arasında imzalanan Uşi Antlaşması ile İtalyan

hâkimiyetine girmiştir. Libya bölgesi İkinci Dünya Savaşında İtalyanların savaş dışı kalmasıyla Fransız ve İngilizlerin idaresine geçmiştir (Babacan, 2020: 60–61).

İkinci Dünya Savaşının ardından 1947’de imzalanmış olan İtalyan Barış Antlaşması ile Libya bağımsızlık sürecine girmiştir. BM Genel Kurulu tarafından 1949 yılında alınan bir kararla, 24 Aralık 1951 günü bağımsızlığını ilan etmiştir (Aksu ve Eminoğlu, 2019: 327). Libya bu yönüyle BM kararı doğrultusunda Afrika kıtasında bağımsızlık kazanan ilk devlet olma özelliği göstermektedir. 1951 yılında Birleşik Libya Krallığı adını alan ülke, 1963’te “Libya Krallığı”, 1969’da “Libya Arap Cumhuriyeti”, 1977’de Kaddafi tarafından “Libya Arap Halk Sosyalist Büyük Cemahiriyesi” ve son olarak Ulusal Geçiş Konseyi’nin 3 Ağustos 2011 tarihli deklarasyonu ile “Libya” şeklinde değiştirilmiştir (Kuşoğlu, 2012: 102).

Tunus’ta başlayan toplumsal protesto ve reform istekleri, Arap Baharı adıyla tüm Arap coğrafyasına yayılmıştı. 15 Şubat 2011’de Bingazi’de toplanan Libyalılar da bu protesto gösterilerine katılmış, güvenlik güçleri ile çıkan çatışmalar neticesi yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir. Gösterilerin diğer şehirlere de sıçraması ile iş kontrolden çıkmıştır. Kaddafi yönetimi olaylar başlamadan evvel sert müdahale edileceğini deklare etmesine rağmen 17 Şubat 2011’de “Öfke Günü” adı verilen rejim karşıtı ayaklanmaların fitili ateşlenmiştir (Madak ve Gençalp, 2020: 5). Kaddafi karşıtı hareketin 5 Mart 2011 tarihinde Ulusal Geçiş Konseyi (UGK) ismiyle birleştiği ilan edilmiş, bu hareket çeşitli ülkelerce meşru kabul edilmiştir. Demokrasi, adalet ve özgürlük bu hareketin ilkeleri olarak sayılmıştır (Akbaş ve Düzgün, 2012: 68).

Libya’da cereyan eden olaylarla ilgili olarak BM Güvenlik Konseyi 26 Şubat 2011’de 1970 sayılı kararla Libya’da yaşanan gelişmelerden derin endişe duyulduğunu belirtmiş, şiddeti ve sivillere karşı kuvvet kullanımını kınamış, 15 Şubat 2011 sonrası yaşananlarla ilgili olarak Libya devletini Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısı’na sevk etmiştir (Kuşoğlu, 2012: 109). BM Güvenlik Konseyi yaşanan gelişmelerin ardından 17 Mart 2011 tarihinde 1973 sayılı kararı alarak, “uçuşa yasak bölge” kararı almış, bu karar doğrultusunda Libya’daki şiddet olaylarının sonlanması çağrısı yinelenmiş, Kaddafi hükümetine ikmal malzemesi ulaştıran gemilerin durdurulması ve sivillere yönelik şiddetin bitirilmesi için her tür

önlemin alınması kararlaştırılmıştır. 19 Mart 2011 tarihine gelindiğinde, İngiltere, Fransa ve ABD'nin öncülüğündeki askeri koalisyon Kaddafi rejimine karşı askeri müdahale başlatmış, daha sonra bu harekâtın komutası NATO'ya devredilmiştir. Çatışmalar neticesinde 20 Ekim 2011 yılında Kaddafi öldürülmüş ve çatışmalar son bulmuştur (C. Özgen, 2016: 165).

Libya'da meydana gelen gelişmeler sonrası Avrupa Konseyi 11 Mart 2011'de olağanüstü toplanmıştır. Konsey Başkanı Libya'da yaklaşan soykırıma AB'nin seyirci kalamayacağını belirtmiştir. İngiltere ve Fransa ise ortak askeri operasyon seçeneğinden yanayken, bu teklif oybirliğine ulaşamamış, birçok AB üyesi devlet farklı sebeplerle bu seçeneği oylamamıştır. Olayların bir sonucu olarak büyük çapta yasadışı göçün yaşanması endişe verici bulunmuş, AB'nin önceliğinin ise yaşanan iç savaştan kaçmaya çalışan üçüncü ülke vatandaşlarının sağ salim çatışma bölgelerinden çıkarılması olduğu açıklanmıştır. Ayrıca İtalya'nın talebiyle FRONTEX tarafından "Birleşik Sınır Operasyonu (Hermes)" düzenlenmiş, bu operasyonla Kuzey Afrika'dan yönelen göçmen hareketinin yönetilmesi, hava ve deniz yoluyla güvenliğin sağlanması ve uluslararası koruma ihtiyacı olan sığınmacıların tespit edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Madak ve Gençalp, 2020: 6–7).

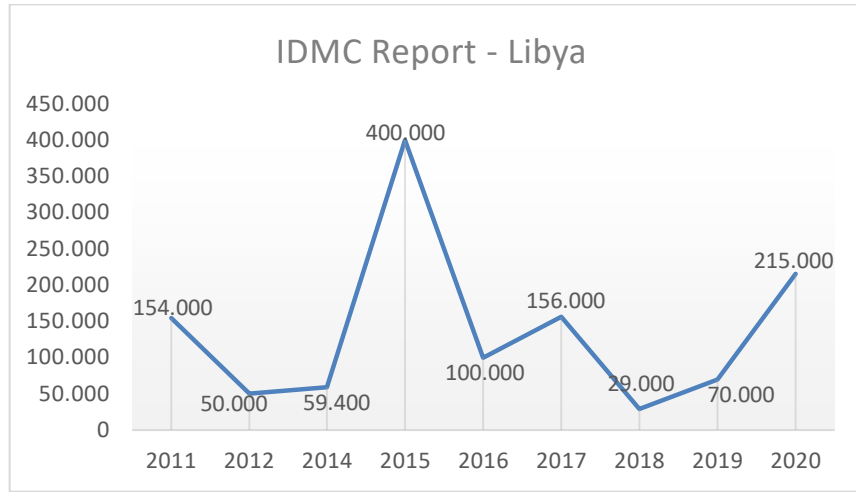
Nisan 2012'de IDMC'nin yayınladığı rapora göre, Kaddafi ile muhalifler arasında çıkan çatışmalar ve NATO tarafından koordine edilen hava saldırıları neticesinde Libya'da 2011 yılında en az 500 bin kişinin ülke içinde yerinden edildiği tahmin edilmektedir. Çatışmaların sonlanması sonrası bu insanların büyük çoğunluğunun evlerine döndüğü rapor edilirken, buna rağmen yaklaşık 154 bin insanın 2011 sonu itibarıyla evlerine dönemediği belirtilmiştir (IDMC, 2012: 77). Kaddafi rejiminin son bulmasında rağmen ülkede hala istikrar sağlanamamış durumdadır. IDMC'nin Nisan 2013'de yayınladığı raporda, çatışmanın tarafları arasında düşmanlığın doruk noktasına ulaşması nedeniyle, birçok insanın yeniden evlerine dönmesi zor görüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca raporda BM İnsan Hakları Konseyi soruşturma komisyonunun Mayıs 2012 raporuna göre, Libyalı ülke içi yerinden edilmiş kişilerle ilgili olarak, yargısız infazlar, keyfi tutuklamalar ve işkence gibi güvenlik riskleriyle karşı karşıya kalmaya devam ettikleri belirtilmiştir.

Rapor 50 bine yakın kişinin yıl içinde yerinden edilmiş olduğunu belirtmektedir (IDMC, 2013: 57).

IDMC tarafından her yıl yayınlanan raporlarda Libya’da çatışmalar nedeniyle ülke içi yerinden edilmiş kişiler Tablo 1’de görüldüğü üzere çatışmaların seyrine göre artış ya da azalış göstermektedir. 2020 yılında yayınlanan raporda Libya’da yaklaşık 215 bin insanın yerinden edilmiş vaziyette olduğu belirtilmektedir (IDMC, 2020: 31).

Libya’da 2011 yılından itibaren yaşanan siyasi istikrarsızlık BM girişimleri sonucu 17 Aralık 2015 tarihinde Fas’da gerçekleşen Libya Siyasi Antlaşması ile çözüme kavuşturulmuştu. Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi ile Trablus merkezli Milli Genel Kongre Meclisi anlaşarak “Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanlık Konseyi” oluşturulmuş, bu Konsey başkanlığına ise Fayiz es-Serrac seçilmiştir. BM Güvenlik Konseyi ise, aldığı 2259 sayılı kararla UMH’yi Libya’nın tek meşru temsilcisi olarak tanımıştır (Dalaa vd., 2020).

Tobruk merkezli “Milli Genel Kongre” kanadı Hafter’in baskısıyla süreci tıkamaya başlayınca, süreç günümüze kadar çeşitli anlaşma ve cayma girişimleri ile günümüze dek çözümsüz kalmıştır. Ülkenin doğu kısmında geniş toprak parçasını kontrol eden Hafter güçleri ile Trablus merkezli Libya UMH arasındaki bölünmüşlük devam etmektedir. Türkiye Libya UMH’yi desteklerken, Rusya, Fransa, Mısır ve BAE çeşitli nedenlerle doğrudan ya da dolaylı olarak Hafter güçlerine destek vermektedir (Euronews.com, 2020).

Tablo 1. Yıllara Göre Libya'da Yerinden Edilmiş Kişiler.

Kaynak: IDMC'nin 2011 ile 2020 Yıllarında Yayımladığı Raporlardan Derlenmiştir (IDMC, t.y.).

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Libyalı göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Libyalı göçmen 36 bin kişi ile İtalya’da yaşamaktadır. İtalya’yı 11 bin Libyalı göçmen ağırlayan Almanya izlemektedir. Bu iki ülkeyi sırasıyla, İsveç (5 bin), Malta (3 bin), Fransa (3 bin) ve Hollanda (2 bin) izlemektedir. Rapor edilen en az Libyalı göçmen bin kişi ile Belçika, Avusturya ve Yunanistan’da yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

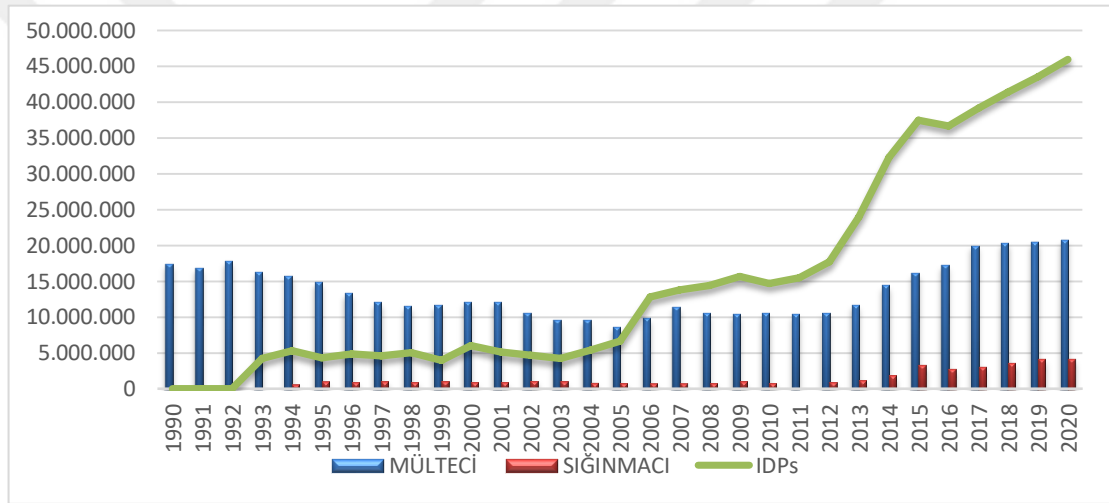
1.5.6. Diğer Kriz Alanları ve Gelişmeler

Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında olduğu gibi Dünya’nın geri kalanında yaşanan siyasal krizler ve terörizm gibi nedenler ile sivililerin yerinden edildiği ve sığınmacı ya da mülteci durumuna düştüğü görülmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin veri tabanı kullanılarak yapılan araştırmada, 1990 yılında dünya genelinde 17.838.020 kişinin mülteci konumunda bulunduğu, bu sayının 2020 yılında 20.676.358 kişiye çıktığı görülmektedir. Benzer bir artışın sığınmacılar ve ülke içi yerinden edilmiş kişiler (IDPs) için de geçerli olduğu görülmektedir (UNHCR.org, 2020d).

Aynı veri tabanından yararlanılarak hazırlanan Tablo 2 incelendiğinde, mülteci sayılarının 1990’ların başından 2005 yılına dek azalış eğiliminde olduğunu görmekteyiz. Suriye iç savaşının ardından özellikle 2013 yılından itibaren dünyadaki

mülteci sayılarının artmaya başladığı gözlemlenmektedir. 2013 yılı sonrasında sığınmacı sayılarında da Suriye iç savaşının etkilerini gözlemlemek mümkündür. 2010 yılında dünyadaki sığınmacı sayısı 835.871 olarak açıklanmışken bu sayı 2013 yılında 1.162.819'a çıkmış ve bu artış eğilimi Tablo 2'de de görüldüğü üzere günümüze dek sürmüştür. Ülke içi yerinden edilmiş kişilerin istatistiki verilerine baktığımızda, burada da 2005 yılı sonrası sayısal verilerin artışı gözlemlenmektedir. IDPs verilerine bakıldığında 2010 ile 2013 yılı arası yaklaşık 9 milyon yeni kişinin yerinden edilmiş durumda kaldığı görülmektedir. Günümüzde bu sayı 45.940.575 kişi olarak verilmiştir (UNHCR.org, 2020d).

Tablo 2. Son 30 Yılın Mülteci, Sığınmacı ve IDPs Verisi.

Kaynak: (UNHCR.org, 2020d).

1.5.6.1. Bosna-Hersek Savaşı

1992 baharında bağımsızlık kararı alan Bosna Hersek parlamentosunun bu kararını Sırp temsilcilerin boykot etmesiyle başlayan çatışmalar 1995 sonuna dek devam etmiştir (Çalış ve Demirtaş, 2012: 51). 1992-1995 yılları arası süren savaşta, bir milyondan fazla insan yerinden edilmiş devlet içerisinde etnik homojenlikte alanlar oluşmuştur (IDMC, 2012: 66). BMMYK güncel verilerine göre 1993 yılında 1 milyon 290 bin insan çatışma ve şiddet nedeniyle yerinden edilmiş durumda iken, 618.428 kişi ise mülteci durumunda bulunmaktaydı (UNHCR.org, 2020a).

IDMC'nin 2011 yılı raporuna göre, çatışmaların sona ermesi ile geri dönüşler yaşanmıştır. 2011 yılı sonunda 113 bin kişi yerinden edilmiş durumda

bulunmaktaydı. Geri dönüş hızının yavaşladığı belirtilen raporda, 2011 yılında yalnızca 260 kadar yerinden edilmiş kişi geri dönmüştür. Aynı raporda Bosna hükümetinin geri dönüşlere yönelik mali desteği arttırdığından bahsedilirken, bu desteklemenin gelir getirici faaliyetler ve konutun yanı sıra altyapı onarımını da içerecek şekilde genişletildiği belirtilmiştir (IDMC, 2012: 66).

Göç politikaları ile ilgili araştırmalar yapan Migration Policy Institute (MPI) veri tabanı incelendiğinde, 2019 yılı itibarıyla Bosna Hersek menşeli göçmenlerin Hırvatistan (374 bin), Sırbistan (341 bin), Almanya (185 bin), Avusturya (183 bin) ve son olarak ABD (138 bin) şeklinde ilk beş ülkede yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye’de ise Bosna Hersekli yaklaşık 3 bin göçmenin yaşadığı rapor edilmiştir (Migrationpolicy.org, 2021). BMMYK güncel verilerine göre 2020 yılı itibarıyla Bosna Hersek kökenli 16.421 kişi mülteci durumunda bulunmaktadır. 2020 verileri incelendiğinde Bosna Hersekli 1.485 kişi sığınmacı, 96.421 kişi ise IDPs konumunda bulunmayı sürdürmektedir (UNHCR.org, 2020a).

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Bosna Hersekli göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Bosna Hersekli göçmen 374 bin kişi ile Hırvatistan’da yaşamaktadır. Hırvatistan’ı 185 bin Bosna Hersekli göçmen ağırlayan Almanya izlemektedir. Bu iki ülkeyi sırasıyla, Avusturya (183 bin), İsveç (60 bin), Danimarka (18 bin), Fransa (15 bin) ve İtalya (13 bin) izlemektedir. Rapor edilen en az Bosna Hersekli göçmen bin kişi ile Hollanda, Belçika, Finlandiya ve İrlanda’da yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

1.5.6.2. Kosova Meselesi

Yugoslavya’da Tito rejimi 1974 yılında Kosova’ya özerklik tanıyan anayasa değişikliğini gerçekleştirmiş ancak 1989 yılında bu durum Milošević tarafından değiştirilmiştir. Bu tarihten sonra Kosovalı Arnavutlar ile Sırpalar arası gerginlik başlamıştır (Molla, 2009: 4). Özerkliğin kaldırıldığının açıklanması ile Kosovalı Arnavutların büyük çaplı eylemlere girişmesi ve bu eylemlerin Sırpalarca polis ve ordu birlikleri ile bastırılmaya çalışılması şiddeti arttırmıştır (Gülgezen, 2020: 150).

Kosovalı Arnavutların 1990’da yayınladığı bir bildiri ile Sırbistan’dan ayrıldığını ilanı ve Yugoslavya içerisinde tam kurucu cumhuriyet olduklarını açıklaması sürecinin ardından, Kosovalı Arnavutlar ile Sırlar arasında çatışmalar artmıştır (Çalış ve Demirtaş, 2012: 199–200). Kosova Kurtuluş Ordusu ve Sırlar arası çatışmaların 1998’de zirveye çıkması ile sorun uluslararası boyut kazanmış, ancak Çin ve Rusya’nın vetoları nedeniyle BM çatısı altında sonuç alınamayınca NATO insani müdahale çerçevesinde 1999’a dek Sırlara yönelik hava saldırıları düzenlemiştir (Çalış ve Demirtaş, 2012: 200).

BMMYK güncel verilerine göre 1999 yılında Kosovalı 234.900 insan çatışma ve şiddet nedeniyle yerinden edilmiş durumda iken, 172.506 kişi ise mülteci durumunda bulunmaktaydı (UNHCR.org, 2020e). NATO müdahalesi ardından BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararıyla “BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu” (UNMIK) oluşturulmuştur. Ülkenin güvenliği ise NATO önderliğindeki çok uluslu barış gücü olan KFOR tarafından sağlanacağı taahhüt edilmiştir (Gülgezen, 2020: 166). Kosova’nın durumu hususunda yapılan uluslararası görüşmeler sırasında BM’nin çözüm önerilerine karşı Sırbistan ve Rusya’nın uzlaşmaz tutumu karşısında, Kosova, 17 Şubat 2008’de tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir (Çalış ve Demirtaş, 2012: 201). Kosova’nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkeler arasında Türkiye, ABD, Almanya, Afganistan, Arnavutluk, Fransa ve İngiltere olurken, Sırbistan, Rusya ve Çin ile Avrupa Birliği üyelerinden Romanya, İspanya, Yunanistan, Slovakya ve Güney Kıbrıs Kosova’yı tanımamıştır (Gülgezen, 2020: 166).

BMMYK güncel verilerine göre 2020 yılı itibarıyla Kosova kökenli 30.055 kişi mülteci durumunda bulunmaktadır. 2020 verileri incelendiğinde Kosovalı 7.981 kişi sığınmacı, 213.095 kişi ise IDPs konumunda bulunmayı sürdürmektedir (UNHCR.org, 2020e). Aynı veriler ışığında bakıldığında, şiddet ve çatışmalar nedeniyle ülke içi yerinden edilmiş kişi sayısının 267.500 kişi ile en çok 2000 yılında, mülteci sayısının 327.582 kişi ile en çok 2002 yılında ve son olarak sığınmacı sayısının 53.285 kişi ile en çok 2015 yılında yaşandığı görülmektedir (UNHCR.org, 2020e).

1.5.6.3. Rus Arka Bahçesi Gürcistan

SSCB'nin dağılma sürecinde Gürcistan'da 1990 iktidar değişikliği ile milliyetçi söylemler artmıştır. Gürcistan içerisinde özerk bir bölge olan Güney Osetya'nın, Güney Osetya Özerk Cumhuriyeti'ni ilanı ve Gürcistan'ın bunu gayrimeşru sayması ile gösteriler meydana gelmiş, Ruslar ve Osetyalılar ortak hareket etmişlerdir (S. Yılmaz, 2019: 176). Gürcistan içerisindeki diğer özerk bölgeler Abhazya ve Acara ile de sorunlar yaşayan Gürcistan, bu üç bölge ile sorunlarını askeri yöntemler ile çözmeye çalışmıştır (S. Yılmaz, 2019: 177).

Gürcistan'da yapılan 2004 seçimlerini Saakashvili kazanınca ABD destekli “Kadife Devrim” olarak nitelendirilen bu siyasal değişim ardından, ülkede bulunan Rus üslerinin kapatılması ve ülkedeki 7 bin Rus askerinin çekilmesi talepleri Saakashvili hükümetince eskiye nazaran artan bir söylemle dillendirilmeye başlandı (S. G. Bozkurt, 2014: 125). Saakashvili hükümeti 2008 yılına gelindiğinde Güney Osetya problemini askeri yöntemle çözmek istemiş, anca Rusya desteğini alan Güney Osetya ile yapılan savaşta yenilmiştir. Rusya bu savaşın ardından Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımıştır (S. Yılmaz, 2019: 177).

Gürcistan'da yaşanan siyasal karışıklıklar, askeri anlamda başarısız adımlar neticesinde, birçok insan bu siyasal karışıklıklardan doğrudan etkilenmiştir. BMMYK güncel verilerine göre, 1996 yılında son otuz yılın en yüksek mülteci sayısına ulaşarak, 48.485 kişi mülteci durumunda kalmıştır. Kadife devrimin yaşandığı 2003 yılında Gürcistan'da 12.488 kişi, 2008 yılındaki çatışma döneminde ise 12.597 kişi mülteci konumunda kalmıştır. Ayrıca 2008 yılında 329.870 kişi yerinden edilmişken, 5.087 kişi ise sığınma talebinde bulunmuştur (UNHCR.org, 2020b).

Günümüzde göç politikaları ile ilgili araştırmalar yapan Göç Politikaları Enstitüsü'nün (MPI) veri tabanı incelendiğinde, 2019 yılı itibarıyla Gürcistan menşeli göçmenlerin dünya üzerindeki dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir¹: Rusya 450 bin göçmen, Yunanistan 81 bin göçmen, Ukrayna 65 bin göçmen, Azerbaycan

¹ En çok Gürcistanlı göçmen alan beş ülke verileri alınmıştır.

49 bin göçmen ve Ermenistan 38 bin göçmen şeklindedir (Migrationpolicy.org, 2021).

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Gürcistanlı göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Gürcistanlı göçmen 81 bin kişi ile Yunanistan’da yaşamaktadır. Yunanistan’ı 21 bin Gürcistanlı göçmen ağırlayan Almanya izlemektedir. Bu iki ülkeyi sırasıyla, GKRY (16 bin), İtalya (15 bin), İspanya (9 bin), Fransa (8 bin) ve Avusturya (4 bin) izlemektedir. Rapor edilen en az Gürcistanlı göçmen bin kişi ile Bulgaristan, Belçika, Letonya ve Portekiz’de yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

1.5.6.4. NATO Genişlemesi ve Ukrayna’ya Rus Müdahalesi

Soğuk Savaşın sona ermesiyle Rusya ile AB arasında başlayan sıcak ilişkiler Putin dönemi ile değişmeye başlamıştır (Semercioğlu, 2016: 189). SSCB’nin dağılmasının ardından NATO ve AB’nin eski Doğu Bloku ülkelerine doğru genişleme çabaları, Rusya’da rahatsızlık yaratmıştır. Devlet başkanlığını eline alan Putin, Rus sınırları dışında kalan yaklaşık otuz milyon Rus’un haklarını koruyacağını beyan etmiştir (O. Ağır, 2016: 24).

Gürcistan’da 2004 yılında Batı yanlısı Saakashvili’nin “Kadife Devrim” ile iktidara gelmesi, NATO ve AB’nin doğuya doğru genişlemesi ile Ukrayna’nın Batı ile Rusya arası set vazifesi gören bir ülke haline gelmesiyle, Rusya açısından Ukrayna’nın önemi artmıştır. Bu nedenle 2004 Kasım ayında yapılan seçimlerde Rusya yanlısı Yanukovych’i desteklemiş, ancak Batı yanlısı Yushchenko seçimlerde hile olduğunu iddia ederek halkı sokaklara dökmüş, “Turuncu Devrim” olarak isimlendirilen süreç sonunda yapılan seçimlerde devlet başkanlığına seçilmiştir (S. G. Bozkurt, 2014: 124–126).

Rusya için özel öneme sahip olan Ukrayna’daki gelişmeleri takip eden Putin, 2010’da Yanukovych’in iktidara gelmesiyle ülkedeki etkisini arttırmış, 2013 yılında imzalanması kararlaştırılan AB ile Ukrayna arası ortaklık antlaşmasının askıya alınmasıyla birlikte, Ukrayna’da Batı yanlıları ile Rusya yanlıları arasında çatışmalar başlamıştır (O. Ağır, 2016: 26–27). Yaşanan gelişmeler sonrasında Rusya Kırım’a

askeri müdahalede bulunmuş, Kırım’da Mart 2014’te yapılan referandum sonucu Kırım ve Sivastopol’un Rusya’ya bağlandığının ilan edilmiştir (Semercioğlu, 2016: 190–191). Ukrayna meselesi Batı-Rusya arası bir mücadele alanı olarak varlığını sürdürürken, Ukrayna-Rusya arası krizin aşılması umudunun 2019 seçimleri ile doğmasına rağmen, Ukrayna’nın milli kimliğini muhafazası için Batı ile ilişkileri sürdürmek istemesi nedeniyle Rusya ile ilişkilerin düzelesi güç görülmektedir (S. Yılmaz, 2019: 166–168).

Ukrayna’da 2004 yılında yaşanan “Turuncu Devrim” ile 2013 sonrası yaşanan ve adına “Hibrit Savaş” da denilen iç çatışmalar, insanların yerinden edilmesi ve mülteci konumuna düşmesine neden olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin güncel verilerine göre 2020 yılı itibariyle Ukrayna kökenli 46.906 kişi mülteci durumunda bulunmaktadır. Turuncu Devrim öncesinde 2002 yılında bir önceki yıla nazaran yaklaşık üç kat artışla 85.258 kişinin mülteci konumuna düştüğü görülmektedir. Bu sayı 2003’de 94.141, 2004’te ise 89.582 olarak gerçekleşmiştir (UNHCR.org, 2020f).

2013 sonrasında yaşanan Ukrayna krizi ardından yaşanan Rusya askeri müdahalesi ile 2014 yılı sayıları incelendiğinde, 237.617 kişi mülteci durumuna düşmüştür. 2013 yılı sayıları 5.154 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında ise mülteci sayısının 321.399’a yükseldiği görülmektedir. 2017 yılında Ukraynalı mültecilerin sayısı 139.581’e gerilese de, sığınmacıların sayısı son otuz yılın zirvesine çıkarak 37.667’ye yükselmiş, ülke içi yerinden edilmiş kişilerin sayısı ise 1 milyon 800 bin kişiye çıkmıştır (UNHCR.org, 2020f).

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Ukraynalı göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Ukraynalı göçmen 246 bin kişi ile İtalya’da yaşamaktadır. İtalya’yı 241 bin Ukraynalı göçmen ağırlayan Almanya ve 219 bin Ukraynalı göçmen ağırlayan Polonya izlemektedir. Bu üç ülkeyi sırasıyla, Çekya (110 bin), İspanya (94 bin), Macaristan (56 bin), Portekiz (47 bin) ve Letonya (31 bin) izlemektedir. AB’nin kurucu üyesi Fransa’da 17 bin Ukraynalı göçmen yaşarken, diğer kurucu ortaklar Belçika ve Hollanda’da 2 bin Ukraynalı göçmen yaşamaktadır. Rapor edilen en az Ukraynalı göçmen bin kişi ile Lüksemburg, Hırvatistan ve Malta’da yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

1.5.6.5. Nijerya ve Boko-Haram Terörizmi

Nijerya sömürgesi olduğu Birleşik Krallık'tan 1 Ekim 1960'ta bağımsızlığını kazanmıştır. Ülke içerisinde farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşarken sorunlar da giderek artmıştır (Artokça, 2012: 10). Yaklaşık 219 milyon insanın yaşadığı Nijerya'da 2018 tahminlerine göre, Hausa %30, Yoruba %15.5, Igbo (Ibo) %15.2, Fulani %6, Tiv %2.4, Kanuri / Beriberi %2.4, Ibibio %1.8, Ijaw / Izon %1.8 ve diğer %24.7 şeklinde etnik bir çeşitlilik söz konusudur. Dini anlamda bakıldığında 2018 tahminlerine göre ülkede % 53,5 Müslüman, % 10,6 Roma Katolik, %35,3 diğer Hristiyan mezhepleri ve % 0,6 oranında diğer dinlere mensup insan yaşamaktadır (CIA.gov, 2021a).

Nijerya'da sömürge geçmişine bağlı olarak gerçekleşen askeri darbeler, dini ve etnik çeşitlilik ve yoksulluğa bağlı olarak ortaya çıkan terör örgütleri gibi gelişmeler yaşanmaktadır. Nijerya'da 1953 yılında petrolün bulunması ile ülke içi anlaşmazlıkların ve çatışmaların da kaynağını petrol oluşturmuştur (Şen ve Çiçek, 2018: 2098). Bağımsızlıktan sonra darbe-karşı darbe şeklinde bir iç karışıklık içerisinde olan Nijerya'da Igbo kökenli subayların 1966 yılındaki cunta yönetimine karşı ülkenin kuzey ve orta kısmında yaşayan Igbo kökenli insanlara karşı şiddet artmış, ardından Kuzeyli General Yakubu karşı darbeyeyle yönetimi ele almıştır. Karşı-darbenin ardından ülkenin kuzey ve orta bölgesinde yaşayan 1 milyon civarında Igbo kökenli insan güvenlik nedeniyle güneye İgboların çoğunluk olduğu alanlara göç etmek zorunda kalmıştır (Uluer, 2018: 141–142).

Bu kaotik bir ortam içerisinde, Doğu Nijerya'daki Biafra Valisi olarak görev yapan Albay Ojukwu 30 Mayıs 1967 günü Biafra'nın Nijerya'dan ayrılarak bağımsızlık ilanını açıklamıştır. Nijerya hükümeti ise Biafra üzerine 100 bin asker göndererek bu karara karşı çıkmış ve yaklaşık iki buçuk yıl sürecek bir iç savaş başlamıştır (Bayram, 2016: 93–94). İç savaş sırasında Shell-BP ortaklığı ile Biafra bölgesi de dâhil Nijerya'da petrol çıkaran İngiltere Nijerya hükümetine destek verirken, Fransa ise Albay Ojukwu'ya silah yardımı yapmıştır (Bayram, 2017: 220–221). 1970'e kadar devam eden iç savaşta 500 bin ile 3 milyon insanın (Uluer, 2018: 143), 1 milyondan fazla sivilin bu savaşta hayatını yitirdiği görülmektedir.

Ülkenin kuzey gölgesinde yoksulluk ve günahkârlığa karşı şekillenen ve kızgın insanlardan oluşan bir halk hareketi olarak ortaya çıkan Boko Haram terör örgütü (Walker, 2012: 9), ülkenin Borno eyaletinde 2002 yılında Muhammet Yusuf tarafından kurulmuştur (Sıradağ, 2015: 8–9). Günümüzde yaklaşık 100 milyon Müslümanın yaşadığı Nijerya’da batı tarzı eğitime batı kültürüne karşı kurulan örgüt (Kavak, 2020), üyelik aidatı, politikacıların yardımları, banka soyma, adam kaçırma ve fidye gibi yöntemlerle finansman sağlamaktadır (K. Çetinkaya, 2019: 14).

Eylemleriyle 2009’dan itibaren Nijerya için bir tehdit haline gelen Boko Haram terör örgütü, hükümet güçleri ile yaşanan çatışmalar nedeniyle günümüze dek yaklaşık dört bin insanın ölümünden sorumludur. Ayrıca yaşanan çatışmalar nedeniyle yaklaşık iki milyon kişi güvenlik riskleri sebebiyle örgütün faal olduğu ülkenin kuzey bölgesinden çeşitli yerlere göç etmek zorunda kalmıştır (Sıradağ, 2015: 8). 1967’de yaşanan iç savaş ve Boko Haram terör örgütünü nedeniyle Nijerya’da insanlar yerinden olmuş ve göç etmiştir. BMMYK güncel verilerine göre, 1968 yılında 51.100 kişinin iç savaş nedeniyle mülteci durumuna düştüğü görülmektedir. Ayrıca aynı verilerde Boko Haram’ın kurulduğu 2002 yılında 24.559 kişi mülteci durumunda görünmektedir. Bu sayı bir önceki yıla oranla yaklaşık 4 kat artmıştır. Aynı yıl (2002) 7.648 kişi de sığınmacılık başvurusunda bulunmuştur (UNHCR.org, 2020c).

BMMYK aynı verileri doğrultusunda bakıldığında, en yüksek mülteci sayılarına 2020 itibarıyla 348.637 kişi olarak ulaşıldığı görülmektedir. 2.616.909 kişinin ise ülke içi yerinden edilmiş olduğu görülür. Sığınmacı sayıları incelendiğinde ise en yüksek sayılara 2019 yılında 106.006 kişi ile ulaşıldığı görülür (UNHCR.org, 2020c).

Günümüzde göç politikaları ile ilgili araştırmalar yapan Göç Politikaları Enstitüsü’nün (MPI) veri tabanı incelendiğinde, 2019 yılı itibarıyla Nijerya menşeli göçmenlerin dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir:² ABD 310 bin göçmene, İngiltere 206 bin göçmene, Kamerun 148 bin göçmene, Nijer 131 bin göçmene ve Benin 86 bin göçmene ev sahipliği yapmaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

² En fazla Nijeryalı barındıran beş ülke verileri alınmıştır.

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Nijeryalı göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Nijeryalı göçmen 80 bin kişi ile İtalya’da yaşamaktadır. İtalya’yı 44 bin Nijeryalı göçmen ağırlayan Almanya ve 29 bin Nijeryalı göçmen ağırlayan İspanya izlemektedir. Bu üç ülkeyi sırasıyla, İrlanda (24 bin), Avusturya (10 bin), Hollanda (8 bin), Fransa, Belçika ve İsveç (6 bin) ve Finlandiya (4 bin) izlemektedir. Rapor edilen en az Nijeryalı göçmen bin kişi ile Çekya ve Malta’da yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

1.5.6.6. Bolivarcı Venezuela Sosyalizmi

Sömürge konumundaki Latin Amerika ülkeleri 19. yüzyıl ve sonrasında bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından, sömürge geçmişleri nedeniyle sermaye kıtlığı nedeniyle ekonomik sorunlarla yüzleşmişlerdir (Çin, 2019: 6). 1830 yılında Gran Colombia’nın çöküşü sonrasında Venezuela, Ekvador ve Kolombiya (Yeni Granada) isimli üç ülke ortaya çıkmıştır. Petrol endüstrisi temelinde askeri diktatörlükler tarafından yönetilen Venezuela’da 1959 yılından itibaren seçimle işbaşına gelen hükümetler görev yapmaktadır (CIA.gov, 2021b). Ülkenin jeopolitik konumu ve geniş petrol rezervlerine sahip olması, ülke içinde siyasal istikrarsızlıkların temeli olarak görülmektedir. Bu siyasal ve yanında ekonomik istikrarsızlıklar hem bölge ülkelerini hem de uluslararası toplumu yakından ilgilendiren sorunlardan biri olmaktadır (Çin, 2019: 3).

1989 yılında dönemin devlet başkanı Carlos Perez tarafından uygulamaya konan neoliberal ekonomi politikası, IMF’ten 4.5 milyar dolar borç alınması ile ekonomik durumda iyileşme görülmemiş, aksine 1990’lı yıllar Venezuela için ekonomik sorunlarla geçmiştir. Yeni başkan Chávez dönemi ise, anti-neoliberal ve yoksul yanlısı politik duruşu temsil etmiştir (Demirel, 2020: 43–44). 1998 seçimlerinde devlet başkanı seçilen Hugo Chávez liderliğinde sosyalist bir sistemin oluşturulması için yeni bir anayasa hazırlanmasına başlanmış ve 1999 yılında “Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti” kurulmuştur (Çin, 2019: 14–15).

Antiemperyalizm, ülke petrollerinin özelleştirilmesi, Küba ve Irak gibi ülkelerle kurulan iyi ilişkilerin sonucu, ekonomik ve siyasal olarak ABD’nin tepkisini çeken Chávez’e yönelik 2002 yılında protestolar ve sonunda ordudaki

muhalif askerlerce bir darbe girişimine maruz kalmıştır. Ancak tutuklanan Chávez darbe karşıtı vatandaşlar ve askerler tarafından 14 Nisan 2002’de göreve döndürülmüştür (Çin, 2019: 17–18). Chávez 2011 yılında kansere yakalanınca yardımcılığını yapan Nicolas Maduro’yu yerine aday göstermişti. Chavez’in ölümü ardından Nisan 2013 seçimleri ile Maduro yeni devlet başkanı olmuştur. 2014 yılında ülkede geniş çaplı protestolar başlamış, muhalefet partilerinin desteğini alan gösterilere hükümet darbe girişimi suçlaması yöneltmiştir (T. Çam, 2019).

En son 2013’de % 2 olarak büyüyen Venezuela ekonomisi bu tarihten beri küçülmüş, 2017 enflasyonu %2400 olarak gerçekleşmiştir. Günümüzde Venezuela’da asgari ücret 4 dolar civarındayken Amerikan Doları karşısında Bolivar³ her geçen gün değer kaybetmektedir (M. Özkan, 2019). 2017’de ABD tarafından Venezuela’ya karşı uygulamaya konan ekonomik yaptırımlar, özellikle Venezuela halkı açısından bozulan ekonomi nedeniyle büyük sorunlara yol açmıştır. Daha çok ülkenin yoksul kesimini etkileyen bu durum sonucu milyonlarca insan ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Demirel, 2020: 64). 2017 yılında 92 bin Venezuelalı Brezilya’ya göç ederken 44 bin kişi de Güney Amerika ve Avrupa’daki diğer ülkelere göç etmiştir (Tonella Tüzün, 2018: 1699).

Ağustos 2017’de Maduro’ya karşı başarısız bir darbe girişimi yaşanmış, bir yıl sonra ise drone kullanılarak bir suikast girişimi gerçekleşmiştir (Demirel, 2020: 56). Mayıs 2018’deki Venezuela başkanlık seçimlerinde Maduro oyların %67,82’sini alarak tekrar başkan seçilmesine rağmen, seçimlere katılım oranının %46 seviyesinde kalması nedeniyle ulusal ve uluslararası alanda seçimlerin meşruluğu tartışılmıştır (Gazi, 2020: 807). Muhalefetin popüler isimlerinden Juan Guaido önce Venezuela Meclis Başkanlığına seçilmiş ardından Nisan 2019’da bir grup askeri de yanına alarak halkı sokağa davet ederek protesto gösterileri düzenlemiştir. Maduro yönetimi ise bu durumu darbe girişimi olarak yorumlamıştır (Demirel, 2020: 56). Guaido kendisini Venezuela geçici devlet başkanı olarak ilan ederek gösterilerine devam ederken, ABD, Kanada ve Avustralya gibi bazı batılı ülkeler Guaido’yu devlet başkanı olarak tanımıştır. Avrupa Parlamentosu ise 31 Ocak 2019’da aldığı kararla Guaido’yu tanıdığını açıklamıştır (Gazi, 2020: 807–808).

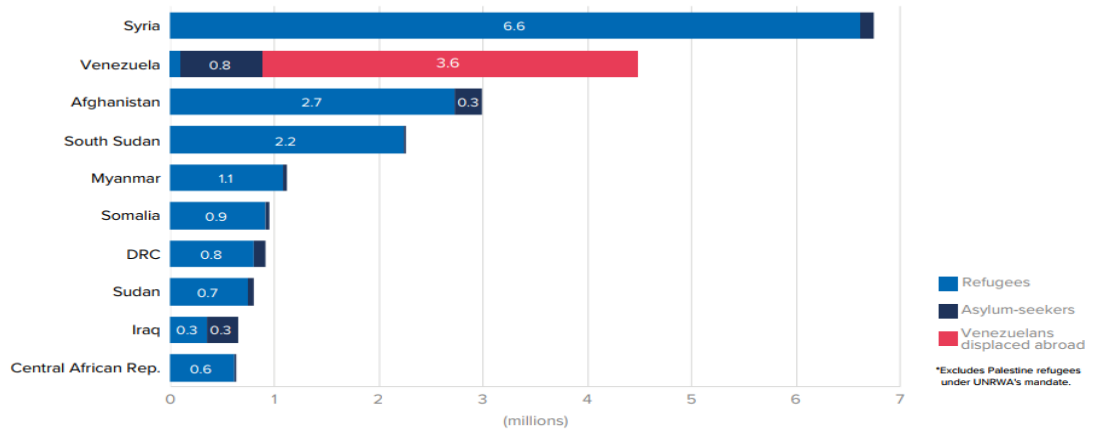
³ Venezuela ulusal para birimi.

Venezuela’da bağımsızlıktan günümüze yaşanan siyasal istikrarsızlık ve sosyal çatışmalar yanında ABD’nin ekonomik yaptırımları halkın zor durumda kalmasına yol açmış, göç bir seçenek haline gelmiştir. BMMYK’ güncel verilerine göre, Venezuela’da yaşanan 2002 darbe girişiminden sonra mülteci ve sığınmacı sayılarında ciddi bir artış yaşanmıştır. 2001 yılında 464 kişi mülteci, 334 kişi sığınmacı olarak tespit edilmişken, bu sayılar 2004’de 1252 kişi mülteci, 2682 kişi sığınmacı olarak artmıştır (UNHCR.org, 2020g). Aynı veriler incelendiğinde 2017 ve sonrası yaşanan siyasal sorunların mülteci ve sığınmacı sayılarını arttırdığı, 2019 yılı içerisinde 3.582.202 kişinin yerinden edilmiş durumda kaldığı görülmektedir. 2020 sayılarına göre ise 138.629 kişi mülteci, 808.183 kişi ise sığınmacı durumunda yaşamaktadır (UNHCR.org, 2020g).

BMMYK’nin “*Venezuela Situation*” isimli çalışmasına göre, 5 Ocak 2021 güncel sayılarına göre küresel ölçekte 806.411 Venezuelalının sığınma talebinde bulunduğu görülmektedir. En çok sığınma talebinin 496.095 kişi ile Peru’ya yapıldığı görülmektedir Aynı araştırmaya göre kayıtlı 2.493.620 Venezuelalının ülke dışında yaşamak zorunda kaldığı, en çok Venezuelalı’ya 770.246 kişi ile Kolombiya’nın ev sahipliği yaptığı görülmektedir (UNHCR.org, 2021c).

Tablo 3. Menşe Ülkeye Göre En Çok Uluslararası Yerinden Olma Durumu

Figure 2 | **Top international displacement situations by country of origin** | end-2019*

Kaynak: (UNHCR, 2020: 8).

BMMYK’nin “*Global Trends Forced Displacement in 2019*” raporuna göre, 2019 yılında tahminen 11 milyon insan yeni yerinden edilmiştir. 8,6 milyon kişinin

ülke içi yerinden edildiği, 2,4 milyon kişinin ise ülkesi dışında koruma talep ettiği rapor edilmiştir. Rapora göre yalnızca 317.200 mülteci menşe ülkelerine dönebilirken, 107.800 mülteci üçüncü ülkelere yerleştirilmiştir. Aynı rapora göre (Tablo 3) Venezuela 2019 yılında dünya üzerinde en çok yerinden edilmiş kişilerin menşe ülkelere göre sıralamasında Suriye'nin ardından ikinci sırada gösterilmiştir (UNHCR, 2019).

Avrupa Birliği bölgesine yönelik Venezuelalı göçleri incelendiğinde, “Migration Policy Institute” verilerine göre en çok Venezuelalı göçmen 203 bin kişi ile İspanya’da yaşamaktadır. İspanya’yı 53 bin Venezuelalı göçmen ağırlayan İtalya ve 25 bin Venezuelalı göçmen ağırlayan Portekiz izlemektedir. Bu üç ülkeyi sırasıyla, Almanya (8 bin), Fransa (7 bin), Hollanda (5 bin), Belçika ve İsveç (2 bin) izlemektedir. Rapor edilen en az Venezuelalı göçmen bin kişi ile Avusturya, Yunanistan ve Danimarka’da yaşamaktadır (Migrationpolicy.org, 2021).

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ İLİŞKİN YAKLAŞIMI

Bu bölümün temel amacı Avrupa Birliği'ni oluşturan temel kurumları oluşturan antlaşmaların incelenerek, bu temel metinlerin göç, göçmen, mülteci ve benzeri kavramlar hakkındaki söylemlerini ortaya koymaktır. Ardından AB kurumlarınca ve AB'ye üye devletlerce göç üzerine yapılan çalışmalar neticesi göç meselesiyle ilgili olarak ortaya çıkan antlaşmalar ve prensipler incelenecektir. Bu bölüm ile AB'nin göç yaklaşımı kurumsal anlamda ortaya konmak istenmiştir.

2.1. Avrupa Birliği Kurucu Anlaşmaları Bağlamında İnceleme

2.1.1. Paris Antlaşması (1951- AKÇT'yi Kuran Antlaşma)

Avrupa'da bir ekonomik ve siyasal birlik fikrinin 17. ve 18. Yüzyıllarda gelişmeye başladığını görürüz (Sander, 2003a: 343). Birleşmiş bir Avrupa hayali öncelikle siyasi bir proje olmaktan ziyade, Avrupalı düşünürlerin ve filozofların zihninde bir düşünceydi. "Avrupa Birleşik Devletleri" fikri hümanist ve barışçıl bir hayalin parçası durumundaydı. 1870 ile 1945 yılları arasında Almanya ve Fransa üç kez savaşmış ve milyonlarca insan hayatını yitirmiştir ("Avrupa Birliğinin Tarihçesi" 2020). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Fransız düşünür Jean Monnet, devletlerin egemenliklerine dokunmadan belirli faaliyetleri yürütme hususunda yetkilendirilecek uluslararası kuruluşların oluşturulması gerektiği ve bunların başarı sağlamaları halinde de zamanla ulus-üstü yetkilerle donatılabilecekleri görüşündeydi. Savaş sonrası ortaya çıkan ekonomik ve siyasal sorunların ulusal çapta çözülemeyeceği zamanla Avrupalı devletlerin de anlamaya başladığı bir olgu halini aldı (Sander, 2003a: 344). Fransa'nın Yeniden Yapılanma Programı Yöneticisi olan Monnet, Avrupa'da bütünleşmesinin öncelikle ekonomik bütünleşmenin sağlanmasına bağlı olduğunu düşünmekteydi. Ekonomik alanda elde edilecek başarının siyasal bütünleşme için gerekli dinamiği sağlayacağını savunmaktaydı (Akdemir, 2016: 53).

İkinci Dünya Savaşı ardından harap olan Avrupa'ya Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde ABD'den destekleme geldi. Bu çerçevede Batı Avrupa devletleri 16 Nisan 1948'de ortak kurtarma programı üzerinde çalışarak, yardımın dağıtımını planlamak ve denetlemek için Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nı (OEEC) kurdu. Avrupa'nın yeniden inşası için katılımcı ülkeler ve onların ulusal üretim programları arasındaki işbirliğini teşvik etmek; ticaretin genişlemesinin önündeki gümrük tarifelerini ve diğer engellemeleri hafifleterek, Avrupa içinde ticareti geliştirmek; serbest ticaret bölgesi ya da gümrük birliğini meydana getirmenin ön planını yapmak; ödemelerin çok taraflı hale getirilmesini incelemek ve emeğin daha iyi kullanılması için gerekli koşulları sağlanmak gibi ilkelere uygun olarak kurulan ve işleyen OEEC, bu yönüyle kalıcı bir ekonomik işbirliği örgütü olarak kurulmuştur (OECD, 2020). Bu kapsamda Batı Avrupalı devletler, aralarında işbirliği yaparak ABD'den gelen yardımları yatırıma dönüştürmüşlerdir. Bu işbirliği ekonomik kalkınmayı hızlandırırken, bununla birlikte var olan düşmanlıkların ve anlaşmazlıkların da geride bırakılmasını sağlamıştır (Cerrah, 2018: 186).

OEEC'nin yanında 1950 yılında Avrupa Ödemeler Birliği oluşturularak işbirliği, üyeler arası serbest ticaret ortamının oluşturulması, para transferlerinde çok yönlü kliring sisteminin kurulması sağlandı (Sander, 2003a: 344). Dönemin Fransa Dışişleri Bakanı olan Robert Schuman, Jean Monnet'in tasarısına dayanarak Avrupa Devletlerini kömür ve çelik üretimi noktasında alınacak olan kararları bağımsız ve ulus-üstü bir kuruma devretme yönünde bir plan öne sürdü. 9 Mayıs 1950 tarihinde açıklanan ve adına Schuman Planı denen plana göre, Avrupa'da kalıcı barışın tesisi Almanya ve Fransa arasındaki tarihi çatışmanın sona erdirilmesi gerekmektedir. Bunun için ortak kömür ve çelik üretimini kurulacak olan kurumun gözetiminde yapmak ve bu örgütlenmeyi tüm Avrupa devletlerinin katılımına açık tutmak gerekmektedir ("Avrupa Birliğinin Tarihçesi" 2020).

Bu doğrultuda Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg 18 Nisan 1951 günü imzaladıkları Paris Antlaşması'yla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) oluşturmuş ve antlaşma 23 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir (E. Bozkurt vd., 2005: 1). Mor'a göre AKÇT antlaşması ile Avrupa tarihinde benzeri görülmemiş boyutta derin bir işbirliği anlamına gelen bir Avrupa

bütünleşmesinin de temeli atılmıştır. Ancak bu adım henüz sadece kömür ve çelikte işbirliğini düzenleyen bir ekonomik antlaşma niteliğindedir (Mor, 2010: 507).

Avrupa’da birlik toplantılarının başından beri kömürün ve çeliğin önemi ve bu iki hammaddenin işbirliğinde birer temel oluşturduğu fikri hâkimdi. Bu iki ürün silah sanayinin yanında bütün sanayi kollarının hammaddesi konumundaydı. Bu iki üründe ortaya çıkacak birlik hem Batı Almanya’yı diğer Avrupa ülkeleri ile ticaret yapmaya zorunlu kılabilir, hem de Fransa bu haliyle Alman endüstrisinin kalbi sayılan Ruhr bölgesi üzerinde -sınırlı da olsa- bir kontrol sağlayabilirdi (McCormick, 2015: 83). Kömür, çelik, demir üretimi ile hurda demirin işlenmesi ortak bir “Yüksek Otorite”ye bırakılmış, bu makam ulus-üstü -yani ulus devletlerin egemenliklerini sınırlayabilen- bir statüye kavuşturulmuştu. Bu yolla Avrupa’da birliğin ilk adımı atılırken aynı zamanda Alman-Fransız düşmanlığı ile çıkan savaşların tekrar yaşanması da engellenmiş oluyordu (Gümrükçü, 2002: 87). İkinci Dünya Savaşı bitmiş olsa da bu dönem için geçmişe dayalı güvensizliklerin devam ettiği bir ortamda, AKÇT’nin kurulması ile birlikte Avrupa’daki güven bunalımı aşılmış, ekonomik kalkınma hızlanmış ve Avrupa birleşmesi için ilk adım atılmıştır (Cerrah, 2018: 186–187).

AKÇT’yi kuran antlaşmanın 2.maddesi topluluğun görevi ve amaçlarından bahsetmektedir. Buna göre:

“Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun görevi, Üye Devletlerin genel ekonomik durumları ile uyum içinde ve 4. Maddede belirtilen şartlar çerçevesinde ortak bir pazarın kurulması ile, Üye Devletlerde, ekonomik genişlemeye, istihdam ve yaşam standardının yükselmesine katkıda bulunmaktır. Topluluk, istihdamın sürekliliğini koruyarak ve Üye Devletlerin ekonomilerinde önemli ve sürekli bozulmalara meydan vermekten kaçınarak, üretimin mümkün olan en yüksek verimlilik seviyesinde en rasyonel dağılımını bizzat temin edecek şartları, aşamalı olarak, gerçekleştirmekle yükümlüdür” (DPT, 1993: 6).

Antlaşma ayrıca işgücünün durumu ve yönlendirilmesi, işçilerin serbest dolaşımı gibi konularda düzenlemeler yapmaktadır (Paris Antlaşması, 1951: madde

46, madde 56, madde 69). Avrupa Ekonomik Topluluğu öncesinde kurulan AKÇT, birleşme süreci öncesinde, hükümetlerin yetkilerinin bir bölümünü ulus-üstü bir otoriteye aktardıkları bir çeşit hazırlık evresi olarak görülebilir (McCormick, 2015: 85).

2.1.2. Roma Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT'yi kuran Paris Antlaşması sınırlı bir konuda doğrudan uygulanabilir kurallar getiren komple bir anlaşma niteliğinde iken, AET'yi kuran Roma Antlaşması tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan, geniş bir alandaki amaçları saptamakla yetinen ve topluluğun organları tarafından uygulanırken tamamlanacak bir “çerçeve antlaşma” niteliği gösterir (T. Tan, 1972: 204). AKÇT'yi kuran aynı altı ülke (altılar) Roma'da bir araya gelerek iki yeni örgüt için anlaşmaya varmışlardır. Bunlardan birincisi EURATOM yani Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, diğeri ise adı sonradan Avrupa Topluluğu olarak değişecek olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'dur (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 461).

25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması ile kurulan bu iki örgüt de temel olarak AKÇT'nin örnek alındığı uluslararası niteliktedir. Roma Antlaşması ile AKTÇ için oluşturulmuş olan Parlamento ve Adalet Divanı'nın AET ve EURATOM için de faaliyet göstermesi kararlaştırılmıştır (Mor, 2010: 508). Topluluğun amaçları Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma Madde 2'de şu şekilde açıklanmaktadır:

“Topluluğun görevi, ortak bir pazarın kurulması ve Üye Devletlerin ekonomik politikalarının giderek yaklaştırılması yoluyla Topluluğun bütününde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesini, sürekli ve dengeli bir büyümeyi, daha fazla istikrarı, yaşam standardının hızla yükselmesini ve Topluluğun bir araya getirdiği Devletler arasında daha sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamaktır” (DPT, 1993: 99).

İkinci madde çerçevesindeki amaçlara ulaşmak için 3.maddede topluluğun ortak pazar, ortak tarım, ortak ticaret politikaları ile kişilerin, sermayenin ve

hizmetlerin serbest dolaşımı gibi faaliyetleri sıralanmıştır. Bu çerçevede topluluğa verilecek görevlerin oluşturulacak Komisyon, Konsey, Avrupa Parlamentosu, ve Adalet Divanı aracılığı ile yerine getirileceği belirtilmiştir. AET Antlaşmasının 7.maddesi şu konuya açıklık getirmektedir: *“İşbu Antlaşmanın kapsamına giren bütün konularda, Antlaşmada öngörülen özel hükümler saklı kalmak kaydıyla uyrukluğa esasına dayalı her türlü ayırımcı uygulama yasaktır”* (DPT, 1993: 101).

Kömür ve çelik sektörleri ile sınırlı bir antlaşma olan AKÇT antlaşmasından farklı olarak, gümrük birliği, ortak ticaret, tarım, ulaştırma, rekabet politikaları içeren, para politikasında sınırlı da olsa işbirliği öngören ve makroekonomik politikaların koordinasyonu gibi konuları içermesi nedeniyle AET’yi kuran Roma Antlaşması daha kapsamlı bir yapı içermektedir. Bunun yanında Topluluğun sosyal politikalarını destekleyici nitelikte olan “Avrupa Sosyal Fonu” hayata geçirilmiş, bölgesel politikalar ve kalkınmada geri kalan bölgelerin finansmanı için de “Avrupa Yatırım Bankası” kurulmuştur (Keskin, 2014: 58–59).

AET’yi kuran Roma Antlaşmasında Başlık III kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı konularını düzenlemektedir. Bu çerçevede 48.madde 1.fıkarda *“İşçilerin Topluluk içindeki serbest dolaşımı en geç geçiş döneminin sonunda sağlanmış olur”* (DPT, 1993: 135) denilmekteyken, 2.fıkarda *“Bu serbest dolaşım, Üye Devletler işçileri arasında istihdam, ücret ve diğer çalışma koşulları konusunda, uyrukluğa esasına dayalı her tür ayırımcılığın kaldırılmasını gerektirir”* (DPT, 1993: 135) denilmiştir. Bu çerçevede ayırımcılık yapılmaması hususu topluluk hukukunun temel prensiplerinden biri olarak görülebilir. Aynı antlaşmanın 52.maddesi bu çerçevede yerleşme ve teşebbüs kurma hakkında düzenlemeler içermektedir (DPT, 1993: 137).

Birliğe üye devletlerin işçilerinin serbest dolaşımının sağlanması ile birlikte, yerleşme ve çalışma özgürlüğünün oturtularak üye ülkelerin sahip olduğu iç emek potansiyelinin birlik içinde maksimum düzeyde sağlanması amaçlanmıştır. Ancak üye ülkeler arası dil ve emek piyasalarının farklı yapılması bu amacın gerçekleşmesini zorlaştırmıştır. Göç hareketliliği daha çok tarihsel bağları kuvvetli olan ülkelere doğru yaşanmıştır (Gençler, 2010: 184).

2.1.3. Füzyon Antlaşması ve Avrupa Toplulukları

1951 yılında Paris’te elli yıl geçerli olacak şekilde imzalanan AKÇT antlaşması Avrupa için kurumsal yapılanmanın çekirdeğini oluşturmuştur. Antlaşmanın 7.maddesine göre Ortak Parlamento (Common Assembly); Yüksek Otorite (High Authority); Bakanlar Konseyi (Council of National Ministers), Denetim Bürosu (Audit Board) ve Adalet Divanı (Court of Justice) oluşturulmuştur (Paris Antlaşması, 1951: madde 7). Roma Antlaşması ile kurulan AET ve EURATOM ile birlikte, her antlaşmanın içerdiği hedefler doğrultusunda ayrı birer kurumsal yapı ortaya çıkmış, her üç antlaşmanın öngördüğü kurumsal yapı birlikte varlığını sürdürmüştür (H. Ağır, 2010: 19).

Avrupalı ülkeler arası oluşan bu işbirliğinde yaşanan koordinasyon sorunları, AKÇT, AET ve EURATOM ile kurulan toplulukların dağınık yapısına son verme gereği doğurmuştu. Bu çerçevede topluluk için imzalanan bu üç antlaşmanın tek bir çatı altında birleştirilmesi ve tek komisyon ve konsey marifetiyle yönetilmesi amaçlanmıştır. Kurucu antlaşmalarda öngörülen bu parçalı yapının ortadan kaldırılması amacıyla girişimlerin 60’lı yılların ilk yarısında başlatıldığı, bu amaçla hazırlanan taslağın ise 1965’de Brüksel’de imzalandığı görülmektedir. Adına “Füzyon Antlaşması (Merger Treaty)” denilen antlaşma ile AKÇT, AET ve EURATOM’un organları ortak faaliyet içinde olacak şekilde planlanmıştır. Bu çerçevede imzalanan Füzyon Antlaşması 1 Temmuz 1967’de yürürlüğe girmiştir (H. Ağır, 2010: 19–20; Keskin, 2014: 67). Antlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından bu üç topluluk (AKÇT, AET ve EURATOM) artık “Avrupa Toplulukları” olarak anılmaya başlanmıştır (Keskin, 2014: 67). Avrupa bütünleşmesi gelişen bir süreç izlerken, buna bağlı olarak isimler de değişikliğe uğramıştır. Füzyon antlaşmasının yürürlüğe girmesinin ardından, 1968 yılında hedeflenen gümrük birliğine geçilmesiyle birlikte, Avrupa’da bütünleşme süreci “Avrupa Topluluğu (AT)” olarak isimlendirilmeye başlanmıştır (Gözen, 1996: 84).

2.1.4. Avrupa Tek Senedi

Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruluşu ve dönüşümü içerisinde içsel ve dışsal gelişmeler ve etmenler neticesinde etkilenmeye devam etmiştir. AET antlaşmasında

öngörülen gümrük birliği gerçekleşse de ortak pazara geçilememiş, bunda karar alma mekanizmasındaki aksaklıklar ve 1970’lerin uluslararası para istikrarsızlığı ve 1973 petrol krizi ve enflasyon etkili olmuştur. Üye ülkeler bu dönemde ulusal pazarlarını koruyucu önlemlere odaklanmış, ortak pazar amacı sekteye uğramıştır (Arat vd., 2016: 65). Ortak Pazar, gümrük birliğine ek olarak üye ülkelerin malların yanında emeğin ve sermayenin de sınırlar içerisinde serbest dolaşımı anlamına gelmektedir. Buna örnek olarak Belçikalı bir sermaye sahibinin Almanya’da Alman bir yatırımcı ile aynı koşullarda yatırım yapmasını verebiliriz (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 462). 1961-1979 yılları arası Avrupa bütünleşmesi adına duraklama dönemi olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemin ardından üye ülkeler 1986 yılında Avrupa Tek Senedi’ni imzalayarak, 1992 yılına dek ortak pazar oluşturulması önündeki engellerin kaldırılması taahhüdünde bulunmuştur (Onursal Beşgül, 2014: 530).

Avrupa’da ekonomik alan dışında siyasal işbirliği çalışmaları da yürütülmekteydi. Bu çerçevede AKÇT antlaşması sonrasında dönemin Fransa Başbakanı Pleven’in girişimleri ile 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu antlaşması imzalanmış, ancak Fransa iç hukukunda onaylanmadığından yürürlüğe girememiştir (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 10). Yine Fransa’nın Kopenhag büyükelçisi Fouchet tarafından 1961 yılında bir plan sunulmuş, ardından ikinci bir plan daha ortaya atılmıştı. Ortak dış politika, ortak savunma politikasını içeren siyasal işbirliği konsepti, De Gaulle önderliğindeki Fransa’nın bütünleşme girişiminin kapsamını genişletme çabalarıydı (Mor, 2010: 511). Dış politika, güvenlik ve savunma alanlarında işbirliği öngören Pleven ve Fouchet planlarının aksine yalnızca dış politika alanında işbirliği öngören Avrupa Siyasal İşbirliği antlaşması 1970 yılında kabul edilen Lüksemburg Raporu ile hayata geçse de, bu sadece “resmi olmayan işbirliği” statüsünde kalan bir siyasal içerikten öteye geçememiştir (Cerrah, 2018: 193–194).

Avrupa Tek Senedi ile ilgili çalışmalar 1983 yılında başlamış ve 1985 yılında Avrupa Komisyonu başkanı Jacques Delors tarafından hazırlanan “Beyaz Belge (*white paper*)” ile sürmüştür. Bu belgede Avrupa Birliği’ni oluşturmak için alınması gereken önlemlerin sıralandığı görülmektedir (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 22). Ortak pazara geçiş konusunda ilerlemeler olsa da, ülkeler arası farklı uygulamalar, kalite

kontrolleri, farklı sağlık ve güvenlik standartları ve değişik dolaylı vergi programları gibi yollarla birçok gümrük dışı engel varlığını sürdürmekteydi (McCormick, 2015: 112). Bunun yanında 1973'te İrlanda, Birleşik Krallık ve Danimarka, 1981'de Yunanistan ve 1986'da Portekiz ve İspanya birliğe üye olmuş ve üye sayısı 12'ye yükselmiştir (Arat vd., 2016: 68). Bu genişlemeler AT açısından faydadan çok maliyet getirmiş, AT ortalama olarak fakirleşmiş, tarım sektörünün payı genel üretime oranla büyük artış göstermiştir. Ayrıca insan ve hizmetin serbest dolaşımı ile Avrupa'nın önemli ekonomi merkezlerine doğru göç artmış ve göç sorunu gündeme gelmiştir (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 22).

1985 Milano zirvesinde AET Antlaşmasında değişiklikler yapmak üzere bir hükümetler-arası konferans toplanması yönünde karar alınmış, Konsey'in karar alma prosedürü, Komisyon'un idari yetkisi, Avrupa Parlamentosu'nun yetkisi ve yeni yetki ve faaliyet alanları hususunda değişiklikler yapılması kararlaştırılmıştır (Arat vd., 2016: 69). Aralık 1986'te Lüksemburg'da yapılan zirvede yoğun tartışmaların ardından uzlaşma zor da olsa sağlanarak Avrupa Tek Senedi imzalanmıştır (Keskin, 2014: 79).

Avrupa Tek Senedi (ATS) AT'nin kurucu antlaşmaları Paris ve Roma Antlaşmalarında değişiklikler yapan bir özelliكتedir. Bu nedenle onay aşaması sancılı olmuş ve ancak 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe girebilmiştir (Cerrah, 2018: 197). Büyük bir sansasyon oluşturarak yürürlüğe giren ATS, insanların, malların, hizmetlerin ve paranın serbest dolaşımı ve sınırların olmadığı bir Avrupa'nın ortaya çıkması için gerekli hazırlıkların tamamlanacağı hedef tarihi 31 Aralık 1992 olarak belirlemiştir (McCormick, 2015: 116).

Ekonomik olarak ABD ve Japonya ekonomilerine rekabetten yoksun kalan AT üyesi ülkeler, bu iki ekonomi ile rekabete edebilmek adına ATS'ye evet demişlerdir. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizi fırsata çeviren ABD ve Japonya, Avrupa sermayesini ülkelere çekmişti. Roma Antlaşmasının ardından Avrupa'da bütünleşme adına en önemli adım olarak sayılan ATS ile üye ülkeler bu okyanus-aşırı sermaye kaçışını engellemek istemiştir (Kaya vd., 2013: 7).

AT içerisinde mal, hizmet, emek ve sermayenin serbestçe dolaşması önündeki engellerin kaldırılması amacıyla Avrupa Komisyonu tarafından yaklaşık 300 direktif verilmişti (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 466). Entegre bir iç Pazar için her tür fiziki engelin kaldırılması üye ülkeler mevzuatında 282 kanunun değiştirilerek uyumun sağlanmasını gerektirmekteydi. Örneğin kişilerin serbest dolaşımına engel her tür kontrol aşılamak, işgücü serbest dolaşabilecek, oturma alabilecek, yatırım ve girişim serbestliği getirilecekti. Bu ve benzeri birçok kurum ve sektörde standartlaşma sağlanacaktı (Mor, 2010: 515).

Antlaşmanın ekonomi ayağı dışında siyasi ayağı Avrupa Birliği hedefinin sağlanmasıdır. ATS süreci egemenliği eskiye nazaran daha da zayıflatmış, bu çerçevede ekonomik bütünleşme sürecini daha siyasi ve tartışmalı alanlara taşımıştır. Topluluk içerisinde bölgelerin devletlerden ziyade Topluluğu muhatap almasıyla, devletin içinin hem yukarıdan hem de yerel yönetimler eliyle aşağıdan boşaltılması süreci başlatılmıştır (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 466). ATS ile getirilen bazı önemli değişiklikler bahsedilebilir. Avrupa Konseyi bünyesindeki hükümet liderleri toplantılarına ve Topluluk dış politika koordinasyonuna hukuki statü sağlanmıştır (McCormick, 2015: 116). Bu çerçevede 1970’li yıllarda geliştirilen Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) mekanizması Topluluk müktesebatına bütünleşik hale getirilmiştir. AT dışında geliştirilen fiili işbirliği mekanizması ATS Antlaşması ile hukuksal zemine oturtularak kurumsal hale getirilmiştir (Cerrah, 2018: 197). ASİ mekanizmasının hukuksal hale getirilmesiyle, üyelerin dış politika ve güvenlik alanında işbirliğini taahhüt etmesi, bütünleşme sürecinin yalnızca ekonomik ve sosyal alanlarda sınırlı kalmayacağını göstermiştir (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 23).

Yeni bir tür işbirliği ve onay prosedürü oluşturulmuş ve doğrudan seçimle gelen Avrupa Parlamentosu’nun yetkileri Bakanlar Konseyi’nin yetkilerinden daha geniş bir hale getirilmiştir (McCormick, 2015: 116). Topluluk üyesi her ülkeye veto yetkisi veren uygulama yerine, Bakanlar Konseyi’nde ‘Nitelikli Çoğunluk Oylaması’ sistemine geçilerek karar alma süreci hızlandırılmak istenmiştir (Kaya vd., 2013: 7). Ayrıca Avrupa Parlamentosu’na Konsey’in yanında bazı yasama yetkileri verilmiştir. Bu yönüyle yasama yetkisi paylaşımlı hale getirilmiştir (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 23).

ATS ile AT'ye bazı yeni yetki alanları ve konuları kazandırılmıştır. Ekonomik ve parasal birlik yönünden işbirliği; ekonomik ve sosyal uyum; sosyal politika; teknolojik gelişme ile çevre yeni yetki alanları olarak belirtilebilir. Bu yönüyle Avrupa Topluluğu sadece ekonomik tabanlı bir birliktelik içermekle kalmamış, sosyal politikayı da içeren geniş kapsamlı bir birliğe dönüşmüştür (Arat vd., 2016: 73).

ATS ile AET Antlaşmasında bazı değişiklikler yapıldığını söylemiştik. ATS'nin 'Son Senet' başlığı altında "Avrupa Tek Senedi'nin 13üncüden 19uncuya dek olan maddelerine ilişkin Bildirge" başlığında belirttiği şekliyle "Bu hükümlerden hiçbirisi, üye Devletlerin üçüncü ülkelerden göç ve terörizm, suçluluk, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve sanat eserleri ve antika kaçakçılığı konularında gerekli gördükleri tedbirleri alma hakkına halel getirmez" (Cansever, 1987: 40). Maastricht Antlaşmasının öncülü sayılan Avrupa Tek Senedi'nde bu tarz bir ibare bulunması, Maastricht'te AB dışı gelen göç konusunun, adalet ve içişleri ortak alanı ile beraber hükümetler-arası organlara bırakılması sonucunu doğurmuştur (Ş. Yıldırım, 2001: 45–46).

2.1.5. Maastricht Antlaşması

Maastricht Antlaşması ya da diğer adıyla Avrupa Birliği Anlaşması temelde Avrupa Birliği'ni oluşturmak için 1992 yılında imzalanmış, ekonomik ve parasal birlik; adalet ve içişleri ve ortak dış ve güvenlik politikası şeklinde tasarılanan üç sütunlu bir yapı ortaya çıkarmıştır (Mor, 2010: 518). Maastricht'te oluşturulan Avrupa Birliği mevcut AKÇT, AET ve EURATOM'u kaldırmak yerine, bu üç antlaşmayı birinci sütuna yerleştirerek, bu sütun yanına iki yeni sütun koyarak Avrupa Birliği'ni oluşturmuştur (E. Bozkurt vd., 2005: 2).

1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması "Topluktan" "Birliğe" dönüşümü sağlarken, AET, AKÇT ve EURATOM kendine birinci sütun içinde yer bulmuş, topluluk politikaları ve büyük ölçüde Ekonomik ve Parasal Birlik konularını belirleyen ve üye devletlerin nitelikli çoğunluk ile karar aldıkları kemikleşmiş bir yapıyı temsil etmektedir. Diğer iki sütunun ise hükümetler-arası nitelikte olduğu söylenebilir (Dedeoğlu, 2003: 58).

Avrupa Topluluğu Sütunu (*Community Pillar*) olarak isimlendirilen birinci sütundaki yetkilerin neredeyse tamamı AB'nin kendisinde olacak şekilde, yani ulus-üstü bir alan olarak planlanmıştır. İşleyiş ile ilgili olarak da eğitim, kültür, tüketici politikaları ve trans-Avrupa ağları konuları AB yetkisi altına verilmiştir. Ayrıca bir “Bölgeler Komitesi” kurularak kalkınma sağlanmak istenmiş, Avrupa Parlamentosunun yasama yetkileri kuvvetlendirilerek nitelikli çoğunlukla alınacak karar alanları genişletilmiştir. Son olarak ekonomik ve parasal birlik için planlama yapılmıştır (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 25). Kişilerin, hizmetlerin, malların ve sermayenin serbest dolaşımı yanı “Ortak Pazar”, bu sütunun temelini oluşturmaktadır (Cerrah, 2018: 210). Maastricht Antlaşması Toplulukları kuran antlaşmalarda değişiklikler ve eklemeler yapmanın yanında AET adını da değiştirerek Avrupa Topluluğu (AT) şekline dönmüştür. Antlaşma sonrası “*Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Roma Antlaşması*” “*Avrupa Topluluğunu Kuran Roma Antlaşması*” olarak değiştirilmiştir (E. Bozkurt vd., 2005: 2).

Avrupa Birliği Antlaşması ile yeni bir “Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası” (ODGP) üzerinde çalışılmaya başlanması, parasal birliğe geçişte üç aşamalı planın onaylanması ve bir dizi başkaca değişikliğin hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır (McCormick, 2015: 121). McCormick bu değişikliklerin en önemlilerini şu şekilde sıralamaktadır. Öncelikle Avrupa Parlamentosunun yetkilerini Konsey'in yetkilerine kıyasla arttırılmıştır. Ardından tüketiciyi koruma, endüstriyel politikalar ön plana çıkarılmıştır. Göç ve irtica politikalarında daha fazla işbirliği yapılması ve organize suçla ve uyuşturucu ticareti ile mücadele için Europol (Avrupa Polis Teşkilatı) kurulmuştur. Avrupa vatandaşlarına daha fazla haklar verilmesi, AB vatandaşlarının istediği ülkede yaşayabilmesi, hem yerel ve hem AB çapında oy verebilmesi ile içeriği net olmayan bir AB Vatandaşlığı tesis edilmiştir (McCormick, 2015: 121–123).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya siyasal sisteminin iki kutuplu yapısı gereği, Avrupa'nın batısı ABD, doğusu ise SSCB güdümünde şekillenmişti. Avrupa bütünleşmesi projesi de kıtanın bu bölünmüşlüğü üzerine inşa edilmişti (Mor, 2010: 516). 1989'da Berlin duvarının yıkılması iki Almanya'nın birleşmesi, 1991'de SSCB'nin dağılması ile ‘İki Kutuplu Siyasal Sistem’ yıkılmış, Soğuk Savaş sona

ermiştir. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından çıkan Bosna Savaşı, Avrupa bütünleşmesi sürecinde elde edilen ekonomik kazanımlar, bu başarıların siyasi ve askeri alana taşınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Cerrah, 2018: 20). Bu çerçeveden hareketle Maastricht Antlaşmasıyla oluşturulan ikinci sütun “*Ortak Dış ve Güvenlik Politikasıdır*”. Bu sütun “*Avrupa Siyasi İşbirliği*” sisteminin yerine geçmiş, bu haliyle üyelerin dış politikayla güvenlik politikalarında ortak hareket etmeleri için ‘ortak pozisyon’ ve ‘ortak harekât’ şeklinde isimlendirilen iki araç oluşturulmuştur (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 25).

Avrupalı devletlerin kendi savunma örgütü olan ve 1948 yılında kurulan Batı Avrupa Birliği⁴ (BAB) bu çerçevede yavaş yavaş Avrupa Birliği’ne entegre edilmek istenmiştir. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının AB’nin üç temel sütunundan biri halini alması ile AB’nin Soğuk Savaşın ardından ABD’den ayrı olarak kendi güvenliğini sağlamaya yönelik hareket ettiği şeklinde yorumlanmıştır (İnat ve Cicioğlu, 2015: 645–646). Siyasi ve Askeri bütünleşme amacıyla kurulan bu ikinci sütun antlaşmanın en tartışmalı noktasıydı. Maastricht Antlaşması, bir askeri güç oluşturulması için Avrupalı devletlere ortak bir dış politika üzerinde çaba göstermeyi yükümlü kılmaktaydı (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 467).

Üçüncü sütun olan Adalet ve İçişleri sütunu ile birlik vatandaşlarına adalet, özgürlük ve güvenlik ortamı sağlanarak daha yüksek düzeyde bir emniyet alanı oluşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede üye ülke adalet ve polisiye makamları arası işbirliği, terör, uyuşturucu, organize suçlar, insan ve silah kaçakçılığı, yabancı düşmanlığı ve ırkçılıkla mücadele gibi alanlarda birlikte hareket edilmesi amaçlanmıştır (H. Ağır, 2010: 22). Geddes’den aktaran Ölmez Kıyıcı ve Kaygısız (2018) Maastricht ile göç ve sığınma konularını Adalet ve İçişleri sütunu içine dâhil olduğunu ancak, bu politikaların hükümetler arası niteliğini koruduğunu belirtmiştir. Bu haliyle Maastricht Antlaşması göç ve sığınma konularında politika yapma yetkisini üye devletlere bırakmış, AB kurumları bu alanlardan dışlanmıştır (Ölmez Kıyıcı ve Kaygısız, 2018: 470). Bunun yanında sığınma konusunda birlik çatısı altında yürütülen çalışmalar, üye ülkelerin Adalet ve İçişleri konusunda uyumunu

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Çomak, 2015); (Demir, 2009); (Jørgensen, 1990); (Reçber, 2001); (Tezcan, 1999)

hızlandırırken, ortak bir sığınma politikasının da birlik içerisinde oluşturulmasını sağlamıştır (Yazıcı ve Düzkaya, 2017: 428).

Maastricht Antlaşması (İkinci Bölüm Madde 8) “Birlik Vatandaşlığı” hususunu tesis etmektedir. Buna göre, “Birlik vatandaşlığı” ortaya çıkarılmış ve bir üye devletin uyrukluğundaki herkes Birlik vatandaşı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca “*Birlik vatandaşları bu anlaşma ile öngörülen haklardan yararlanırlar ve yükümlülüklerle tabidirler*” (Baydarol, t.y.: 11) şeklinde düzenlemeye gidilmiştir. Antlaşma her ne kadar vatandaşlık için AB üyesi ülkelerden birinin vatandaşlığına sahip olunma zorunluluğuna dayansa da, ‘Avrupa Birliği Vatandaşlığı’ kavramının doğmasına neden olmuştur (Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, 2014: 20).

1951 yılında imzalanan AKÇT Antlaşması ve 1957’de imzalanan Roma Antlaşması’nda işçilerin serbest dolaşımına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu haliyle başlangıçta serbest dolaşım yalnızca işgücü ile sınırlı tutulmuş görünse de, Maastricht Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Birliği’nde birlik sınırları içerisinde serbest dolaşım genelleştirilmiştir. Yani bugün bu hak, işçilerin yanında turistler, öğrenciler, serbest çalışanlar ve emekliler de dâhil her AB vatandaşıncı kullanılabilmektedir (Şemşit, 2010: 84). Antlaşmanın “Madde 8a” hükmü şu şekilde düzenlenmiştir: “*...bütün birlik vatandaşları, bu andlaşmada ve uygulanması ile ilgili olarak vücuda getirilen düzenlemelerde öngörülen sınırlamalar ve koşullar saklı kalmak kaydı ile üye devletlerin toprakları üstünde serbestçe dolaşmak ve ikamet etmek hakkına sahiptir*” (Baydarol, t.y.: 11).

Göç konusunda 1970’lerden itibaren hükümetler arası düzeyde ikili ya da çok taraflı olarak gayri resmi düzeyde danışma toplantıları yapılmaktaydı. Maastricht Antlaşması ile bu gayri resmi işbirliğinin resmîyet kazandığı görülmektedir (Şemşit, 2010: 87–88). Bu antlaşmayla, sığınma politikası (madde. K.1.1.); kişilerin üye ülkelerin dış sınırlarının geçmesini düzenleyen kurallar ve sınırların geçiş noktalarında kişilerin kontrolüyle ilgili kurallar (madde. K.1.2.) ve göç politikası ve üçüncü ülke vatandaşlarıyla ilgili politikalar (madde. K.1.3.) üye ülkelerin ortak çıkar meseleleri olarak tanımlanmıştır (Çakran ve Eren, 2017: 14). Maastricht Antlaşmasıyla, üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik göç politikası; sığınma politikası; dış sınırlardaki denetimler; gümrük işbirliği; polis işbirliği; cezai ve adli işbirliği;

uyuşturucu kaçakçılığı; sahtekârlık ve son olarak Europol eliyle AB içerisinde yaygın bilgi değişim sistemi şeklinde iç güvenliğe ilişkin ortak menfaat konuları olarak dokuz politika alanı belirlenmiştir (Şemşit, 2010: 88). Bu dokuz “*ortak menfaat konuları*” içerisinde *sığınma politikası, dış sınırları geçişteki denetimler ve üçüncü ülke vatandaşları için göç politikası* doğrudan göçle ilgili politika alanlarıdır (Lodge ve Bayburtlu, 2002: 13).

2.1.6. Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması öncesinde derinleşme ve genişleme çerçevesinde gelişmeler yaşanmıştır. 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya AB üyesi olmuşlardır. Doğu Avrupa’daki eski Doğu Bloğu ülkeleri ile Malta ve Güney Kıbrıs AB üyeliği için başvurmuştur. Bu yönüyle AB bütünleşmesi tarihinde ilk kez kendi üye sayısını ikiye katlayacak şekilde bir dalgayla karşı karşıya kalmıştır (Baykal ve Göçmen, 2016: 85).

Avrupa topluluk aşamasındayken ilk bağlayıcı düzenlemeler yaklaşık 25 yıl aranın ardından Avrupa Tek Senedi ile gerçekleştirilmiştir. Oysa Maastricht Antlaşması ile birlik aşamasına geçen süreç 5 yıl sonra Amsterdam Antlaşmasıyla yeni düzenlemelere gitme ihtiyacı duymuştur. Bundan da yaklaşık 5 yıl sonra Nice Antlaşması ile yeni düzenlemeler yapılmak zorunda kalınmıştır. Bu durumun nedeni büyük ölçüde teknik ve ekonomik konularda sorun yaşamayan üyelerin, siyasi birlik konusuna ulusal çıkarların düzenlenmesinde zorlanmalarıdır (Dedeoğlu, 2003: 59–60). Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa bütünleşmesi önemli bir ilerleme sağlasa da AB Antlaşmasının şekil yönünden eksiklikleri mevcuttu ve bu eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir (Keskin, 2014: 85). Maastricht Antlaşmasında birtakım hususların eksik bırakılması nedeniyle bu eksik kalan noktaların tamamlanması için 1996-1997 yılları arası bir hükümetler arası bir konferans toplanmıştır. Toplanan bu konferans sonrasında Ekim 1997’de Amsterdam Antlaşması imzalanmıştır (McCormick, 2015: 132).

Amsterdam Antlaşması hem AB Antlaşmasını hem de AT Antlaşmasını değiştiren bir metin olarak imzalanmıştır. AKÇT Antlaşmasının 96.maddesi, AET Antlaşmasının 236.maddesi, EURATOM Antlaşmasının 204.maddesi ve Maastricht

Antlaşmasının Madde N 1.fikrası hükümleri çerçevesinde bu antlaşmalar hükümlerinde Amsterdam Antlaşması ile değişiklikler yapılmıştır (Arsava, 1999: 8). Amsterdam Antlaşması Avrupa Tek Senedi ya da Maastricht Antlaşması gibi yenilikler sunmaktan ziyade, var olan yapıları sağlamlaştırmak amacını taşımaktadır. McCormick'e (2015) göre Amsterdam Antlaşması, genişlemenin getirdiği sorunlarla baş etmek için gereken siyasal ve kurumsal değişiklikleri gerçekleştirmek ve AB'nin terörizm ve uluslararası suçlar ile küreselleşmenin oluşturduğu sorunlar gibi meselelerde daha etkili bir şekilde mücadele edebilmek için imzalanmıştır (McCormick, 2015: 132).

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan üç sütunlu yapının hükümetler arası yapı teşkil eden ortak dış ve güvenlik politikası sütunu ile adalet ve içişleri sütunlarının Amsterdam Antlaşması ile aynı şekilde hükümetler arası niteliği korunmuş, bu iki sütun yüksek egemen bir güce devredilmemiştir. Ayrıca Amsterdam Antlaşması AB'nin temel yapısına ilişkin prensiplere de bir değişiklik getirmemiştir (Arsava, 1999: 8–9). Adalet ve içişlerinde işbirliği öngören üçüncü sütun “cezaî konularda polis ve adli işbirliği” şeklinde revize edilmiştir. Vize, sığınma ve göç ile ilgili konular birinci sütuna aktarılmıştır. Yapılan değişiklikle üçüncü sütun hükümetler arası olsa da belli bir ölçüde ulus-üstü nitelik kazanmıştır (Baykal ve Göçmen, 2016: 89). Göç ile ilgili hususların birinci sütuna taşınmasına rağmen geçiş süreci göz önüne alınarak, uluslararası kararların alınması adına 2004 yılına dek beklenmesi kararlaştırılmıştır (Alpay Dağdaş, 2017: 101). Yapılan iyileştirmelere rağmen Avrupa Parlamentosunun etkili hale gelmesi yine de sınırlı kalmıştır. Kararları oybirliği esası ile alan Konsey'in hükümetler arası yapısı etkisini hissettirmeye devam etmektedir. Bunun yanında birinci sütundaki diğer konuların aksine göçle ilgili düzenlemeler sunma yetkisi sadece Komisyonun değil aynı zamanda üye ülkelerin de inisiyatifinde olmaya devam etmektedir (Samur, 2008: 3).

Amsterdam Antlaşması ile ırk, cinsiyet ya da etnik köken, din veya inanç, yaş veya cinsel yönelim, engellilik temelli ayrımcılıkla mücadele (ATA madde:13), vize, sığınma, göç ve kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili diğer politikalar (ATA madde:61 ve devamı.) ve istihdam (ATA madde 125 ve devamı) gibi birtakım yeni konu ve alanlar bakımından AT yetkili kılınmıştır (Baykal ve Göçmen, 2016: 90).

Amsterdam Antlaşması yapılan düzenleme ile 1957 tarihli Avrupa Topluluğu Antlaşması (ATA eski adıyla AET Antlaşması) içine göçle ilgili ayrı bir başlık ekleyerek ATAD'ı (Avrupa Topluluğu Adalet Divanı⁵) politika üretim mekanizmasının merkezine yerleştirmiştir. Sığınma ve göç konularına ilişkin olarak bağlayıcı nitelikte kararlar alınabilmesi sağlanarak, kurumsal ve de yasal düzenlemeler meydana getirilmiştir (Sönmez, 2014: 213).

Tüm bunların yanında Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonrasında, Avrupa Topluluğu'nun göç politikası çerçevesinde de değişiklikler yaşanmıştır. Topluluk organları göç, sığınma gibi konularda karar verici organ haline gelmiştir (Sönmez, 2014: 213). Bununla birlikte Amsterdam Antlaşmasının 1999 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte AB vatandaşlığı vurgulanmış, ortak dış ve güvenlik politikası aracılığıyla üye ülkeler arası sınır kontrolleri Schengen müktesebatının AB hukukunun parçası haline getirilerek kaldırılmak istenmiştir. Bu tarihten sonra AB içerisinde ortak mülteci politikasının sağlanarak, üye ülkeler arası işbirliğinin pekişmesine çalışılmıştır (Hopyar, 2016: 62).

2.1.7. Nice Antlaşması

Amsterdam Antlaşması ardında bıraktığı nitelikli oyçokluğunu genişletme, Komisyon'un durumu ve Konsey'deki oy ağırlıkları gibi konuları halletmek adına Avrupa Birliği yeni bir konferans topladı. Bu konferansta ayrıca AB üyesi olacak yeni ülkelerle birlikte sandalye sayıları ve oy sayıları masaya yatırıldı (Dinan, 2008: 351). Amsterdam Antlaşması'nda sonuçsuz kalan birçok kurumsal reformla ilgili konunun çözülmesi gerektiği İtalya, Fransa ve Belçika tarafından ortak bir bildiriyle duyurulmuştu. Nice Antlaşması bu arta kalan sorunların genişleme öncesinde çözülmesi amacıyla hazırlanmıştır (Erdoğan, 2009: 30).

Toplanan Nice Zirvesi genişleme perspektifi, Temel Haklar Şartı ve reforma yönelik olarak toplanan hükümetler arası konferans gibi konuların tartışıldığı bir çeşit platform haline gelmiş ve zirve Amsterdam Antlaşmasından kalan konuları

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: ("Court of Justice" t.y.); ("Avrupa Birliği Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi" t.y.); ("Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)" t.y.); (Arat, 1989); (Arnold, 1999).

çözmeye öncelik vermiştir (Karluk, 2007: 114–115). Nice Zirvesinde en çok tartışılan konuların oyların dağılımı meselesi, kurumsal reform meselesi ve nitelikli çoğunluk sistemi olduğu görülmektedir (Karluk, 2007: 115).

AB'nin öngördüğü ve 20'yi aşkın üyenin olduğu bir senaryoda Avrupa kurumlarından beklentiler ve talepler sıralanmıştır. Bunlar, iç pazarın fonksiyon yeteneğini temin etmek; ekonomik ve sosyal dayanışmanın yani Avrupa'nın güçlendirilmesi; Avrupa'nın dışarıya karşı tasarruf yeteneğinin temini ve göç probleminin çözümü şeklindeydi (Arsava, 2002: 1). Sonuçta Nice Antlaşması kurucu antlaşmalarda özellikle de AT Antlaşmasında temelde kurumsal nitelikli değişiklikler getirmiştir. Bunlar Avrupa Parlamentosu, Konsey, Komisyon, Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi olmak üzere dört düzlemde değişiklikler içermektedir (Baykal ve Göçmen, 2016: 92–93).

2001 yılında imzalanan Nice Antlaşması temelde, çok yakında birlik üyesi olacak eski Doğu Bloğu ülkelerinin üyeliği nedeniyle AB kurumlarının bu genişlemeye hazır hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede Avrupa Parlamentosu'ndaki sandalye dağılımı, Konsey'deki nitelikli oyla karar alma sırasında hangi ülkenin kaç oy ağırlığına sahip olacağı, Komisyon'un üye sayısı gibi meselelerde düzenlemeler yapılmıştır (İnat ve Cicioğlu, 2015: 646). AB'nin geleceği ile ilgili temel kaygı, Avrupa Birliği'ni değiştirecek olan bu genişlemenin Birliği zayıflatmaması gerektiği idi (Erdoğan, 2009: 30). Sonuçta Nice Antlaşmasına ekli bulunan 'Genişleme Hakkında Protokol' ve 'Genişleme Hakkında Bildiri' Birliğe üye olması öngörülen aday ülkelerin kurumsal yapıda ne şekilde yer alacağını düzenlemiştir (Karluk, 2007: 115).

McCormick'e göre (2015) nice Antlaşmasının getirdikleri Komisyon, Avrupa Parlamentosu ve yargı sisteminde küçük değişimler getirmek ve Bakanlar Konseyi özelinde çoğunluk oyunun kullanıldığı yerler konusunda ufak değişimler getirmek dışında pek de bir şey yapmamıştır (McCormick, 2015: 133). Nice Antlaşması Birliği genişleme sürecine hazırlasa da bütünleşmeyi sağlama hususunda beklenen etkiyi gösterememiştir (Erdoğan, 2009: 30). Arsava'ya göre (2002) Nice Antlaşması AB'nin kurumsal yapısını geçici olarak şekillendirmiştir (Arsava, 2002: 2). Pinnemore'dan aktaran Öztürk (2011), Amsterdam ile gerçekleştirilemeyen konuların

Nice ile gerçekleştirilmesine gayret gösterildiğini belirtmiş, Pinnemore'un Nice Antlaşmasının ortak dış ve güvenlik politikasının sivil ve resmi olmayan yüzü olduğunu öne sürdüğünü belirtmiştir (M. Öztürk, 2011: 58).

Avrupa Konseyi (Council of Europe) tarafından 1950'de hazırlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, 1996 tarihli Avrupa Adalet Divanı kararında belirtildiği üzere bazı Antlaşmalar nedeni ile AB tarafından uygulanamadığının ortaya çıkması sonucu oluşturulan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın AB müktesebatına entegre hale getirilmesi yönüyle Nice Antlaşması yasal açıdan da önemli görülmektedir (McCormick, 2018: 130).

Göç konusunda AB, Amsterdam Antlaşması kapsamında Adalet ve İçişleri alanı içerisinde yetki elde etmiş ve 5 yıllık bir geçiş süreci öngörülüyordu. Nice Antlaşması ile sığınma politikası ve yasadışı göç politikası kapsamında Avrupa Parlamentosu'nun Konsey ile birlikte karar alma sürecine dâhil olduğu ve bu konularda oy çokluğu ile karar alınmasının düzenlendiği görülmektedir (Karaşahin, 2012: 81). Nice Antlaşması'nın kurumsal yapıda ve özellikle genişlemenin doğuracağı değişim üzerine odaklandığı ve göç, sığınma gibi konularda direkt olarak politika belirlemediği söylenmelidir.

2.1.8. Lizbon Antlaşması

2002 yılında Avrupa Birliği'nin federasyon haline gelmesini amaçlayan "AB Anayasası" çalışmaları başlamıştı. Avrupa'da federasyon fikrine heyecan duyan bir grup olsa da buna kuşkuyla yaklaşan ve Birliğin hükümetler arası yapıda devam etmesini isteyenler de mevcuttu (İnat ve Cicioğlu, 2015: 646). Mart 2002'de "Avrupa için Anayasal Antlaşma" oluşturmayı amaçlayan Avrupa Konvansiyonu çeşitli kaynaklardan seçilen 105 delege ile toplanmıştır. Anayasal taslak son haline getirilerek Ekim 2004 tarihinde imzalanmıştır (McCormick, 2015: 143–144). Toplanan "Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon" aslında Nice antlaşmasının doğurduğu isteneni alamama hoşnutsuzluğu ve Nice ile oluşan süreç gereği toplanmıştır (Dinan, 2008: 361–362).

Geniş kapsamlı müzakere ve katılımlar ile hazırlanan anayasa taslağı, üye ülkelerde halkoylamasına sunulmuştur. Birliğin iki kurucu üyesi Hollanda ile Fransa’da yapılan referandumlar neticesinde kabul edilmeyen anayasa metni, AB’de “anayasa krizi” olarak isimlendirilen bir süreç doğurmuştur (Cerrah, 2018: 213). Anayasanın reddi sonrası öngörüler AB kurumlarının çökerek, stratejik yönün kaybolacağı doğrultusunda olsa da, Birlik varlığını sürdürmeyi başarmıştır (McCormick, 2018: 135).

Reddedilen anayasa taslağının yerine “Anayasa” “bayrak” ve “ulusal marş” gibi sembolleri içermeyen yeni bir hukuki metin için Ekim 2007 tarihinde Lizbon şehrinde yeni bir zirve gerçekleşmiştir. Zirve sonrası kabul edilen Lizbon Antlaşması reddedilen “Avrupa İçin Anayasal Antlaşma” metninin % 90’ını muhafaza eder biçimde hazırlanmıştır (Dura vd., 2015: 98–99). Anayasal bir antlaşma özelliği gösteren Lizbon Antlaşması, aslında Maastricht ve Amsterdam antlaşmaları gibi bir tadilat antlaşması özelliği göstermektedir. Antlaşma ile AB Antlaşması ve AT Antlaşması tadil edilmiştir. AT Antlaşmasının adı “Avrupa Birliği’nin İşleyişine İlişkin Antlaşma (ABİA)” olarak güncellenmiş, “Avrupa Topluluğu” ve “Topluluk” tabirleri kaldırılarak “Birlik” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. İkinci olarak Birliğin üç sütunlu yapısı sonlandırılarak ABA (Avrupa Birliği Antlaşması) ve ABİA temelli tüzel kişilik oluşturulmuştur (Yakut, 2010: 56–58). ABA ile Birliğin örgütlenmesi, yapılanması ve amaçlar belirlenmişken, ABİA ile işleyiş, düzenler ve Birlik organlarının yetkili olduğu alanlar ve bu yetkinin kapsamı belirlenmiştir (Özer, 2011: 131).

1 Aralık 2009’da yürürlüğe girmiş olan Lizbon Antlaşması, göç ve sığınma konusuyla ilgili düzenlemelerin ABİA sütunu içerisinde “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı” şeklinde isimlendirilen “Üçüncü Kısım: Birliğin Politikaları ve İç Eylemleri” içerisinde V. Başlık çerçevesinde işlendiği görülmektedir. Bu alandaki yetkiler ABA 4.madde çerçevesinde Birlik kurumları ve üye ülkelerce ortaklaşa kullanılmaktadır. Lizbon Antlaşması’nın üçüncü sütun konularını (Özgürlük, Adalet ve Güvenlik Konuları) topluluklaştırdığı görülmektedir (Özer, 2011: 131–132). ABİA 77.madde ile 88.madde arasında sınır kontrolleri, sığınma ve göç konularını düzenlemiştir.

Lizbon Antlaşması ile Özgürlük, Adalet ve Güvenlik Konuları için oybirliği prensibi bazı istisnalar hariç kaldırılarak nitelikli çoğunluk ile kararların alınması şeklinde olağan yasama prosedürüne kaydırılmıştır (Özer, 2011: 132). Göç ve sığınma konularının ABİA içerisinde düzenlenmesiyle birlikte özgürlük, adalet ve güvenliğin sağlanmasının dış sınır kontrolleri önem kazanmış, Lizbon Antlaşmasıyla dış sınırların güvenlik alanı olduğu kabul edilmiştir (Sönmez, 2014: 216). ABİA 67.madde birinci paragrafta,

“Birlik, temel haklara ve üye devletlerin farklı hukuk sistemlerine ve hukuk geleneklerine saygı göstererek, bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturur” (Kavalalı ve Özdemir, 2011: 24) denilirken, ikinci paragrafta,

“Birlik, iç sınırlarda kişilere yönelik kontrollerin kaldırılmasını sağlar ve iltica, göç ve dış sınırların kontrolüne ilişkin olarak, üye devletler arasında dayanışmayı esas alan ve üçüncü ülke uyruklarına karşı adil bir ortak politika geliştirir. Bu Başlığın amaçları bakımından, vatansız kişiler üçüncü ülke uyruklarıyla aynı muameleye tabi olurlar” (Kavalalı ve Özdemir, 2011: 24) denilmektedir.

Göç ve sığınma konusunda ABİA 77.maddesinin 2.fıkrasında belirtildiği üzere, Birliğin Konsey ve Avrupa Parlamentosu tarafından olağan yasama usulü ile hareket ederek, vize ve ikamet izinleri hakkında ortak politika üretilmesi; dış sınırları geçen kişilerin tabi bulunduğu kontroller; üçüncü ülke vatandaşlarının AB içi kısa süreli seyahatleri; dış sınırlar için bütünleşmiş bir yönetim sisteminin aşamalı olarak oluşturulması ve son olarak uyrukluklarına bakılmaksızın, iç sınırları geçen kişilerin kontrole tabi olmaması gibi konularda gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir (Kavalalı ve Özdemir, 2011: 26–27).

Lizbon Antlaşması ile tek tip bir sığınma statüsü oluşturulması ve yoğun miktarda göç yaşanması durumunda yerinden edilmiş kişilere ilişkin geçici koruma statüsü sağlanması için ortak bir sistem geliştirilmesi amaçlanmıştır (Özer, 2011: 132). Bu çerçevede Avrupa Parlamentosu’nun ve Konsey’in olağan yasama usulü ile

bir “Avrupa Sığınma Sistemi” oluşturulması için ABİA 78.madde çerçevesinde düzenlemeler yapması kararlaştırılmıştır (Kavalalı ve Özdemir, 2011: 27).

Lizbon Antlaşması ile düzenlenen ABA 6.madde 1.fıkra’ya göre, “Birlik, 12 Aralık 2007 tarihinde Strazburg’da uyarlandığı haliyle, Antlaşmalar’la aynı hukuki değere sahip olan 7 Aralık 2000 tarihli Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nda yer alan hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanır” (Kavalalı ve Özdemir, 2011: 5). Bu madde ile Şart bağlayıcı nitelik kazanmıştır (Özer, 2011: 133). AB Temel Haklar Şartı’nın getirdiği en önemli hukuki norm “sığınma hakkının garanti altına alınması” da Lizbon Antlaşması’nın Şartı bağlayıcı hale getirmesi ile AB için bağlayıcı bir nitelik kazanmıştır (Öndeş, 2019: 78).

2.2. Avrupa Birliği’nin Ortak Göç Politikasının Şekillenmesi

Avrupa’ya yönelik göç hareketi incelendiğinde üç farklı dönemden bahsetmek mümkündür. İlk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ekonomisinin canlandırılması amacıyla işçi açığını gidermek üzere 1950’lerden itibaren Portekiz, İtalya, İspanya, Türkiye, Yugoslavya ve Kuzey Afrika ülkelerinden, ikili anlaşmalar ile misafir işçi transferi yapılmış 1973 petrol krizine dek bu dönem devam etmiştir. Bu krizden sonra göçmen işgücüne ihtiyaç azalınca göçmenlerin geri dönüşü teşvik edilmeye başlanmış, dönmeyi reddeden göçmen işçilerin aile birleştirilmesi çerçevesinde aileleri Avrupa’ya göç etmeye başlamıştır. Bu ikinci evrede göç ile ilgili hükümetler-arası işbirliği ihtiyacı ile birlikte göç politikleşmeye başlamıştır (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 284).

Avrupa’ya yönelik göçün son dönemi ise hükümetler-arası başlayan işbirliğinin Avrupa Birliği boyutunda gelişerek göç politikaları oluşturulması amacına evirildiği görülmektedir. 1980’li yılların sonunda artık İtalya, Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İrlanda gibi göç veren AB ülkeleri artık göç alan ülkeler konumuna gelmiştir. Gelişen teknolojik imkânlar nedeniyle gelişmiş ülkeler artık göçmen işgücüne ihtiyaç duymamaya başlamıştır. 1990’ların başında SSCB’nin dağılmasıyla birlikte Avrupa’ya yönelen düzensiz göç, yasadışı oluşumlar sayesinde artmıştır. Bunun yanında 2004 genişlemesi ile Doğu Avrupa’daki göçmen kaçakçılığı oluşumlarının AB bünyesinde yapılmasına imkân vermesiyle birlikte, bu

dönemde düzensiz ve yasadışı göç daha da artmaktadır (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 284–285).

2.2.1. Trevi Grubu

1970’li yılların ardından AB ortak göç ve sığınma politikasının temelini oluşturmak üzere bir dizi antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmaların ilki Trevi Grubu’dur (Baran, 2016: 27). Bu çerçeveden bakıldığında göç olgusu ile ilgili olarak AB çatısı altında ortak bir politika oluşturulması bağlamında ilk girişimin Trevi grubu olduğu söylenebilir (S. Çetinkaya, 2018: 63).

“Trevi Grubu” 1975 yılında Avrupa Konseyi Roma Zirvesi’nde kurulan ve sivil havacılık güvenliği, terörizm ve nükleer güvenlik gibi alanlarda bilgi paylaşımı öngören bir örgüttür. Asıl kuruluş amacı Avrupa’da artan terör faaliyetlerinin İnterpol tarafından yeterince engellenememesi nedeniyle, Avrupa ülkelerinin teröre karşı mücadeleyi etkin hale getirmektir (Güleç, 2015: 85). Avrupa Savunma ve İşbirliği mekanizmasının bir parçası olarak kurulmuş olan Trevi Grubu, kurucu antlaşmalar çerçevesi dışında kurulmuş, zamanla organize suçlarda üye ülkeler arası işbirliğinin gelişmesi ardından Maastricht Antlaşması ile yerini Adalet ve İçişleri sütununa bırakmıştır (Arkan Tuncel, 2017: 980).

Fransızca “*Terrorism, Radicalisme, Extremisme et Violence Internationale*” kelimelerinin baş harflerinden oluşturulan “Trevi” kelimesi Terörizm, radikalizm, ekstrimizm ve uluslararası şiddet ile mücadele grubu olarak tanımlanabilir. Trevi grubu kuruluş amacı olan terörizm ve radikalizm ile mücadele ve iç güvenlik meselelerinin yanında, özellikle 1985 sonrası yasadışı göç olgusuyla da ilgilenir hale gelmiştir (Ulan, 2015: 112).

1986 yılında Trevi Grubu üyesi ülkelere göç meselesi ile ilgili bir “*amaca özel*” çalışma grubu kurulmuş, bu grup daha sonra alt gruplara ayrılmıştır. 1987 yılında gruba üye bakanlarca yapılan ad hoc toplantıda varılan sonuç gereği, genel olarak üye ülkelerdeki göç problemi; vize politikası (tek tip ve ortak vize politikası düşüncesinin oluşması); iç ve dış sınır kontrolleri; siyasal irtica arayanlar (bu sistemin kötüye kullanımı, sahte evraklar, sığınma taleplerine ilişkin prosedür)

hususlarında çalışmalar yapılmıştır (Lodge ve Bayburtlu, 2002: 22–23). Yapılan çalışmalar ve ortaya konan sorunlar resmiyet taşımadığından etkili sonuçlar doğurmamış ancak üye ülke bakanlıkları arası diyalogu güçlendirmesi ve işleyişin rutine bağlanması bakımından önem taşımaktadır (Ölmez Kıyıcı ve Kaygısız, 2018: 470). Trevi grubu Schengen Anlaşmaları ve Maastricht Antlaşması'nın Üçüncü Sütunu kapsamında kurulan hükümetler arası yapının öncüsü ve prototipi görevi görmüştür (Karyotis, 2007: 4).

2.2.2. Schengen Anlaşması ve Müktesebatı

Schengen antlaşmasının ilk tohumları 13 Temmuz 1984 yılında Almanya ve Fransa arasında imzalanan ve iki ülke arası seyahatlerde kontrolleri aşamalı bir şekilde kaldırmayı hedefleyen “Saarbrücken Antlaşması”dır. Bu antlaşmaya 14 Haziran 1985 tarihinde Belçika, Hollanda ve Lüksemburg taraf olmuş ve Schengen sözleşmesi (Schengen I) imzalanmıştır. Sözleşme, imzacı ülkelerin kendi aralarında ortak sınırlardaki kontrollerin kademeli bir şekilde kaldırılmasıyla, kendi vatandaşlarının ve üçüncü ülke vatandaşlarının sınırlardan serbestçe geçmesini amaçlamıştır (Ülger, 2003: 141). Schengen sözleşmesi ile birlikte, AET alanında malların serbest dolaşımı yanında insanların da serbest dolaşımını sağlayan bir sisteme geçilmiştir (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 19). Yapılan sözleşme, İç sınırların kaldırılması, polis ve sınır yetkililerinin koordinasyonu ve işbirliği yoluyla, uluslararası suç ve yasadışı göçle mücadele önlemleri hususlarında düzenlemeler içermektedir (Zenginoğlu, 2016: 163).

19 Haziran 1990 tarihinde Schengen Uygulama Antlaşması (Schengen II) imzalanarak serbest dolaşım konusunun kapsamı ve uygulama esasları belirlenmiştir. Sözleşmeye 1990 tarihinde İtalya, 1991 tarihinde Portekiz ve İspanya, 1992 tarihinde Yunanistan, 1995 tarihindeyse Avusturya taraf olmuş ve Schengen alanı genişlemiştir (Ülger, 2003: 142). İngiltere, İrlanda ve Danimarka Schengen alanı dışında kalmayı tercih etmiştir (M. Öztürk, 2011: 38). Schengen Antlaşması Dinan'ın değımiyle, *“AT içerisindeki sınırlararası seyahatin önündeki engellerin kaldırılabilmesi için bir laboratuvar işlevi gördü”* (Dinan, 2008: 317).

Schengen Antlaşması sonrasında iç sınırların kaldırılması amacıyla düzenlenen “paralel önlemler” olarak bilinen yaklaşık üç bin sayfalık ikincil mevzuat ve teknik birtakım düzenleyici işlemler yapılmış, bu da Schengen müktesebatını oluşturmuştur (Lodge ve Bayburtlu, 2002: 40–41). Antlaşma yürürlüğe girdiği 1995 yılından itibaren Avrupa Birliği iç sınır kontrollerinin kaldırıldığı bir Schengen alanı (Schengenland) meydana getirmiş ve bu alan genişletilmiştir. Schengen alanı içerisine Birlik dışından İsviçre, İzlanda ve Norveç dâhil olmuştur (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 473). Birlik dışı katılımlarla birlikte Schengen alanının günümüzde 26 ülkeyi kapsayacak şekilde genişlediği görülmektedir (Kaya, 2016a: 230).

Schengen antlaşması ile bir vize rejimi getirilmiştir. Buna göre üçüncü ülke vatandaşları Schengen alanına vize alarak girecek, vize alabilmek için ise maddi olarak kendini finanse edebileceğini kanıtlayacaktı (M. Öztürk, 2011: 38). Getirilen vize rejimi ve kuralları ile üçüncü ülke vatandaşlarının bir AB ülkesine girerek yasadışı göçmen haline gelmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Roma Antlaşması ile yalnızca malların ve işçilerin serbest dolaşımı öngörülmüşken, Schengen ile bu sınırlama kaldırılmış, insanların da serbest dolaşımı amaçlanmıştır (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 19). Pinder ve Usherwood’dan aktaran Öztürk, Schengen Antlaşmasının, dış sınır kontrolleri için bir sistem kurulması yoluyla “göç ve sığınma konusuyla mücadele” ile “suçla mücadelede ortak politikalar geliştirmek” şeklinde iki amacı olduğunu belirtmiştir (M. Öztürk, 2011: 38–39).

Schengen Antlaşması sığınma konusunda detaylı düzenlemeler de getirmiştir. Sığınma başvurusunun ilk yapıldığı ülkenin bu başvuruyu işleme almak zorunluluğu vardır. Vize rejimi hususunda üçüncü ülkeler arasında negatif ve pozitif ayırım gözetilmiş, negatif listede yer alan yaklaşık yüze yakın ülkeye dış sınırlardan Schengen alanına girişte vize zorunluluğu getirilmiştir (Ş. Yıldırım, 2001: 47).

Schengen Antlaşması’yla birlikte bir “Schengen Bilgi Sistemi” hayata geçirilmiştir. Bu sistem vasıtasıyla vize başvurusunda bulunan kişiler kayıt altına alınmakta ve istenmeyen kişilere vize verilmeyerek AB sınırları içerisine girmesi engellenmektedir. Bu yöntem ile sistem AB için bir dış koruma duvarı işlevi görmektedir (Ş. Yıldırım, 2001: 48). Schengen Bilgi Sistemi ile polis ve gümrük

yetkilileri istenmeyen kişilerin isimlerinin yer aldığı bir veri tabanına sahip olmuştur (McCormick, 2015: 469).

Schengen Bilgi Sistemi ve Antlaşma çerçevesinde alınan diğer önlemler sınırların yükseltilerek bir “AB kalesi” oluşturulduğu eleştirilerini de beraberinde getirmiştir. Sığınma ve insani koruma temelli politikaların, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında düzensiz göçle mücadele temelli politikalara yerini bıraktığı görülmektedir. Uluslararası terörizmin artış gösterdiği bu dönemde, göç olgusu daha çok güvenlik odaklı olarak değerlendirilmiş ve dış sınırlardan AB’ye giriş ve çıkışlara getirilen yeni düzenlemeler eleştirilere neden olmuştur (Kale, 2015: 612).

Schengen alanı kurulmasıyla göç hareketi azalmamış aksine sınırların genişletilmesi sığınmacı hareketi açısından Avrupa’yı daha erişilebilir kılmıştır. AB sınırlarının genişlemesiyle çıkış ülkelerine komşu olan sınırlar nedeniyle, daha önce oluşmuş olan göç koridorlarının işlerliğini kaybetmeden insan hareketine sınırlama getirme girişimi, aksine düzensiz göç hareketine ivme kazandırmıştır (Öndeş, 2019: 100).

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan üç sütunlu AB yapısı sonrasında Schengen’in içerdiği göç ve sığınma konularının Adalet ve İçişleri sütunu içerisine entegre edilmesiyle beraber, Schengen Antlaşması’nın Birlik müktesebatının bir parçası haline geldiğini görmekteyiz (Özerim, 2012: 50). 1995 yılında yürürlüğe giren Schengen Antlaşması 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile birleştirilmiştir (McCormick, 2018: 253).

2.2.3. Dublin Konvansiyonu ve Dublin Tüzüğü

1990’lı yılların başında yaşanan siyasal krizler ve çatışmaların artmasıyla birlikte Avrupa Birliği bölgesine yönelik göç hareketinde artışa neden olmuştur. Örneğin 1983 yılında Avrupa’da mültecilik başvurusunda bulunan yaklaşık 65.000 kişi mevcutken 1991 yılına gelindiğinde bu sayı yaklaşık 700.000’e ulaşmıştır (Harris, 1995: 127). Yoğunlaşmaya başlayan göç hareketi nedeniyle, Birlik üyesi 12 ülke tarafından 1990 yılı Haziran ayında Avrupa Birliği ülkelerine iltica başvuruları çerçevesinde Dublin Sözleşmesi (Dublin Mülteciler Konvansiyonu ya da Dublin I)

imzalanmıştır. Sözleşmenin amacı mültecilerin birden çok AB ülkesine aynı anda başvurmasının engellenmesiydi. Sözleşme onay sürecinin tamamlanmasının ardından 1 Eylül 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Ülger, 2003: 71). Sözleşme üye devletler tarafından göç ve sığınma hukuku konularını içerir olarak hazırlanıp üye devletler tarafından imzalanan tek sözleşme özelliği taşımaktadır (A. Ö. Özgen, 2010: 55).

Dublin Mülteciler Konvansiyonu mültecilik başvurusunda bulunacak kişilerin ülke ülke gezerek en iyi imkânı veren ülkeyi seçmesinin önüne geçmektedir. Konvansiyon 2003 yılında Dublin tüzüğü (Dublin II) ile değiştirilmiş, artık bazı istisnalar dışında AB sınırlarına giriş yapılan ülkeye mülteci başvurusunun yapılması karara bağlanmıştır (McCormick, 2015: 469). Dublin Sözleşmesine günümüz AB ülkeleri yanında İzlanda, Norveç, İsviçre ve Liechtenstein’da taraf ülkeler arasındadır (Kayabaşı ve Kayabaşı, 2017: 498).

Mültecilik başvurusunda kötüye kullanımın önüne geçilerek Topluluk çerçevesinde genel kuralların birbirine uyumlu hale getirilmesi yönünden Dublin Sözleşmesinin önemli bir işlevi ortaya çıkmaktadır. Bu sözleşmenin 2003’de “Dublin II” ve 2013’de de “Dublin III” olmak üzere revize edildiği görülmektedir (M. Aksoy ve Taşkın, 2017: 1729). Avrupa Birliği göçmen kaçakçılığı yöntemiyle artışa geçen yasadışı göçün önlenmesi için, Schengen Bilgi Sistemi ve vize rejimini hayata geçirirken, diğer yandan Dublin Sözleşmesi gibi adımlarla önlemler genişletmiştir (Kayabaşı ve Kayabaşı, 2017: 500). Bunun yanında Birliğin mültecilik politikasını belirleyen çeşitli uygulamalar bütünü “Dublin Sistemi” olarak isimlendirilmiştir (Hopyar, 2016: 62).

Dublin sözleşmesi ile spesifik bir sığınma başvurusu yapıldığında, bu başvurunun hangi devlet tarafından ele alınacağını belirlemek sağlanmaya çalışılmıştır. Birden fazla devlete aynı kişi tarafından yapılan başvurularda, sığınma konusunun yalnızca bir devletçe ele alınması kararlaştırıldı. Yetki verilecek devletin seçilmesinde ise en uzun süreli oturma izni ya da vize veren kimse o devlete yetki tanımlanmıştır (Ş. Yıldırım, 2001: 48).

Dublin Sözleşmesi ardından uygulamadaki sorunları azaltmak için EURODAC sistemi geliştirilmiştir. Buna göre sistem parmak izine dayalı sığınma

talebi ortak bilgi havuzu oluşturmaya amaçlamıştır. Bu şekilde üye ülkeler arası bilgi alışverişi sağlanacaktır (M. Öztürk, 2011: 54). Avrupa Konseyi'nin 11 Aralık 2000 tarihinde kabul ettiği tüzük ile hayata geçen EURODAC (Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi) ile amaçlanan husus şu şekilde özetlenebilir. Sistem ile sığınma talebinde bulunan kişiler parmak izleri alınarak sisteme kaydedilecek, bu yolla başka üye ülkelere de sığınma talebinde bulunup bulunmadığı tespit edilerek Dublin I'in etkili bir şekilde uygulanması sağlanacaktır (A. Ö. Özgen, 2010: 56–57).

Dublin Sözleşmesi (Dublin I) hükümetler arası nitelik taşımaktaydı. Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle hükümetler arası işbirliği içeren alanların beş yıl içerisinde topluluk hukukuna entegre edilmesi kararlaştırıldığından 18 Şubat 2003 tarihinde *“Bir Üçüncü Ülke Vatandaşının Üye Devletlerden Birinde Yaptığı Sığınma Başvurusunun İncelenmesinden Sorumlu Üye Devletin Belirlenmesine İlişkin Kriter ve Mekanizmaların Saptanması Hakkında”* konsey tüzüğü (Council Regulation (EC). 2003) ile topluluk alanına aktarılmıştır (A. Ö. Özgen, 2010: 57). Dublin II ya da Dublin Tüzüğü olarak isimlendirilen bu tüzük uyarınca, “Avrupa Ortak Sığınma Sistemi” oluşturulması kararlaştırılmıştır. AB Konseyi bu yönüyle hiç kimsenin eziyet görerek kaçtığı bir yere geri gönderilmemesi gerektiği prensibini sağlama konusunda mutabakata varmıştır (N. B. Çelik, 2015: 88).

Dublin II'ye göre sığınma başvurusu şu şekilde tanımlanmıştır:

“...Cenevre Sözleşmesi uyarınca bir Üye Devlet için uluslararası koruma talebi olarak anlaşılacak bir üçüncü ülke vatandaşı tarafından yapılan başvuru anlamına gelir. Herhangi bir uluslararası koruma başvurusu, bir üçüncü ülke vatandaşı açıkça ayrı ayrı uygulanabilecek başka tür bir koruma talep etmedikçe, sığınma başvurusu olarak kabul edilir” (Council Regulation (EC). 2003: L 50/2).

Dublin II Tüzüğü “Genel İlkeler” başlıklı ikinci bölüm 3.maddesine göre,

“Üye Devletler, sınırda veya topraklarında Üye Devletlerden herhangi birine sığınma için başvuran bütün üçüncü ülke vatandaşlarının başvurularını inceleyeceklerdir. Başvuru tek bir Üye Devlet tarafından incelenecektir. Bu Üye Devlet, Bölüm III’ deki kriterlere göre sorumlu olan Üye Devlet olacaktır (Council Regulation (EC). 2003: L 50/3).

Dublin II Tüzüğü sığınmacılık başvurusunda bulunacak kişilere, AB topraklarına girdikleri ilk yerde bu başvuruyu bulunma hakkı tanımaktadır. Bu durum İspanya, İtalya ve Yunanistan topraklarında sığınmacıların toplanmasına, Kuzey Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen sığınmacılara adeta elek görevi görmektedir. Bu üç ülkede yoğunlaşan sığınmacılar nedeniyle Dublin sisteminin uygulanması olumsuz etkilenmiştir (Hopyar, 2016: 62). Yunanistan gibi AB dış sınırlarını oluşturan ülkelere doğru Suriyeli sığınmacı akınının artması ile Dublin sistemine uyulmaması durumu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine 7 Temmuz 2015’de Macaristan artan Suriyeli sığınmacılara önlem olarak Sırbistan sınırına 175 km uzunluğunda dikenli tel çekme kararı almıştır. Bu şekilde Yunanistan üzerinden ülkeye gelen sığınmacıları önlemeyi amaçlamıştır (E. Akdoğan ve Atalay, 2017: 2445).

2013 yılında Dublin sisteminin tekrar revize edilmesi amacıyla Dublin III (Regulation EU No: 644/2013) kabul edilmiştir. Dublin III ile sığınmacı başvurusunda bulunan kişinin hiçbir AB üyesi ülke tarafından sorumluluk üstlenmemesi nedeniyle, Birlik içerisinde ülkeden ülkeye gönderilmesini önlemeyi amaçlamaktadır (Çakran ve Eren, 2017: 16). Dublin III 1.maddesi düzenlemenin amacını şu şekilde tanımlamıştır:

“Bu Tüzük, Üye Devletlerden birinde üçüncü bir ülke vatandaşı veya vatansız bir kişi ('sorumlu Üye Devlet') tarafından yapılan uluslararası koruma başvurusunu incelemekten sorumlu Üye Devleti belirlemek için kriterleri ve mekanizmaları ortaya koymaktadır” (Regulation (EU), 2013a: L 180/35).

Dublin III Tüzüğüne göre AB üyesi ülkeler kendilerine yapılan uluslararası koruma başvurularını incelemek zorundadırlar. Bu başvurular üçüncü ülke

vatandaşlarından gelebileceği gibi vatansız kişiler tarafından da yapılabilmektedir (M. Akdoğan, 2018: 56–57). Dublin III, Dublin II'den farklı olarak Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini dikkate alarak hazırlanmıştır. Bunun yanında geliştirilen EUODAC mekanizmasıyla güvenlik mensuplarının göçle ilgili verilere ulaşması ve sığınma sürecinin kontrol altına alınması amaçlanmıştır (Hekimler, 2018: 23).

Dublin Sistemi 2015 sonrasında artan Suriyeli sığınmacı krizinin etkisiyle eleştirilere maruz bırakılmıştır. Eleştirilerin temelinde sığınmacıları uygunsuz olarak alıkoymak, sığınma talebi fırsatlarının reddedilmesi, sığınma talebinde bulunanların varmak istediği ülke taleplerinin reddedilmesi ve son olarak sorumluluğun ilk temas ülkelerine yüklenmesi yer almaktadır (Y. S. Alkan, 2019: 560).

Dublin Sistemi çerçevesinde AB sınırlarına ulaşan göçmenin ilk giriş yaptığı ülkeye gönderilmesi, mümkün olursa geri kabul antlaşması yoluyla AB sınırları dışına çıkarılması şeklinde bir prosedür geliştirilmiştir. Geliştirilen prosedürler, imzalanan sözleşmeler ve uygulanan politikalarla AB sınırları içinde ortaya çıkarılan “Avrupa Kalesi” sayesinde, Birlik sığınma başvurularının kabul oranlarını neredeyse %1'e düşürmüştür (Çelebi vd., 2011: xvii). Öte yandan Avrupa Komisyonu 2016 yılında Dublin Sistemi'ne yönelik iyileştirici öneriler geliştirmesine rağmen, Dublin III'ün revize edilmiş hali olan Dublin IV hayata geçirilememiştir (Y. S. Alkan, 2019: 560).

2.2.4. Tampere Zirvesi

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonrasında, kişilerin serbest dolaşımı, dış sınır kontrolleri, göçmenlik ve sığınma ile üçüncü ülke vatandaşlarının haklarının korunması konularında AB için bazı sorunlar mevcuttu. Bu sorunlarla ilgili olarak 1999 yılında Tampere Zirvesi düzenlenmiştir. Zirvede ortak bir Avrupa sığınma sistemi, kaçakçılıkla mücadele ve üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmalarının müzakeresi dâhil olmak üzere göç akışlarının yönetimi için üçüncü ülkelerle ortaklıklar kurulması çağrısında bulunulmuştur (Hamood, 2006: 70). AB sığınma ve göç politikalarının 'dış boyutu' resmen sadece 1999'da Tampere'deki Adalet ve İçişleri Özel Konseyi'nde kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren "menşe ülkelerle

ortaklık" ve "daha güçlü dış eylem" Adalet ve İçişleri Konseyi'nin çalışma planında belirgin bir şekilde yer almıştır (Lavenex, 2006: 333). Zirvede ayrıca Adalet ve İçişleri konularında atılması gereken adımlar somutlaştırılmıştır. Birliğin sığınma sistemi çerçevesinde denetimlerin sağlanması ve dış sınır kontrollerinin düzenlenmesi hususlarında üye ülkelerin adli işbirliğinin güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Tampere Zirvesi bu yönüyle Amsterdam Antlaşması'nın tamamlayıcısı rolünde olmuştur (M. Aksoy ve Taşkın, 2017: 1729).

Tampere Zirvesinde devlet başkanları tarafından 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin tam ve kapsamlı olarak uygulanmasını içeren bir Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (Common European Asylum System - CEAS) kurma fikrinde uzlaşma sağlanmıştır. Buna göre, sığınma talebini inceleyecek sorumlu devlet belirlenecek, adil ve etkili bir sığınma süreci için standartlar belirlenecek, sığınmacıların karşılanmasında kurallar ortaya konacak ve korumaya ihtiyaç duyanlar için uygun bir statü sağlayan ikincil koruma statüsü konusunda anlaşmaya varılacaktır (Akkuşoğlu, 2006: 64). CEAS'ın oluşturulması sürecinde ilk adım olarak, üye ülkelerde uygulanan farklı sığınma politikalarının ortak bir çerçevede harmanlanması olarak görülmüştür. Bu çerçevede 2004 Mayıs sonuna dek sığınma hususunda uzlaşmanın sağlanması kararlaştırılmıştır (Gençler, 2010: 189).

Tampere Zirvesinde kurulan CEAS'ın Cenevre Sözleşmesi'ne bağlı kalarak yürütüleceği konusunda uzlaşmaları ile birlikte, geri göndermeme ilkesi (principle of non-refoulment) AB mevzuatında garanti altına alınmıştır (Oosting vd., 2008: 4). CEAS, Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma 78. Maddesine dayanmakta ve sığınma alanında asgari standartların oluşturulmasını amaçlayan Direktif 2003/9 / CE (Kabul koşulları direktifi); 2004/83 / CE Direktifi (Yeterlilik direktifi); ve Direktif 2005/85 / CE (İltica Prosedürü direktifi) aracılığıyla oluşturulmuştur (Tagliapietra, 2019: 4).

Tampere Zirvesi'nde benimsenen yaklaşım 11 Eylül sonrası dönemde gelişen güvenlik baskısı nedeniyle sınır kontrollerinin artırılmasıyla devam etmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 2003 ve 2004'de geliştirmiş olduğu Avrupa Komşuluk Politikası Tampere Zirvesi'nde benimsenen politikalarla doğru orantılı hareket etmiştir. Doğu, Güney Kafkaslar ve Akdeniz ülkeleri ile geliştirilen Avrupa Komşuluk Politikası ile

AB'nin karşılaştığı yasadışı göç, uyuşturucu ticareti ve çeşitli amaçlarla yapılan insan ticareti konularında sorunların gönüllü olarak ortaklığa katılan ülkelerle çözülmesi amaçlanmıştır (Samur, 2008: 5).

2.2.5. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa'da birliğin kuruluşu için atılan ilk adımlardan itibaren, insan hakları, özgürlükler, hukukun üstünlüğü ve eşitlik gibi temel haklara saygılı olunması prensip edinilmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında da, temel hakların korunması 1960'lı yıllardan itibaren özel öneme sahip olmuştur (N. Ö. Öztürk, 2012: 190–191). 1996 yılında Avrupa Adalet Divanı'nda alınan bir kararda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin AB'nin bazı antlaşmalarından ötürü uygulanamadığı tespit edilmiş ve bu alanda bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur (McCormick, 2018: 130). Avrupa Birliği temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla bir katalog oluşturulması gerektiğinde uzlaşmış, bu katalogun hazırlanması için 1999 yılında Köln Zirvesinde Konvansiyon oluşturulmuştur. Konvansiyon'un hazırladığı Temel Haklar Şartı tasarısı 13-14 Ekim 2000 tarihinde yapılan Konsey toplantısında son halini alarak, Nice Zirvesinde kabul edilmiştir (Arsava, 2005: 1).

AB Temel Haklar Şartı, çeşitli özgürlük hakları, eşitlik hakları, insan onuru ile ilgili haklar, sosyal haklar ve Birlik vatandaşlarının haklarını içeren 54 maddeden oluşmaktadır. Şart hem birlik yetkilerinin kullanımını düzenlemiş, hem de bireylerin haklarını teminat altına almıştır (Arsava, 2002: 27). Şartın amaçlarını AB kurumlarının insan haklarına saygı duymasını sağlamak ve temel hakları güvenceye almak olarak sıralanabilir. Bunun dışında Şartın uygulamaya konmasıyla birlikte AB'nin meşruiyet noktasındaki boşluklarının kapatılması da amaçlanmıştır (Metin, 2002: 46).

AB Temel Haklar Şartı, AB vatandaşlarının ve AB bölgesi içinde ikamet edenlerin, sivil, siyasal, sosyal ve ekonomik haklarını tek bir metinde toplama özelliği göstermesi bakımından bir ilk teşkil etmektedir (Taşdemir ve Demir, 2002: 95). Şart'ın bağlayıcılığı konusunda üye devletlerarası bir antlaşma gibi bağlayıcılık kazanamadığı görülmektedir. AB Anayasal Antlaşma taslağına Şart'ın hükümleri eklense de Anayasal Antlaşma yürürlüğe giremediğinden bu gerçekleşmemiştir.

Bağlayıcılık sorunu Lizbon Antlaşması ile değiştirilen AB antlaşması 6.maddesi ile çözümlenmiştir (N. Ö. Öztürk, 2012: 192–193).

Lizbon Antlaşması'nın “Avrupa Birliği Anlaşmasında Ve Avrupa Topluluğunu Oluşturan Anlaşmada Değişiklikler” başlığı altındaki 6.maddesi 1.fıkrasında “*Birlik, 12 Aralık 2007 tarihinde Strazburg'da uyarlandığı şekliyle 7 Aralık 2000 tarihli Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda belirtilen ve Antlaşmalar ile aynı hukuki değere sahip olan hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanır*”(Treaty Of Lisbon 2007: Article 6) hükmü doğrultusunda AB Temel Haklar Şartı topluluk hukuku çerçevesinde bağlayıcılık kazanmıştır. AB Temel Haklar Şartı'nın yasallaşması ile AB vatandaşlığı kavramının da içi doldurulmaya başlanmıştır (Kaya vd., 2013: 12).

AB Temel Haklar Şartı'nın göç ve sığınma konuları ile ilgili 18. maddesi, “*Sığınma hakkı, 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve sığınmacıların statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol kuralları dikkate alınarak ve Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma'ya uygun olarak teminat altına alınmalıdır*”(Charter Of Fundamental Rights Of The European Union, 2000: Article 18) hükmünü içermektedir. Öztürk bu maddeye ilişkin olarak, 1951 tarihli Cenevre sözleşmesi, 1967 tarihli protokol ve AB'yi kuran antlaşmalarda sığınma hakkına ilişkin net kuralların yer almadığını belirtmiştir. Öztürk'e göre, bu nedenle 18.maddede sayılan kaynakların değerlendirilerek doğrudan sığınma hakkı ile ilgili bir yorum geliştirilemeyecektir (N. Ö. Öztürk, 2012: 205–206).

Şart'ın uygulaması ile ilgili bir diğer eleştiri, 2015 yılında doruğa ulaşan Suriyeli sığınmacı krizinde Şart'ın üye devletlerce zaman zaman ihlal edilmesi şeklinde yapılmaktadır. Slovenya, Sırbistan, Makedonya ve Hırvatistan gibi üye ülkelerin sığınmacılara sınırlarını kapamaları, Yunan adalarına Türkiye üzerinden geçen göçmenlerin koruma altına alınmak yerine geri kabul antlaşması uyarınca göz altına alınarak Türkiye'ye geri gönderilmeleri, AB Temel Haklar Şartı'nın 18. Maddesi uyarınca benimsenen 1950 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin toplu sınır dışıları yasaklayan hükümlerini ihlali olarak değerlendirilmekte ve sorunu çözemeyen AB kurumları eleştirilmektedir (E. Akdoğan ve Atalay, 2017: 2446).

2.2.6. Laeken ve Seville Zirveleri

Birliğin geleceğine ilişkin olarak hedeflerin netleştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen Laeken Zirvesinde, Birliğin daha demokratik, daha şeffaf ve verimli olması gerektiğine dair bildiri yayınlanmıştır. Laeken bildirisinde vatandaşların birliğe yakınlştırılması, genişleyen Birliğin politikaları ve yapısının düzenlenmesi ve çok kutuplu dünyada AB'nin rolünün belirlenmesi şeklinde üç sorunun çözümlenmesi hedeflenmiştir (Kaya vd., 2013: 10). 14-15 Aralık 2001 tarihinde yapılan Laeken Zirvesinde benimsenen “Laeken Hedefleri” dört başlık altında toplanabilir. AB içinde yetkilerin tanımlanması ve genel işleyiş AB araçlarının basitleştirilmesi; AB içerisinde demokrasinin arttırılması, etkililik ve şeffaflık sağlanması ile son olarak bir AB anayasası oluşturulması hedefler olarak belirlenmiştir (Akıllı, 2010: 39).

Gerçekleştirilen Laeken Zirvesi'nde yasadışı göç hususunda bir eylem planı hazırlanması çağrısı yapılmıştır (Çelebisoy, 2010: 126). Laeken Zirvesinden çıkan bildiride sığınma ve göç konularında yaşanan gelişmelere rağmen hedeflenen noktada olunmadığına değinilmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uygun olarak Birlik ile üye ülkeler arası dengenin kurulması gerektiği belirtilmiş, göç, sığınma ve kaynak ülkelerle ilgili olarak bilgi paylaşımı sağlayan bir Avrupa sisteminin kurulması ile göç hususunda gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (A. Ö. Özgen, 2010: 77).

Laeken Bildirisi'nde ayrıca dış sınır kontrollerinin önemi üzerinde durulmuş, *“Birliğin dış sınır kontrollerinin daha iyi yönetimi, terörizme, yasadışı göç ağlarına ve insan trafiğine karşı mücadelede yardımcı olacaktır”* (Council of the European Union, 2001: 12) denilerek dış sınır kontrollerinin önemi belirtilmiştir (Çelebisoy, 2010: 97). Göç hususunda bilgi paylaşımı ile ilgili ortaya çıkan ihtiyacın giderilmesi için Laeken Zirvesi'nde ortak bir göç ve sığınma politikası oluşması amacıyla *“Avrupa Göç Ağı”* sisteminin oluşturulması için temeller atılmıştır. EMN sistemi Lahey Programı sonrasında hayata geçirilerek, 14 Mayıs 2008 tarihinde kurulmuş ve her çeşit göçe yönelik bilgi paylaşımı çalışması yapmaya başlamıştır (Özgür, 2013: 108–109).

21-22 Haziran 2002 tarihinde İspanya'nın Seville kentinde düzenlenen zirvede, göç ve sığınma konuları geniş yer bulmuş ve ortak bir politika geliştirilmesi amacıyla önerilerde bulunulmuştur. İspanya ve İngiltere göçün kaynağı ülkelere yaptırım ve AB dış sınırlarının kontrolünde tek bir sınır polisinin yetkin kılınmasını önermiştir. Zirvenin ardından kaynak ülkelere yaptırım yerine destekleme ve yakın işbirliği kararları alınmıştır (Çiğdem, 2009: 80–81).

Zirvede üye ülkeler arasında dış sınır kontrolü hususunda “ortak sınır kontrol operasyonları” yürütülmesi kararı çıkmıştır. Bu konuda koordinasyonun sağlanması ise “Göç, Sınırlar ve Sığınma Stratejik Komitesi (SCIFA)”ne verilmiştir. SCIFA'nın koordinasyon görevinin güçlendirilmesi amacıyla 2004 yılında “Avrupa Dış Sınırlar Ajansı” kurulmuştur (Çelebisoy, 2010: 100).

Seville Zirvesi sonunda kabul edilen “Başkanlık Sonuç Bildirisi” üçüncü başlıkta göç ve sığınma konularına değinmiştir. Bildirinin 26.maddesinde,

“Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nde bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratılması için Tampere'de benimsenen programın tüm yönlerinin uygulanmasını hızlandırmaya kararlıdır. Avrupa Konseyi, burada ayrı, ancak birbiriyle yakından ilişkili sığınma ve göç konularında bir Avrupa Birliği ortak politikası geliştirme ihtiyacına işaret etmektedir” (Council of the European Union, 2002: 7).

vurgusu yapılmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ile diğer uluslararası sözleşmelere uygun olarak sığınmacılık başvurusunda bulunanların değerlendirilmesi, başvurusu kabul edilmeyenlerin kaynak ülkeye geri iadesi konularına düzenlemeler getirilmesi kararlaştırılmıştır (A. Ö. Özgen, 2010: 77). *“Yasadışı göçmenlikle mücadele için önlemler; dış sınırların koordineli, entegre yönetiminin aşamalı olarak tanıtımı; göçmenlik politikasının Birliğin üçüncü ülkelerle ilişkilerine entegrasyonu; sığınma ve göçle ilgili ortak bir politikanın çerçevelenmesine yönelik mevcut yasal çalışmaları hızlandırmak”* (Council of the European Union, 2002: 8–12) Bildiride kabul edilen diğer hususları oluşturmaktadır.

Avrupa Komisyonu Seville Zirvesi'nde kabul edilen göçle ilgili kararlar çerçevesinde, Türkiye, Çin, Cezayir ve Arnavutluk'un yanı sıra Karayip, Pasifik ve Afrika ülkeleriyle geri kabul antlaşmaları müzakerelerine başlanması önerisinde bulunmuştur (Şemşit, 2010: 201). Sığınma ve göç konuları üzerinde AB dış politikasına işbirliği ve kalkınma politikalarının entegre edilmesi Tampere Zirvesi ile ortaya çıkmış, Laeken ve Seville Zirveleri ile ivme kazanmıştır (Çelebisoy, 2010: 127).

2.2.7. FRONTEX (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı)

Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı Birlik ülkelerinin ve Schengen ülkelerinin dış sınır yönetimine yardımcı olan ve ayrıca AB genelinde sınır kontrollerini standart hale gelmesini sağlamayı amaçlayarak, teknik destek veren bir kuruluştur (European Union, 2021). FRONTEX üye devletlerin sınır kontrollerine yönelik uygulamalarının koordinasyonu amacıyla 2004 yılında kabul edilen 2007/2004 sayılı Konsey Tüzüğü ile kurulmuştur (Çelebisoy, 2010: 103). 3 Ekim 2005 tarihinde çalışmalarına başlayan FRONTEX'in merkezi Polonya'nın başkenti Varşova'da bulunmaktadır (A. Ö. Özgen, 2010: 43).

FRONTEX'in amacı, Birlik üyesi ülkelerin dış sınırlarının bütüncül bir biçimde yönetilmesi, kara, deniz ve hava sınır kapılarının geçilmesi esnasında topluluk mevzuatının uygulandığı bir sistem geliştirmek ve mevcut olan ile gelecekte uygulanacak olan mevzuatın kolaylaştırılması ve etkili hale getirilmesi şeklinde özetlenebilir (Köktaş ve Yılmaz, 2010: 15).

FRONTEX çeşitli sorumluluk alanlarında, risk analizi yapmak; ortak operasyonlar düzenlemek (kara, deniz ve hava operasyonları); araştırma yapmak; eğitimler düzenlemek; bilgi paylaşımında bulunmak; göçmenlerin geri dönüşlerini organize etmek gibi görevleri yerine getirmektedir (European Union, 2021). FRONTEX icra direktörü Fabrice Leggeri ajansın üç önemli stratejik hedefi olduğunu belirtmektedir. Bunlar, *“kapsamlı durumsal farkındalığa dayalı olarak dış sınırların savunmasızlığını azaltmak; güvenli, emniyetli ve iyi işleyen AB sınırlarını garanti altına almak ve Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik yeteneklerini planlamak ve sürdürmek”* (Leggeri, 2021) olarak belirtilmiştir.

2016 sayıları itibariyle Avrupa Birliği sınırları içerisindeki 1700 kontrol noktasında yılda ortalama 300 milyondan fazla kişi Birliğe giriş yapmaktadır. Bu girişler esnasında kayıt altına alma, sınır kontrollerini sağlama görevi FRONTEX'e verilmiştir. Yaşanabilecek acil durumlar için ajansın kullanabileceği uçaklar, helikopterler ve botlar hazır olarak bekletilmektedir (Kaya, 2016a: 15). FRONTEX'in kurulmasıyla yasa dışı göçmenlerin yoğunlaştığı AB sınırlarında, özellikle de güney sınırlarını oluşturan ülkelerde yoğunlaşan göçmen yükünün Birlik çerçevesinde paylaşılması ile hafifletilmesi amaçlanmıştır (Karaşahin, 2012: 82–83). Ajans bazı üye ülkelerde merkezler kurarak faaliyetlerini yürütmektedir. Örneğin İspanya, İtalya ve Yunanistan'da deniz sınırları korunurken, Almanya'da kara sınırları korunmaktadır. Sınır yönetiminde uzman hale gelen bu merkezler, İngiltere'de kontrol ve gözetleme teknolojileri merkezi olarak çalışırken, Finlandiya'da risk analizleri yapmakta, Avusturya'da ise eğitimler vermektedir (Ulan, 2015: 135).

Mayıs 2015'te, gelen mültecilerin ve göçmenlerin Frontex, Avrupa İltica Destek Ofisi ve Europol'ün yardımıyla kaydedildiği, tarandığı ve parmak izlerinin alındığı Yunanistan'da beş ve İtalya'da dört nokta kurulmuştur (ESİ, 2017: 16). 2009 sonrasında göç rotasının değişmesi nedeniyle, Frontex'in Doğu Avrupa rotasında varlığı güçlendirilmiştir. 2009'da Yunanistan'daki göçmenleri ülkeden çıkarmak için her sene yenilenen Attica isimli pilot proje başlatıldı. Bu proje ile sahte evrak ortaya çıkarmak için eğitimler düzenlenirken, üçüncü ülke elçilikleriyle işbirliğine yardımcı olmak gibi faaliyetler başlamıştır (*Yunanistan Ve Türkiye Arasında Frontex: Geri Çevrilme Sınırı* 2014: 14–15).

2.2.8. Lahey Programı ve Birliğin Göçe Yönelik Global Yaklaşımı

Kasım 2004'te Hollanda dönem başkanlığında toplanan Brüksel Zirvesinde, özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında güçlendirme hedeflenmiş, sayılan hedeflere ulaşmada yol haritası olarak Lahey Programı kabul edilmiştir (Kaya, 2016a: 16). Zirvede Tampere'de belirlenen hedeflere ulaşmak için 2010 yılına dek gerçekleştirilecek bir plan hazırlanmıştır (Canpolat ve Arıner, 2012: 12). Brüksel Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları ekinde ortaya konan Lahey Programı, öngörülen

beş yıllık süre içerisinde Birliğin sığınma dâhil özgürlük ve adalet alanında neler yapacağı ve nasıl yapacağı hususları belirlenmiştir (Özcan, 2005: 222).

“Özgürlük, Güvenlik ve Adaletin Güçlendirilmesine Yönelik AB’nin 10 Önceliği” başlığıyla kabul edilen Lahey Programı o güne dek Birliğin göçe yönelik geliştirmiş olduğu yaklaşımlar ile Tampare Zirvesi’nden beridir kat edilen yolun bir özeti niteliğindedir. Bu program ile göçün temel nedenlerinin ortaya konması, uyum, giriş ve kabul politikaları, geriye dönüş ve geri kabul prosedürleri gibi aşamalar konusunda kapsamlı bir yaklaşımın gerekliliği belirtilmiştir (A. Ö. Özgen, 2010: 79). Lahey Programı önceki göç düzenlemelerinde ele alınan maddelerin bir kısmını tekrar ederken, bir kısmını da güçlendirmiştir. Program bunun yanında bazı yeni maddeler eklenerek göç konusunda kendinden önce düzenlenen zirve ve antlaşmalardan çok daha fazla karar alınan bir program içermektedir (Özgür, 2013: 115).

Tampare’nin yerini alan Lahey Programı, 2005 ile 2009 yıllarını kapsayan beş yıllık süreç içerisinde, ortaya konan hedeflere ulaşmada bir yol haritası olurken, 11 Eylül 2001 ve 2004 Madrid saldırılarının etkisinin Programda hissedildiği söylenmelidir. 11 Eylül sonrası terörizmle mücadelede kabul gören makro-güvenlikleştirme anlayışının AB siyasetinde de etkisini hissettirdiği Buzan ve Wæver’dan (Buzan ve Wæver, 2009) aktaran Şemşit tarafından ortaya konmuştur (Şemşit, 2010: 97–98).

Lahey Programı göçle ilgili olarak öncelikle finansal kaynak sorunu çözümüne yönelmiş, göçe kaynaklık eden ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi vurgulanmıştır. Mali kaynak konusunda Avrupa Entegrasyon Fonu, Dış Sınırlar Fonu ve Geri Dönüş Fonu gibi üç farklı fon oluşturulmuştur (Sönmez, 2014: 220). Lahey Programında öncelikli olarak temel hak ve vatandaşlık konularına yer verilmiş, terörle mücadelede üye devletlerin ortak hareketi ve bilgi paylaşımı konuları önemsenmiştir. Göç konusunda ise AB kapsamında ortak bir göç politikasının benimsenmesi bir kez daha vurgulanmıştır (Bilgin, 2010: 561).

4-5 Kasım 2004 tarihli Brüksel Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararlarına Ek Lahey Programı’nda göç konusunda altı başlıkta çeşitli kararlar alınmıştır. Bunlar,

sığınma, göç ve sınır politikası; ortak bir Avrupa sığınma sistemi; yasal göç, yasadışı istihdamla mücadele; üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonu; sığınma ve göçün dış boyutu ve son olarak göç akımlarının yönetimi şeklinde başlıklandırılmıştır (K. Ay vd., 2005: 119–125). Programda ayrıca Tampere ile temeli atılan “Vize Bilgi Sistemi” süreç olarak hızlandırılmış, sistem vasıtasıyla vize pazarlığının önlenmesi, sahteciliğin önlenmesi, dış sınırlardan geçişlerde kontrollerin artırılması konularında ilerleme amaçlanmıştır. Vize bilgi sistemi ile ilgili ilk bölge ise Kuzey Afrika olarak belirlenmiştir (Sönmez, 2014: 220–221).

2005 yılına gelindiğinde göç konusunda bir diğer gelişme “*Göçe Yönelik Global Yaklaşım*”ın (GAMM) benimsenmesidir. Birliğe doğru artan göçün komşu ülkelerden kaynaklanması nedeniyle, GAMM kaynak ülkeler ve geçiş ülkeleriyle işbirliği geliştirilmesini amaçlamaktadır. GAMM vasıtasıyla düzensiz göç engellenirken, göçün bazı avantajlarından da yararlanmak amaçlanmıştır (Kanat ve Aytaç, 2018: 62). BM Özel Raportörü François Crépeau'nun 24 Nisan 2013 tarihli “*Göçmenlerin İnsan Haklarına İlişkin Raporu*”nda GAMM politikaları şu şekilde eleştirilmiştir:

“... Özel Raportör ayrıca bir dizi sofistike politika ve program yoluyla, Avrupa Birliği politikasının da, sınır kontrolünün artık Avrupa Birliği'nin fiziksel sınırlarında gerçekleşmemesini sağlamak için giderek daha fazla işlediğini gözlemlemiştir. Sınır kontrolünün “dışsallaştırılması” olarak adlandırılan fenomen, çeşitli yollarla elde edildiğinde, Avrupa'ya düzensiz göçü önleme sorumluluğunun kalkış veya transit ülkelere kaydırılmasını içerir...” (Crépeau, 2013: 14).

Eleştiri daha çok GAMM politikasının daha kapsamlı olmasına karşılık Birliğin düzensiz göçü dışsallaştırması için zemin hazırlaması sebebiyle yapılmaktadır (Kanat ve Aytaç, 2018: 62). GAMM çerçevesinde Afrika ülkeleri ile göç yollarının kontrolü için ortak operasyonlar geliştirilmiştir. İşbirliği içerisinde olan ülke vatandaşlarına AB vizesi konusunda kolaylıklar sağlanırken, bu kazan-kazan prensibine dayalı işbirliği ilerleyen yıllarda Birliğin doğu ve güneydoğu komşularına genişleyecek şekilde genişletilmiştir (Ölmez Kıyıcı ve Kaygısız, 2018: 471).

AB'nin GAMM politikası kısaca şöyle özetlenebilir. Göç hususunda üçüncü ülkelerle girişilecek kapsamlı ve dengeli bir ortaklık vasıtasıyla, dış ilişkileri ve kalkınmayı bir araya getirmek hedeflenmiştir. Göç ve ekonomi-politik kalkınma arası bağlantı oluşturulması ile birlikte kaynak ülkelerdeki yoksulluğun ortadan kaldırılması, ekonomik iyileştirmeler sağlanması, insan hakları konusunda desteklenmesi yolları ile AB bölgesine doğru yaşanan göçe neden olan sebepler hafifletilmek istenmiştir (Samur, 2008: 8).

Afrika ve Akdeniz odaklı olarak hazırlanan GAMM programı çerçevesinde, FRONTEX vasıtasıyla Akdeniz havzasında sınır kontrolleri ile ilgili ilave tedbirler ve risk analizi raporları hazırlanmasına başlanmıştır. Akdeniz'i geçerek AB'ye girmeye çalışan göçmenlerin denizde hayatlarını kaybetmelerinin önlenmesi için yeni teknolojilerden faydalanılması yönünde adımlar atılmıştır. Ayrıca Mayıs 2006 sonrasında öncelikli belirlenen bölgelerde "Göç İrtibat Yetkilileri" (ILOs) teşkilatı kurulması yoluna gidilmiştir (Özgür, 2013: 118–119).

2.2.9. Avrupa Göç ve İltica Paktı (AGİP)

Eylül 2008 tarihinde yapılan Brüksel Zirvesi sırasında kabul edilmiş olan Avrupa Göç ve İltica Paktı, AB'nin göçe yönelik yaklaşımını belirleyen diğer bir anlaşmadır. Bu anlaşma ile göç ve irtica hususlarında beş konuda prensip kararlar alınmıştır (Özçelik, 2012: 430). Göçmen hareketinden en çok etkilenen Akdeniz ülkelerinin başında gelen ve AB'nin en önemli aktörlerinden olan Fransa'nın (Baran, 2016: 30) dönem başkanlığı sırasında ve bu ülkenin önerisi ile yapılan anlaşmaya göre genel olarak şunlar amaçlanmıştır:

"Üye Devletler tarafından belirlenen öncelikleri, ihtiyaçları ve kabul kapasitelerini hesaba katacak yasal göçmenliği organize etmek ve göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek; düzensiz göçü kontrol etmek ve göçmenlerin menşe ülkelerine veya transit geçiş ülkelerine gönüllü geri dönüşlerini teşvik etmek; sınır kontrollerini daha etkili hale getirmek; sığınma için bir Avrupa çerçevesi oluşturmak; Göç ve kalkınma arasındaki sinerjiyi teşvik etmek için AB dışı ülkelerle kapsamlı bir ortaklık oluşturmak" (Council of the European Union, 2008).

Geliştirilen Avrupa Göç ve İltica Paktı politikasının iki temel yapıya dayandırıldığı tespiti yapılmıştır. Bu tespitlerden ilki, yasal sınırlar içerisindeki göçün Birlik ve üye ülkelerin ihtiyaçlarına istinaden düzenlenebilmesinin bir ön hazırlığının yapıldığıdır. İkinci argüman ise yasadışı ve düzensiz göçün güvenlik eksenini doğrultusunda ele alınmasıdır. Bu iki politika çerçevesinde yasadışı göçün kontrolünün sağlanması amaçlanmıştır (Çelebi vd., 2011: xvii).

Paktın sonraki adımlar başlığı ile geleceğe dönük projeksiyonuna bakılacak olursa, göçmenlerin Avrupa sınırlarına ulaşmak için girdikleri tehlikeli yolculukları sırasında hayatlarını kaybetmelerini önlemek adına kararlı eylemler gerektiği vurgulanmıştır. Organize suçla mücadele ve entegrasyon politikasının teşvik edilmesi için çabaların artırılması amaçlanırken, 2014 – 2020 dönemi için bu alanlarda atılacak adımların finansmanında “İltica, Göç ve Entegrasyon Fonu” (AMIF) ile “İç Güvenlik Fonu”nun (ISF) kullanılacağı belirtilmiştir (Council of the European Union, 2008).

2.2.10. Stockholm Programı

Aralık 2009’da yapılan zirve neticesinde karara bağlanan Stockholm Programı, Tampere ve Lahey kararlarının devamı niteliği taşımaktadır. Program 2010 ile 2014 yılları arası dönemde göç konusunda yapılacak çalışmalara yön vermeyi amaçlamıştır (Baran, 2016: 30). Bu haliyle Tampere Zirvesi kararlarından Lahey Programına, oradan da Stockholm Programına uzanan kararlar ile bütünleşmiş bir Avrupa’nın göç anlayışı şekillendirilirken, öte yandan da sınır yönetiminin prensiplerini güvenlik anlayışı çerçevesinde şekillendirmek de istenmiştir (Özerim, 2014: 33).

Stockholm Programı’nın 5.maddesi “*Küreselleştirilmiş Bir Dünyada Avrupa’ya Erişim*” başlığı altında dış sınırların entegre yönetimi ve vize politikasında amaçlanan hedefleri ortaya koymaktadır. Programın 5.maddesi 1.fıkrası, dış sınırların entegre yönetimi konusunu içermektedir. Birliğin üye ülkelerin sınırlarına yasal yollarla erişimi kolaylaştırmayı sağlarken, yasadışı göç ve sınır aşan suçlara karşı önlem almak ve yüksek düzeyli güvenlik sağlamaya devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (The Stockholm Programme, 2010: C 115/26-

27). Programın 5.maddesi 2.fıkrası ise vize politikaları hakkında, Konsey'in ortak bir vize politikası geliştirilmesinde yeni bir aşamaya geçmek için, üye ülkelerin bu alandaki yetkilerini göz önüne alarak, Komisyonu kısa süreli AB vizesi vermesi konusunda çalışmaya davet etmektedir (The Stockholm Programme, 2010).

Programın 6.maddesi “*Göç ve İltica Konularında Sorumluluk, Dayanışma Ve Ortaklık Avrupa’sı*” başlığında genel olarak göç politikası çerçevesinde yapılacakları düzenlemektedir. 6.madde 1.fıkarda “*Dinamik ve kapsamlı bir göç politikası*” nasıl olmalı sorusu cevaplanırken, alt başlıklarda, küresel göç yaklaşımını konsolide etmek, geliştirmek ve uygulamak; göç ve ulusal işgücü piyasası gereksinimlerine uygun uyumlu bir politika geliştirmek; göçmenler ve hakları için proaktif politikalar geliştirmek; entegrasyon politikaları geliştirmek; yasadışı göçle mücadele için etkili politikalar uygulamak ve refakatsiz çocuklar konusunda yapılacakların belirlenmesi ortaya konulmuştur (The Stockholm Programme, 2010).

Sığınma konusu Stockholm Programı’nın 6.maddesi 2.fıkrasında “ortak bir koruma ve dayanışma alanı” başlığı altında işlenmiştir. Ortak bir koruma alanının tesisi, üye ülkeler arasında sorumluluk paylaşımı ve dayanışmanın geliştirilmesi ve son olarak İltica etmenin dış boyutu konuları ayrı alt başlıklar altında incelenerek Konsey’in ortak bir sığınma prosedürüne ve uluslararası korumaya sahip kişiler için tek tip bir statüye dayalı koruma ve dayanışma alanı oluşturma hedefine nasıl ulaşılabileceği belirtilmiştir (The Stockholm Programme, 2010).

Stockholm Programı ile ilgili olarak Köktaş ve Yılmaz (2010), sınır denetimlerinin arttırılması nedeniyle korunma hakkı olan kişilerin bu hakka ulaşmasının engellenmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Köktaş ve Yılmaz Ayrıca, Ortak operasyon planlanması ve bunların değerlendirilmesine ilişkin olarak FRONTEX’in rolünün netleştirilmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Köktaş ve Yılmaz, 2010). Bu yorumla doğru orantılı olarak Programın dayanışma ilkesini giderek kuvvetlendirdiği, bu kapsamda sınır kontrollerinin artışıyla birlikte daha güvenli bir AB için FRONTEX işbirliği ve Schengen Sözleşmesi’nin geliştirildiği görülmektedir. Bu haliyle sınırlardaki göç, güvenlik ve gümrük konularında daha somut adımlar atılmaya başlanmıştır (Duruel, 2017: 6).

Avrupa komisyonu Nisan 2010’da “*Stockholm Programının Uygulanmasına İlişkin Faaliyet Planı*”nı (“Action Plan Implementing the Stockholm Programme” 2010) kabul ederek, gelecek birkaç yıl içerisinde gerçek bir göç ve sığınma politikasının oluşturulması için yeni düzenlemeler yapılacağı, yasal göç çerçevesinde ulusal işgücü piyasalarının ihtiyaçlarının gözetileceğini açıklamıştır (Özcelik, 2012: 435). Programda ayrıca göç konusu dışında güvenlik anlayışı ile ilgili olarak, terörizm tehdidinin devam ettiği belirtilmiş, bu anlamda taraflar arası küçük düşürücü hareketlerden kaçınılması ve kültürlerarası farklılık be anlayışların desteklenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. AB Stockholm Programı ile birlikte terörizmin finansmanının önlenmesi konusunda da ağırlık vermiştir (Tangör ve Sayın, 2012: 101–103).

2.2.11. Avrupa Sınır Gözetim Sisteminin (EUROSUR) kurulması

Avrupa Birliği yasadışı göçün artışı ile birlikte artan ölümlerin azaltılması amacıyla, dış sınırların daha etkili bir biçimde kontrol edilmesi görevinin gerçekleştirilmesi için Avrupa Sınır Gözetim Sistemi’ni (Eurosor) hayata geçirmiştir. Bu sistem ile birtakım teknik imkânlar vasıtasıyla yasadışı göçün azaltılması, buna bağlı ölümlerin azaltılması ve sınır ötesi organize suçlarla mücadele konusunda Birlik ülkelerine destek sağlaması hedeflenmiştir (Sanal, 2013b).

Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu’nun 1052/2013 sayılı AB Yönetmeliği ile 22 Ekim 2013 tarihinde kurulan Eurosor (Regulation (EU), 2013b) Birlik dış sınırlarında durumsal farkındalığı geliştirerek ve tepkisel kabiliyeti arttırarak FRONTEX ile üye ülkeler arasındaki işbirliğini ve bilgi alışverişini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede Eurosor’un üç amaç için oluşturulduğu görülmektedir. İlk olarak sınır ötesi suçları engellemek, ikinci olarak düzensiz göçü önlemek ve son olarak göçmenlerin hayatlarının göç yollarında korunmasını sağlamak için faaliyete geçirilmiştir (Sanal, 2021c).

Eurosor Birliğin doğu ve güney sınırlarını oluşturan on sekiz üye ülke ve Schengen sistemine dâhil olan Norveç’te 1 Aralık 2013 tarihinden itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Schengen sisteminde bulunmayan İrlanda ve İngiltere’de ise Eurosor faaliyete geçirilmemiştir. Faaliyete geçtiği dönemde Eurosor’un

maliyetinin yaklaşık olarak 244 milyon Euro (2014 – 2020 yılları arası) olacağı tahmin edilmiştir (Sanal, 2013b).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞI SONRASI YAŞANAN GÖÇMEN HAREKETİNİN AVRUPA BİRLİĞİNE ETKİLERİ

Bu başlık altında Suriye iç savaşının başlamasının ardından bu ülkede yerinden edilerek ülke dışına kaçmak zorunda kalan Suriyelilerin Avrupa Birliği bölgesine doğru hareketlenmesinin ardından, Birliğin bu göç hareketi karşısında verdiği reaksiyon ortaya konmak istenmiştir. AB coğrafyasına doğru yönelen Suriyeli sığınmacıların Birliğin siyasetine ve ekonomisine etkileri yine bu başlık altında incelenerek varılan sonuçlar ortaya konmak istenmiştir.

3.1. AB'ye Yönelik Düzensiz Göçün Artışı ve Sayısal Veriler

Günümüz dünyası uluslararası göçlerin artış gösterdiği bir dönemi yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler 2015 göç raporuna göre 2015'de yaklaşık 244 milyon uluslararası göçmen bulunduğu, bu sayının da 76 milyonunun Avrupa'da yaşadığı bilinmektedir. Avrupa nüfusunun da yaklaşık %10 göçmenlerden oluşmaktadır. İngiltere'nin %12,4'ü, Almanya'nın %11,9'u ve Fransa'nın % 11,6'sı göçmenlerden oluşmaktadır. Bu haliyle göç uluslararası bir mesele halini almıştır (Adıgüzel, t.y.: 123–124). BM Uluslararası Göç Örgütü'nün 2020 raporuna göre 2019 yılında göçmenlerin ilk 20 varış ülkesi listelenmiş, Almanya 2.sırada, Fransa 7.sırada, İtalya 10.sırada ve İspanya 11.sırada yer almıştır. İlk 20 varış ülkesi içerisinde dört AB üyesi ülke yer alırken, göçlere kaynaklık eden ilk 20 kaynak ülke listesinde ise Suriye Arap Cumhuriyeti 5.sırada yer almaktadır (McAuliffe ve Khadria, 2019: 26).

AB coğrafyasına yönelik sığınmacı hareketinde üç farklı rota izlenmektedir. Birinci yol, Kuzey Afrika ülkelerinden (Libya, Tunus ve Mısır) Yunanistan ve İtalya'ya doğru izlenen rotadır. İkinci yol, Cezayir ve Fas üzerinden İspanya ve Fransa'ya doğru izlenen rotadır. Üçüncü yol ise Suriye iç savaşı sonrasında çok fazla

kullanılan Türkiye üzerinden Yunanistan ya da Bulgaristan sınırlarına girerek (AB sınırlarına) Sırbistan, Arnavutluk ve Macaristan üzerinden Avrupa içlerine uzanan rotadır (O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 20). Birinci yol denizden, ikinci ve üçüncü yol hem deniz hem karadan AB'ye ulaşmayı hedeflemektedir.

Avrupa Birliği coğrafyasına doğru yaşanan düzensiz göç incelendiğinde, kaynak ülkeler sıralamasında Suriye, Afganistan ve Irak'ın başı çeken ilk üç ülke olduğu görülmektedir (Dinç ve Tunçol, 2018: 96). 11 Eylül saldırıları sonrasında önce Afganistan'a, daha sonra Irak'a yönelik askeri müdahaleler büyük bir sığınmacı hareketi doğurmuş, hedef bölge olarak AB sığınmacıların ilgilisi çekmiştir. Aynı şekilde Suriye iç savaşı ardından da Suriyeli sığınmacılar için AB hedef coğrafya olmuştur. Dünya Bankası resmi verilerine göre Suriye Arap Cumhuriyeti'nin 2010 yılındaki nüfusunun tarihinin zirvesine ulaşarak 21.362.529 kişiye ulaştığı ancak iç savaş sonrası azalmaya başladığı görülmektedir. Gerek can kayıpları gerek göçler nedeniyle azalmaya başlayan nüfus, 2018 yılı verisine göre 16.906.283 kişi ile yaklaşık 4,5 milyon azalmıştır (Worldbank.org, 2021).

Suriye'de Arap Baharı olaylarının başlamasının ardından yaşanan gelişmeler bir iç savaşı ortaya çıkardıktan sonra, yaşanan çatışmalardan kaçan insanlar Avrupa Birliği coğrafyasına doğru bir sığınmacı hareketi oluşturmuştur. Mısır ve Tunus'ta yaşanan gelişmelerin ardından Suriye halkı da hükümet karşıtı gösteriler düzenlemiş, Suriye yönetiminin halka karşı sert müdahaleleri ise bir ayaklanmayı ardından da bir iç savaşı doğurmuştur (Cankurt, 2015: 128). AB coğrafyasına doğru yaşanan göç hareketi, deniz yoluyla Malta, Güney Kıbrıs, Yunanistan, Fransa ve İspanya gibi Akdeniz ülkeleri üzerinden gerçekleştiği gibi kara yoluyla Yunanistan, Bulgaristan ve İspanya üzerinden de gerçekleşmiştir.

Yapılan bir araştırmaya göre Nisan 2011 ile Şubat 2016 arası 972.012 Suriyelinin sığınmacı olarak Avrupa Birliği ülkelerine başvuruda bulunduğu görülmektedir. Aynı dönem içerisinde bu sığınmacılara %61 oranında Sırbistan, Kosova ve Almanya ev sahipliği yapmıştır. İsveç, Macaristan, Avusturya, Hollanda ve Danimarka ise %27 oranında sığınmacı barındırmaktadır. Kalan %12'lik kısım ise diğer AB ülkelerinde yaşamaktadır (Nowrasteh ve Eyyuboğlu, 2016: 179). Almanya 2010 ve 2019 yılları arası veriler incelendiğinde 2.1 milyondan fazla sığınma

başvurusu ile bu alanda rekoru elinde bulunduran AB ülkesi konumundadır. Bu başvuruların 619 bini Suriyeli sığınmacılardan gelirken, Afganlar 232 bin ve Iraklılar 204 bin kişi ile Almanya'ya sığınmacılık başvurusunda bulunan ikinci ve üçüncü ülke konumundadır. 2019 yılında Almanya'ya 142.500 yeni sığınma başvurusu yapılmış bu son altı yılın en düşük sığınma talebi olarak kayıtlara geçmiş ve Almanya'yı dünyada en çok sığınma talebinde bulunulan üçüncü ülke konumuna getirmiştir (UNHCR, 2020: 40).

Tablo 4. Ülkeye Gelen Yabancı Sayıları⁶

	Country/Year	2011-2014	2015	2016	2017	2018	2019	Total
1	Germany	4.258.200	2.016.241	1.719.075	1.384.018	1.383.580	-	10.761.114
2	United Kingdom	1.746.000	481.000	455.000	520.000	486.452	-	3.688.452
3	Spain	1.121.217	290.005	352.174	454.424	559.998	-	2.777.818
4	Italy	1.203.013	250.465	262.929	301.071	285.500	261.030	2.564.008
5	France	796.790	242.707	245.663	245.902	248.916		1.779.978
6	Netherlands	495.804	159.483	182.160	183.856	191.005	215.228	1.427.536
7	Austria	525.014	198.658	158.746	139.329	131.724	134.966	1.288.437
8	Sweden	359.910	113.868	142.986	124.976	114.431	98.235	954.406
9	Belgium	470.836	128.762	103.187	109.515	116.768	-	929.068
10	Poland	167.058	86.087	107.038	127.997	137.588	-	625.768

Kaynak: (OECD, 2021).

Tablo 4 incelendiğinde, Turuncu renkli gösterilenler o yıl en fazla yabancı girişi olan ülkeyi, sarı renkli gösterilenler o yıl en çok yabancı girişi olan ikinci ülkeyi ve gri renkli gösterilenler ise o yıl en çok yabancı girişi olan üçüncü ülkeyi temsil etmektedir. Buna göre ülkesine en çok yabancı girişi olan ülke 2011 ve 2018 yılları arası veriler incelenirse Almanya olmuştur. Onu Birleşik Krallık'ın takip ettiği görülmektedir.

OECD verileri ışığında hazırlanan Tablo 4 ve Tablo 5 incelendiğinde, 2011 ile 2019 yılları arasında en çok yabancı ve sığınmacının girişi yaptığı AB ülkesi Almanya olmuştur. Bu periyotta yaklaşık 10,7 milyon yabancı ağırlayan Almanya, yaklaşık 2 milyon sığınmacıya da ev sahipliği yapmıştır. Birleşik Krallık verilerine

⁶ En çok yabancı girişi olan ilk 10 AB ülkesi listelenmiştir. 2019 yılında bazı ülkelerde veri bulunmamaktadır.

bakılınca, 9 yılda yaklaşık 3,6 milyon göçmen kabul eden ülkenin yalnızca 309.000 sığınmacı girişine izin vermesi konuya yaklaşımı ortaya koymaktadır. Birleşik Krallık'ta ülkeye gelen yabancıların %1,16'sı sığınmacılardan oluşurken, bu oran Almanya'da %18,7 civarındadır (OECD, 2021).

Tablo 5. Ülkeye Gelen Sığınmacı Girişleri⁷

	Country/Year	2011-2014	2015	2016	2017	2018	2019	Total
1	Germany	392.932	441.900	722.364	198.310	161.930	142.510	2.059.946
2	France	226.490	74.300	70.748	91.965	111.415	119.915	694.833
3	Italy	140.846	83.240	122.124	126.560	53.440	35.005	561.215
4	Sweden	202.879	156.460	22.411	22.225	18.110	23.150	445.235
5	United Kingdom	115.615	39.970	38.380	33.380	37.365	44.315	309.025
6	Greece	36.544	11.370	49.847	56.950	64.985	74.915	294.611
7	Hungary	63.526	174.430	28.070	3.120	635	470	270.251
8	Austria	77.392	85.620	39.952	22.470	11.610	10.790	247.477
9	Spain	16.453	13.370	16.274	30.445	52.745	115.190	244.477
10	Netherlands	59.503	43.100	18.414	16.090	20.465	22.540	180.112

Kaynak: (OECD, 2021).

Tablo 5 verileri incelendiğinde, sığınmacı sayılarının 2016 ve sonrasında genellikle azalış eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna karşılık Fransa, İspanya ve Yunanistan'da artış eğilimi devam etmektedir. En ciddi artış İspanya'da yaşanmaktadır. Suriyeli sığınmacı krizine en sert tepki veren ülkelerden biri olan Macaristan'a bakıldığında, 2015 yılında yaklaşık 174.000 ile en çok sığınmacı girişi olan ikinci ülke olan Macaristan'da keskin düşüşler yaşanmıştır. 2016 yılında 28.000 civarına inen sayı, 2019 yılında yalnızca 470 kişiye düşmüştür (OECD, 2021).

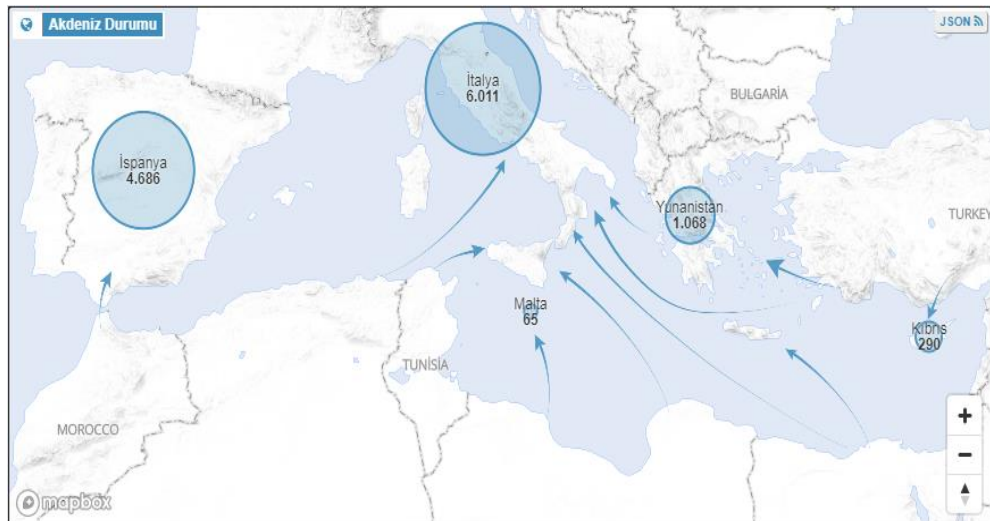
Tablo 5'e göre, Fransa, İspanya ve Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinin aksine İtalya'da sığınmacı sayıları azalış eğilimindedir. 2016'da 126.000 kişi ile en çok sığınmacı ağırlayan ikinci ülke olan İtalya'ya, 2019 yılında yaklaşık 35.000 kişi sığınma amacıyla gelmiştir (OECD, 2021).

⁷ En çok sığınmacı girişi olan ilk 10 AB ülkesi listelenmiştir. Turuncu renkli gösterilenler o yıl en fazla giriş olan ülkeyi, sarı renkli gösterilenler o yıl en çok giriş olan ikinci ülkeyi ve gri renkli gösterilenler o yıl en çok giriş olan üçüncü ülkeyi temsil etmektedir.

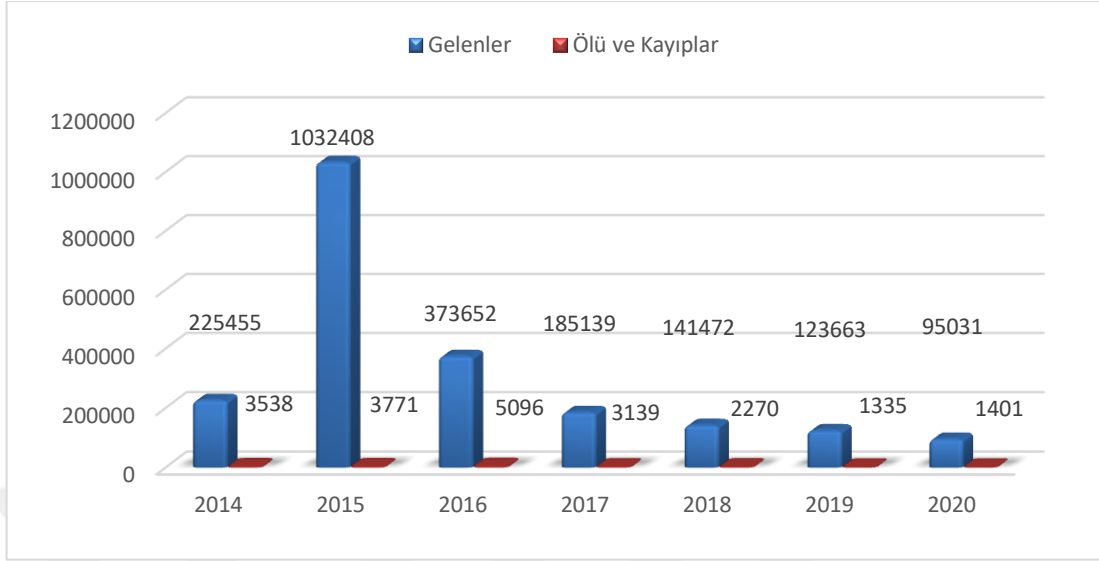
BMMYK resmi internet sitesi güncel verileri incelendiğinde, Ocak 2021 ile 22 Mart 2021 arası dönem için güncel sayılar, 12.120 kişinin Akdeniz üzerinden AB'ye giriş yaptığını ortaya koymaktadır. Göçmenlerin 11.413'ü deniz yoluyla gelirken, 707 kişi kara yoluyla ulaşmıştır. 2021 yılında AB'ye mülteci olarak kabul edilmek isteyen 312 kişi ise kayıp ya da ölü olarak rapor edilmiştir. Bu sayı AB'ye ulaşmak için yola çıkan insanların yaklaşık olarak %2,5'inin yeni bir hayat için yola çıkmasına rağmen bunu başaramadığını göstermektedir (UNHCR.org, 2021a).

BMMYK resmi internet sitesi güncel verilerinde, 2021 yılı ilk çeyreğinde Akdeniz üzerinden en fazla mülteci alan ülke 6.011 mülteci ile İtalya olmuştur. Şekil 4'de de görülen verilere göre İspanya 4.686 mülteciye, Yunanistan 1.068 mülteciye, Güney Kıbrıs 290 mülteciye ve Malta 65 mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Yüksek komiserliğin Ocak 2020 ile 28 Şubat 2021 arası verilerine göre, Akdeniz üzerinden AB'ye gelen mültecilerin menşei ülkelerine bakacak olursak ilk sırayı gelenlerin %19,4'ünü oluşturan 14.009 kişi ile Tunus'un ilk sırada olduğu görülmektedir. Suriye Arap Cumhuriyeti ise 4.235 mülteci ile 2020 yılında Akdeniz'den gelenlerin %5,9'unu oluşturarak 6. sırada yer almaktadır. (UNHCR.org, 2021a).

Şekil 1. BMMYK Verilerine Göre Akdeniz Üzerinden Yaşanan Göç

Kaynak: (UNHCR.org, 2021a).

Tablo 6. Önceki Yıllarda AB Coğrafyasına Akdeniz'den Gelen Mülteciler.⁸

Kaynak: (UNHCR.org, 2021a).

BMMYK resmi internet sitesi güncel verilerine göre oluşturulan Tablo 6 incelendiğinde, Akdeniz üzerinden Avrupa Birliği'ne sığınmacı akışı, Suriye İç savaşında 2015 yılında yaşanan gelişmelerin ardından Suriyeli sığınmacıların kitleler halinde göçe başlaması neticesinde büyük bir artış göstermiştir. Verilere göre 2014 yılında 225.455 kişi AB sınırlarına ulaşmışken bu sayı 2015 yılında yaklaşık 4,5 kat artarak 1.032.408 kişiye çıkmıştır. Rapor edilen ölü ve kayıplar ise ciddi bir artış göstermemiştir (UNHCR.org, 2021a).

Kayıp Göçmen Projesi⁹ kapsamında 2014 ile 2018 yılları arasında, göç esnasında kaybolan ya da ölen göçmenler sistematik olarak kaydedilmeye başlandığında, bu beş yıl içerisinde göç yollarında hayatını kaybeden 30.900'den fazla insan tespit edilmiştir. Bu kayıplar içerisinde en fazla kayıp Akdeniz'de gözlemlenmiş, en az 17.919 kişi hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybeden yaklaşık 18 bin kişinin %64'ünün bedenleri denizden çıkarılamamıştır. Akdeniz üzerinden göçte, en fazla can kaybı ise "Batı Akdeniz Rotası" olarak adlandırılan ve Kuzey

⁸ İtalya, Güney Kıbrıs ve Malta'ya denizden gelişleri; Yunanistan ve İspanya'ya (Kanarya Adaları dâhil) hem denizden hem de karadan gelenleri içerir. Veriler Güney Kıbrıs dışındaki tüm ülkeler için 31 Aralık 2020 itibarıyla günceldir (UNHCR.org, 2021a).

⁹ İtalya'nın Lampedusa adası yakınlarında iki teknenin batması sonucu tahmini 368 göçmenin öldüğü trajik olayların ardından, IOM dünya çapında göç yollarında ölen veya kaybolan göçmenler hakkında Kayıp Göçmenler Projesi (MMP) kapsamında bilgi toplamaya ve derlemeye başlamıştır (UN DESA, 2021: 32).

Afrika'dan İspanya'ya yapılan göçler esnasında yaşanmış, 2017 yılında 272 kişi, 2018 yılında ise 813 kişi bu kapsamda hayatını kaybetmiştir (UN DESA, 2021: 32).

Avrupa Birliği'ne doğru yaşanan sığınmacı hareketinde Akdeniz üzerinden yoğun bir göçmen akını olduğu gözlemlenmektedir. Avrupa'ya kara sınırlarından göç hareketi Türkiye üzerinden Yunanistan ve Bulgaristan'a geçerek ya da Cebelitarık üzerinden İspanya'ya geçerek yaşanmaktadır. Suriyeli göçmenlerin kara sınırlarından bu üç ülke üzerinden AB'ye girdiklerini söyleyebiliriz. Uluslararası Göç Örgütü'nün "*Displacement Tracking Matrix – Europe*" isimli raporuna göre, Avrupa'ya 2020 yılının ilk çeyreğinde Yunanistan'a denizden 7318, karadan 1738; İspanya'ya denizden 4333, karadan 1140 ve Bulgaristan'a karadan 183 göçmen ulaşmıştır. Ayrıca İtalya'ya 2794 ve Malta'ya da 1135 göçmen denizden ulaşmıştır (IOM, 2020: 5).

Suriye iç savaşı özelinde göç verileri incelenince, özellikle 2015 yılında artan şiddetten kaçan Suriyeliler sığınmacı olarak kaldıkları ülkelerdeyken, artık ülkelerine dönme umudunu yitirerek Avrupa'ya yeni bir yaşam ümidi ile gitmek istemişlerdir. Avrupa'ya gidiş yasal olarak sınırlı sayıda yaşandığından genellikle geçişler yasadışı olarak ve çoğu kez ölümü göze alarak en yakın Yunan adalarına geçmeye çalışarak gerçekleşmiştir (Sezik ve Ağır, 2015: 115). 2015 yılına dek komşu ülkelere göç eğiliminde olan Suriyeli sığınmacılar, bu tarihten sonra Avrupa Birliğine göç eğilimine girmiştir. Suriyeli sığınmacılar Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçmeye çalışmışlar, Yunanistan bir varış ülkesi olmamış, AB içlerine ulaşmada bir basamak, bir geçiş güzergâhı gibi kullanılmıştır (Aras ve Sağıroğlu, 2017: 21).

Avrupa Birliği topraklarına resmi olmayan yollarla gelen sığınmacılar, üyeler arasında eşit sorumluluk paylaşımı ile dağılmamıştır. Çoğunlukla mülteci politikaları bakımından liberal politikalar izleyen Almanya, Avusturya, Fransa, İsveç ve İtalya gibi ülkeler mülteci yükünü çekmektedir. AB içinde sorun oluşturan bu durum göç ajandası gibi metinlerle aşılmaya çalışılmaktadır (Yazıcı ve Düzkaya, 2017: 436).

3.2. Göçmen Hareketinin Avrupa Birliği Ekonomisine Etkileri

Arap Baharı olaylarının Suriye'ye sığraması ve ardından ortaya çıkan insan hakları ihlalleri ve iç karışıklıklardan kaçarak Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi komşu ülkelere sığınan Suriyeli sığınmacılara bakış açısı, sorunun ilk yıllarında AB tarafından hassasiyetle takip edilmemiştir. Ancak ilerleyen yıllarda ve özellikle 2015 yılında Suriyeli sığınmacıların artan oranda İtalya, Yunanistan, Sırbistan, Hırvatistan ve Macaristan üzerinden Avrupa içlerine doğru yasadışı yollarla gitmeye çalışmasının ardından AB nezdinde konunun ciddiyeti anlaşılmıştır (Sarı, 2019: 60–61). 31 Aralık 2019 tarihi itibarıyla yapılan bir çalışmada Avrupa Birliği'nde yaşayan Suriyeli sayıları şu şekilde belirtilmektedir. İspanya'da 13.800, Fransa'da 15.800, Bulgaristan'da 17.200, Danimarka'da 19.700, Yunanistan'da 23.900, Hollanda'da 32.100, Avusturya'da 49.200, İsveç'te 109.300 ve Almanya'da 532.100 kayıtlı Suriyeli mülteci bulunmaktadır (UNHCR, 2019: 14). BMMYK'nin 2019 yılı için yapmış olduğu araştırmada ise, Almanya'daki Suriyeli mülteci sayısı 572.800'e İsveç'teki Suriyeli mülteci sayısı ise 113.400'e çıkmıştır (UNHCR, 2020: 20).

AB içerisinde artan Suriyeli mülteci akını nedeniyle yükün ve sorumluluğun eşit paylaşılmaması nedeniyle sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Dünya Bankası sınıflandırması göz önüne alındığında, mültecilere ev sahipliği yapma hususunda yükün eşit paylaşılmamasının genel bir sorun olduğu ortaya konulmuştur. Dünya Bankası'nın son 10 yıl verilerine göre sınır ötesi göç hareketi yaşandığında yüksek gelirli ülkelerin göç hareketi içinde olan nüfusun en çok %19'una ev sahipliği yaptığı belirlenmiştir. 2019 yılında yüksek gelirli ülkelerin sığınmacıların yalnızca %17'lik bir kısmına ev sahipliği yaptığı, düşük gelirli ülkelerin ise bu sınıftaki yaklaşık %20'lik bir kesime ev sahipliği ortaya konulmuştur (UNHCR, 2020: 25).

AB'ye üye ülkeler 2008 ekonomik krizi ve borç krizinin etkilerinin tamamen ortadan kalkmadığı bir ortamda, artan mülteci yükü nedeniyle, işsizliğin artacağı, kamu bütçesinin aşırı yüklenme nedeniyle kapasitelerini zorlayarak ekonomilerini zayıflatacağı endişesi içine girmişlerdir. Kısacası üye ülkeler 2015 yılında tırmanan mülteci hareketliliğinin, önceden var olan ekonomik sorunları arttıracacağı endişesini taşımaktadırlar (Podar, 2016: 6).

3.2.1. Suriye İç Savaşı'nın AB Ekonomisine Yansımaları

Suriyeli sığınmacıların komşu ülkelerde meydana getirdiği ekonomik maliyet sonucu Irak, Lübnan, Mısır, Türkiye ve Ürdün gibi ülkelerin taleplerine ayrıca Birleşmiş Milletlerin de ısrarı sonucu Alman Dışişleri Bakanlığı'nın girişimi ile Ekim 2014'te Berlin'de Suriyeli mülteci sorunu ile ilgili bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferans ile soruna yanıt olarak daha fazla mali yardım için yeni bir finansman aracı ortaya konulmuştur. Aralık 2014'te hayata geçirilen Bölgesel Güven Fonu (Madad Fonu) sayesinde, Irak, Lübnan, Mısır, Türkiye ve Ürdün gibi ev sahibi ülkelere ve buradaki Suriyeli mültecilere mali destek arttırılmak istenmiştir. Bu fon çeşitli mali kaynaklar yardımıyla AB desteğini tutarlı, esnek, hızlı ve verimli bir şekilde en üst düzeye çıkarmayı amaçlamıştır (Hoel, 2015: 35–36). Fonu finanse eden 22 üye devlet ve çeşitli AB mekanizmaları ile Türkiye'nin katkıları ve taahhütleri ile 118,5 milyon Euro büyüklüğe ulaşan fon, 2017 yılında 1 milyar Euro toplam hacme erişmiş durumdadır. Fon komşu ülkelerde bulunan Suriyeli mültecilere ekonomik, sosyal ve eğitim yardımlarında bulunmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2017).

2015 sonrası artan sığınmacı akını sonrasında, Suriye sorununa AB'nin bakışının değişmesinin ardından, Avrupa'ya giriş yapan sığınmacıların AB'ye uyumu için, üye ülke hükümetleri tarafından mali harcamalar arttırılmış, insani yardım sağlanmıştır. Yapılan tahminler mültecilerin mali olarak kendi kendine yetebilmelerinin 10-15 yılı bulacağı yönündedir. Bu açıdan Avrupa Komisyonu 2015-2016 yılları için 9,2 milyar Euro civarında ilave fon ayırmıştır (Nowrasteh ve Eyyuboğlu, 2016: 179).

Avrupa Birliği'nde artan mülteci stoku, üye ülke ekonomilerini zorlamaya başlayınca, özellikle mültecilerin yoğunlaştığı İtalya, Yunanistan ve Macaristan gibi ülkelerde hoşnutsuzluklar artmıştır (Akkuş, 2016: 79; O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 28). Birlik ve üye devletler Savaştan etkilenen Suriyelilere yardımlar yapmaya başlamış, savunmasız halde bulunan Suriyelilere 24 milyar Euro'dan fazla miktarda harcama yapmıştır. “Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları” bünyesinde yapılan yardımların, AB'nin 2017 ve 2021 yılları arasında Brüksel'de üst üste beş yıl düzenlediği Suriye vaat konferansları eliyle yardımların toplandığı

Avrupa Komisyonu tarafından belirtilmektedir. Komisyonun resmi internet sitesinde ayrıca, 2021 yılı için Suriye'deki milyonlarca insana insani yardım çerçevesinde 130 milyon Euro civarında insani yardımın seferber edildiği belirtilmektedir. Brüksel'de düzenlenen "V. Suriye Konferansı" sırasında açıklanan bu yeni fon bölgesel kriz için serbest bırakılan 195 milyon Euro'nun bir parçası olarak açıklanmıştır (European Commission, 2021).

Yunanistan özelinde mülteci hareketine bakarsak, ekonomik durgunluk ve krizden çıkış arifesinde olan ülke, mali yardımlar ve kurtarma paketinin gereklerini yerine getirmekteyken artan mülteci yükünün etkisi altında kalmıştır. Suriyeli sığınmacıların Avrupa'ya geçişinde en çok kullandığı rotalardan biri olan Yunanistan, artan göçmen yükü ile baş etmekte zorlanmaktadır. Yunan hükümeti bir yandan ekonomik reformlarla uğraşırken diğer yandan da sığınmacı akınını kontrol etmekle ilgilenmek zorunda kaldığından, krizlerin yönetimi ve borç yükünden kurtulmak için Avrupa Birliği ve IMF'den yeni kredi paketleri almak zorunda kalmıştır (Poddar, 2016: 6).

Schengen sistemi ve Dublin Yönetmeliği büyük miktarda Suriyeli sığınmacı akını sonrasında sürdürülemez bir hale gelmiştir. Sığınma arayanların ilk geldiği Schengen ülkesinde sığınma başvurusunda bulunmasını öngören Dublin sistemi nedeniyle İtalya ve Yunanistan ekonomik olarak mülteci yükünü kaldıramaz hale gelince, sığınmacılara istediği ülkeye gitme fırsatı tanımış, bunun sonucunda başta Almanya, İsveç, Avusturya, Finlandiya ve Benelüks ülkeleri olmak üzere, bazı üye ülkelere büyük bir yük binmiştir (Lehne, 2016: 1).

AB üye hükümetleri sığınma taleplerinin kabul edilmesi, başvuruların işleme alınması, geçici barınma ve yiyecek sağlanması, ulusal dili öğretme, becerilerini öğrenme ve en son işgücü piyasasına entegre etme süreçlerinde önemli miktarda harcamalar yapmaktadır. Dahası uygun olmayan sığınmacıların geri dönmesinin sağlanması da ek masraflara yol açmaktadır. Yapılan bir araştırma, topluma bir mültecinin dâhil edilme masrafının yaklaşık 8.000 ile 12.000 Euro arası değişebildiğini ortaya koymuştur. IMF 2015 verilerine göre AB'ye yönelen sığınmacı akınının Avrupa GSYİH'nın yaklaşık %0,1 ile 0,2'si oranında olacağını öngörmüştür. Son veriler ise bu tahminin üzerinde %0,5 civarında bir orana denk

geldiğini bunun da Brexit ve küresel finans sorunlarını da ekleyince AB ekonomilerinde çok daha fazla stres oluşturacağını ortaya koymaktadır (Poddar, 2016: 6–7).

Avrupa Birliği'nin lokomotif ülkelerden ve dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerinden biri olan Almanya artan mülteci yükünü azaltmak ve gelenlerin ülkeye entegrasyonunu hızlandırmak için 2018 yılında 23 milyar Euro kaynak ayırmıştır. Bu sayı yeni bir rekor düzeyinde gerçekleşmişken, Alman ekonomi bakanlığı raporuna göre bir önceki yıla oranla devlet harcamalarının %11 oranında arttığı ortaya konulmuştur. Rapora göre, bu artışın daha çok AB'ye girişleri azaltmakta harcanan paralar nedeniyle olduğu, Almanya'nın 2018'de mültecilerin oldukları yerde kalmaları ya da kendi evlerine dönmeleri amacıyla 7,9 milyar Euro harcadığı belirtilmiştir. Bu sayıya bakılınca 2017 yılına göre %16'lık bir artış yaşandığı ortaya çıkmaktadır (Günaydın, 2019).

Sığınmacı Krizinin yaşanmaya başladığı 2015 yılı boyunca krizin üstesinden gelmeye çalışan AB, Euro krizinde olduğu gibi Avrupa Konseyi düzeyinde krizi ele alarak, İtalya ve Yunanistan'a yığılan mülteciler nedeniyle yapılan toplantılar sonrasında 160.000 mültecinin yeniden yerleştirilmesi için bir planda uzlaşmıştır. Bunun yanında Batı Balkan rotası ile gelen sığınmacıları durdurmak için Türkiye ile geri kabul antlaşması imzalanmıştır. Ancak alınan kararlar ve uygulamalar hızlıca sorunu çözmede yetersiz kalmış durumdadır (Lehne, 2016: 1).

Yeniden yerleştirme planına Doğu Avrupa ülkeleri şiddetle karşı çıkmış, planın Avrupa'ya daha da fazla göçmen çekeceğini öne sürmüş ve gerginlik artmıştır. Slovakya durumu Avrupa Adalet Divanı'na taşımış, 2015 sonbaharında, Avusturya, İsveç, Fransa ve Almanya dâhil pek çok ülke Schengen'i askıya alarak sınırlarını kapamıştır. Üye ülkeler planı uygulamakta isteksiz davranınca Ocak 2016'da yalnızca 500 civarı mülteci Yunanistan ve İtalya'dan alınarak başka üye ülkelere yerleştirilmiştir. Planın işlememesi nedeniyle Merkel Almanya'sı öncülüğünde AB Türkiye'yi krizi aşmada potansiyel ortak görerek geri kabul antlaşmasını yapmaya yönelmiştir (Toygür ve Benvenuti, 2016: 2–3).

Sığınmacılık sorununun devam ettiği günümüzde AB yeni kaynaklar oluşturarak özellikle Yunanistan'ı destekleme yönünde adımlar atmaktadır. AB içişleri komiseri Y.Johansson Yunan adaları Midilli ve Sisam'a Mart 2021'de gerçekleştirdiği ziyarette, AB'nin Midilli, Sisam, Sakız, İstanköy ve Leros adalarında yapılacak beş yeni geçici kamp için 250 milyon Euro (213 milyon sterlin) finansman sağlayacağını duyurmuştur. Ancak Yunan tarafı yeni kamplar yapılmasına karşı çıkmakta, göçmen akışının durdurulması yönünde açıklamalar yapmaktadır (Fallon, 2021).

Avrupa Parlamentosu Schengen sisteminin yaşanan sığınmacı krizi sonrası muhtemel zarara uğramasıyla, serbest dolaşımın AB vatandaşlarına sağlamış olduğu ekonomik yararlılığı ortadan kaldırması bakımından olumsuz bir etki doğuracağını düşünmektedir. Bu haliyle göç sorununun AB ekonomisine zarar vereceği ve Schengen sisteminin 2025 yılına dek kaldırılması durumunda da AB'ye maliyetinin 1,4 trilyon Euro olacağı hesaplanmıştır (İlgi ve Çetiner, 2019: 522).

3.2.2. Suriye İç Savaşı Sonrası Alınan Önlemler ve Geri Kabul Antlaşmaları

Avrupa Birliği üst kimliğinin oluşturulamaması, İngiltere'nin Birlikten ayrılması, Almanya ve Fransa'nın Birlik adına karar vermesi, 2008 ekonomik krizinin etkilerinin sürmesi, her üye ülkenin kendi ulusal kimliğini ön plana çıkarması gibi pek çok neden AB içerisinde aşırı sağ, radikalizm Katolik-Ortodoks karşılaşması gibi nedenlerin varlığı, sığınmacı sorununun da üstüne eklenmesi ile AB açısından zorlu bir süreç doğurmuştur. AB üye ülkeleri Birlik açısından zorlu bir dönemde meydana gelen sığınmacı akınını toplumsal, sosyal, ekonomik ve siyasi bir yük olarak algılamaktadır (Akbaş, 2016: 844).

Suriye iç savaşında artan göç akınının, bazı AB siyasetçileri, aşırı sağ partiler ve medya tarafından AB'ye tehdit olarak algılandığı bir dönemi araladığı görülmektedir. Aşırı sağcı partilerin sığınmacı akınını tehdit olarak servis etmesine bir de DEAŞ terör saldırıları eklenince, mülteciler terörizm ile bir tutulmaya başlanmıştır. Basında ve bazı siyasetçilerin söylemlerinde “güvenlik tehdidi”, “ekonomik yük”, “organize suç grupları”, “İslamcı teröristler” gibi birtakım sıfatlarla

anılan mülteciler, AB açısından sınırları tehdit eden bir unsur olarak algılanmaya başlanmıştır (Özcan, 2017: 10).

Suriye iç savaşının ardından yaşanan sığınmacı akını Avrupa Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı ardından yaşadığı en yoğun göç hareketidir. Bu göç hareketi karşısında politika üretmek noktasında sorunlar yaşayan AB, 2015 yılı başlarında Avrupa Komisyonu Başkanı J. C. Juncker'in daveti üzerine adım atmaya karar vermiş, Juncker bazı hususlara dikkati çekmiştir. Juncker'in üzerinde durduğu noktalar, AB sınırlarına ulaşan mültecilerin yeniden yerleştirilmesi, geçici yerleştirilmeler için acil düzenlemeler yapılması; Frontex'in güçlendirilmesi ile sınırların korunması; korunma ihtiyacı olan kişilerin tespit edilip geçici yerleştirilmesi için yasal düzenlemeler yapılması ve son olarak Mavi kart uygulamasının yeniden düzenlenerek, yasal göçmen politikasının revize edilmesi şeklinde sıralanmıştır (O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 30).

İşgücü piyasası açısından Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak alınan kısıtlayıcı birtakım engellerin varlığı, bu insanların tamamen bağışlara ve idarenin verdiği yardımlara muhtaç olarak yaşamalarına yol açmaktadır. Örneğin işgücü açığı olan meslek listeleri dışında çalışmaları yasaklanmaktadır. Almanya özelinde bakıldığında, üniversite mezunu ya da çıraklık diploması sahibi vasıflı mülteciler bile bu liste kısıtlaması nedeniyle istihdama entegre olamamaktadır (Nowrasteh ve Eyyuboğlu, 2016: 180). Diğer bir kısıtlayıcı tedbir mülteci istihdamından önce o işe uygun yerel halktan birinin bulunamaması koşulunun getirilmesidir. Örneğin Almanya'da bu süre 15 ay gibi uzun bir süreyi kapsamaktadır. Bir diğer husus mültecilere serbest meslek yapmalarının yasaklanması yoluyla kendi işlerini kurmalarının yasaklanmasıdır. Almanya, İngiltere ve Fransa'da bir mülteci kesinlikle kendi işini kuramamaktadır. Bunun yanında Almanya ve İngiltere'de mültecilerin geçici olarak istihdam edilmeleri de yasaklanmış durumdadır (Nowrasteh ve Eyyuboğlu, 2016: 181).

AB için kriz haline gelen sığınmacı göçünün aşılması amacıyla, ülkeler arası sorumluluk paylaşımının adil bir şekilde yerine getirilmesi için Ortak Avrupa Sığınma Sistemi tamamlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Avrupa Konseyi tarafından 2015 yılında Göç Ajandası oluşturulmuştur. Konsey bu ajanda ile AB dış

sınırlarını etkin kontrol etmeyi, Akdeniz’de yaşanan yasadışı göçmen hareketine karşı deniz operasyonları geliştirmeyi, kaynak ve transit konumdaki ülkelere ekonomik, teknik ve kalkınma desteği vermeyi amaçlamıştır. Ancak bu adımlar göç sorununu dışsallaştırıcı niteliği nedeniyle kaynak ve transit ülkelerdeki sorunlara yeterince cevap verememiştir (Yazıcı ve Düzgaya, 2017: 435).

3.2.2.1. Geri Kabul Anlaşması Prosedürü

Yasadışı göçü kontrol amacıyla AB’ye üye ülkeler tarafından 1990’lı yılların ilk yarısında uygulamaya başladığı bir program olan geri kabul anlaşmaları, imzacı devlet uyrukluğunda ya da vatansız ve ya üçüncü ülke uyrukluğunda olan ve yasadışı yollarla AB sınırlarına giren kişilerin imzacı devlete geri gönderilmesi olarak tanımlanabilir. Karşılıklılık ilkesi gereğince yapılan bu anlaşmalarda, genellikle AB’ye yönelik göçün çekici olması nedeniyle eşitliksiz bir ilişki söz konusu olduğundan, imzacı devletler için geri kabul anlaşmalarının çekici hale getirilmesi amacıyla, Avrupa Birliği imzacı devletlere vize kolaylığı ve AB üyelik müzakerelerinde kolaylık taahhüt etmektedir (Özcan vd., 2010: 1–3).

Bir ülkeye pasaport, vize ya da oturma izni veya diğer seyahat evrakları bulunmadan düzensiz yollarla giriş yapmış olan kişilerle birlikte; o ülke yasaları ile belirlenmiş gümrük kapıları haricindeki yerlerden girmiş olan ve ya yasal yollarla girmiş olmakla birlikte giriş esnasındaki yasal şartları kaybetmiş (vize ya da oturma izni süresi dolmuş) kişilerin, vatandaşlığı bulunan ülkeye geri gönderilmesi/kabul edilmesi prosedürüne geri kabul prosedürü adı verilmektedir. Avrupa Birliği için, Geri Kabul Anlaşması (GKA) Birliğe üye olmayan ülkeler ile imzalanan ve imzacı ülke vatandaşları yanında imzacı ülkeyi transit geçerek Birlik sınırlarına yasa dışı olarak giren üçüncü ülke vatandaşlarının da geri gönderilmesini içermektedir (Ölmez Kıyıcı ve Kaygısız, 2018: 475).

“Geri kabul-vize kolaylığı” bağlantısı çerçevesinde çalışan geri kabul anlaşmalarının ilk örnekleri, AB tarafından Rusya ve Ukrayna için uygulanmıştır (Özcan vd., 2010: 3). Avrupa Birliği’nin yasadışı göç konusuyla ilgili ilişki

içerisinde olduğu 17¹⁰ ülke ile geri kabul anlaşmaları imzalamış, bunların da on altısı yürürlüğe girmiştir (Yaralı Akkaya, 2019: 374). AB Türkiye ile de başlattığı “Geri Kabul Anlaşması Vize Serbestisi Diyaloğu” bağlamında 16 Aralık 2013’de geri kabul anlaşması imzalamıştır (“Geri Kabul Anlaşması” 2021).

3.2.2.2. Türkiye İle Yapılan Görüşmeler ve Anlaşmalar

Türkiye ve AB arasında üyelik müzakerelerinin başlaması ile göç alanındaki gelişmeler de hız kazanmıştır. 2000li yıllara kadar Türkiye’de göç alanında fazla bir gelişme yaşanmamışken, 2003 tarihli “Katılım Ortaklığı Belgesi” ile birlikte, AB’nin göç alanında bazı hassas noktaları vurguladığı görülmektedir. Buna göre yasadışı göçe karşı mücadelenin arttırılması; AB Komisyonu ile geri kabul anlaşmasının müzakere edilmesi; yasadışı göçle mücadelede AB müktesebatının kabul edilmesi ve sığınma alanında güncel gelişmelerin sağlanarak, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlamanın kaldırılması Türkiye’den istenen uygulamalardır (Canpolat ve Arıner, 2012: 20–21).

2002 Seville Zirvesi sonrasında AB Türkiye ile geri kabul anlaşması yapma kararını almış, 2004’te başlayan müzakerelerin ardından 16 Aralık 2013’de AB ile Türkiye arasında geri kabul anlaşması imzalanmıştır. 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma ile AB Türkiye’ye Schengen bölgesinde vizesiz seyahat konusunda birtakım vaatlerde bulunmuştur (Yağcıoğlu, 2017: 53–54). Anlaşmanın temel hedefi mütakabiliyet çerçevesinde, yasal gereklilikleri yerine getirmeyen kişilerin tespit edilerek, geri kabulü usullerini hızlı ve sistemli olarak belirlemektir. Anlaşma ile yasadışı yollarla AB ve Türkiye topraklarına girmiş olan AB vatandaşları ve Türk vatandaşlarının yanında üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansız kişileri de kapsama dâhil etmektedir (“Geri Kabul Anlaşması” 2021). Anlaşma, birlik sınırları içerisine yasadışı olarak giren Türk vatandaşlarının, vatansız kişilerin ve Türkiye’nin ikili geri kabul anlaşması olan “üçüncü ülke vatandaşlarının” Türkiye’ye geri iadesini ya da kabulünü antlaşmada belirtilen şartlar ve kurallar içerisinde uygulanmasını öngörmektedir (Kızılkın, 2018: 102).

¹⁰ Temmuz 2015 itibarıyla, Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna Hersek, Ermenistan, Gürcistan, Hong Kong, Karadağ, Makao, Makedonya, Moldova, Pakistan, Rusya, Sırbistan, Sri Lanka, Türkiye, Ukrayna ve Yeşil Burun Adaları ile geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır (Elmas, 2016: 251).

Suriye iç savaşında yaşanan gelişmeler nedeniyle 2015 yılında kitlesel sığınmacı hareketinin AB'ye yönelmesi sonrasında, yaşanan insani dramların uluslararası medya organlarında yayınlanması ile birlikte, AB politikasında değişime gitme kararı almıştır. 29 Kasım 2015'de Türkiye ile Brüksel'de yapılan zirvede, kararlaştırılan "Ortak Eylem Planı'nın 15 Ekim 2015'te hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. AB'ye yönelen düzensiz göçün önlenmesi, Türkiye'deki Suriyeliler için mali destek sağlanmasını içeren ortak eylem planı çerçevesinde Türkiye'ye ilk etapta 3 milyar Euro mali destek taahhüt edilmiştir (Köylü, 2019: 33).

18 Mart 2016 tarihine gelindiğinde Türkiye ile AB 18 Mart Mülteci Mutabakatını imzalayarak, Türkiye topraklarından yasadışı yollarla AB'ye giren Suriyeli sığınmacıların engellenmesini sağlamayı amaçlamıştır. 1'e 1 esasına göre uygulanacak mutabakata göre, Türkiye geri aldığı Suriyeli olmayan göçmen sayısının Suriyeli sığınmacıyı AB'ye gönderecektir. Ayrıca mutabakat gereğince Suriyeli sığınmacılar için Türkiye'ye AB tarafından 3+3 milyar Euro mali destek sağlanacak, AB üyeliği için bazı müzakere başlıkları tekrar açılacak ve Türk vatandaşlarına AB için vize serbestisi tanınacaktır (Ünlü, 2020: 2). Anlaşmanın uygulanmaya başlanması ile birlikte Türkiye üzerinden Yunanistan'a oradan da AB içlerine ilerleyen sığınmacı sayılarında önemli bir azalma meydana gelmiştir. Frontex verilerine göre 2015 yılında 1.822.177 göçmen Akdeniz üzerinden AB'ye kaçak yollarla giriş yaparken, bu sayı 2016 yılında 511.371'e düşmüş, yani %72 oranında azalmıştır (Şimşek, 2019: 500). Anlaşmanın uygulanmasından yalnızca bir ay önce, Ege denizinden Yunan adalarına günde yaklaşık 1740 göçmen geçerken bu sayıda keskin bir düşüş yaşanmıştır. 1 Mayıs 2016'dan itibaren bu geçişler ortalama 47 kişiye gerilemiştir. Türkiye üzerinden Batı Balkan rotası ile AB içlerine doğru seyahat imkânının kalmaması nedeniyle, Ege Denizi rotasından Yunan adalarına geçme riskini alan göçmen sayısı azalırken, bu rotada yaşanan ölümler de azalmıştır (Adam, 2016: 3).

AB açısından yasadışı göçmen hareketi Batı Balkan Rotası Türkiye ile yapılan anlaşma neticesinde neredeyse durdurulmuşken, Türkiye'ye vaat edilen vize serbestisi ve katılım müzakerelerinde ilerleme sağlanamamıştır. Dahası AB tarafından Türkiye'den vize muafiyeti için istenen birtakım kıstaslar öne sürülmüş,

Türkiye'nin büyük nüfusu vize serbestisi konusunda AB'yi endişelendirmiş, Komisyon'un Türkiye ile vize serbestisini görüştüğü esnada Almaya ve Fransa tarafından "acil fren mekanizması" adı altında görüşmelerin askıya alınması fikri yerleşmiştir (Ekinci, 2016: 60). 24 Kasım 2016 tarihine kadar görüş, öneri, tavsiye, karşılıklı diyalog ile yürütülen Türkiye – AB ilişkileri, bu tarihte Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda Türkiye ile katılım müzakerelerinin dondurulması kararının ardından durmuştur (Küçükler, 2019: 62).

Türkiye Avrupa Birliği'nin atması gereken adımları atmaması nedeniyle rahatsızlıklarını zaman zaman dile getirmiş, Temmuz 2019'da Doğu Akdeniz geriliminin yaşandığı bir dönemde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu AB ile yapılan geri kabul anlaşmasının Türkiye tarafından askıya alındığını açıklamıştır. Çavuşoğlu AB'nin Doğu Akdeniz konusunda Yunan ve Rum Kesimi tezlerini desteklediğini, AB yaptırımlarının Türkiye'yi etkilemeyeceğini açıklamıştır. Geri kabul anlaşmasının içeriğinde yer alan vize serbestisinin AB tarafınca uygulanmadığını belirten Çavuşoğlu, *"Geri Kabul Anlaşması ve vize serbestisi aynı anda yürürlüğe girecek. Geri Kabul Anlaşması'nı askıya aldık"* açıklamasında bulunmuştur (Sanal, 2019).

3.3. Sığınmacı Krizinin Avrupa Birliği Siyasetine Etkileri

Bu başlık altında özellikle 2015 yılında artan oranda sığınmacı akınına uğrayan Birliğin, sığınmacı hareketliliği karşısında verdiği siyasal tepkiler ülke örnekleri çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Birlik organlarında alınan birtakım kararlar, üye ülkelerde gelişen yabancı düşmanlığı (xenofobia) ve aşırı sağ siyaset örneklenmiştir. Aşırı sağ partilerin göçmen karşıtı olmasının, göçmenlerin milli güvenliğe tehdit anlamında terörizm ve suç ile yakın ilişkili olduğu fikrinden beslendiği savunulmuştur. Bunun yanında ekonomik krizlerin ve bu krizlerin yan etkilerinin de aşırı sağ siyaseti beslediği bilinmektedir. Sığınmacı akınına uğrayan Akdeniz ülkelerinde yaşanan işsizlik ve ekonomik sorunlar yanında göçmen karşıtlığının, bu ülkelerde aşırı sağ partilerin güç kazandırdığı savunulmaktadır (Çiftçi, 2017: 100).

Avrupa'ya yönelik sığınmacı akınının, AB üyesi ülkelerde yabancı sayısının artmasına bağlı olarak yabancı düşmanlığını arttırdığı, bunun da siyasete yansımaları olarak aşırı sağ partilerin söylemlerine yansımaları sonucu, seçim dönemlerinde bu partilere oy olarak döndüğü, bunun da siyasal adımlar çerçevesinde göçmen ve yabancı karşıtı politikaları beraberinde getirdiği savunulabilir. Avrupa Birliği çerçevesinde konuya bakıldığında, lokomotif ülkelerin liderlerinin iç kamuoyu baskılarını sığınmacıları sınırlardan geri çevirmenin nedeni olarak açıklamalarına rağmen, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelere ziyade sığınmacı karşıtlığının Letonya (%70), Slovakya (%77), Letonya (%78) ve Çekya (%81) gibi küçük ülkelerde daha fazla gözlemlendiği ortaya konmuştur (O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 31).

Lewis Davis ve Sumit S. Deole 2017 yılında yaptıkları *“Immigration and the Rise of Far-Right Parties in Europe”* çalışmada, göçlerdeki artışın Avrupa ülkelerinin çoğunda aşırı sağ partilere seçim başarıları kazandırdığı büyük ölçüde ortaya konulmuştur. 2002 ve 2017 yılları arasında yapılan ulusal parlamento seçimleri incelendiğinde, temel alınan aşırı sağ partilerin bazı ülkelerde oy oranlarını ciddi ölçüde arttırdıkları ortaya konulmuştur (Davis ve Deole, 2017: 11).

3.3.1. AB Kurumlarında Göç Siyaseti

Gerek ekonomik temelli olsun, gerek şiddet ve iç savaşlar nedeniyle yaşansın, zorunlu ve gönüllü göçmen hareketinde gözde hedef bölgelerden birisi de Avrupa Birliği olmaktadır. Son yıllarda katlanarak büyüyen göç stoku 1990'lı yılların ardından Avrupa Birliği açısından önemli bir uluslararası mesele haline almıştır. Bu çerçevede Birlik sınır güvenliğini arttırmayı, yasadışı göçle mücadeleyi kuvvetlendirmeyi önemsemek zorunda kalmıştır. AB coğrafyasına yönelen yasadışı göçe, özellikle Almanya, Fransa gibi gelişmiş birlik ülkelerine doğru olmak üzere, başta Afrika, Asya ve Doğu Avrupa coğrafyası olacak şekilde dünyanın çeşitli bölgeleri kaynaklık etmektedir (Çiğdem, 2009: 72).

Avrupa Birliği için önemli sorunlardan biri haline gelmeye başlayan göç meselesi ile ilgili olarak, Avrupa Birliği gerek kurucu anlaşmalar gerek diğer bazı kararlar ve programlar ile birtakım düzenlemeler yaparak meselenin yönetilebilir bir

biçimde ilerlemesini sağlamaya çalışmıştır. Ancak Avrupa Birliği düşüncesinin tam istenilen düzeyde gerçekleşmemesi, Brexit sürecinin ortaya çıkışı, idari yapıdaki hantallık, kurumsal yapının her ülke tarafından benimsenememesi, karar mekanizmalarındaki sorunlar, temel organların işleyişi ile ilgili problemler gibi sorunlar Birliğin göç meselesindeki zayıflıkları olarak görülmektedir (Akbaş, 2016: 844).

Avrupa Birliği Suriye İç Savaşı nedeniyle yaşanan sığınmacı krizinde iki farklı dönemi yaşamıştır. 2011 – 2015 arası dönem ortak politikalar üretilmeye çalışılan bir dönem olmuşken, 2015 – 2018 arası dönem göçün yoğunlaştığı ve Birlik için bir kriz haline geldiği, ortak politikaların bırakılarak her ülkenin bireysel hareket ettiği bir dönemi içermektedir (E. Ay, 2019: 75). Arap Baharı sürecinin başından alabileceğimiz göç meselesinde, AB'nin özellikle Akdeniz'i geçerek Birlik sınırlarına ulaşmak isteyen insanlarla ilgili olarak, Aylan Kurdi bebeğin cansız bedeninin Bodrum'da kıyıya vurmasına dek geçen süreçte sığınmacıların Avrupa'dan uzak tutulması politikasını yürüttüğü görülmektedir. Bu olaydan sonra hem dünya liderlerinden gelen baskılar, hem Avrupa'daki sivil toplum kuruluşlarının baskıları neticesi, AB liderleri sorunun çözümü için zirve toplantıları düzenlemeye başlamışlardır (Bayraklı ve Keskin, 2017: 124).

3.3.1.1. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi uzun zamandan bu yana dış politika konularına ilgi duymuş, ABA öncesi dönemde de Avrupa Siyasal İşbirliği çerçevesinde devlet ve ya hükümet başkanları toplantıları nedeniyle dış politika konularında etkili olmuştur (E. Bozkurt vd., 2008: 115). Avrupa Konseyi'nin temel görevi Birliğin gelişmesi için gerekli ivmenin sağlanması, genel siyasetin belirlenmesidir. Bu açıdan Konsey üyelerin temel çıkarlarının çatıştığı ve sonuçta uzlaşmanın sağlandığı bir çeşit forum niteliğindedir. Stratejik konularda AB'nin en temel karar alma birimi Avrupa Konseyi'dir (Palabıyık ve Yıldız, 2007: 50).

Göç konusu Avrupa Konseyi gündemine 2014 yılı itibariyle zirvelerde tartışılan bir mesele olarak girmiş, 2014 ile 2018 yılları arasında göç teması içeren 82 zirve düzenlenmiştir. Kitlemel sığınmacı akışı karşısında Konsey sığınmacı krizini en

acil meselelerden biri olarak yorumlamış, Komisyon'un söylemlerine paralel olarak mesele bir kriz ve olağanüstü bir durum olarak yorumlanmıştır (İlğit ve Çetiner, 2019: 513–515).

Dönemin Konsey Başkanı Donald Tusk sığınmacı krizi ile ilgili olarak, bu krizi bir meydan okuma olarak değerlendirmiştir. Bu meydan okumanın inşa edilen AB'yi değiştirme potansiyeline sahip olduğu, hatta Schengen sisteminin serbest dolaşım imkânını bile yok edebileceğini belirtmiştir. Kriz karşısında alınan önlemleri olağanüstü olarak değerlendiren Tusk, *“...olağanüstü fedakârlıklar ve olağanüstü dayanışma gerektiren gerçekten olağanüstü zamanlardır. Bana göre, Avrupa Konseyi Başkanı olarak ve çoğumuza inaniyorum ki, Üye Devletlerimiz ile Avrupa kurumlarımızın birliğini sağlamak çok önemlidir. Bu krizi birlikte ele alacağız”* (Leyts, 2015) demiştir.

Göç ile suç ilişkisi algısı oluşan AB kurumlarında 2015 sonrası İngiltere, Fransa ve Almanya'da yaşanan terör saldırılarının ardından Avrupa Konseyi göç meselesini güvenlik konsepti içerisinde ele almaya başlamıştır. Göçü yönetmek ve sınırları korumak, terör saldırılarına karşı vatandaşları korumak ile beraber değerlendirilmiştir. Avrupa Konseyi artık “göçün oluşturduğu tehdit” söyleminden bahsetmektedir (İlğit ve Çetiner, 2019: 517).

3.3.1.2. Avrupa Komisyonu

Avrupa'da bütünleşmeyi ilerleten ve çıkarları temsil eden Avrupa Komisyonu, yasal düzenleme prosedürünü başlatabilmektedir. Bunun yanında politika rehberleri belirleyerek üye devletler adına siyasi anlaşmalar yapabilmektedir. Suriye göçü sürecinde de küresel yaklaşım benimsenmesi, göç gündemi oluşturulması, geri kabul anlaşmaları hayata geçirilmesi sürecinde Komisyon önemli görevler üstlenmiştir (İlğit ve Çetiner, 2019: 504).

Özellikle Suriye krizinin tırmanarak 2015 yılında bir sığınmacı akını ortaya çıkarmasının ardından, Avrupa Birliği ülkelerine yoğun miktarda sığınmacı geçişi sonrası, uygulanmak istenen politikaların yetersiz kaldığı ortaya çıkmış, iltica başvurularının bazı üye ülkelerde hoşnutsuzluklara yol açtığı gözlemlenmiştir.

Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker 23 Nisan 2014 tarihinde Komisyon başkan adaylığı sırasında AB'nin göç politikasında daha fazla dayanışma çağrısında bulunan göç konusunda beş maddelik bir plan sunmuş, seçilmesinin ardından ise göç konusunda Başkan Yardımcısı Frans Timmermans ile koordineli çalışacak şekilde özel sorumluluk üstlenen bir Komisere yeni bir politika üzerinde çalışması için özel görevlendirme yapmıştır. 13 Mayıs 2015 tarihinde ise Avrupa Komisyonu Avrupa Göç Sistemi'ni ortaya koyarak, göç yönetimini tüm yönleri ile iyileştirecek olan kapsamlı bir programı ortaya koymuştur (Bertaud ve Petrovic, 2015).

Akdeniz'de yaşanan can kayıplarının artması sonucu, Avrupalı liderler bu konuda adımlar atmaya başlamıştır. Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Timmermans bu konuda şöyle demiştir: *"... Sığınmaya ihtiyacı olan herkes onu Avrupa'da bulmalı. Ancak haklı bir iddiası olmayanlar hızlı bir şekilde tespit edilmeli ve anavatanlarına geri gönderilmelidir. Bu, göç politikalarının toplumda iyi kabul görmesi için şarttır."* (Bertaud ve Petrovic, 2015).

Benzeri şekilde Yüksek Temsilci / Başkan Yardımcısı Federica Mogherini Komisyon gündemindeki göç konusunda her nerede olursa olsun ihtiyaç sahibi göçmenlere destek sağlamak, göç ve sığınma taleplerine cevap vermenin yanında göçe neden olan koşulları ortadan kaldırmak, kaynak ve transit ülkelerle ve göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerle işbirliği içinde yoksulluk, savaş ve zulümlere karşı harekete geçileceğini belirtmiş, bu kapsamda üye ülke Kalkınma bakanları ile ve ayrıca BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'la görüş alış verişinde bulunduğunu belirtmiştir (Bertaud ve Petrovic, 2015).

Avrupa Komisyonu attığı ilk adımlarda, İtalya ve Yunanistan'a yardım için acil müdahale mekanizması çerçevesinde yer değiştirme; sığınmacıları yeniden yerleştirme; göçmen kaçakçılığına karşı bir AB Eylem Planı geliştirme; Parmak İzi Alma Yönergeleri oluşturma; Mavi Kart Direktifinin geleceği hakkında bir kamuoyu istişaresinde bulunma girişiminde bulunmuş ve Triton Operasyonu için yeni bir Operasyonel Plana dikkat çekmiştir. (Bertaud ve Petrovic, 2015).

27 Mayıs 2015’de ortaya konan Avrupa Göç Gündemi’nin ilk paketi açıklanırken, 25-26 Haziran tarihli Konsey görüşmelerinde Komisyonun bu önerisi üzerinde ilerleme sağlanması kararlaştırılmış, 20 Temmuz’da ise Adalet ve İçişleri Konseyi iki yıl içinde İtalya ve Yunanistan’da biriken ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan yaklaşık 32 bin insanı yeniden yerleştirmek için planı uygulamaya karar vermiştir (Bertaud vd., 2015).

Eylül 2015’de Avrupa Komisyonu çok daha kapsamlı bir plan hazırlayarak, İtalya, Yunanistan ve Macaristan sınırlarında uluslararası korumaya ihtiyaç duyan 40bin kişiye ek 120 bin kişinin AB ülkelerine dağıtılması teklifini sunmuştur. İtalya’da bulunan 15.600, Yunanistan’da bulunan 50.400 ve Macaristan’da bulunan 54.000 koruma ihtiyacı olan kişinin, nesnel ve ölçülebilir kriterler gözetilerek dağıtılması planlanmıştır. Bu kriterlere göre nüfus büyüklüğünün %40’ı, geçmiş sığınma başvurularının ortalamasının %10’u, işsizlik oranının %10’u ve GSYİH’nın %40’ı kriterde göz önüne alınacak nesnel ölçütler olarak kabul edilmiştir (Bertaud vd., 2015).

Bu planın hayata geçirilebilmesi amacıyla AB bütçesinden yaklaşık olarak 780 milyon Euro ayrılmış, buna rağmen Orta ve Doğu Avrupa başta olmak üzere göçmen karşıtı politika benimseyen ülkeler nedeniyle plan sağlıklı olarak işletilememiştir (Yazıcı ve Düzkaya, 2017: 438). Üye ülkeler ve Dublin Konvansiyonu’na bağlı devletlerden toplanan verilere göre 15 Mart 2016 tarihi itibarıyla korunmaya muhtaç 4.555 yerinden edilmiş kişi 11 ülkeye yerleştirilmiştir (European Commission, 2016). Ocak 2017’den itibaren 10.300 kişi yeniden yerleştirilmiş, 9 Haziran 2017 itibarıyla toplam yeniden yerleştirilen kişi sayısı 20.869 olmuştur. Bu sayının 13.973’ü Yunanistan’dan, 6.896’sı ise İtalya’dan getirilen kişilerdir. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan’ın yeniden yerleştirme kararına karşı çıkması, Konsey kararlarından kaynaklanan taahhütlerini yerine getirmemesi ve gerekli önlemleri almaması söz konusudur. Bu çerçevede Komisyon’un bu üç üye devlete karşı ihlal prosedürünü başlatmaya karar verdiği bilinmektedir (Bertaud vd., 2017).

Yeniden yerleştirme kararına karşı çıkan devletlerden Slovakya ve Macaristan’ın konuyu Avrupa Adalet Divanı’na taşıyarak, kararı uygulamak

istememesi söz konusu olmuştur. Adalet Divanı'nın 5 Eylül 2017 tarihli kararı ile kararın uygulanması gerektiği görüşüne karşılık, Polonya, Slovakya ve Macaristan söz konusu hükmü tanımadığını açıklamışlardır (Palacıoğlu, 2018: 28).

Avrupa Komisyonu'nun göç meselesinde Avrupa Konseyi ile kıyaslandığında daha fazla insan hakları bağlamında yaklaştığı söylenebilir. Sınır kontrollerinin sıklaştırılması sığınma arayan insanları daha fazla düzensiz göç yollarına ittiği görülmektedir. Bu durum insani dramları da beraberinde getirmektedir. Komisyon bu açıdan güvenli ve yasal göç rotaları geliştirilmesini önerirken, sığınma arayanların bu yönü ile hayatlarını riske atmadan güvende kalabileceği ve AB değerlerinden de ödün verilmeyeceği düşünülmektedir (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 290).

3.3.1.3. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu, Birlik vatandaşlarının çıkarlarını temsil etmektedir. Konsey ile yasama yetkisini paylaşan, Konsey çalışmalarında vatandaşlar adına sorular soran ve zirvelere katılarak belirlenen konularda görüşlerini öne süren Parlamento, göç konusunda da Birlik vatandaşlarının fikirlerini yansıtmaktadır. Örneğin Birlik vatandaşları göç konusunda AB kurumlarının önemini kabul etmekte ve yapılan bir araştırmada katılanların % 80'i Avrupa Birliği kurumlarının göçmenlerin topluma entegre edilmesi konusunda çok önemli bir rol üstlendiğini düşünmektedir (İlğit ve Çetiner, 2019: 505). Bu açıdan bakarsak, "Parlamento'nun görüşleri birlik vatandaşlarının görüşlerini yansıtmaktadır" diyebiliriz.

Dönemin Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz 2015 yılında yaptığı bir açıklamada, Birliğin Suriyeli sığınmacı krizine bakış açısının ikiliğini ortaya koyan bir söylemde bulunmuştur. Ona göre iki Avrupa söz konusudur. Birincisi statükoyu değiştirmeye istekli, çığır açan, zorluklarla doğru şekilde yüzleşmek isteyen bir Avrupa iken, diğeri krizin kendi kendine çözülmesini umarak, komşularına duvar ören ve başını devede kuma gömen bir Avrupa'dır (Hoel, 2015: 27). Bu açıdan bakıldığında bu ikilik nedeniyle AB doğru karar alma noktasında zafiyet yaşamaktadır.

Yaşanan sığınmacı krizi nedeniyle birçok politikacı farklı açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin dönemin AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi F. Mogherini Brüksel'deki Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada *"Sığınmacı krizi, bölgedeki diğer ülkelerde yıllardır yaşanıyor. Biz, sizin yıllarca yaşadığınız krizi şimdi yaşıyoruz"* (Şeker, 2015) diyerek Birliğin sığınmacılar konusunda ortak politika geliştiremediğini belirterek eleştiride bulunmuştur. Avrupa'nın dünyadaki algılanışının insan hakları konusunda lider olarak şekillendiği, bu algının Birliğe yüklediği ahlaki, siyasi ve hukuki sorumluluklar olduğunu hatırlatmıştır (Şeker, 2015).

Dönemin Parlamento Dış İlişkiler Komitesi Başkanı E. Brok yaptığı konuşmada Schengen rejiminin sığınmacı krizi nedeniyle geçici olarak askıya alınmasının AB değerlerine kalıcı hasarlar verebileceğini belirtmiştir. Yeniden yerleştirilmek istenen 160 bin insan için (İtalya, Yunanistan, Malta ve Macaristan'da yoğunlaşan sığınmacılar) okyanusta birkaç damla tabirini kullanan Brok, krizin olağandışı bir gelişme doğurduğunu ve Yunanistan, İtalya, Malta ve Macaristan'ın yalnız bırakılmaması gerektiğini belirtmiştir (Şeker, 2015).

Dönemin Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz 23 Eylül 2015 tarihinde Konsey ve Parlamento'nun toplantısı sırasında sığınmacı krizi ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: *"Merhamet ve insan ahlakı, siyasi kararlarımızı motive etmelidir, 28 ülkede 507 milyona birkaç yüz bini dağıtmak sorun teşkil etmemelidir, bu ne bir Alman sorunu, ne bir Yunan sorunu ne de bir Macar sorunudur, bu bizim ortak görevimizdir"* (European Parliament, 2015). Schulz bir başka konuşmasında, AB sınırını geçerek siyasi iltica talebinin suç olmadığını, ancak AB sınırlarını tabi ki korumalıdır demiştir. Türkiye ile işbirliğinin sığınmacı krizinde sonuç almaya yardımcı olacağını, göçün temel sebeplerinin ortadan kaldırılmadıkça insanların gelmeye devam edeceğini belirtmiştir (Aral, 2016).

Dönemin Avrupa Parlamentosu Başkanı Antonio Tajani Mart 2018'de yaptığı bir açıklamada 22-23 Mart 2018'deki Avrupa Konseyi zirvesinde AB vatandaşlarının göçün nasıl yönetileceği konusunda bir cevap beklediğini belirtmiş, Batı Balkan rotasını kapama çalışmalarının diğer Akdeniz rotalarına da uygulanmasını önermiştir. Göç konusunda AB bir strateji geliştiremez ise, popülist liderlerin eline geçeriz diyen

Tajani, Konseyi, sığınma reformu yapmak; Frontex için daha fazla kaynak oluşturmak; daha fazla kabul merkezi kurulması; sınır kontrollerinin iyileştirilmesi ve insan kaçakçılığıyla mücadele için Kuzey Afrika ülkelerine daha çok yatırım yapmak konularında uyarmıştır (European Parliament, 2018a).

Tanjani Avrupa Konseyi toplantısında göç konusunda sığınma sistemi ile ilgili yapılması gereken reformun çıkmaza girmesinin, popülistlere ve Eurofoblara bir armağan olduğunu belirterek, ne olursa olsun anlaşmalarda belirtildiği şekilde göç konusunda çoğunluk ile karar alınmalı, oybirliği sistemine rehin alınmamalı demiştir. Sığınmacıları almaktan yana olan AB üye devletlerindeki muhalefetin alternatifler üretilerek aşılması gerektiğinden bahsederek, bu devletlere mali yardım yapılmasını önermiştir (European Parliament, 2018c).

28-29 Haziran 2018 tarihinde Göç ve İltica konulu AB zirve toplantısı ardından Parlamenterler çıkan sonuçları ve çözüm üretilmemesini şiddetle eleştirmişlerdir. Alman S&D üyesi Udo Bullmann, Akdeniz’de her hafta, her gün can kayıpları yaşandığını, her can kaybının kabul edilemeyecek derecede önemli olduğunu ve birlikte hareket edilmemiş olmanın inanılmaz bir skandal olduğunu belirtmiştir (European Parliament, 2018b). İtalyan ECR üyesi Raffaele Fitto “*Gerçek sorun, bu soruna bir çözüm bulamayacak olmamız. Konu, geçişle ilgili genel anlaşmaya gelince, söylenenlerin hepsi çok geneldir*” (European Parliament, 2018b) demiştir. İtalyan GUE / NGL üyesi Curzio Maltese Zirveyi, “*çözüm bulmaktan ziyade nefret ve korkuya dayalı söylemi kullanarak ucuz ve kolay oylamayla ilgili bir tiyatro eseri*” (European Parliament, 2018b) olarak eleştirmiştir.

Avrupa Parlamentosu Kasım 2017’den bu yana sığınmacı krizi karşısında etkisiz kalan Dublin sisteminin reforme edilmesi ve bu yolla Avrupa İltica Sistemi’nin elden geçirilmesi için kurumlar arası diyalogun başlatılması çağrılarını yapmaktadır. Parlamenterler Konsey’i sığınma mevzuatı konusunda reforma çağırırken, Avrupa’ya ulaşmak isteyen göçmenlerin Akdeniz’de hayatlarını kaybetmelerini önlemek için siyasi bir irade gösterilmesi konusunda defalarca çağrıda bulunmuşlardır ” (European Parliament, 2018b).

Parlamento yaşanan sığınmacı krizinin Schengen sisteminde kalıcı hasar bırakmasının AB için hem ekonomik hem de güvenlik boyutları ile riskler içerdiği görüşündedir. Schengen sisteminin çökmesi durumunda AB vatandaşlarına sağlanan ekonomik faydanın ortadan kalkacağı, bunun etkilerinin muhtemel 1,4 trilyon Euro zarar doğuracağı öngörülmüştür. Parlamenterler göçmenleri “ekonomik göçmen” olarak değerlendirerek, Birlik vatandaşlarında işsizliğe dikkat çekmektedir (İlğit ve Çetiner, 2019: 522–523).

Schengen sisteminin devamının iç güvenlik perspektifinden yorumlandığı da Avrupalı Parlamenterlerinin dikkati çektiği diğer bir husustur. Geçirgen sınırlar nedeniyle göç karşıtı ülkeler öncelikle Schengen sisteminin zayıflığına vurgu yapmaktadır. Parlamenterler düzensiz göç vurgusu yanında göç ile terör sorununu ilişkilendirmektedirler. Göç meselesinin aslında bir güvenlik meselesine dönüştüğü tartışılmaktadır (İlğit ve Çetiner, 2019: 523–524).

Dönemin AB Parlamentosu Başkanı Schulz Eylül 2015’te yaptığı bir konuşmada göçün yönetilememesini AB için bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Eylem eksikliğinin can kayıplarına mal olduğu, AB temel hak ve değerlerine zarar verdiği, hareket özgürlüklerini kısıtladığı, aşırı uçlu ideolojik fikirlere ise bereketli bir zemin hazırladığı bunun da Birlik itibarına zarar verdiği Schulz tarafından ortaya konulmuştur (Machmer, 2015).

Parlamento Suriye meselesi ile ilgili almış olduğu son karar ile Türkiye’nin tepkisini çekmiştir. Mart 2021’de *"Suriye çatışması-Ayaklanmanın ardından geçen 10 yıl"* isimli bir karar tasarısı kabul edilerek, Esed rejiminin insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuk ihlallerini kınamıştır. Parlamenterler Suriye’deki sorunun askeri yöntemlerle çözülemeyeceğini düşünürken, insan hakları ihlallerinin insani krizi büyüterek endişe verici noktaya taşıdığını açıklamışlardır. Rus ve İran desteğinin eleştirildiği tasarı ayrıca Türkiye’nin Suriye’deki askeri varlığına da göndermede bulunarak, Türk askerleri “yasadışı” olarak nitelendirilerek, Suriye, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz’de barışı tehdit ettiği iddia edilmiştir. Suriye’nin sığınmacıların geri dönüşü için güvenli olmaması nedeniyle, verilen koruma statülerinin korunması ve AB’ye üye ülkelerin insani yardım programlarını fonlamaya devam etmesi istenmiştir (Ö. T. Çam, 2021).

3.3.2. Polonya Seçimlerinde Göçmen Krizinin Etkileri

İtalya, Yunanistan ve Macaristan'da yoğunlaşan yaklaşık 160 bin göçmenin yeniden dağıtım konusuna karşı çıkan ülkelerden Polonya'da yapılan 2015 seçimlerinde sığınmacı krizinin etkili olduğu gözlemlenmiştir. Seçim sonucunda sağcı "Eurosceptic Party" önemli bir başarı sağlarken, Hukuk ve Adalet Partisi %37,58 oy alarak seçimleri kazanmıştır. Hukuk ve Adalet Partisi ulusal para birimi olan Zloti'yi korumak, göçmen ve sığınmacıları ülkeye kabul etmemek üzerine bir siyaset benimsemiştir. Polonyalı bağımsız siyaset uzmanı olan Przemyslaw Ozierski devam eden göç krizinin seçimleri etkilediği fikrini benimsemiştir (Sputnicnews.com, 2015).

İngiltere merkezli Populus araştırma danışmanlığı tarafından yapılan bir kamuoyu yoklamasında, Polonyalıların % 51'inin eski hükümetin sığınmacıları kabul etme kararına karşı çıktığını ortaya koymuştur (Sputnicnews.com, 2015). 13 Kasım 2015 tarihinde Paris'teki Bataclan Tiyatrosu ve çevresiyle, Paris Park de France stadyumu çevresinde eş zamanlı yapılan terör saldırılarında 130 kişi hayatını kaybetmiştir (Gündüz, 2019b). Polonya bu saldırılardan sonra göçmenlerin AB ülkelerine yeniden dağıtım kararını kabul etmeyeceğini belirtmiştir. 2015 seçimlerinde Eurosceptic Party ile Hukuk ve Adalet Partisi koalisyonu kurulmuş, önceki hükümetin Eylül 2015 tarihinde Avrupa Komisyonu planı doğrultusunda Polonya'nın 4500 sığınmacı alacağını açıklamasına karşı çıkmıştır. Yeni kurulan hükümetin Avrupa İşleri Bakanı olan Konrad Szymanski önceki hükümetin bu taahhüdünün kabul edilmeyeceğini belirtmiştir. Öyle ki Hukuk ve Adalet Partisi seçim propagandasında bu karşı duruşu seslendiren bir parti olarak ön plana çıkmıştır (Cowburn, 2015).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Polonya vatandaşlarına yöneltilen *"Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?"* sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %24 olmuş, göç AB için en önemli mesele olarak görülmüştür. Polonyalılar AB için ikinci önemli sorunu ekonomik durum olarak görmüştür (%21) (European Commission, 2020: 26–30). Polonyalılara *"Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?"* sorusu

yöneltince göç cevabı yalnızca %4 oranında verilmiş, en önemli sorunlar fiyat artışı ve enflasyon (%48); sağlık (%30) ve ekonomik durum (%22) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). Polonya vatandaşları “*kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?*” sorusunda ise göç cevabını yalnızca %2 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 14.sırada kendine yer bulabilmiştir. Polonyalıları göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar fiyat artışı, enflasyon ve yaşam maliyeti (%49); sağlık (%27) ve ev ekonomisinin finansal durumu (%15) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

BM Uluslararası Göç Örgütü’nün 2017 yılında faaliyete geçirdiği “The Global Migration Data Portal” verilerine göre 2015 yılında Polonya için göç trendi 611.900 kişi iken bu sayı 2020 yılında 817.300’e yükselmiştir. Uluslararası göçmen stoku 2015 yılında %1.6 olarak tahmin edilirken bu sayı 2020 yılında %2.2’ye yükselmiştir. Göç kontrol politikası endeksi verilerine¹¹ göre göç politikasında Polonya 0,7 puan endeksi ile göçü kısıtlayıcı ülke olarak değerlendirilmiştir (UN DESA, 2021).

3.3.3. Akdeniz Ülkelerinde Yaşanan Gelişmeler

Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan sığınmacı göçü, ilk olarak Suriye’nin komşu ülkelerini etkilerken, göçün olumsuz etkileri Türkiye, Lübnan, Irak ve Ürdün gibi ülkelerde görülmeye artarak devam etmiştir. 2014 ve 2015 yıllarında Avrupa Birliği’ne doğru yönelen Suriyeli sığınmacı göçü artık Birlik için bir sorun haline gelmeye başlamıştır. 2014 sonrası Akdeniz ve Ege denizi üzerinden teknelerle ve lastik botlarla Yunan adalarına ve İtalya’ya ulaşmaya çalışan insan sayısı her geçen gün artmıştır. Artan bu göç hareketi nedeniyle AB sınır güvenliği sorgulanır hale gelmiş ve AB sessizliğini bozmak durumunda kalarak önemli adımlar atmaya başlamıştır (Ünlü, 2020: 2).

BM Uluslararası Göç Örgütü’nün 2017 yılında faaliyete geçirdiği “The Global Migration Data Portal” verilerine göre 2015 yılında İtalya için göç trendi %9,6 iken bu sayı 2020 yılında %10,6’ya; İspanya için %12,6’dan %14,6’ya; Malta

¹¹ Göç kontrol politikası verilerinde 0 en az kısıtlayıcı değer iken, 1 en çok kısıtlayıcı değeri ifade etmektedir.

için %12,1'den %26'ya; Yunanistan için %11,7'den %12,9'a yükselmiştir. En ciddi artışın Malta'da yaşandığı görülmektedir (UN DESA, 2021).

3.3.3.1. Yunanistan

Yunanistan için iki önemli göç dalgasından bahsedilebilir. Sovyet Bloğunun çökmesinin ardından komşu komünist ülkelerden gelen göç 1990'lı yılların başında yaşanırken, Yunan hükümeti göç ile ilgili yasal düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır. İkinci önemli göç hareketi 2015 ve sonrasında Suriye iç savaşından kaçan sığınmacıların oluşturduğu göç dalgası olmuştur (Alioğlu Çakmak, 2018: 46).

Yaşanan finans krizinin etkilerini 2010 yılında iyice hissedenden Yunanistan, Arap Baharı ve Suriye gelişmelerinin ardından artan göçle başa çıkması konusunda AB ülkelerince baskılanmaya başlayınca, Türkiye kara sınırlarına 4 metre yüksekliğinde ve 10.4 km uzunluğunda tel örgü çekmeye başlamıştır. BM ve STK'lar tarafından bu çitlerin insanları denize ve kaçakçıların kollarına atacağı eleştirilerine rağmen çit 2012 Aralık ayında tamamlanmıştır. Sığınma arayan kişiler bu çitlerden sonra denize ve Bulgaristan üzerinden Avrupa içlerine doğru ilerlemeye çalışmıştır (Reuters, 2016). Dönemin Yunan Savunma Bakanı Dimitris Avramopoulos 2013 yılında yaptığı bir basın toplantısında çekilen çitlerin etkisini gösterdiğini, bu noktadan neredeyse hiçbir kaçak geçişin olmadığını dile getirmiştir (Baczynska ve Ledwith, 2016).

Akdeniz ülkelerinde özellikle de İtalya, Yunanistan üzerinde yoğunlaşan sığınmacı stoku nedeniyle, Yunanistan AB ülkelerince yalnız bırakıldığı gerekçesiyle ülkesine giriş yapan sığınmacıların kuzeye doğru ilerleyişini engellememe kararı almıştır. Bu karar neticesi Sırbistan ve Macaristan üzerinden oluşan bir Batı Balkan rotası oluşmuştur (Bayraklı ve Keskin, 2017: 134). 2015 yılında deniz yoluyla Yunanistan'a yaklaşık 850 bin kişi geçmiş, Yunan makamlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik politikaları sertleşmiştir. 2013 yılında "Xenios Zeus" isimli bir operasyon sırasında Yunan polisi ırkçılıkla ve tacizle suçlanmıştır. BM, Yunan aşırı sağcı Altın Şafak partisi amblemleri saldırganların endişe verici seviyelere yükseldiğini açıklamış, yetkilileri ise çok az şey yapmakla suçlamıştır. Aslında transit bir ülke

konumunda kalan Yunanistan'a geçen sığınmacıların ise büyük çoğunluğu Balkan rotası üzerinden Avrupa içlerine gitmiştir (Reuters, 2016).

Sığınma başvuruları ile ilgili hayata geçirilen Dublin sistemi, başvurunun incelenmesi sorumluluğunu AB sınırlarına ilk giriş yapılan ülkeye verdiği için, Yunanistan ve İtalya gibi Akdeniz ülkeleri Suriyeli sığınmacı krizinden en çok etkilenen ülkeler olmuştur. Tüm sorumluluk AB dış sınırlarını oluşturan ülkelere verildiğinden, Yunanistan oluşan iş yükünü kaldırmayarak, Suriyeli sığınmacı krizi sırasında Dublin sistemini uygulamamış, Balkan rotası üzerinden Birlik içlerine doğru ilerleyen sığınmacılar nedeniyle en büyük tepkiyi Macaristan göstermiştir (E. Akdoğan ve Atalay, 2017: 2445).

Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçen sığınma arayan kişiler, Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşması nedeniyle sığınma başvuruları alınmadan Türkiye'ye geri gönderilmektedir. Yunanistan makamlarınca gözaltına alınarak geri iade edilen bu kişiler 1951 Cenevre Sözleşmesi gereğince zincirleme olarak sınır dışı edilmemelidir. Yunanistan bu uygulama ile sözleşme ihlalinde bulunmaktadır (E. Akdoğan ve Atalay, 2017: 2446).

2015 sonrası yaşanan göçmen hareketi nedeniyle 2016'da Göç Politikaları Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlığın yaşanan göçmen/ sığınmacı akınına bakış açısını inceleyen bir çalışmaya göre, göç hadisesine maliyet odaklı mı insan hakları odaklı mı yaklaşıldığı incelenmiş, Bakanlığın resmi açıklamaları genellikle göçmenlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi odaklı gerçekleşmiştir (%43,2). Göçmen hakları ve politikaları ikinci sırada gelirken (%32,4), bu açıklamaları eğitim ve barınmaya yönelik açıklamalar (%23,7) izlemiştir (Alioğlu Çakmak, 2018: 48–49).

Alioğlu Çakmak'ın yapmış olduğu çalışmada Yunanistan Göç Politikaları Bakanlığı'nın yaptığı resmi açıklamaların Avrupa Birliği ile ilgili boyutu da incelenmiş, göç sorunu ile ilgili olarak Avrupa Birliği değerleri ile göç sorununun oluşturduğu maliyetin eşit olarak paylaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Göç sorununa tel örgüler ile çözüm arayan ülkeler eleştirilirken, yaşanan göç sorununun bir Avrupa sorunu olduğu vurgulanmış, hiçbir üye ülkenin bu sorunu tek başına

aşamayacağı belirtilmiştir. Sorunun üyeler arasında adil bir biçimde paylaşılması gerektiği sık sık vurgulanmıştır (Alioğlu Çakmak, 2018: 49–51).

Yunanistan’da bütün Avrupa genelinde olduğu gibi aşırı sağ partiler son on yılda güçlenmeye başlamaktadır. Aşırı sağ örgütlerin sayısında artış gözlemlenirken, bu örgütlerin göç karşıtı şiddet olaylarında da artış yaşanmaktadır (Çolakoğlu, 2019: 947). Son dönemde artan göçmen stoku ile birlikte değerlendirildiğinde aşırı sağın artışı birbirine paralel olarak yürümektedir.

Yunan aşırı sağının temsilcisi Altın Şafak partisi, Mayıs 2012’de yapılan seçimlerde oyların %6,9’unu alarak ilk kez meclise girmeyi başarmıştır. Yunan Parlamentosunda 21 sandalye kazanan aşırı sağcı parti Nazi selamı vermekten çekinmezken, parti lideri Nikolaos Mihaloliakos seçimlerin ardından yaptığı açıklamada tüm yasadışı göçü ülkeden çıkarma sözü vermiştir. Seçim sonuçları açıklandığında sokağa çıkan Mihaloliakos medya organlarına “yalancısınız” demiş, “Yunanistan bu sadece başlangıç” diye sloganlar atmıştır. Ayrıca “Yunanistan Yunanlılarındır” ve “yabancılar Yunanistan’dan çıksın” gibi sloganlar atmışlardır (Cooper, 2012). Altın Şafak partisi Eylül 2015’de yapılan seçimlerde oy oranlarını arttırarak seçmenlerden %7’lik oy alarak seçimleri üçüncü parti olarak tamamlamıştır (Çolakoğlu, 2019: 953).

Altın Şafak partisinin yabancı düşmanlığı içeren politikalarının temellerinde, göçmenlerin suç işlemeleri, ekonomik kriz nedeniyle oluşan işsizliğin sorumlusu görülmeleri yatmaktadır. Artan yabancı göçü nedeniyle yabancı karşıtlığının parti için bir siyasal söyleme dönüştüğü görülmektedir. 2010 yerel seçimlerinde Altın Şafak daha çok yoğun göç alan bölgelerde başarı göstermiştir. Göçmen işçilerin düşük ücretlerle çalışarak yerli halkı işsiz bıraktığı söylemine yer veren parti, göçmenlerin ülkeden çıkarılması ile işsizlik sorununun çözüleceğini iddia etmektedir (Çiftçi, 2017: 110).

Temmuz 2019’da yapılan seçimlerde ise ilginç bir sonuç ortaya çıkmış aşırı sağcı Altın Şafak %3’lük seçim barajına takılarak parlamentoya girememiştir. Ülkenin en büyük üçüncü siyasal hareketi konumundayken, üst düzey parti üyelerinin bir anti-faşist müzisyenin ölümü ve partiyi bir suç örgütü olarak yönetme

suçlaması sonrası yargılanması seçmen gözünde olumsuz etki oluşturmuş görünmektedir (Smith, 2019).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Yunan vatandaşlarına yöneltilen *“Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %38 olmuş, göç AB için en önemli problem olarak görülmüştür. Yunanlılar AB için ikinci önemli sorunu ise ekonomik durum olarak görmüştür (%34) (European Commission, 2020: 26–30). Yunanlılara *“Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusu yöneltilince göç cevabı verenlerin sayısı %33 olmuş, en önemli sorunlar ekonomik durum (%49) ve işsizlik (%44) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). Yunan vatandaşları *“kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?”* sorusunda ise göç cevabını yalnızca %6 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 13.sırada kendine yer bulabilmiştir. Yunanlılara göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar ev ekonomisinin finansal durumu (%29); fiyat artışı/yaşam maliyeti (%25) ve ekonomik durum (%22) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

3.3.3.2. İtalya

İkinci Dünya Savaşı ardından Batı Avrupa devletleri ekonomik gelişmeyi hızlandırmak ve azalan işgücü açığını kapamak için İspanya, İtalya, Yugoslavya ve Türkiye gibi ülkelerden ikili anlaşmalarla işgücü ithal etmeye başlamışlardı. 1973 petrol krizine dek süren bu ithalat daha sonra sonlandırılmış, 1980'li yılların ardından İtalya, İspanya, Yunanistan, İrlanda ve Portekiz gibi işgücü ihraç eden ülkeler bir anda hedef ülke konumuna gelmiştir (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 284). Hem AB politikaları çerçevesinde hem de düzensiz göç hareketleri ile İtalya artık göçmen alan bir ülke konumuna gelmiştir.

Arap Baharı olaylarının ardından İtalya'ya yönelen göç artmıştır. Afrika kıtasından Avrupa'ya yapılan göç hareketi genel olarak ekonomik sebeplerle yapılmaktayken, Arap Baharı olayları ve Suriye iç savaşının ardından göçler politik sebeplerle, çatışmalar nedeniyle yapılmaya başlanmıştır. Avrupa'ya Afrika üzerinden

gelen göçte ise İtalyan adası Lampedusa ve Sicilya en çok kullanılan hatlardan biridir (Öndeş, 2019: 86–87).

3 Ekim 2013’de Lampedusa açıklarında göçmen taşıyan bir geminin alabora olması neticesinde 300’den fazla Afrika kökenli insan hayatını kaybetmiş, bu olay İtalya’da ve dünyada önemli bir etki oluşturmuş ve AB parlamenterlerine göç politikalarının gözden geçirilmesi çağrılarında bulunulmuştur (Smith-Spark ve Messina, 2013). Yaşanan bu olay sonrası İtalya’dan ulusal yas ilan edilmiştir. Yaşanan bu ve benzeri kazaların önlenmesi cabalarının yalnızca daha sert cezalar vermek, arama kurtarma operasyonlarını arttırmak, ek kaynaklar ve ek askeri birimler ve önlemler tesis etmek ile çözülemeyeceği öngörülmektedir (Albahari, 2013).

Dönemin İtalyan Başbakanı Enrico Matte’nin talimatı ile Akdeniz’de “Mare Nostrum (Bizim Deniz)” isimli arama kurtarma operasyonları düzenlense de, bu daha sonra ekonomik yük getirdiği gerekçesi ile AB kurumlarına devredilmiş, ancak istenilen düzeyde verim alınmamıştır. Operasyonun İtalya’ya aylık 10 milyon Euro maliyeti nedeniyle dönemin İtalyan Başbakanı Matteo Renzi ile aşırı sağcı yaklaşımda bulunan Kuzey Ligi Partisi başkanı Matteo Salvini’nin sorumluluğu AB’ye devretmek gerektiği söylemleri nedeniyle, “Mare Nostrum” operasyonları 3 Kasım 2014’de sona erdirilmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2017: 131).

İtalyan siyasetinde aşırı sağ partiler, son dönemlerde seçimlerde önemli sonuçlar elde etmektedirler. 2000 yerel seçimlerinde Milliyetçi İttifak %13 oy almıştır. Aşırı sağ Kuzey Ligi %5, Sosyal Hareket ve Üç Renkli Bayrak %0,3 oy kazanmıştır (Çolakoğlu, 2019: 953). Popülist sağ söylemlere sahip Kuzey Ligi (Lega Nord), Kuzey İtalya’nın bağımsızlığı söylemleri ile 1991 yılında kurulmuş, üç dönem de hükümet ortağı olmuştur. Ancak 2013’de Matteo Salvini’nin liderliği ele alması ve partinin adını Lig Partisi (Lega) olarak güncellemesinin ardından, güncel popülist söylemler ile partiyi şekillendirerek güçlendirdiği görülmektedir (Aknur ve Saylan, 2020: 312). Lega popüleritesini İtalya’ya son dönemde artan göçmen akını ve göçmen karşıtı söylemleri ve politikaları ile elde etmiştir. Bir başka sağ siyasal parti Beş Yıldız Hareketi ile koalisyon ortaklığı yapan Lega lideri içişleri bakanı olarak görev yaptığı dönemde İtalyan limanlarına yanaşmak isteyen göçmen gemilerini uzaklaştırmak, göçmen karşıtı politikaya öncülük etmekle popülerlik

kazanmıştır. Lega'nın Avrupa Parlamentosunda da 28 milletvekili bulunurken, Avrupa'da aşırı sağ olarak şüpheli bir ünü mevcuttur (BBC News, 2019).

Lega milliyetçilik ile popülizmi harmanlayarak aşırı sağ söylemlere özgü sentezler yaparak şekillendirdiği politikası ile önemli bir güç haline gelmiştir. “İşgale Hayır” ve “Önce İtalyanlar” gibi sloganlar eşliğinde göçmen karşıtı siyaset ile hareket eden Lega lideri Salvini, 500bin göçmeni sınır dışı etme vaatlerinde bulunmuştur (Aknur ve Saylan, 2020: 312). Mart 2018 seçimlerinde %33 oy alan popülist bir diğer parti Beş Yıldız Hareketi ile hükümet ortaklığı yapan Lega (Freedom House, 2019) lideri Salvini İçişleri Bakanlığı görevinde iken Ağustos 2019'da göçmenlerin Sicilya açıklarında yasadışı olarak günlerce tutmakla suçlanmış, yaklaşık 116 göçmenin bir haftaya yakın bir süre Gregoretti'de tutulması sonrası yargılanması amacıyla dokunulmazlığı parlamento tarafından kaldırılmış, Salvini isee *"Yaptığım şeyden kesinlikle sakın ve gurur duyuyorum. Ve hükümete döner dönmez bunu tekrar yapacağım,"* (BBC News, 2020) demiştir.

Lega özellikle Müslüman ülkelerden gelen göçmenlerin Yahudi-Hristiyan kökenlere sahip Avrupa'yı ve İtalya'yı tehdit ettiğini, bu nedenle Müslüman göçmenlerin ülkeye gelişini engellemek gerektiğini savunmaktadır. Bu çerçevede Lega lideri Salvini, Macaristan Başbakanı Orban ile AB içerisinde göç karşıtı bir ittifak kurma fikrini ortaya atmıştır (Ö. N. Yılmaz, 2020: 60).

Zaman zaman ırkçılık ile suçlanan Lega, bu söylemi İtalyan solunun ideolojik bir silah olarak kullandığını iddia ederken, 1993 yılında nefret suçlarını yasaklayan anti-faşist yasanın kaldırılmasını talep etmektedir. Lega'nın neo-faşist gruplar ile temas halinde bulunduğu, 2018 sonrasında yabancı düşmanı şiddet eylemlerinin İtalya'da arttığı gözlemlenmektedir (Aknur ve Saylan, 2020: 313).

Eski İtalyan Başbakan ve Avrupa Komisyonu eski Başkanı R. Prodi Türkiye'deki Suriyeliler ile ilgili olarak *"Türkiye'nin elindeki mülteciler adeta bir atom bombası gibi Türkiye ne zaman isterse bunları üstümüze atabilir"* şeklinde bir açıklama yapmıştır (Köylü, 2019: 34). Bu açıklama da İtalyan siyasetinde göçmen karşıtlığının ve popülist sağın artışına verilebilecek bir örnek teşkil etmektedir. Bunun dışında 4 Mart 2018'de yapılan parlamento seçimleri öncesi Lega partisi

adaylarından Attilio Fontana yaptığı bir röportajda, Kuzey İtalya'nın göçmenler için önemli bir varış noktası olduğunu belirtirken, bütün göçmenleri kabul edemeyiz çünkü hepsini kabul edersek kendimizden vazgeçeriz, gelenlerin sayısı bizden daha fazla, bizi işgal etmeye kararlılar açıklamasında bulunmuştur. Fontana *“etnik grubumuzun, beyaz ırkımızın, toplumumuzun var olmaya devam edip etmeyeceğine veya yok edilip edilmeyeceğine karar vermemiz gerekiyor. Bu bir seçim”* (Reynolds, 2018) açıklamasında bulunarak göçmen karşıtı ırkçı bir yaklaşım sergilemiştir.

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, İtalyan vatandaşlarına yöneltilen *“Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %21 olmuş, göç AB için 4. önemli problem olarak görülmüştür. İtalyanlar AB için en önemli sorunu ekonomik durum olarak görmüştür (%42) (European Commission, 2020: 26–30). İtalyanlara *“Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusu yöneltilince göç cevabı yalnızca %14 olarak verilmiş, en önemli sorunlar ekonomik durum (%47); işsizlik (%40) ve sağlık (%25) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). İtalyan vatandaşları *“kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?”* sorusunda ise göç cevabını yalnızca %6 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 13.sırada kendine yer bulabilmiştir. İtalyanlara göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar fiyat artışı/yaşam maliyeti (%22); sağlık (%21) ve ekonomik durum (%19) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

3.3.3.3. İspanya ve Malta

1990lı yıllara dek göç veren konumda bulunan İspanya Sovyet Bloğunun çökmesinin de etkisiyle yaşanan göçmen hareketinin de etkisiyle, önemli bir varış ülkesi konumuna gelmiştir (Aykaç ve Yertüm, 2017: 16). 1975 ile 2000 yılları arasında yükseköğrenimin ülkede yaygınlaşması ile işgücünün ve nüfusun niteliğinin değişmesinin de etkisiyle, yabancı işgücü düşük vasıflı işçi açığının kapatılmasında kullanılmıştır. 2000 yılında İspanya'da nüfusun %1,9'u göçmenlerden oluşurken, bu oran 10 yıl sonra %12'ye yükselmiştir (Aykaç ve Yertüm, 2017: 18). İkili İşgücü Piyasası Teorisi ile açıklanan bu ikiliğin İspanya için de yaşanmaya başlandığı

görülmektedir. Yerli halk yükseköğrenimin yaygınlaşması ile düşük profil işlerde çalışmak istemezken, bu işler göçmen işgücü ile kapatılmak durumunda kalmıştır.

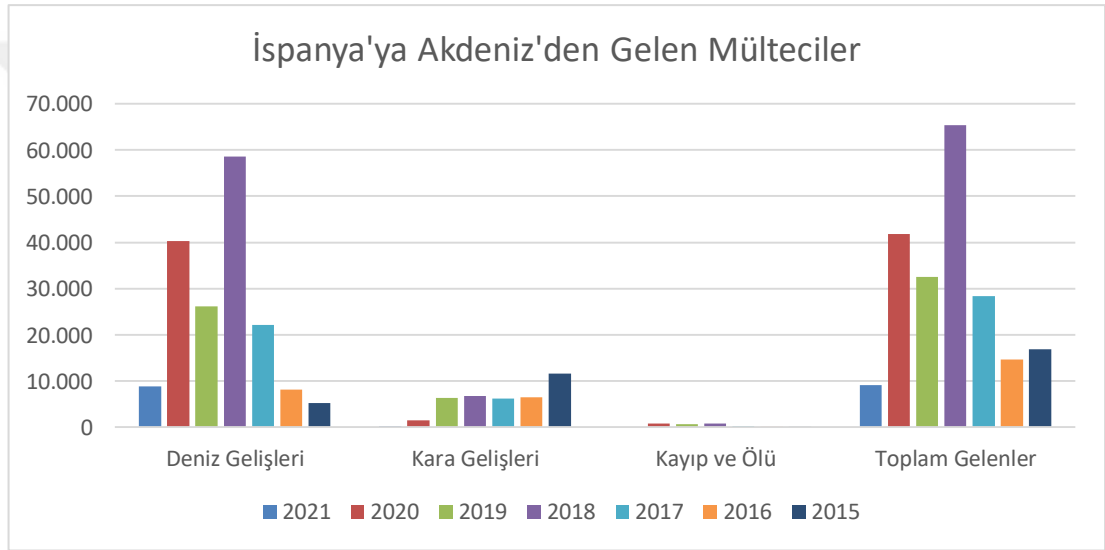
Suriyeli sığınmacı göçünün AB için kriz haline gelmesi sonucu Schengen'in askıya alınması, sınır denetimlerinin artırılması nedeniyle, Suriyeli sığınmacılar ve diğer göçmenlerin daha tehlikeli ancak sınır geçişi olarak daha kolay olan Akdeniz rotasına yöneldiği görülmektedir. Bu nedenle Akdeniz'e kıyısı olan İtalya, İspanya, Yunanistan, Malta gibi AB ülkeleri bu göç dalgasından en çok etkilenen ülkeler olmuştur. İspanya özelinde bakılırsa, Kuzey Afrika'dan gelen göçmenlerin, İtalya ile öncelikli uğrak yeri olarak İspanya'ya yöneldiği görülmektedir (Çenberci ve Gövdere, 2017: 1434). İtalya yaşanan Suriyeli sığınmacı krizinde, denizden gelen göçün %58'inin İtalya'ya yönelmesi nedeniyle, İspanya, İtalya ve Fransa İçişleri bakanlarının Haziran 2017'deki bir toplantısı sırasında İtalyan ve Fransız limanlarının da sığınmacılara açılması çağrısında bulunmuş, ancak olumsuz yanıt almıştır (Pınar, 2017).

Latin Amerika ile kültürel ve dil bağlantıları ile bu bölgelerde yaşanan karışıklıklardan kaçan insanlar için İspanya bir varış gölgesi durumundadır. Örneğin Arjantin'de yaşanan ekonomik kriz nedeniyle birçok insan AB ülkesi olan kültürel ve dil bağları da bulunan İspanya'ya göç etmiştir. İspanya halkı Afrika'nın kuzeyinden gelen Müslüman göçmenlere ise yaşanan terör olayları nedeniyle kuşku ile bakmaktadır. Yapılan bir araştırmada halkın yarısı suç ve göçmenler arasında bir bağlantı olduğunu düşünmektedir. Bu önyargılı tutum, göçmenlere karşı güvenlik politikalarını ön plana çıkarmaktadır (Koçak ve Gündüz, 2016: 83).

İspanya'nın Ceuta ve Melilla bölgesi, Avrupa Birliği'nin Afrika ile tek kara sınırına sahip bölgesi olarak, çok sayıda sığınmacının Birlik topraklarına girme girişiminde bulunduğu, İspanyol topraklarına Akdeniz dışında girilebilecek karadan geçiş noktasıdır. İspanya sınıra 8 km uzunluğunda 6 metre yüksekliğinde dikenli ve keskin tel örgü çekmiştir. Bu tel örgü sığınmacılar arasında "katil çit" olarak nam salmış, bazı göçmenler sınırı geçerken ciddi şekilde yaralanıp hayatını kaybetmiştir. Uluslararası Af Örgütü ve diğer sivil toplum kuruluşları bu bölgede yaşanan olayları ve sığınmacılara yapılan kötü muameleleri zaman zaman eleştirmektedir (Deutsche Welle, 2016).

BMMYK'nin verileri doğrultusunda hazırlanan Tablo 7'de görüldüğü üzere Akdeniz üzerinden İspanya'ya gelen mülteci sayıları incelendiğinde 2018 yılında yaklaşık 65bin mültecinin İspanya'ya geldiği görülmektedir. 2019 yılında ise bu sayının yarısı kadar mülteci gelirken, 2020 yılında yaklaşık 42bin kişi İspanya'ya mültecilik başvurusunda bulunmuştur. BMMYK verilerine göre İspanya için 2021 yılında mülteci geçişlerinde ilk sırayı Kanarya adaları (4952 mülteci) almıştır. İspanya'ya mülteci geçişlerinde ayrıca Endülüs bölgesi (2543 mülteci) en önemli geçiş noktası konumundadır (UNHCR.org, 2021b).

Tablo 7. İspanya'ya Akdeniz Üzerinden Gelen Mülteci Sayıları.

Kaynak: (UNHCR.org, 2021b)

İspanya Madrid terör saldırılarında önce göçmen ve mültecilere hoşgörüsü en yüksek Birlik üyesi olarak görülmekteyken, terör saldırılarının ardından İslam'ın terörle bağdaştıran fikirlerin İspanya'da yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Avrupalı kimliği taşımayan yabancılar korku ve tehdit kaynağı kabul edilmeye başlanmıştır (Erol, 2020: 79).

İspanyol siyasetinde aşırı sağ 2013 yılında kurulan VOX¹² ile güçlenmeye başlamıştır. Bu döneme kadar etkisiz ve parçalı bulunan aşırı sağ hareket, 2017 Katalonya bağımsızlık seçimlerinden sonra popülaritesini arttırmaya başlamıştır. Nisan 2019'da yapılan seçimlerde 24 milletvekili çıkarmayı başaran VOX %10,26

¹² Latince "ses" anlamına gelen, İspanyol siyasi parti.

oy almış, hükümetin kurulamaması nedeniyle yapılan erken seçimlerde ise oy oranını %15,1'e yükseltmiştir. VOX İslam'ın kültürlerine uymadığını, yasadışı göçün hem ekonomik hem de toplumsal sorunlara yol açtığını dillendirmektedir (Ö. N. Yılmaz, 2020: 54–55). VOX seçim sonuçları incelemesine göre en çok büyük ve orta ölçekli şehirlerden oy almaktadır. Özellikle AB üyesi olmayan göçmenlerin çok olduğu şehirlerden fazla oy alan VOX, orta ve orta-üst gelir grubundan oy alırken, düşük gelir gruplarından oy almakta zorlanmaktadır (Ö. N. Yılmaz, 2020: 56). VOX'un bu profili aşırı sağ parti profillerine uymaktadır. VOX seçimlerde genellikle ülkeye yönelen göç baskısının durdurulmasını savunan kampanyalar yürütmektedir. Bunun dışında parti lideri S. Abascal İspanya'da yasal olarak oturma izni bulunmayan herkesin hemen ülkelerine geri gönderilmesini savunmuş, İspanya'nın Schengen anlaşmasından çekilmesini dillendirmişti (Gündüz, 2019a).

İspanya'daki göçmen karşıtlığının siyasete yansımaya verilebilecek örneklerden birisi de Kasım 2019'daki seçimlerde Totana kentinde yaşanmıştır. Totana 1988 yılında 133 Ekvatorlu göçmenin sınır dışı edilmesini toplumsal bir dayanışma ile engellemiş, medyada bu hareket nedeniyle geniş yer bulmuştu. Sol partiler tarafından yönetilen kentte bu olay sonrası göçmen akını yaşanmış, şehrin nüfusu beş yılda beş kat artmıştır. Son seçimlerde komünist kökenli Birleşik Sol Parti tarafından yönetilen kentte kitlesel olarak aşırı sağcı VOX için oy kullanılması şehri yaklaşık 30 yıl sonra tekrar medyada gündeme taşımıştır. VOX 10 Kasım 2019'da yapılan seçimlerde % 30,6 oy alarak birinci parti çıkmıştır (Özoğlu, 2019).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, İspanyol vatandaşlarına yöneltilen “*Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %13 olmuş, göç AB için 5. önemli problem olarak görülmüştür. İspanyollar AB için en önemli sorunu ekonomik durum olarak görmüştür (%43) (European Commission, 2020: 26–30). İspanyollara “*Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusu yöneltilince göç cevabı yalnızca %3 olarak verilmiş, en önemli sorun sağlık (%47); işsizlik (%50) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). İspanyol vatandaşları “*kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?*” sorusunda ise göç

cevabını yalnızca %1 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 14.sırada kendine yer bulabilmiştir. İspanyollara göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar işsizlik (%24) ve sağlık (%24) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

Malta Akdeniz'in merkezi bölgesinde bulunan, Fenikeliler, Kartacalılar, Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar, Moorlar, Normanlar, Sicilyalılar, İspanyollar ve Fransızların kontrolüne giren, eski medeniyetler tarafından stratejik bir askeri bölge olarak görülmüştür. 1814'de İngiliz kolonisine dönüşen Malta, 1964'de bağımsızlığını kazanmıştır (CIA.gov, 2021c). Malta 420 bin nüfusu ile Lüksemburg'un ardından en az nüfusa sahip AB üyesi ülke konumunda bulunmaktadır. Dönemin Malta başbakanı olan Joseph Muscat 2017 yılında Afrika'dan Avrupa'ya göçlerin durdurulması gerektiğini dile geritmiştir. Bu çerçevede Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşmasının bir benzerinin Akdeniz için de uygulanmasını savunmuştur (Riegert, 2017).

Malta küçük yüzölçümü ve nüfusuna karşılık özellikle Libya üzerinden gelen yoğun göç nedeniyle güç durumda kalmış, İtalya ile birlikte hareket ederek göçmen taşıyan gemilerin limanlarına yanaşmasına izin vermeme yolunu tercih etmiştir. Örneğin Aralık 2018'de Libya açıklarından kurtarılan 300 göçmeni taşıyan kurtarma botu İtalya ve Malta tarafından reddedilmiş, İspanya limanına yanaşmak durumunda kalmıştır (Deutsche Welle, 2018b). Yine Akdeniz'de Libya açıklarında kurtarılan 58 göçmen Almanya, Fransa, İspanya ve Portekiz'in kurtarılan göçmenlerin kendi aralarında dağıtılmasını kabul etmesi neticesi Malta limanına yaklaşmıştır. Malta hükümeti "*Malta'ya karaya çıkan tüm göçmenler önümüzdeki günlerde diğer dört Avrupa ülkesine nakledilecekler*" (Deutsche Welle, 2018a) açıklamasında bulunmuştur.

Malta hükümeti çok sayıda göçmenin ülkelerine girişine izin vermeleri halinde bunu Malta'nın kaldıramayacağını savunurken, Ocak 2016'ya kadar uygulanan mültecilerin kapalı kamplarda tutmaları eleştirilmiş, AB yardımları sonucu açık sitelere nakledilmeleri sağlanmıştı (Riegert, 2017). Uluslararası Af Örgütü (*Amnesty International*) Malta'yı göçmenlere karşı yasadışı mülteci taktikleri kullanmakla suçlamıştır. Örgüt Malta'yı "hukuka aykırı" muamelelerden dolayı kınarken, Malta hükümetinin yaklaşımlarının önlenabilir birçok ölüme yol açmış

olabileceğini savunmuştur. Örgüt 2020 yılında 2161 göçmenin Malta'ya kabul edildiğini, bu sayının küçük bir ülke için önemli kaynaklara ihtiyaç duymasına yol açacağını da kabul etmiştir .(Deutsche Welle, 2020c)

Yasadışı göç akışıyla ilgili olarak Malta Başbakanı Abela, *"Bu Malta'nın sorunu değil, ancak bizden beklenenden fazlasını yapıyoruz, diğer AB üye ülkeleri de yükü omuzlamalıdır. Malta ve İtalya yalnız bırakılamaz."* (Deutsche Welle, 2020a) açıklamasında bulunmuştur. Koronavirüs nedeniyle alınan önlemlere vurgu yapan Başbakan liman ve havaalanlarını salgını önlemek için kapattıklarını, Libya'dan İtalya ve Malta'ya geçmek isteyen yüzbinlerce insan olduğunu ancak, limanları kapalı tutma taahhüdüne uyacaklarını açıklamıştır (Deutsche Welle, 2020a). Koronavirüs bahanesi ile kapatılan limanlar nedeniyle birçok insan hakları kuruluşu Malta ve İtalya'yı kapalı liman politikası nedeniyle eleştirmiştir (Deutsche Welle, 2020b).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Malta vatandaşlarına yöneltilen *"Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?"* sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %61 olmuş, göç AB için en önemli problem olarak görülmüştür. (European Commission, 2020: 26–30). Malta vatandaşlarına *"Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?"* sorusu yöneltilince göç cevabı %58 olarak verilmiş, göç yine en önemli ülke sorunu kabul edilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). Malta halkı *"kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?"* sorusunda ise göç cevabını %18 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 3.sırada yer almıştır. Malta vatandaşlarına göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar fiyat artışı (%33) ve iklim değişikliği (%22) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

Malta halkının diğer AB üyelerine nazaran yaşanan göçmen ve sığınmacı akınından en çok etkilenen halk olduğu görülmektedir. Özellikle kişisel sorun olarak çoğu ülkede çok alt sıralarda görülen göç, Malta'da üçüncü sırada yer alırken, %50 ve üzeri cevapla AB ve ülkesel problem olarak görülen tek ülke Malta olmuştur.

3.3.4. Macaristan ve Bulgaristan'ın Anti-Göçmen Politikaları

BM Uluslararası Göç Örgütü'nün 2017 yılında faaliyete geçirdiği "The Global Migration Data Portal" verilerine göre 2015 yılında Macaristan için göç trendi %4,9 iken bu sayı 2020 yılında %6,1'e; Bulgaristan için ise %1,7'den %2,7'ye yükselmiştir (UN DESA, 2021).

3.3.4.1. Macaristan

Macaristan mültecilerin Avrupa içlerine ulaşmasında kullanılan bir geçiş ülkesi konumundadır. Türkiye kara ve deniz sınırından Yunanistan ve Bulgaristan'a geçen mülteciler AB sınırlarına girdikten sonra Şekil 5'de görülen Batı Balkan rotası üzerinden Macaristan'a oradan da Almanya, İsveç gibi ülkelere ulaşmak istemektedir (Hoel, 2015: 29).

Şekil 2. Batı Balkan Rotası

Kaynak: (Sanal, 2016c).

2014 sonrası yoğunlaşan sığınmacı göçünün bir kriz haline gelmesinin ardından, Macaristan tavrını sert bir şekilde ortaya koymuş ve sığınmacıların Macaristan topraklarına girmesini engellemeye yönelik tedbirler almıştır. Krizin zirveye ulaştığı Eylül 2015'de Alman Şansölyesi Merkel'in Dublin sistemine aykırı olarak Avusturya ve Macaristan sınırına yığılan sığınmacıların kayıtlarının

alınmadan Almanya'ya devam etmesine müsaade etmesi (Soytürk, 2019b: 322) Macaristan'da bulunan göçmenleri Almanya'ya doğru harekete geçirmiş, birtakım olaylar yaşanmıştır. Macaristan Başbakanı Orban Merkel'in kararını eleştirmiş, verdiği bir röportajda şunları söylemiştir:

"... Göçmenlerin Almanya'ya gelmesine izin verme kararının sonuçları hakkında ciddi olarak konuşmalıyız. Bu duyuru Macaristan'da bir isyanı ateşledi. Göçmenler barınaklardan çıktı ve polislerle saldırdı. AB yasalarının gerektirdiği şekilde kaydolmayı reddettiler. Ondan önce yetkililerimiz durumu zor da olsa kontrol altına almıştı. Ülkemizde kaos ancak Alman hükümeti AB kurallarını 'geçici olarak' geçersiz kılacağını açıkladığında oldu. Kurallara uymadığınızda böyle bir şey olur" (Varro vd., 2015)

Macaristan hükümeti 2015 yılı başlarında 60 bin üzerinde mültecinin topraklarında bulunduğunu belirterek, kotasının üzerine çıktığını AB yetkililerine iletmış, bu tarihten sonra artık mülteci kabul etmeyeceğini duyurarak, Dublin Sistemini askıya aldığını açıklamıştır. Fransa ve Almanya'nın bu karara karşı çıkmasıyla geri adım atan Macaristan, bu kez sınıra dikenli tellerle çit çekmeye başladı (E. Ay, 2019: 87–88). Avrupa komisyonu tarafından 160 bin mültecinin yeniden yerleştirilmesi planını Macaristan kabul etmemiş (Soytürk, 2019a: 632–633), 2015 yılında sınıra çektiği çitleri, 2017 yılında sınıra duvar inşa ederek güçlendirmek istemiştir. Kota kararına karşı referandum düzenleyen Macaristan bunda başarı sağlayamayınca, Parlamentoda mülteci karşıtı bir karar çıkarılmıştır (Akyüz, 2020: 35–36). Karara göre tel örgü ile korunan sınırı aşarak Macaristan'a girmeye çalışan herkes suç işlemiş sayılacak ve 3 yıla kadar hapis cezası ile yargılanacaktır. Tel örgüleri parçalayarak geçenlere ise 5 yıla kadar hapis öngörülmüştür. Dönemin hükümet sözcüsü konuyla ilgili olarak, *"Yeni bir döneme başlıyoruz. Yeşil sınırlarımız üzerinden gelen yasadışı göçmen akını durduracağız"* (Sanal, 2015c) demiştir.

Macar siyasetinde sığınmacı krizinin etkisiyle birlikte artışa geçen bir İslamofobi ve yabancı düşmanlığından söz edilebilir. Örneğin 2015 yılında Macaristan Başbakanı Orban yaptığı bir açıklamada şunları söylemiştir: *"Müslüman*

mülteciler, Avrupa'nın Hristiyan değerlerine zarar veriyor... ...Neden Türkiye'den Avrupa'ya gelmek zorundasınız? Türkiye güvenli bir ülke, orada kalın... ...Biz, ülkemizde çok sayıda Müslüman nüfus istemiyoruz. Avrupa'nın her geleni alacak durumu yok” (Milliyet.com.tr, 2015). Orban ayrıca teröristlerin Avrupa'ya girmek için sığınmacı krizini suiistimal ettiği fikrini ileri sürmüştür (Arısoy, 2016: 44). Orban yönetimi Temmuz 2015'te BMMYK tarafından güvenli bulunmayan Sırbistan'ı “güvenli üçüncü ülke” ilan etmiştir. Bu karar doğrultusunda başvuruda bulunmak isteyen sığınmacılar kayıt altına almadan Sırbistan'a geri gönderilmeye çalışılmış, bu işlemin çok azı Sırbistan tarafından gerçekleştirilmiştir (Ekinci, 2016: 32–33).

Sığınmacı krizi ile Avrupa'ya gelen Müslümanların sayısının her geçen gün artması üzerine Orban Avrupa'nın Hristiyan değerlerini korumasının zorlaştığı (Milliyet.com.tr, 2015) düşüncesini savunarak İslam karşıtlığı üzerinde bir siyaset yapmayı uygun bulmuştur. Zamanla Çekya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerden “*kabul edilecekse Hristiyan mültecileri alalım*” şeklinde şekillenen bir anlayışın ortaya çıkması Almanya gibi Liberal AB üyelerince şaşkınlıkla karşılanmış, Doğu Avrupalı üyelerin sığınmacı krizinde benzer tepkiler verdiği gözlemlenmiştir (Soytürk, 2019b: 322). Orban ve onun gibi düşünen siyasetçilere göre mülteciler “*doğulu istilacılar*” olarak nitelendirilerek Avrupa kökenli olmayanların Avrupa değerleri için tehdit oluşturduğu düşüncesi egemen hale gelmiştir. Bu düşünceye göre Avrupalı olmayan yabancılar Avrupa'nın geleceği için birer tehdit olarak görülmektedir (Hekimler, 2018: 29).

Temmuz 2016'da düzensiz göçle mücadele konunu kabul edilmiştir. Buna göre ülke sınırının dışında oluşturulan transit bölgelerde belirlenen düzensiz göçmenler geri gönderilebilecek, bu alana gelenler kayda alınabilecek ya da Macaristan topraklarına yasal olarak kabul edilmek için bir ay bekleyecek veya Sırbistan'a gönüllü döneceklerdir (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 286). 2016 yılında yapılan Avrupa Sosyal Araştırması (European Social Survey) verilerine göre Çekya ile Macaristan farklı etnik gruptan göçmen gelmesi konusuna en çok olumsuz tutum benimseyen milletler olmuştur (V. Bozkurt, 2019: 4). Kamuoyunun bu olumsuz bakış açısının Macaristan siyasetine etki ettiği, çıkarılan göçmen karşıtı yasalar ve

uygulamalar karşılaştırıldığında ortaya çıkmaktadır. 2 Ekim 2016'da “*Avrupa Birliği'nin, Ulusal Meclisin bile onayı alınmadan Macaristan vatandaşı olmayan kişileri Macaristan'a yerleştirmesine karar vermesini istiyor musunuz?*” şeklinde düzenlenen referandumda¹³ %98 oranında “Hayır” oyu çıkması Macar kamuoyunun mülteci bakış açısını ortaya koyan bir diğer veri olarak ortaya konulmalıdır (Palacıoğlu, 2018: 28–29).

Haziran 2018'de parlamento bu kez yasadışı göçmenlere yardım edenlerin cezalandırılmasını öngören bir yasayı onaylamıştır. Yasaya göre koruma hakkı kazanmamış yasadışı göçmenlerin iltica başvurusunda bulunması için ya da Macaristan'da yasal statü ile kalmaları için yardımda bulunanlara hapis cezası öngörülmüştür. İçişleri Bakanı Sandor Pinter yasa ile ilgili olarak, “*Bu yasaları Macaristan'ın bir göçmenler ülkesi haline gelmesine engel olmak için kullanmak istiyoruz*” (Deutsche Welle Türkçe, 2018) demiştir.

Macaristan siyasi hayatında aşırı sağ hareketin Soğuk Savaş sonrası dönemde harekete geçtiği görülür. 1993 yılında kurulan Adalet ve Yaşam Partisi (MIEP) ilk aşırı sağ parti olarak 1998'de %5,5 oy alarak en yüksek oy oranına ulaşmıştır. 2003 yılında kurulan Jobbik (Macaristan Hareketi) milliyetçi paramiliter Macar Muhafızları örgütü ile ilişkilerinden dolayı aşırı sağ parti olarak değerlendirilmektedir. 2006 seçimlerinde MIEP ile ittifakında başarı elde edemeyen parti, 2010 seçimlerinde %16,67 oy alarak ülkenin üçüncü büyük partisi konumuna gelmiştir (Ö. N. Yılmaz, 2020: 83–84). 2010 seçimlerinde birinci parti olarak çıkan Başbakan Orban'ın partisi FİDESZ-KDNP (Macar Sivil Birliği-Hristiyan Demokratik Halk Partisi) ise, merkez sağ parti olarak değerlendirilirken, parti tarafından uygulanan politikalar Almanya başta olmak üzere AB tarafından eleştirilmektedir. Medyanın baskılanması, tek muhalif radyonun kapatılması, medya denetim organlarının hükümete yakın kişilerden oluşması gibi muhalefetin susturulması eleştirileri yükselmiştir (S. B. Bozkurt, 2014).

Macaristan'da 2014 seçimlerinde Jobbik oy oranını arttırarak 23 sandalye kazanarak ülkenin üçüncü büyük partisi olma durumunu korumuştur (Sanal, 2021g).

¹³ Düzenlenen referandum %50 katılım zorunluluğu %43 seviyesinde kaldığından dolayı usulen geçersiz kalmıştır (Palacıoğlu, 2018: 28–29).

2018 parlamento seçimlerinde ise %19,06 oy alarak 26 sandalye çıkaran Jobbik ülkenin ikinci büyük partisi konumuna gelmiştir. Orban'ın partisi FİDESZ-KDNP ise %49,27 oy alarak 133 sandalye elde etmiştir (Sanal, 2018b).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Macaristan vatandaşlarına yöneltilen “*Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %40 olmuş, göç AB için en önemli problem olarak görülmüştür. Macarlar AB için en önemli diğer sorunlar ekonomik durum olarak görmüştür (%29) ve işsizlik (%28) kabul edilmiştir (European Commission, 2020: 26–30). Macarlara “*Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusu yöneltilince göç cevabı yalnızca %11 olarak verilmiş, en önemli sorunlar sağlık (%39), fiyat artışı/enflasyon/yaşam maliyeti (%37) ve işsizlik (%23) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). Macar vatandaşları “*kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?*” sorusunda ise göç cevabını yalnızca %2 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 14.sırada kendine yer bulabilmiştir. Macarlara göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar fiyat artışı/enflasyon/yaşam maliyeti (%48); sağlık (%24) ve ev ekonomisinin finansal durumu (%20) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

3.3.4.2. Bulgaristan

Kitlesel olarak AB'ye yönelen sığınmacı hareketinde Bulgaristan'ın izlediği politikanın Macaristan'ın politikalarından farklı olarak şekillendiği gözlenmektedir. Macaristan iç siyasal kaygılarla hareket ederken, Bulgaristan'ın sığınmacı krizinde izlemiş olduğu politikaların AB'nin güvenlik kaygıları ve üye ülkelerin yönlendirmeleri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir (Kanat ve Aytaç, 2018: 73–74). AB'ye yönelen göç meselesinde Bulgar siyasetinin üç temel ilkeyi yol gösterici olarak kabul ettiği görülmektedir. Öncelikle Avrupa'daki demografik ve ekonomik eğilimler gözetilirken, ikinci olarak Avrupa sınır güvenliği ön plana alınmıştır. Son olarak ise Birliğin insan hakları standartları gözetilmiştir (Aleksandrova, 2014: 32).

Bulgaristan sığınmacı ve göçmenler için Batı Balkan Rotası üzerinde bir transit geçiş ülkesi olarak görülmektedir. Temel hedef ülkeler olarak ise Almanya, İsveç ve Danimarka gibi ülkeler seçilirken, istatistiklere göre 2015 yılında 30bin kişi Bulgaristan'a giriş yaparken bu sayının 2016 yılında 19bin'e, 2017'de ise 5bin civarına gerilediği gözlemlenmiştir. Bu sayısal azalışta Bulgar hükümetinin uyguladığı katı politikalar etkili olmuştur (Kanat ve Aytaç, 2018: 76).

Dublin sistemi çerçevesinde AB sınırlarına giriş ülkelerine sorumluluk yüklenmesi nedeniyle, sığınmacı krizi sonrasında kaldırabileceğinden fazla başvuru yapılan Bulgaristan, Macaristan gibi sığınmacılara yönelik tavrını değiştirence, AB'nin görüşlerine aykırı hareket etmesi neticesi eleştirilere maruz kalmıştır (E. Ay, 2019: 90). Macaristan sınır hattına tel örgü çekmesinin ardından sığınmacıların bir kısmı Bulgaristan ve Yunanistan'a yönelmiştir. Büyük bir sığınmacı akınıyla karşılaşmak durumunda kalan Bulgaristan ise sınıra asker takviyesinde bulunmuştur. Bulgaristan da sınıra tel örgü çekerek yasadışı geçişleri engellemeye çalışırken, sığınmacıların yasal yollar ile AB'ye girmelerini istemektedir (Sanal, 2015d).

Bulgaristan hükümeti değişen tavrının yanında çoğunluğu Müslümanlardan oluşan sığınmacıların ülkeye kabul edilmesi durumunda demografik yapıya zarar verecek değişimler yaşanabileceğini ifade etmiştir (Akkuş, 2016: 79). Bulgaristan sığınmacılara yönelik uygulamaları nedeniyle sık sık gündem olmuş, dönemin BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeyd Raad el Hüseyin Bulgaristan'ın tutumuna sert bir eleştiride bulunmuş ve Ağustos 2016'da gerçekleştirdiği Bulgaristan ziyaretinin ardından yaptığı açıklamada yasadışı olarak giriş yapmak isteyen kişilerin hapsedilmesinin yasal olup olmadığı konusunda endişelerini dile getirmiştir (Sanal, 2016a).

Eylül 2015'te Deutsche Welle Türkçe'nin yayınladığı bir habere göre sığınmacılar için Bulgaristan gelmeyi istemedikleri ülkelere biri konumunda bulunmaktadır. 2013 ve 2014 yıllarında Arap coğrafyasından gelen on binden fazla sığınmacı, Bulgar resmi birimleri ve Bulgar halkından gördükleri kötü muameleyi dile getirmiştir. Bulgar halkının yoksulluk ve Hristiyanlık vurgusu ile sığınmacıları istemediği belirtilmiştir. Soğuk Savaş yıllarında yabancılar ile neredeyse hiç temasta bulunmayan kapalı bir toplum görünümündeki Bulgaristan, Roman, Çingene ve

Türklere karşı uyguladıkları ırkçı ve dışlayıcı tavrı sığınmacılar için de sergilemektedir. Bir sığınmacı verdiği röportajda, *‘‘Bulgaristan’da hayat adeta bir cehennem. Bulgaristan’da kaldığım süre tacizler ve aşağılamalarla doluydu. Ne Bulgar otoriteleri ne de halk sığınmacılara iyi davranıyor’’* (Andreev ve Vaksberg, 2015) demiştir.

Bulgar hükümetinin sığınmacılara bakış açısı, sığınmacıların Bulgaristan’ı geçiş ülkesi olarak gördüğü yönündedir. Hükümet bu durumun devamını sağlamak isterken, Bulgaristan’da kalıcı olarak mülteci kabul etmeye sıcak bakmamaktadır (Sanal, 2016b). Bulgaristan’da Türkiye sınırında Harmanlı kentinde bulunan mülteci kampı civarında yaşayan Bulgar halkı ile yapılan röportajlar bölge halkının mültecilerden korktuğunu ve mültecileri tehlikeli buldukları yönündeki bakış açısını ortaya koymuştur (Sanal, 2016d).

Bulgar siyasal hayatındaki aşırı sağ parti geleneği komünistler ile anti-komünistler arası çatışmanın devam ettiği yıllarda ortaya çıkamamış, bu ayrımın zayıflaması sonrası gelişme bulmuştur. 2000li yılların başında şekillenen aşırı sağ örgütlenme 2005 yılında Ataka’nın kurulması ile vücut bulmuştur. Volen Siderov tarafından kurulan parti yabancı düşmanlığı, mevcut siyasal düzene eleştiri ve yolsuzlukları topluma açıklama temasıyla kurulmuştur. Kuruluşundan kısa bir süre sonra seçimlere katılan parti % 8.14 oy alarak 21 milletvekili çıkarmayı başarmıştır (Ö. N. Yılmaz, 2020: 80).

Öte yandan Balkanlar coğrafyasındaki aşırı sağ hareketlerin Batı Avrupa’dan farklı özellikler gösterdiği söylenmelidir. Öncelikle sanayi toplumunun sorunlarından ziyade piyasa düzenine geçişteki sosyo-ekonomik sorunlara tepki olarak var olmaktadır. İkinci farklılık ise hedef alınan grupların göçmen işçiler, sığınmacılar değil genellikle bağımsızlık sonrası sınırlar içerisinde var olan etnik ve dinsel azınlıklar olmasıdır (Mandacı, 2012: 52). Ataka’da da bu farkı görmek mümkündür.

Ataka’nın ideolojisinde tek din, tek dil ve tek kültüre sahip bir Bulgaristan ideali yatmaktadır. Bu doğrultuda çok kültürlü hayata karşı ideolojisi şekillenen Parti, bu ideolojiyi besleyen yabancı düşmanlığını göçmen karşıtlığı yanında daha çok ülke içindeki belli haklara sahip azınlık konumundaki gruplara karşı yaptığı

görülmektedir (Ö. N. Yılmaz, 2020: 81). Bu haliyle Yunanistan, İtalya ve Macaristan'daki aşırı sağ partilerden ayrılmaktadır.

Parti azınlık karşıtlığını benimserken azınlıkların siyasal hareketlerine de karşı durmuş, Bulgaristan'ın NATO'dan ve AB'den ayrılarak bağımsızlığını savunan siyasi bir söyleme sahip olmuştur. Siderov eski bir gazeteci olarak Skat TV'de yayınladığı Ataka isimli program ile aşırı sağ fikirlerini geliştirmeye ve halka duyurmaya başlamıştır. Bu propaganda bir kesim Bulgar vatandaşının desteğini almada etkili olmuştur. Partiye destek veren bu gruplar içerisinde Rus yanlısı sol milliyetçiler, aşırı sağcı milliyetçiler, milliyetçi muhafazakâr kesim ile eski asker ve istihbaratçılar yer almaktadır (Çiftçi, 2017: 105).

Ataka'nın Akdeniz ülkeleri ve Macaristan'daki aşırı sağ partilerden farkı seçim sonuçları incelendiğinde de ortaya çıkmaktadır. Artan bir trend yerine azalan bir seçim başarısı göze çarpar. 2006 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk turda %21,49 oy alan Siderov, 2011 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ancak yüzde 3.64 oy alabilmiştir. 2013 yılında oy oranı %7,3'e düşen Ataka milletvekili sayısını arttırmıştır (Ö. N. Yılmaz, 2020: 80–81). 2014 seçimlerinde 11 milletvekili çıkarabilen parti (Sanal, 2021a), 2017 yılında yapılan seçimlerde ise Birleşik Vatanseverler seçim ittifakı ile parlamentoda temsil edilebilmiştir (Sanal, 2021b). 2021 yılında yapılan son parlamento seçimlerinde ise Ataka %0,49 oy alabilmiş ve parlamento dışı kalmıştır (Sanal, 2021h). Avrupa Parlamentosu seçimlerine bakıldığında, 2007 yılında % 14,2 oy alarak büyük başarı elde eden parti, 2009 yılında %11,96, 2014 yılında % 2,96 ve 2019 yılında %1,04 oy alabilmiştir (Ö. N. Yılmaz, 2020: 81).

3.3.5. Fransa'nın Suriye Göçüne Bakışı

Fransız toplumu çeşitli etnik grupların bir toplumsal sözleşme ile bir araya gelmesi ile oluşmuştur ve etnik bir grubu referans alamayacağımız bir özellik göstermektedir. Fransa için göç 1789 devrimi öncesi dönemde de kendisine hayat bulan bir olgu olmuştur. Çok eski dönemlerden beri askerler, sanatçılar ve tüccarlar Fransa'ya gelerek iş bulmakta ve yerleşmekteydiler. Fransa sanayi devrimi sonrasında da nitelikli işgücü transferi ile yasal yollarla göçmen alan bir ülke

olmuştur (Arslan, 2016: 45). Fransa’da cumhuriyetçi geleneğe bağlı olarak etnisiteye vurgu yapan her türlü yaklaşım ikinci plana atılarak, bu çerçevede ortaya çıkabilecek çatışmaların önüne geçilmek istenmiştir. Öyle ki nüfus sayımlarında ve istatistik verilerde din, dil ve etnik kimlik gibi veriler çalışmaların dışında tutulmaktadır (Erçin ve Adıgüzel, 2017: 175).

Sömürgeci geçmişine sahip Fransa, diğer sömürgeci Avrupalı devletler gibi İkinci Dünya Savaşı sonrasında eski sömürgelerinden önemli miktarda göç almıştır. Fransa Kuzey Afrika’dan özellikle de Fas’tan yoğun göçler almıştır (Uğurludoğan, 2020: 27). Fransa’nın aldığı bu göçler neticesinde diğer Avrupalı devletlere nazaran Müslüman nüfus artmaya başlamış, günümüzde Müslüman nüfusun en yoğun olduğu ülke Fransa olmuştur. Bu gelişmeler nedeniyle günümüzde “Avrupa İslamı” tartışmalarının en yoğun yaşandığı ülkelerin başında yine Fransa gelmektedir (Yağbasan ve Örsoğlu, 2017: 419). Göçmenliğin ABD’de toplumun kurucu unsuru olması başarısının Fransa’da sağlanamaması, göçmenleri toplum olarak sosyal ve kültürel varlıklarından yoksun kılmış (Arslan, 2016: 51), Fransız modeli başarısız bir model olarak ortaya çıkmıştır. Göçmen işçilerin belli mahallelere toplanması başlangıçta dayanışma ve toplumsal yardımlaşma olarak görülse de, zamanla çözülemeyen sorunlar yeni sorunları doğurarak, gettolaşma ve içe kapalılık problemleri Fransa toplumu için ortaya çıkmıştır (Erçin ve Adıgüzel, 2017: 182).

Fransa’ya göç etmiş yabancılarla ilgili olarak, toplumsal bütünleşme ve Fransız vatandaşlığına geçiş için uygulanan birtakım politikalar, etnik kimliğe vurgu yapmayan bir ülke olması çerçevesinde uygulanmıştır. Ancak bu durumun 1990lı yıllardan sonra değişime uğradığı gözlenmiştir. Fransız yurttaşlık yasasına göre yabancıların “kalben Fransız” olmadan belgelerle vatandaşlığa alındığı eleştirisi aşırı sağ partiler tarafından sık sık dillendirilmiş, 1990’lı yıllara kadar süren vatandaşlığa kolay kabul politikası, aile birleşiminin zorlaştırılması, dil sınavı zorunluluğu, yüksek parasal teminat isteme gibi uygulamalarla güçleştirilmiştir (Acar, 2020: 344). Günümüz Fransa’sında göçmenlere yönelik birtakım ayrımcı tutumlar da göze çarpmaktadır. Örneğin bazı alanlarda göçmenlerin çalışmasına sıcak bakılmadığından, göçmenlerin alkol ve sigara satışı için yasal belgeleri edinemediği,

mimarlık, eczacılık ve pilotluk gibi mesleklerde çalışamadığı bilinmektedir (Koçak ve Gündüz, 2016: 72).

Avrupa Birliği'nin kurucu ülkelerinden biri olan Fransa, Suriye iç savaşı sonrası yaşanan göç ve sığınmacı krizi sırasında en çok iltica edilmek istenen ülkelerden biri olmuştur. Fransız siyaseti ise ülkelere çoğunluğu Müslüman olan Suriyelileri alma noktasında soğuk davranmıştır. Dönemin Fransa Başbakanı M. Valls Fransa'nın üstüne düşen her şeyi yaptığını ve alabilecekleri sığınmacı sayısının 30 bin kişiyi geçemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Suriye'den kaçan herkesin AB tarafından kabul edilemeyeceğini, böyle olması durumunda toplumsal istikrarın bozulacağını savunmuştur (Hopyar, 2016: 64).

Arap Baharı sürecinde yaşanan göçler nedeniyle dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy ve İtalya Başbakanı Berlusconi AB kurumlarına yaptıkları başvuru ile Schengen anlaşmasının gözden geçirilmesini talep etmişlerdir. Bu talep yapılan anketlerle toplumsal olarak da onaylanan bir istek olarak görülmüştür (O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 27). Yaşanan göç hareketi sırasında Fransa'nın daha çok korumacı davrandığı ve İtalya sınırına ek güvenlik önlemleri getirdiği Avrupa Komisyonu yetkililerince de dillendirilmiştir (Özerim, 2014: 42). Dublin sisteminin mevcut haliyle uygulanmasının ve ilk başvuru ülkesinin sorumluluğu yüklenmesi sisteminin Fransa gibi büyük AB ülkelerinin çıkarlarına uygun olması nedeniyle Suriyeli sığınmacı krizinde yaşanan sorunlara ses çıkarmadıkları görülmüştür (Bayraklı ve Keskin, 2017: 123). Fransa diğer büyük AB üyeleri gibi İtalya ve Yunanistan'da biriken sığınmacıların yeniden yerleştirilmesi ve Türkiye ile yapılan anlaşmayla sığınma arayanların Türkiye'de tutulması, AB'ye geçişleri azaltma seçeneğine destek vermiş, ön ayak olmuştur (Saatçioğlu, 2017: 233).

Fransa Suriyeli sığınmacı krizi sırasında zaman zaman birbiriyle çelişkili olacak adımlarda ve açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin Macaristan'ın sınıra dikenli tel çekmesini *“hayvanlar için bile duvarlar inşa etmek kabul edilebilir değil”* şeklinde yorumlayan Fransa, İngiltere sınırı yakınlarına çok daha büyük bir duvar örmüştür. Macaristan yetkilileri bu tutarsızlığı *“Kendi hükümeti benzer kararı almış bir kişinin Macaristan'ı bu şekilde suçlaması ilginçtir”* şeklinde eleştirmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2017: 127). 2011 yılında Arap Baharı olayları nedeniyle

İtalya'dan Fransa'ya geçişleri engellemek için Schengen'i askıya alan Fransa sınır kontrollerine başlamıştı. Benzer şekilde 2015 yılında artan sığınmacılık başvuruları nedeniyle Fransa kara sınırlarında tekrar kontrol mekanizmasına geçeceğini açıklamıştır (O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 28–29).

1990lı yıllarda Fransa'daki değişim tüm Avrupa için geçerli olmaktaydı. Avrupa'da artışa geçen İslam karşıtlığı Fransa'daki temsilcisi aşırı sağ parti “Ulusal Cephe (French National Front)” ve onun lideri Jean Marie Le Pen olmuştur. Artan Müslüman göçmenlerin Avrupa'nın homojen yapısına zarar vereceğini savunan Le Pen, yabancıları ve özellikle de Müslümanları birer potansiyel tehdit olarak nitelendirmiştir (Saliji, 2018: 71). Sığınmacı krizi, İslamofobi ve yaşanan terör saldırıları gibi nedenler aşırı sağ söylemlerde bulunan partiler için oy oranlarını arttırmada, artan yabancı düşmanlığı ile önemli dayanak noktaları haline gelmiştir (Palacıoğlu, 2018: 30). 2017 yılında yapılan bir araştırmada, Almanya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Fransa, İspanya, İtalya, Macaristan, Polonya ve Yunanistan'da katılımcılara “*Ağırlıklı olarak Müslüman ülkelere gelen tüm göçler durdurulmalı*” düşüncesini onaylayıp onaylamadıkları sorulduğunda %55 onayladığını söylerken katılımcıların yalnızca %22'si reddettiğini bildirmiştir. Bu hayli yüksek bir oran olarak göze çarpmaktadır (Bekar, 2018: 123).

Gelişmiş AB ekonomilerine doğru yaşanan göçmen hareketi ve düzensiz göçmenlerin üye ülkelerde sağ kesimi ve milliyetçi siyasetin güçlenmesine neden olduğu savunulmaktadır. Konu ile ilgili araştırma yapan bilim insanları, AB için yükselen aşırı sağ siyasetin nedenlerinden birini de Müslüman ülkelere gelen göçmenler ve buna bağlı olarak üye ülkelerde yaşanan istihdam ve güvenlik sorunlarını işaret etmektedir (Ercan, 2017: 51). Konuya Fransa özelinde bakıldığında, Fransız aşırı sağının kuramcılarından biri olan Guillaume Faye, Avrupa kimliği için asıl tehdidin Yahudiler değil üçüncü dünya ve İslami kolonizasyon olduğunu ileri sürmüştür (Öner, 2014: 170).

“Ulusal Cephe” Fransa'da 1972 yılında popülist aşırı sağın öncülü olarak kurulmuş, partisi babasından 2011'de devralan Marine Le Pen, babası Jean Marie Le Pen'den farklı olarak antisemitist söylemi terk edip, partinin ismini “Ulusal Birlik (Rassemblement National)” olarak revize etmiştir. 2012 yılında devlet başkanlığı

seçiminde aldığı %18’lik oy tarihinin en yüksek oy oranı olarak kayıtlara geçmiştir. Le Pen’in yeni parti programı, Fransa’nın dış politikada ve güvenlik politikalarında bağımsız ve güçlü kılmayı hedeflerken, bu amaçla AB’den ve ortak paradan çekilmeyi, kitlesel göçmen akınını durdurmayı ve Fransızların iş ve barınma konusunda öncelikli konuma getirmeyi hedeflemekte ve söylemlerinde bu vurguları kullanmaktadır (Aknur ve Saylan, 2020: 314).

Marine Le Pen 2011 yılında yaptığı bir açıklamada sokaklarda ibadet eden Müslümanları Nazi işgalcilerine benzeterek (Henderson, 2013), Müslüman göçmen karşıtlığını sert bir şekilde dillendirmiştir. Bu açıklama nedeniyle hakkında dava açılan Le Pen’in Avrupa Parlamentosu’ndaki dokunulmazlığı da kaldırılmıştır (Sanal, 2013a). Ulusal Birlik Partisi yöneticileri Kuzey Afrikalıların ve Türklerin aksine Hristiyan göçmenlerin dini ve etnik kökenlerden dolayı Fransız toplumuna daha iyi entegre olduklarını savunmaktadır (Cicioğlu ve Tandoğan, 2018: 151). Fransa’da yükselişe geçen İslamofobi ve yabancı düşmanlığına çeşitli örnekler verilebilir. The Collective Against Islamophobia in France’in 2013 yılında yaptığı bir araştırmada, İslam karşıtı 691 eylem gerçekleştiği saptanmıştır. Bu bir önceki yıla oranla %47’lik bir artış yaşandığını göstermektedir (Arısoy, 2016: 45). Avrupa genelinde artış gösteren nefret saldırılarının, sığınmacı krizi ile birlikte daha da artışa geçtiği, birtakım Neo-Nazi oluşumların ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Fransa’nın yanında, Macaristan, Polonya ve Yunanistan gibi üye ülkelerde son on yılda artışa geçen göç karşıtı şiddet eylemlerinin yanında, sığınmacı krizi sonrası bu tarz eylemlerde bulunan örgüt sayısında da artış gözlemlendiği kaydedilmiştir (Çolakoğlu, 2019: 947).

Le Pen’in partisi 2012 parlamento seçimlerinde %3,66 oy alarak 2 milletvekili çıkarabilirken (Sanal, 2021d), 2017’de yapılan parlamento seçimlerinde 8 milletvekili çıkarmayı başarmıştır (Sanal, 2021e). Marine Le Pen babasının aksine 2002 ve 2007 seçimlerinde parlamentoda sandalye alamazken, önce 2 sonra 8 milletvekilliğine sahip olmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine bakıldığında, 2002 yılında birinci turda %16,9 oy alan Jean Marie Le Pen ikinci olmuş, ikinci turda %17,8 oy almıştır. 2007 seçimlerinde ise birinci turda %10,4 oy alarak dördüncü sırada kalmıştır. Marine Le Pen 2012 seçimlerinde birinci turda %17,9 oy alarak

tarihi bir rekora imza atsa da üçüncü sırada kalmış, 2017 yılında ise rekoru tazeleyerek %21,3 oy oranına ulaşmış, ikinci turda ise %33,9 oy almıştır (Alvarez-Rivera, 2018a). Avrupa Parlamentosu seçimleri incelendiğinde Marine Le Pen'in Ulusal Birlik Partisi, 2014 seçimlerinde %24,86 oy alarak birinci parti çıkmış ve 74 sandalyenin 24'üne sahip olmuştur. 2019 yılında yapılan seçimlerde ise %23,31 oy alan Le Pen hareketi, 22 sandalye çıkarmıştır (Sanal, 2021f).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Fransız vatandaşlarına yöneltilen *“Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %21 olmuş, göç AB için 3. önemli mesele olarak görülmüştür. Fransızlar AB için en önemli sorunu ekonomik durum olarak görmüştür (%33) (European Commission, 2020: 26–30). Fransızlara *“Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusu yöneltilince göç cevabı yalnızca %9 oranında verilmiş, en önemli sorunlar işsizlik (%37); sağlık (%31) ve ekonomik durum (%26) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). Fransız vatandaşları *“kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?”* sorusunda ise göç cevabını yalnızca %4 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 14.sırada kendine yer bulabilmiştir. Fransızlara göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar fiyat artışı/yaşam maliyeti (%34); sağlık (%21) ve ev ekonomisinin finansal durumu (%14) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30). BM Uluslararası Göç Örgütü'nün 2017 yılında faaliyete geçirdiği “The Global Migration Data Portal” verilerine göre 2015 yılında Fransa için göç trendi %12,2 iken bu sayı 2020 yılında %13,1'e yükselmiştir (UN DESA, 2021).

3.3.6. Merkel Almanya'sının Yaklaşımı

2010 yılında yapılan bir araştırmada Avrupa Birliği üyeleri içerisinde en çok yabancı barındıran üç ülke sırasıyla Almanya, İspanya ve İngiltere olurken, Almanya'da 7,1 milyon yabancı yaşamaktaydı (Corsini ve Flander, 2011: 2). 2020 yılında yayımlanan benzer bir araştırmada ise, 83 milyon nüfusa sahip Almanya'da yaklaşık 4,3 milyon diğer AB üyesi ülke vatandaşı yaşarken, 5,8 milyon üçüncü ülke vatandaşı yaşadığı tespit edilmiştir (Eurostat, 2020: 15). Suriyeli sığınmacı krizi yaşandığı dönemde Almanya 2015 yılında 1,1 milyon mülteciyi kabul etmiştir. Bu

sayının çoğu Suriyelilerden oluşurken, Afganistan ve Irak'tan gelenler de mevcuttur (Aras ve Sağiroğlu, 2018: 111). BM Uluslararası Göç Örgütü'nün 2017 yılında faaliyete geçirdiği "The Global Migration Data Portal" verilerine göre 2015 yılında Almanya için göç trendi %12,1 iken bu sayının 2020 yılında %18,8'e yükseldiği gözlemlenmektedir (UN DESA, 2021).

İkinci Dünya Savaşı ardından yeniden toparlanma sürecinde göçmen ve misafir işçi programlarını devreye sokan Almanya, Türk, İtalyan ve Yugoslav gibi çeşitli milletlerden ikili anlaşmalar ile misafir işçi kabul etmiştir. 1954 yılında başlanan ve 1970li yıllara dek süren işgücü göçünde, gönüllülük prensibine göre ve ekonomik nedenlerle bir göçten söz etmek mümkündür (Z. Aksoy, 2012: 294). Almanya, Avusturya, Danimarka, Hollanda ve İsviçre gibi savaş sonrası işgücü eksikliği hisseden ekonomilerin uyguladığı misafir işçi programı 1973 Petrol Krizi ile sonlandırılmış, Avrupa'ya bu süre zarfında yaklaşık 30 milyon insan göç etmiştir (Özerim, 2014: 22). Almanya SSCB'nin dağılmasının ardından AB coğrafyasına yaşanan bir diğer göç dalgasından Avusturya ile birlikte en çok etkilenen üye ülkelerden de biri olmuştur (Aykaç ve Yertüm, 2017: 3). Günümüzde katı bir göçmenlik programına sahip olan Almanya, ekonomisine yarar sağlayacak kalifiye insan gücüne kapılarını mavi kart programı ile açarken, yatırımcı vizesi programı ile de ülkeye yatırım yapacak yabancıları kabul etmektedir. Bu çerçevede bakıldığında göçmen politikaları son derece zor ve seçici bir nitelik taşımaktadır (Günay vd., 2017: 47-48).

Suriye ile ekonomik ve politik ilişkileri ciddi düzeyde olan Almanya, 2012 yılından itibaren Suriyeli mültecileri ülkesine almaya başlamıştır. Alman Şansölyesi Angela Merkel'in politikası çerçevesinde Suriyeli mültecilere karşı hükümet ılımlı bir politika izlemiştir. 2015 yılında bir milyondan fazla sığınmacının AB sınırlarına akın etmesi, mevcut yasal düzenlemeleri yetersiz olan AB'yi politika üretmekte zor durumda bırakmıştır. Yeniden dağıtımın bazı ülkelere kabul edilmemesi, bazı ülkelerin Schengen'i askıya almak istemesi, kimi ülkelerin sınıra dikenli tel örgü ve duvar örmesi gibi gelişmeler yaşanırken (Lehne, 2016), Almanya'nın olumlu yaklaşımları birçok Suriyeli sığınmacı tarafından sevinçle karşılanmış, 2015 yılında sınırları sığınmacılar için açan Merkel kahraman ilan edilmiştir. Macaristan'da

bekleyen birçok sığınmacı Merkel için “seni seviyoruz” “şefkatli anne” gibi slogan ve dövizler taşıyarak yürüyüşe geçmiş, Merkel ise Dublin Sistemini uygulamayacağını, Almanya’ya gelen sığınmacıların kabul edeceğini açıklamıştır (Aras ve Sağıroğlu, 2018: 109).

Krizin ilk aylarında Akdeniz üzerinde yaşanan ölümlere değinen Merkel, burada yaşanan ölümlerin AB değerleriyle bağdaşmadığını ifade etmiştir. Merkel’e göre yaşanan bu krizde Birliğin ilk önceliğinin insan hayatını kurtarmak olması gerekmektedir (Sanal, 2015a). Dublin kurallarını esneten Almanya, üzerindeki Avusturya ve Macaristan başta olmak üzere Batı Balkan Rotası üzerindeki ülkelerin eleştirilerine neden olsa da, Almanya Dublin’i askıya almadığını, Sadece Suriyeli sığınmacılar için bir zorunluluk oluştuğunu açıklamıştır (Sanal, 2015b).

Almanya Avrupa Komisyonu’nun geliştirdiği ve 160bin mültecinin AB ülkelerine yeniden dağıtılması planına destek verirken, Merkel yaptığı bir açıklamada mültecileri eşit şekilde yeniden dağıtamaz ise AB için Schengen’in geleceğinin sorgulanacağını savunarak, tehditkâr bir yaklaşım benimsemiştir (O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 32). Zorunlu kota uygulaması olarak da isimlendirilen bu projeye Macaristan ulusal egemenliğine müdahale gerekçesi ile karşı çıkarak Almanya ile karşı karşıya gelmiştir. Yaşanan krizde sorumluluğu alan Merkel gelen tepkiler ve mülteci sayısının Almanya’da ciddi seviyelere ulaşması nedeniyle sınırlarını sığınmacılar için kapatma yoluna gitmek durumunda kalmıştır (E. Akdoğan ve Atalay, 2017: 2448).

800 bin mülteci kabul edeceğini söyleyen Alman yetkililerin, 100 bin bile mülteciyi kabul edemeden bir nevi mültecilere açık kapı politikasını kısa sürede askıya alması ve kapasitelerinin sınırına ulaştığını açıklaması şaşkınlık yaratmıştır. Macaristan politikalarını eleştiren Almanya’nın Avusturya sınırında pasaport kontrolüne başlayarak Almanya’ya sığınmacı akışının önüne geçmeye çalışması ve tekrar düzenli kayıt sisteminin getirilmesini sağlıyoruz şeklinde açıklamalar yapması ile Schengen sistemi de kısmen askıya alınmış olmuştur. Almanya’nın bu geri adımına Macar Başbakanı Orban’dan destek açıklaması gelmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2017: 128–129).

İsveç ile birlikte göçmen ve sığınmacılara daha ılımlı yaklaşan Almanya, çoğunluğu Suriyelilerden oluşan sığınmacı akını sırasında birtakım politikalar üretmek istemiş, ulusal düzeyde kalan bu politikaların esasen Birlik düzeyinde gerçekleştirilmesine gayret edilmiştir. Birliğin diğer üye ülkelerinin de bu politikayı benimsemesi göçmen ve sığınmacıların oluşturduğu krizin daha kolay ve bütüncül bir biçimde yönetilmesi için önemlidir (Koçak ve Gündüz, 2016: 79).

Aşırı sağ siyasal hareket bakımından Hitler Almanya'sı dolayısıyla sabıkalı olan Almanya'da son yıllarda tüm Avrupa genelinde yaşandığı gibi bir artıştan söz etmek mümkündür. Almanya'da yaşanan aşırı sağ eğilim Fransa ve diğer AB ülkelerinden farklı olarak siyasal parti grupları eliyle değil, ırkçı müzik grupları, siyaset-üstü sivil toplum kuruluşları, Neo-Nazi şiddet grupları, sosyal medya grupları gibi örgütlenmeler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Cicioğlu ve Tandoğan, 2018: 153).

Yeraltı örgütlenmesi olarak şekillenen Alman aşırı sağının dışında siyasal olarak göçmenlere karşı birtakım olumsuz fikirlerin hükümet ve muhalefette gelişmeye başlaması özellikle 2008 finans krizi ardından yaşanmaya başlamıştır. Bu çerçevede Hristiyan Demokratlar Birliği partisi lideri Angela Merkel, 2010 yılında yapılan partinin bir toplantısında çokkültürlülüğün Almanya için başarısız olduğunu, Almanlar ve yabancı işçilerin yan yana mutlu yaşayabileceği fikrinin artık bir yanılsama olduğunu kabul etmek gerektiğini savunmuştur. Merkel ayrıca, *"Almanya, kendisini daha fazla göçe açmadan önce entegre olmayı reddedenlere karşı daha sert olmalı"* (Connolly, 2010) açıklamasında bulunarak birçok aşırı sağ eğilimle aynı çizgide bir açıklamada bulunmuştur.

Bavyera Eyaleti Başbakanı ve Hristiyan Sosyal Birliği partisi lideri Horst Seehofer ise aynı dönemde yaptığı açıklamada Almanya'nın dünyanın refah devleti olma özelliğini koruması için göçmenlik politikalarını gözden geçirmesi gerektiğini açıklamıştır. Seehofer'a göre, *"Entegrasyon, uyum sağlayanın başarısıdır... Devlette yaşayan, o devleti reddeden, çocuklarına eğitim vermeyi kabul etmeyen, küçük başörtülü kızlar yetiştirmeye devam eden hiç kimseyi tanımam gerekmiyor"* (Connolly, 2010) şeklinde göçmen ve yabancı karşıtı bir açıklamada bulunmuştur.

Alman medyasında göçmen ve yabancılara karşı önyargının ortaya koyulduğu bir araştırmada, Hestermann'dan aktaran Cicioğlu ve Tandoğan, Bild gazetesinde (En çok okunan Alman gazetesi) çıkan haberlerin %64,3'ünde ve televizyon haberlerinin %52,2'sinde göçmenlerle ilgili olarak suç işlediklerinde haber yapıldığı ortaya konulmuştur. Medyada ortaya çıkan bu önyargı, siyasi dile de yansımca toplumda artan oranda bir yabancı düşmanlığını ortaya çıkarmıştır. Bu değişim Almanya özelinde bakıldığında beraberinde ırkçılığa dayanan şiddet olaylarını da doğurmaya başlamıştır (Cicioğlu ve Tandoğan, 2018: 154–155).

Almanya'da artışa geçen yabancı düşmanlığı ile ilgili olarak Friedrich Ebert Vakfı 2012 yılında bir araştırma yapmış, Almanya çapında yabancı düşmanlığı oranı %25,1 olarak belirlenmiştir. 2016 yılında yapılan benzer bir araştırmada ise, yabancılara ve Müslümanlara uygulanan şiddeti savunanların oranı %44,2 olarak belirlenirken, araştırmaya katılanların %20'sinin yabancı düşmanlığı içerir politikaları savunmakta olduğu ortaya konulmuştur (Cicioğlu ve Tandoğan, 2018: 155–156).

Almanya'da toplum genelinde yaşanan yabancılara karşı olumsuz görüşlerin, siyasal hayatta da kendine yer bulduğu görülmektedir. Pegida¹⁴ ve Almanya İçin Alternatif Partisi (AfD) gibi aşırı sağ kanadı temsil eden parti ve örgütlenmelerin güçlenmeye başladığı görülmektedir. Pegida örneğine bakacak olursak, 2014 yılında Lutz Bachmann öncülüğünde kurulan ve başlangıçta bir sokak hareketi olan örgüt, göçmen sayısının az olduğu Dresden şehrinde, 12 kurucusu ve 300 kişi ile başlamıştır. 2015 yılında üye sayısının 18 bin kişiye ulaştığı tahmin edilmektedir (Alpay Dağdaş, 2017: 59). Ortadoğu'daki çatışmaların Almanya'ya yansımalarını protesto etmek amacıyla örgütlenen grup, zamanla her Pazartesi protestoları geleneksel hale getirerek büyümüş ve güçlenmiştir. Pegida İslam'a karşı bir tutum sergilemediğini iddia etse de, eylemlerinde İslamofobik nefret söylemleri dikkati çekmektedir (M. N. Alkan, 2015: 283).

Sığınma ve göç karşıtlığını dillendiren Pegida eylemleri, aşırı sağ taraftarı insanların bu motivasyonunu arttırarak, şiddet eylemlerinin artışına neden olduğu

¹⁴ Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes (Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar Hareketi)

bilinmektedir (Aknur ve Saylan, 2020: 308). 2016 yılında Almanya’da 3598 nefret suçu işlenmişken, bunların 2846’sı yabancı düşmanlığı ve ırkçılık temelli işlenmiştir. Bu sayı bir önceki yıla oranla %18’lik bir artışın yaşandığını ortaya koymaktadır (Cicioğlu ve Tandoğan, 2018: 157). Sığınmacı krizi yaşandığı dönemde Almanya’ya gelen Suriyeli mültecilere yapılan maddi yardımlar Pegida üyelerince hoş karşılanmamaktadır. Bir mültecinin Saksonya eyaletinde 1630 Euro maliyeti olduğunu savunan Pegida, ülkede ekonomik olarak zor durum içerisindeki alman vatandaşlarına bu paraların harcanması gerektiğini düşünmektedir (M. N. Alkan, 2015: 283–286).

Almanya İçin Alternatif Partisi (AfD), başlangıçta bir Euro Bölgesi karşıtı söylemle ortaya çıkmış, zamanla aşırı sağcı siyasi örgüt halini almıştır. Ekim 2018’den itibaren Alman eyalet meclislerinin tamamında temsil edilmeye başlanan hareket, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bundestag’a (Federal Parlamente) girmeyi başaran ilk aşırı sağ oluşum olmayı başarmıştır. Eylül 2017’de yapılan genel seçimlerden üçüncü parti olarak çıkmayı başaran AfD, 2013 seçimlerinde aldığı %4,7 oy oranını %13,3’e çıkarmayı başararak, Bundestag’daki 709 sandalyeden 92’sine sahip olmayı başarmıştır (Aknur ve Saylan, 2020: 305–306; Alvarez-Rivera, 2017). AfD İslamofobi, göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı gibi ideolojik yaklaşımla hareket ederken, Merkel yönetiminin göçmen politikalarına sert eleştirilerde bulunmaktadır. AfD’ye göre Almanya’nın sınırları daha sıkı bir şekilde korunmalı ve oluşturulan sığınmacı kamplarının Almanya dışında tutulması gerekmektedir (Ö. N. Yılmaz, 2020: 36).

AfD’nin 2017’deki seçim zaferi Merkel’in partisinin %4 oranında oy kaybetmesi, yerleşik siyasi partilerin seçmen kitlesindeki güvenilirliğini kaybetmeye başladığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Merkez partilerin oy kaybetmesi, aşırı sağ partilerin oy oranlarını arttırmaktadır. Bunun bir sebebi olarak ise yaşanan göç dalgası, Merkel hükümetinin “hoş geldiniz” politikası ve artan yabancı düşmanlığı olduğu değerlendirilmektedir (Aras ve Sağiroğlu, 2018: 111; Bekar, 2018: 124). 2013 yılında kurulan AfD’nin o yılki üye sayısı 17 bin civarında iken 2019 yılında bu sayı 35 bini geçmiştir. AfD’nin Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de oy oranlarını arttırdığı görülmektedir. 2014 seçimlerinde %7,1 oy ile

7 parlamenter çıkaran AfD, 2019 seçimlerinde %11 oy ile 11 parlamenterini Avrupa Parlamentosu'na göndermeyi başarmıştır (Ö. N. Yılmaz, 2020: 38–39).

AfD Eylül 2019'da gerçekleştirilen Saksonya ve Brandenburg eyalet seçimlerinden önce, en üst ağızdan Pegida hareketi ile işbirliğinde bulunulabileceğinin sinyallerini vermiştir. AfD eş başkanı Jörg Meuthen Alman haber ajansı DPA'ya verdiği bir röportajda, AfD yönetim kurulu kararı ile ortak hareket edilmesi yasaklanan Pegida ile ortak çalışmanın yerel seçimler göz önünde bulundurulduğunda partisi için yasak olmasının devamını mantıklı bulmadığını açıklamıştır (Sanal, 2018a).

1 Eylül 2019 Pazar günü yapılan Saksonya ve Brandenburg eyalet seçimlerinde AfD ciddi bir kazanımla seçimleri tamamlamıştır. 2014 seçimleriyle kıyaslandığında, hükümet ortağı Hristiyan Demokratlar'ın (CDU) oyu %39,4'ten %32,1'e gerilerken, diğer hükümet ortağı Sosyal Demokratlar'ın (SPD) oyu %19'dan %7,7'ye geriledi. 2014'te %18,9 oy alan Sol Parti ise %10,4 oy alabilirken, Yeşiller Partisi %5,7 olan oy oranını %8,6'ya; AfD ise %9,7 olan oy oranını %27,%'e çıkarmıştır. AfD'nin oy oranlarını üçe katlaması, artan popülist sağ eğilim ve yabancı düşmanlığının siyasal eğilimlere yansımaları olarak yorumlanmaktadır (Mazi, 2019).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Alman vatandaşlarına yöneltilen “*Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %27 olmuş, göç AB için üçüncü önemli mesele olarak görülmüştür. Almanlar AB için en önemli sorunu ekonomik durum olarak görmüştür (%35) (European Commission, 2020: 26–30). Almanlara “*Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusu yöneltilince göç cevabı %17 oranında verilmiş, en önemli sorunlar çevre ve iklim değişikliği (%26) ve ekonomik durum (%25) olarak kaydedilmiştir. Göç Alman vatandaşlarına göre ülkenin en önemli üçüncü sorunu durumundadır (European Commission, 2020: 16–20). Alman vatandaşları “*kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?*” sorusunda ise göç cevabını yalnızca %5 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 13. sırada kendine yer bulabilmiştir. Almanlara göre kişisel olarak en çok

karşılaşılan sorunlar fiyat artışı/yaşam maliyeti (%25); sağlık (%20) ve çevre ve iklim değişikliği (%18) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

3.3.7. Avusturya’da Sağ Siyasetin Yükselişi

2015 yılında yaşanan Suriyeli sığınmacı krizinde, Avrupa Birliği sınırlarına akın eden binlerce insan karşısında farklı üye ülkelerden farklı yaklaşımlar ve çözüm önerileri gelmiştir. Macaristan’ın Sırbistan sınırına duvar örme fikrine karşılık, Almanya başlangıçta “bunu başarabiliriz” sloganıyla açık kapı politikası gütsse de, kısa sürede sınırlarda kontrollerin tekrar başlayacağını açıklamıştır. Almanya’ya paralel olarak Avusturya da Schengen’i kısmen askıya alarak kara sınırlarında pasaport kontrollerine başlamıştır. Bu gelişmeler AB birlik ruhuna aykırı ve sarsıcı bir gelişme olarak kayıtlardaki yerini almıştır (O. Ö. Demir ve Soyupek, 2015: 28).

Suriyeli sığınmacı krizinde insanların büyük çoğunluğu Almanya’ya -ılımlı yaklaşımların da etkisiyle- ulaşmak için Batı Balkan rotasını takip ederek Avusturya’ya buradan da Almanya’ya ulaşmak istemiştir. Yoğun göç akını içerisinde kalan ülkelerden biri olan Avusturya, bu durumdaki ülkeler gibi korumacı politikalar benimsemiştir (Baran, 2016: 31). Almanya’ya ulaşma hayallerindeki sığınmacılar, zamanla hem bu ülkeye, hem de İsveç, Avusturya, Finlandiya ve Benelüks ülkelerine büyük bir yük getirmeye başlamıştır (Lehne, 2016). Avusturya özellikle İtalya’dan gelen göçmen sayısını azaltmak adına İtalyan sınırına asker gönderileceğini açıklamış, İtalya bu olaya tepki göstererek Avusturya Büyükelçisini Dışişleri Bakanlığı’na çağırmıştır (M. Akdoğan ve Sağiroğlu, 2017: 150). Artan göçmen sayısı bu iki ülke arasında bir sorun haline gelmiştir. Sonrasında İtalya’nın aldığı sıkı önlemler sayesinde Fransa, Avusturya ve İsviçre sınırlarına geçen göçmen sayılarında azalma meydana gelmiştir (M. Akdoğan ve Sağiroğlu, 2017: 152).

Sığınmacı krizi sırasında “Vişegard Dörtlüsü” (Çekya, Macaristan, Slovakya ve Polonya) politikaları ile Almanya, Avusturya, Fransa, İsveç ve İngiltere’nin politikaları karşı karşıya gelmiş, bir cepheleşme meydana gelmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2017: 125). Avusturya genel olarak Almanya ile ortak hareket etmeyi tercih etmiştir. 2015 sonrası bir şekilde Avusturya’ya ulaşan sığınmacıların büyük

çoğunluğu bu ülkede kalmak istememiştir (Bayraklı ve Keskin, 2017: 126). Sınır komşusu Almanya'ya geçmek sığınmacılar için daha cazip gelmiştir.

Krizin devam ettiği yıllarda Avusturya İçişleri Bakanı, AB sınırlarını korumanın bir yolu olarak “ortak Avrupa duvarı” inşa edilmesi fikrini öne sürmüştür (Bayraklı ve Keskin, 2017: 130). Almanya ile ortak hareket eden Avusturya krizin ilk döneminde sınır kapılarını açan bir ülke olmuşken (Çenberci ve Gövdere, 2017: 1435) sonrasında tüm Avrupa'nın duvarlarla korunması fikrini ortaya atar hale gelmiştir. Bu fikir Avusturya'da “Duvar inşa etme, köprüler kur” “Nazilere hayır” gibi pankartlar ile protesto edilmiş, bazı sivil toplum örgütleri duvarlar ile örülü “Kale Avrupası” yaklaşımını AB temel değerleri ve insan haklarına aykırı bularak eleştirmiştir (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 290). Avusturya'da sığınmacı ve mültecilerin barınma imkânları ise, toplumdan kopuk, şehir merkezlerinden uzakta sığınma kamplarında sağlanmaktadır (M. Akdoğan, 2018: 65). BM Uluslararası Göç Örgütü'nün “The Global Migration Data Portal” verilerine göre 2015 yılında Avusturya için göç trendi %17,1 iken bu sayı 2020 yılında %19,3'e yükselmiştir (UN DESA, 2021).

Avusturya'da aşırı sağ partiler, çoğu Avrupa ülkesinde olduğu gibi son yıllarda yükselişe geçmiştir (Hıdır, 2018: 18–19). Son dönemde Avrupa genelinde aşırı sağın artışına ilk sinyaller Avusturya siyasetinden gelmiştir. 1999 yılında yapılan seçimlerde aşırı sağ temsilcisi Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) %26,9 oy alarak önemli bir başarı sağlamıştır (Ercan, 2017: 54). Almanya gibi İkinci Dünya Savaşı sonrası aşırı sağ oluşumlara tolerans gösterilmeyen Avusturya'da, Almanya'dan farklı olarak bu durum Anayasa mahkemesinin kapatma yetkisine sahip olmaması nedeniyle ayrılmıştır. Uzun yıllar küçük boyutlu aşırı sağ partiler dışlanmaları nedeniyle marjinal gruplar konumunda kalmıştır (Öner, 2014: 170).

Avusturya siyasal hayatında milliyetçiler, sosyalistler ve Katolikler'den oluşan üçlü yapı içerisinde milliyetçilerin kanadında yer alan FPÖ, toplum içerisinde mevcut yabancı düşmanlığı potansiyelini kullanarak Avusturyalı kimliğini siyaset arenasında lehine kullanmış bir partidir (Özerim, 2012: 106). Avusturya'nın iki büyük partisi Halk Partisi ve Sosyal Demokratların rakiplerini dışlayarak ve bu dışlamayı işbirliği ile yaparak bir süre aşırı sağın etkisini kırmasına rağmen, Sosyal

Demokratların Halk Partisini zayıflatmak için FPÖ'yü desteklemeye başlaması ile işler değişmiştir (Öner, 2014: 171).

1949'da temelleri atılan partinin 1986 yılında liderliğini ele geçiren Jörg Haider, Alman milliyetçiliği, Nazi hayranlığı ve sağ-popülist söylemlerini hayata geçirme fırsatı bulmuştur. 1980'li yıllardan sonra anti German ırkçılık olarak yorumladığı yabancı göçüne şiddetle karşı çıkan bir siyaset izlemeye başlamıştır (Alpay Dağdaş, 2017: 55). Heider bir dönem liberalleşme eğiliminde olan partiyi tekrar aşırı sağ çizgiye taşıırken, girilen ilk seçimlerde % 9 oy alarak son dönem seçimlerdeki oy oranını ikiye katlayan bir başarı sağlamış, bu partinin radikalleşmesini hızlandıran bir gelişme olmuştur. Parti politikası bu gelişmelerden sonra göçmen karşıtlığı ve AB politikalarına tepki çerçevesinde şekillenmiştir (Ö. N. Yılmaz, 2020: 75–76).

1999 yılında %27 gibi rekor bir oy alarak 52 milletvekili çıkaran ve Hristiyan Demokratlar ile hükümet ortağı olan FPÖ'ye karşı 14 AB üyesi ülkeden protestolar yükselmiştir. AB değerlerine karşı bir oluşum olarak gördükleri aşırı sağ siyasete karşı, Avusturya ile ilişkileri askıya almak ve Avusturya büyükelçileriyle iletişimi azaltmak şeklinde tepki yükselmiştir (Öner, 2014: 171). Bu zaferin ardından yapılan üç seçimde %20'yi aşamayan FPÖ, 2008 finans krizi ve ardında yaşanan Suriyeli göçü ile tekrar güçlenmeye başlamış, 2013 yılında %24 oy alarak 47 milletvekili, 2017 yılında %26 oy alarak 52 milletvekili çıkarmayı başarmıştır (Alvarez-Rivera, 2019b, 2019c; Özerim, 2012: 110). 2017 seçimlerinde birinci parti olan Avusturya Halk Partisi ile yine koalisyon ortağı olan FPÖ, partide yaşanan bir skandal nedeniyle hükümetin dağılması ve 2019'da tekrar seçimlere gidilmesi sonucu oy oranlarında ciddi kayıplar yaşayarak %16,2 oy ile 31 milletvekili çıkarabilmiştir. Bu hükümet sırasında FPÖ lideri Heinz-Christian Strache Başbakan yardımcısı olarak görev yaparken, dışişleri bakanlığı, içişleri bakanlığı ve savunma bakanlığı gibi altı önemli bakanlığı FPÖ'ye getirerek ülkede aşırı sağcı anlayışın önemli alanları kontrol etmesini sağlamayı başarmıştır (Aknur ve Saylan, 2020: 302; Kıyağan, 2019).

FPÖ hükümet ortağı olduğu dönemlerde yasama sürecinde ve politika üretim aşamalarında göç konusunu daima gündemde tutmayı amaç edinmiştir. Göç alanında

çıkartabildikleri yasalar FPÖ için birer başarı ölçütü kabul edilmiştir. Yabancılar ve göç konuları FPÖ için seçim dönemlerinde kullanılan daimi bir oy aracı olarak işlev görmüştür (Özerim, 2012: 110). 2015 yılında yaşanan sığınmacı krizi sırasında yerel seçimlerde başarı sağlayan FPÖ İslam karşıtı fikirleri seçim alanlarında kullanmayı tercih etmiş, “cami yerine konut” sloganını kullanmıştır. FPÖ siyasetçileri sığınmacı sayısının 10 bin üzerine çıkmasını, yasadışı göçmen sayısındaki artışın Avusturyalı gelecek nesillerin ödemek zorunda olduğu sonuçlar ortaya çıkaracağını iddia etmiştir (Alpay Dağdaş, 2017: 56).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Avusturya vatandaşlarına yöneltilen “*Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %18 olmuş, göç AB için beşinci önemli mesele olarak görülmüştür. Avusturyalılar AB için en önemli sorunu ekonomik durum olarak görmüştür (%36) (European Commission, 2020: 26–30). Avusturya vatandaşlarına “*Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusu yöneltilince göç cevabı %13 oranında verilmiş, en önemli sorunlar sağlık (%37) ve ekonomik durum (%30) olarak kaydedilmiştir. Göç Avusturyalılara göre ülkenin en önemli beşinci sorunu durumundadır (European Commission, 2020: 16–20). Avusturya vatandaşları “*kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?*” sorusunda ise göç cevabını yalnızca %5 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 14. sırada kendine yer bulabilmiştir. Avusturyalılara göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar sağlık (%30); fiyat artışı/yaşam maliyeti (%21); ve yaşam koşulları (%18) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30).

3.3.8. Hollanda Siyasetinde Radikalleşme

Hollanda toplumsal yapısı 19 yüzyılda Protestan, Katolik ve Sosyalist (seküler) sütunlardan oluşan ve her grubun kendi parti ve kurumlarını oluşturduğu parçalı bir toplumsal yapı arz etmekteydi. Sütunlar arası ilişkiler İkinci Dünya Savaşı ardından değişmiş, sütunlu yapı bozularak ortadan kalkmıştır (Kolbaşı Muyan, 2019: 180). Almanya, Fransa, İngiltere gibi Hollanda da savaş sonrası işgücü açığını eski sömürge ülkelerinden ve diğer ülkelerle yapılan ikili anlaşmalarla kapatma yoluna gitmiştir. Misafir işçi dönemi işgücündeki eksikliği telafi etmede önemli bir geçiş

dönemi olmuştur. Sonrasında da Aile birleşimi yoluyla göçler gerçekleşmiştir (Aykaç ve Yertüm, 2017: 15). Hollanda nüfusunun yaklaşık %17'sini oluşturan yabancılar ve yabancı kökenli vatandaşları için entegrasyon politikasını “çok kültürcü yönetim biçimi” modeli ile sağlamak istemiştir. Bu çok kültürcü model uzun yıllar uygulanırken, 2000li yılların başında Hollanda için dağılmış, yerine göçmen ve İslam karşıtı bir hoşgörüsüzlük ortamı hızla büyümeye başlamıştır (Kaya, 2016b: 162).

Suriyeli sığınmacı krizi Hollanda için bu hoşgörüsüzlük ortamında meydana gelirken, toplumda oluşan göç ve İslam karşıtlığının etkisiyle, 2015 sığınmacı krizinde Hollanda da kamu düzeninin bozulmasını gerekçe göstererek sıkı güvenlik kontrollerine geçen ülkelerden biri olmuştur (Köylü, 2019: 32). Akdeniz’de yaşanan can kayıpları sonrası 2015 yılında “Acil Eylem Planı” adı altında, Akdeniz’deki arama ve kurtarma faaliyetlerine Hollanda -İngiltere ve Almanya ile birlikte kurtarımla ihtimalinin olmasının sığınmacıları cesaretlendirerek göçü arttıracak gerekçesi ile eleştirel bir bakış açısı getirmiştir (E. Akdoğan ve Atalay, 2017: 2447–2448).

Hollanda’da aşırı sağın son yıllardaki temsilcisi Özgürlük Partisi (PVV) ve ondan önce kısa süre etkin olan List Pim Fortuyn (LPF)’nin oylarını göçmen karşıtlığı, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi ile arttırdıkları görülmektedir. Yaşanabilir Hollanda (LN) partisinden istifa eden Pim Fortuyn’un kurduğu List Pim Fortuyn (LPF) partisi, 2002 yılında kurulmuştur. Fortuyn göç, göçmenlik ve entegrasyon için olumsuz görüşlere sahipti. Ona göre ülkenin temel sorunu İslamlaşmaydı. Ona göre İslam ilkel bir din ve Müslümanlar kadın haklarını dahi sıradan bir Avrupalı gibi anlayamayacak düzeydeydi (Koopmans ve Muis, 2009: 650–652; Mandacı, 2012: 55). 15 Mayıs 2002’deki seçimlerle ilgili propagandasını bu çerçevede oluştururken, 6 Mayıs 2002’de suikast ile öldürülen Fortuyn’un partisi, 2002 seçimlerinde %17 oy alarak ikinci parti olmuş ve 26 milletvekili çıkarmayı başarmıştır (Alvarez-Rivera, 2018b; Koopmans ve Muis, 2009: 650–652). Kurulan koalisyon hükümeti çok kısa süreli olmuş, 2003 yılında tekrar seçime gidilmiş ve LPF bu seçimlerde %5,7 oy alarak 8 milletvekili

çıkarmıştı. Bu seçimlerden sonra ciddi kayıp yaşayan LPF siyaset sahnesinden çekilmiştir (Avcu, 2020: 240–241).

2008 yılında dağılan LPF'nin başarısı, aşırı sağcı diğer bir parti Özgürlük Partisi'ni (PVV) etkilemiştir. LPF'nin seçmenlerinin çoğunun PVV'ye geçerek partinin güçlenmesini sağladığı görülmektedir (Ö. N. Yılmaz, 2020: 44). 2004 yılında Geert Wilders tarafından kurulan Özgürlük Partisi (PVV), 2006 yılında ilk kez seçimlere katılmış %5,9 oyla parlamentoda 9 sandalye kazanmıştır (Alpay Dağdaş, 2017: 57; Alvarez-Rivera, 2018b).

İslam karşıtlığı üzerine politika inşa eden Wilders, kilisenin, sendikaların, üniversitelerin ve siyasilerin bulunduğu elit grubu, İslami bankalara destek olmak vasıtasıyla İslam dinini Hollanda kültürüyle eşit tutmak yoluyla Hollanda halkının özgürlüğünü tehlikeye atmakla suçlamıştır. Bu elit grubun karşısında siyaset yapan Wilders, radikallik içeren etnik milliyetçilik anlayışını benimsemeye başlamıştır. Partisi PVV Hollanda tarihini, dilini ve kültürünü göçmen ve Avrupa Birliği karşıtlığı ile yabancı düşmanlığı güderek korumayı düşünmektedir (Aknur ve Saylan, 2020: 309).

İslamofobi ve xenofobia anlayışını dillendiren Wilders'ın partisi PVV, 2006 seçimlerinden sonra katıldığı üç seçimde de çizgisini korumuş, Hollanda siyasetinde tutunmayı başarmıştır. 2010 seçimlerinde %15,4 oyla 24 sandalye; 2012 seçimlerinde %10,1 oyla 15 sandalye ve son yapılan 2017 seçimlerinde %13,1 oy ile 20 sandalye kazanan PVV (Alvarez-Rivera, 2018b), 2009 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %16,97; 2014 seçimlerinde %13,32 ve 2019 seçimlerinde %3,53 oy almıştır (Ö. N. Yılmaz, 2020: 45). Suriye iç savaşı sonrası yaşanan sığınmacı göçünün etkilerinin azaldığı son dönemde yapılan 2019 AP seçimlerinde büyük kayıp yaşayan PVV için, göçün toplumda görünürlüğünün azalmasının bir etkisi olduğu değerlendirilebilir.

AB için Sığınmacı krizinin yaşandığı dönemde desteğini arttıran PVV sığınmacı akınını önlemek için sınırları kapatalım önerisinde bulunmuştur. Bu dönem içerisinde Hollanda halkının %70'e yakınının sığınmacıların ülkeye alınmasına karşı çıktığı yapılan kamuoyu araştırmaları ile ortaya konulmuştur.

Bunun dışında Hollanda hükümetinin yerelde yükselen tepkilere rağmen kasaba ve köylere mülteci yerleştirilmesi kararı, bu bölgelerde yaşayan halkta tepkinin sertleşmesine yol açmıştır. Öyle ki ülkenin kuzeyinde yer alan Oranje köyüne giden dönemin Güvenlik ve Adalet Bakanı Klaas Dijkoff, köylerine sığınmacıların yerleştirilmesine karşı çıkan köylülerin saldırısına uğramıştır. 150 kişinin yaşadığı Oranje köyüne 700 sığınmacının yerleştirilmesi üzerine bakanın aracına saldıran köylüler, 700 kişinin köyleri için kaldırılamaz bir yük olduğunu söylemiştir (Y. Özkan, 2015).

Avrupa Birliği'nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre'nin 2020 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, Hollanda vatandaşlarına yöneltilen *“Şu anda AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %20 olmuş, göç AB için 5. önemli mesele olarak görülmüştür. Hollandalılar AB için en önemli sorunu ekonomik durum olarak görmüştür (%41) (European Commission, 2020: 26–30). Hollandalılara *“Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?”* sorusu yöneltilince göç cevabı %11 oranında verilmiş, en önemli sorunlar sağlık (%47); çevre ve iklim değişikliği (%35) ve ekonomik durum (%34) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2020: 16–20). Hollanda vatandaşları *“kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?”* sorusunda ise göç cevabını yalnızca %2 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 14.sırada kendine yer bulabilmiştir. Hollandalılara göre kişisel olarak en çok karşılaşılan sorunlar sağlık (%44); çevre ve iklim değişikliği (%27) ve fiyat artışı/yaşam maliyeti (%34) olarak görülmüştür (European Commission, 2020: 26–30). BM Uluslararası Göç Örgütü'nün 2017 yılında faaliyete geçirdiği *“The Global Migration Data Portal”* verilerine göre 2015 yılında Hollanda için göç trendi %11,8 iken bu sayı 2020 yılında %13,8'e yükselmiştir (UN DESA, 2021).

3.3.9. BREXIT Süreci ve İngiltere

İngiltere için göç politikası İkinci Dünya Savaşı öncesinde meydana gelen birtakım göçü arttırıcı olaylardan sonra yabancıların ülkeye girişinin sınırlandırılması ya da yasaklanmasına yönelik atılan adımlar ile başlatılabilir. Fransız ihtilali, Avrupa'da meydana gelen karışıklıklar, eğitimsiz ve kendine bakamaz durumdaki

Yahudi göçü, Birinci Dünya Savaşı gibi olaylardan sonra göçün kısıtlanması yoluna gidilmiştir (Karaşahin, 2012: 21–22).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, artan işgücü ihtiyacı eski kolonilerden İngiliz topraklarına doğru yönelen yeni bir göç dalgası oluştururken, İngiliz göç politikası yeni şekli olan sınırlama ve bütünleşme üzerine kurulmuştur (Karaşahin, 2012: 24). 2000lerin başında İngiltere seçici göçmen politikası diyebileceğimiz yüksek vasıflı göçmen uygulamasına geçerek, ihtiyaç duyduğu oranda ve vasıfta insanları ülkeye kazandırma yoluna gitmiştir. 2004 AB genişlemesi sırasında ise, A8¹⁵ ülkelerinin serbest dolaşımı ile ilgili olarak, İrlanda ve İsveç’le birlikte kısıtlayıcı bir politika izlemiştir (Karaşahin, 2012: 31–33).

İngiliz siyaseti yaşanan Suriyeli sığınmacı krizinde katı bir tutum sergilemiştir. Fransa’da İngiliz topraklarına toplu halde geçmeye çalışanların geri gönderileceği açıklanmış, bu açıklamayı yapan dönemin Başbakanı Cameron ciddi eleştiriler almıştır. Örneğin AB genelinde kamplarda yaşamını sürdüren kimsesiz durumdaki üç bin çocuğun İngiltere’ye kabul edilmesi önerisi, Parlamento tarafından reddedilmiştir (Hoppyar, 2016: 64). Yine İtalya’nın başlattığı “Bizim Deniz Operasyonu” için AB’den finansman talepleri, kurtarılabilecek sığınmacıların İngiliz topraklarına yerleştirilmesi endişesi nedeniyle İngiltere hükümetince olumsuz karşılanmıştır. Yine 2015 tarihinde 10 maddelik bir Acil Eylem Planı AB tarafından ortaya atılmış, bu kurtarma operasyonlarına da İngiltere tarafından eleştirel bir yaklaşım getirilmiştir (E. Akdoğan ve Atalay, 2017: 2447).

İngiliz toplumunun dünya siyasetine yön vermeye alışık ve aşırıya kaçabilen milliyetçi yapısı, girmek istemese de mecbur kalarak üye olduğu Birliğin içine düştüğü 2008 sonrası ekonomik kriz ve Arap Baharı ile Suriye iç savaşı sonrası artan göçmen ve sığınmacı sorunları Brexit adı verilen sürecin başlamasına neden olmuştur (M. Y. Çelik vd., 2017: 112). Muhafazakar parti son dönemlerde AB’den ayrılmayı dillendirmeye başlamış, yaşanan gelişmeler sonrası 2015 genel seçimlerinin kazanılması durumunda Muhafazakar Parti lideri Cameron, ayrılma talepleri için bir referandum sözü vermiştir (Çenberci ve Gövdere, 2017: 1437).

¹⁵ Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya için kullanılan kısaltmadır.

İngiltere'nin AB'ye sağladığı ekonomik kaynağın yalnızca dörtte birinin İngiltere'ye geri dönmesi, çıkma durumunda kaynakların tamamının ülke içi sorunlara harcanması düşüncesi Brexit kararında en önemli nedenlerden biri iken, ayrılma kararına götüren bir diğer neden göç ve göçmen sorunu olarak görülmektedir. Hükümet yıllık göçmen sayısını 100 bin altına indirmek isterken, her yıl yaklaşık 300 bin göçmen İngiltere'ye gelmekteydi. Göçmen meselesinin ekonomik külfeti de buna eklenince, AB genelindeki işsizliğin İngiltere'nin iki katı civarında olması seçmenleri endişelendirerek Brexit kararı vermeye itmiş, sonuçta %52 oranında ayrılmaya “evet” oyu çıkmıştır (Sokullu, 2017: 30–31).

İngiltere'deki medya kuruluşlarının çoğu, Brexit kararında en etkili unsurun sığınmacı krizi olduğuna ve krizin Brexit sürecini hızlandırdığına dair pek çok açıklama yaparken, AB'nin krizden bu denli etkilenmesinin asıl sebebi olarak Angela Merkel'in yanlış uyguladığı politikalar olduğu savunulmuştur. Ünlü milyarder G.Soros bir açıklamasında Brexit kararının arkasında Merkel'in yanlış sığınmacı politikaları olduğunu iddia etmiştir (Çenberci ve Gövdere, 2017: 1437). Bunun yanında dönemin başbakanı Cameron, Akdeniz'de hayatını kaybetme pahasına sığınma arayan insanları sığınmacı değil daha iyi bir yaşam arayışında olan insanlar olarak nitelemiştir (Press Association, 2015). Cameron yıllık bazda yüzbinlerle ifade edilen İngiltere'ye göç akışının on binli seviyelere düşürülmesi gerektiğini, İngiliz devletinin sunduğu sosyal olanakların göçmenlerce sömürülmemesi için bunun elzem olduğunu savunmuştur (Elmas, 2016: 186).

Avrupa'da yaşanan Suriyeli sığınmacı krizi sırasında İngiltere ülkesine girmesine müsaade etmediği sığınmacılara karşı, AB tarafından sınır kontrollerinin artırılması ve serbest dolaşımın kısıtlanması kararlarına destek olması, özellikle Brexit taraftarlarınca olumlu karşılanan bu kısıtlayıcı önlemlerin İngiltere'de artan bir yabancı düşmanlığı ve AB karşıtlığının varlığına delil olarak kabul edilebilir. AB politikalarının İngiltere'de yabancıların sayısının artışında doğrudan etkisi olduğu düşüncesinin yaygınlığı, Brexit kararı alınmasında önemli bir neden olarak kaydedilebilir (Soytürk, 2019b: 319–320). İngiltere'nin algısına göre, AB'ye üye olmak beraberinde göçmen sorununu da getirmiştir (Türko ve Gökçenoğlu, 2020:

575). Şöyle ki İngiltere Suriyeli sığınmacı krizi sırasında en çok sığınma başvurusu yapılan AB üyelerinden birisi konumundadır (Çepel, 2017: 171).

İngiltere’de aşırı sağın temsilcisi kabul edilen UKIP (Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi) İngilizlerin Brexit için evet oyu vermeleri için propaganda yapmış, dönemin UKIP lideri Nigel Farage tahminlere göre 17 milyondan fazla kişiyi ikna etmeyi başarmıştır. Bu haliyle Partinin Brexit sürecinde kilit bir rol oynadığı kabul edilmektedir (Eroğlu ve Koroğlu, 2020: 15). 1993’te kurulduğu günden itibaren İngiltere’nin AB’den ayrılması için çalışan UKIP, Türkiye’nin AB üyesi olması durumunda işsiz ve suçlu insanların İngiliz topraklarına gireceği propagandasını kullandığı görülmektedir (Aras, 2018: 58–63).

UKIP İngiliz seçimlerde genellikle %2 civarında oy alan bir parti iken, sığınmacı ve göçmen sorunlarının zirvede olduğu dönemde aldığı oylarla dikkat çekmektedir. Mayıs 2014’de yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %26,77 oy alarak birinci parti olan UKIP Avrupa Parlamentosu’na 24 vekil göndermeyi başarmıştır (Alvarez-Rivera, 2019a; Ultan, 2015: 85). 2015 yılında yapılan İngiliz Parlamento seçimlerinde ise % 12.6 oy alarak 1 vekil elde etmeyi başarmıştır. 2010 seçimlerinde %3,1 ve 2017 seçimlerinde %1,8 oy aldığı düşünülünce, Brexit süreci ve sığınmacı krizinde partinin oy potansiyelini ciddi oranda arttırdığı görülmektedir (Alvarez-Rivera, 2019d).

Avrupa Birliği’nin kamuoyu araştırmaları yapan kurumu Eurobarometre’nin 2019 yılında yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında, İngiliz vatandaşlarına yöneltilen “*Şu anda AB’nin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusuna göç cevabı verenlerin sayısı %26 olmuş, göç AB için 2. önemli mesele olarak görülmüştür. İngilizler AB için en önemli sorunu çevre ve iklim değişikliği olarak görmüştür (%31) (European Commission, 2019: 31–36). İngilizlere “*Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun sizce nedir?*” sorusu yöneltilince göç cevabı %14 oranında verilmiş, en önemli sorunlar sağlık ve sosyal güvenlik (%37) ve suç (%24) olarak kaydedilmiştir (European Commission, 2019: 18–23). İngiliz vatandaşları “*kişisel olarak, şu anda karşılaştığınız en önemli iki sorun nedir?*” sorusunda ise göç cevabını yalnızca %3 oranında vermiş, göç kişisel sorunlarda 14.sırada kendine yer bulabilmiştir. İngilizlere göre kişisel olarak en çok

karşılaşılan sorunlar fiyat artışı/yaşam maliyeti (%30); sağlık (%27) ve çevre, iklim değişikliği ve enerji meseleleri (%18) olarak görülmüştür (European Commission, 2019: 24–30). BM Uluslararası Göç Örgütü’nün 2017 yılında faaliyete geçirdiği “The Global Migration Data Portal” verilerine göre 2015 yılında İngiltere için göç trendi %12,8 iken bu sayı 2020 yılında %13,8’e yükselmiştir (UN DESA, 2021).

SONUÇ

Göç olgusunun insanlığın ilk başlangıcından itibaren, toplumsal bir gerçeklik olarak hayatımızda yer aldığı görülmektedir. Gerek kutsal metinlerde, gerek ulaşılabilen en eski yazılı kaynaklarla, gerekse de sözlü edebiyatla karşımıza çıkan göç hadisesinin, zaman içerisinde farklı tanımlamalar, teorik varsayımlar ile alan yazında yer edindiğini görmekteyiz. Göç olgusu hayatın her alanında ve her iş kolunda ortaya çıkması bakımından, çok çeşitli disiplinlerce incelenmiştir. Her bilim dalı, göçü kendi felsefesi ve kendi açısından yorumlayarak tanımlamıştır. Ekonomi temelli yaklaşımlar, sosyolojik temelli yaklaşımlar ve siyasi temelli yaklaşımlar gibi çeşitli araştırmalarda hem tanım konusu, hem de teorik açıklamalar göz önüne alınınca, göçle ilgili tek bir tanımlamanın ve tek bir kalıba sokarak teori oluşturmanın eksik ve yetersiz olduğu görülmektedir.

Öncelikle dünya genelinde meydana gelen göç ve mültecilik olaylarına neden olan koşullar ortaya konarak, toplanabilen veriler çerçevesinde genel bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel sorularının arandığı Suriye iç savaşında meydana gelen göç ve sığınmacı hareketinin sebepleri, sayısal veriler ışığında ortaya konulmuştur. Sayısal verilerin göç hadisesinin dinamik süreci göz önüne alındığında olabildiğince güncel tutulması amaçlansa da, günlük siyasal gelişmelerin Suriye gibi bir kriz alanında yeni göç dalgaları ortaya çıkarabileceği ve sayıların güncelliğini yitirebileceği göz önünde tutulmuştur.

Okuyucu için genel bir göç perspektifi oluşturduktan sonra, Avrupa Birliği özelinde göçe ilişkin yaklaşımlar hem kurucu anlaşmalar bağlamında hem de kurucu anlaşmalar dışında gerçekleştirilen zirveler, anlaşmalar ve kurumlar ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşının yıkıcı etkilerini azaltmak, Alman-Fransız düşmanlığına son vermek, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek üzere kurulan ekonomik birliktelik, zamanla Avrupa'da siyasi birlikteliği de hedefleyen bir şekle bürünmüştür. Kökleri XVII. Yüzyıla dek uzanan ekonomik ve siyasal birliktelik fikrinin, yaşanan yıkıcı savaşın etkilerinin ulusal ölçeklerde çözülemeyeceği düşüncesi ile hayata geçirilmeye çalışıldığını görmekteyiz.

1957 tarihli Roma anlaşması ile kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı için adımlar atılmış, bu haliyle sınırları belli bir birlik içerisinde serbest dolaşımın sağlanması öncelikle ekonomik tabanlı olarak işçiler bakımından sağlanmıştır. Gümrük birliğinin sağlanmasının ardından ilk hedef, ekonomik birliğin ardından siyasi birlikteliğin sağlanmasına yönelik adımlar olmuştur. Maastricht Antlaşması ile topluluk olarak isimlendirilen Avrupa birlikteliği, yerini üç sütunlu olarak tasarımlanan Avrupa Birliği'ne bırakmıştır. Avrupa'da serbest dolaşımın sağlanmasının ardından, göç ve sığınma konuları Adalet ve İçişleri sütunu içerisinde yer alırken, bu alanlarda politika yapma yetkisi henüz üye ülkelerin tekeline bulunmaktaydı. Antlaşmaya göre tesis edilen birlik vatandaşlığı, üye ülke uyrukluklarındaki herkesin birlik sınırları içinde özgürce dolaşıp ikamet etmesine olanak sağlamaktaydı.

Maastricht antlaşmasının imzalanmasıyla Avrupa Birliği'nin oluşturulması sonrası ortaya çıkan eksiklikler, boşluklar ve yeni gelişmeler çerçevesinde Amsterdam, Nice ve Lizbon Antlaşmaları imzalanmış, göç ve sığınma konularıyla ilgili olarak Topluluk organları karar verici hale getirilmiş, bağlayıcı nitelikte kararların bu organlarca alınabilmesi sağlanmıştır. "Avrupa Anayasası" ile AB'nin federal bir yapıya dönüşmesi düşüncesinin reddedilmesi sonrası imzalanan Lizbon Antlaşmasıyla birlikte, üç sütunlu yapı ortadan kaldırılmış, "Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma" ile "Avrupa Birliği Antlaşması" temelinde Avrupa Birliği tüzel kişilik kazanmıştır. Göç, sığınma, vize ve ikamet izinleri konularının, sınır güvenliğinin ve üçüncü ülke vatandaşlarıyla ilgili konuların Konsey ve Parlamento tarafından olağan yasama usulü ile belirlenmesi kararlaştırılmış, göç ve sığınma meseleleri topluluklaştırılmıştır.

Avrupa'da ortak bir göç ve sığınma prosedürünün gelişimi ilk olarak Trevi grubunun oluşturulmasıyla başlamıştır. Terörizm, radikalizm ve uluslararası şiddetle mücadele amacıyla kurulan Trevi grubu, 1985 sonrası yasadışı göç konularıyla da ilgilenmeye başlamıştır. Avrupa'ya yönelik göçlerin zamanla karaborsa örgütlenmeler tarafından insan kaçakçılığı, sahte evraklarla ve diğer şekillerde göçlerin artması sonucu Trevi grubu bu alanlarla ilgilenmeye başlamış, Schengen antlaşmasının prototipi olarak görev yapmıştır. Schengen ile ortak bir vize rejimi

sağlanmış, Dublin sözleşmeleri sayesinde de ortak sığınma prosedürleri şekillendirilmiştir. Tampere, Laeken ve Seville zirveleri, Lahey ve Stockholm programları çerçevesinde, göç ve sığınma sisteminin güncellenmesinin yanında, AB sınır kontrollerinin güçlendirilmek istendiği, özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında geçiş sürelerinin programlandığı, yasadışı göç ve sınır aşan suçlarla mücadelenin güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu çerçevede Europol, Frontex ve Eurosur gibi birimlerin kurulduğu görülmektedir.

Sayısal veriler doğrultusunda, AB coğrafyasına doğru yaşanan sığınmacı hareketinin büyüklüğü, artan ve azalan seyri ortaya konmak istenmiştir. 2014'te artmaya başlayan 2015 yılında patlama yapan ve sonrasında özellikle Türkiye ile yapılan geri kabul antlaşması çerçevesinde imzalanan 18 Mart mutabakatı sonrasında azalışa geçen sığınmacı göçü incelendiğinde, en çok başvurunun Almanya'ya yapıldığı görülmüştür. Göç alan ülkeler sıralamasında da Tablo 4'e göre Almanya zirvedeki yerini korumuştur. Avrupa Birliği'nin ekonomik ve refah seviyesi nedeniyle dünyadaki cazibe merkezi olarak göçmenlerin tercihlerinde ABD ile ilk sıralarda yer aldığı görülmüş, AB'ye gelenlerin de ilk tercihi Almanya olmuştur.

Suriye sorunu sonrasında yaşanan göçmen ve sığınmacı göçünün AB ekonomisi üzerine etkileri de değerlendirilerek, 2008 ekonomik krizinin etkilerinin görülmeye devam ettiği bu dönemde, Suriye iç savaşı kaynaklı göçlerin artışının, İtalya ve Yunanistan gibi AB üyelerinde sığınmacıların toplanmasıyla birlikte, mülteci kamplarında bu insanların yaşamlarını devam ettirmeleri için asgari harcamaların artan göçmen sayıları nedeniyle üye ülkelere sürdürülemez yükler getirdiği görülmüştür. AB ayrıca 2014 yılında oluşturduğu bir fon ile hem AB dışındaki ülkelere kalan Suriyeli mültecilerin desteklenmesi, hem AB içerisindeki sığınmacıların ve mültecilerin harcamalarının karşılanmasını sağlamak istemiştir. Tespit edilebilen sayılara göre Suriye'deki iç savaştan etkilenen insanlara yapılan mali destek 24 milyar Euro'yu aşmıştır. Özellikle Yunanistan gibi borç krizi içindeki bir üye ülkeye sığınmacıların yoğun miktarda gelişi, Yunan hükümetini zor durumda bırakmış, hükümet AB'den ve IMF'den krediler almak durumunda kalmıştır.

Dublin ve Schengen sistemlerinin AB'nin dış sınırlarını oluşturan devletlere sığınma başvurusu hususunda yük bindirmesi, bu ekonomik zorluğu göğüslemek

zorunda kalan Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerde sistemin askıya alınması gelişmelerinin yaşanmasına yol açmıştır. Kriz şimdilik durağan gitmesine rağmen, 2015 yılındaki gibi benzeri bir krizde Schengen sisteminin tamamen ortadan kalkmasının, yapılan hesaplamalara göre AB'ye maliyetinin 1,4 trilyon Euro olacağı öngörülmüştür. Ekonomik temelli kurulan birliğin bu derece zarar görmesi durumunda gelecekte Brexit süreci gibi süreçleri hızlandırabileceği, artan yabancı göçlerinin tetikleyici bir etki oluşturma kapasitesinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Suriye iç savaşı sonrası AB'ye yönelen göçlerin, Birliğin siyasetine etkileri konusunda, Konsey, Komisyon ve Parlamento'nun ayrı ayrı konuya yaklaşımları değerlendirilmiş, burada üye devletlerden Macaristan, Slovakya ve Çekya'nın Komisyon'un 160.000 mülteciyi yeniden yerleştirme kararına karşı Adalet Divanı'na dava açtığı, davanın reddine karşılık kararı uygulamama yönünde hareket ettiği görülmüştür. Bunun yanında Komisyon ile Konsey'in de konuya farklı yaklaştığı görülmüştür. Konsey korumacı politikalar benimsenmesi taraftarı iken, Komisyon konuya insan hakları bağlamında, AB değerleri çerçevesinde yaklaşmaktadır. Dönemin Parlamento başkanının bir açıklaması konu hakkında Avrupa'daki ikiliği yansıtmıştır. Parlamento halkın sesi olması nedeniyle, konuya çok sesli yaklaşmış, kimi zaman göç karşıtı söylemler dillendirilmiş, kimi zaman da Akdeniz'de yaşanan ölümler nedeniyle eleştiriler yükseltilerek bu krizin AB tarafından çözülmesi gereken bir mesele olduğu vurgulanmıştır.

Krizin tırmanışa geçtiği dönemde siyasal atmosferde aşırı sağ partilerin üye ülkelerin hemen hemen hepsinde kendi potansiyel seviyelerini aştığı görülmektedir. 2015 Polonya seçimlerini kazanan Hukuk ve Adalet Partisi sığınmacı karşıtı bir propagandayı seçim öncesi süreçte dillendirmiş ve başarı elde etmiştir. Yunanistan'da Altın Şafak, İtalya'da Lega, İspanya'da VOX, Macaristan'da Jobbik, Fransa'da Ulusal Cephe, Almanya'da Pegida hareketi ve AfD, Avusturya'da FPO, Hollanda'da Özgürlük Partisi, İngiltere'de UKIP genel olarak sığınmacı krizinin etkili olduğu dönemlerde popülaritesini arttırmış, bu partilerin birçoğu seçimlerde oy oranlarını arttırmıştır. Hatta bu partilerin İtalya ve Avusturya gibi ülkelerde iktidar ortağı haline geldiği görülmüştür. Bunun yanında aşırı sağ siyasal parti söylemlerinin

ana akım partilerce oy potansiyeli nedeniyle kullanıldığı görülmüştür. Göçmen ve sığınmacı karşıtı söylemlerin aşırı sağ partilerin söylemlerine paralel olarak Polonya, Macaristan ve hatta Almanya gibi ülkelerde iktidar partilerince seçim dönemlerinde propaganda malzemesi olarak kullanıldığı görülmüştür.

Eurobarometre'nin üye ülke vatandaşları ile yaptığı anket çalışmalarında, Malta, Yunanistan ve Güney Kıbrıs vatandaşlarının AB ortalamasının çok üzerinde bir oranda göçü ülkesel bir problem olarak gördüğü ortaya konulmuştur. Malta, Estonya ve Macaristan vatandaşları ise, yine AB ortalamasının bir hayli üzerinde bir oranda, göçü Avrupa Birliği için ciddi bir sorun olarak görmektedir. 2020 Eurobarometre araştırmasında ise, Çekya, Slovakya, Macaristan ve Avusturya vatandaşlarının ortak bir AB göç politikasını desteklemediği ortaya çıkmıştır.

Suriyeli sığınmacı akınının, AB siyasetine olumsuz etkiler bıraktığı, bu etkilerin kalıcı hale gelmesinin Birlik için hayati önem arz eden problemler doğurabileceği saptanmıştır. Üye ülkeler arasında birtakım gruplaşmalar yaşandığı, fikir ayrılıklarının yalnızca hükümetler düzeyinde değil, üye ülke vatandaşlarının da fikirlerini yansıttığı söylenebilir. AB için son on yılda yaşanan sığınmacı ve göçmen sorununun üye ülkelerde aşırı sağ siyasal hareketleri kuvvetlendirdiği görülürken, son dönemde 2015 yılında yaşanan kitlesel sığınmacı krizinin özellikle Türkiye ile varılan mutabakat anlaşması neticesi kontrollerin sıkılaştırılması ve geri kabul prosedürünün devreye sokulması ile durağanlaştığı görülmektedir. Bunda Suriye'de nispeten kartların dağıtılıp çatışmaların kitlesel göçlere neden olmaması, Covid-19 pandemisi sürecinin etkileri ile konunun önemini yitirmesi gibi nedenlerle, Hollanda, Avusturya ve Yunanistan gibi ülkelerde son seçimlerde aşırı sağcı partilerin oy kayıplarına uğradığı görülmektedir. Bunda üye ülke vatandaşlarının göç sorununu diğer bazı sorunlara nazaran daha az önemli görmeye başlamasının da etkisi olduğu saptanmıştır.

Yaşanan Suriyeli sığınmacı göçünün AB'ye ve üye ülkelere ekonomik yükler getirmesiyle de birlikte ele alındığında, İtalya, Yunanistan, Macaristan gibi dış sınır ülkeleri ile, Avusturya, Almanya, Fransa, Birleşik Krallık gibi ülkeler arasında anlaşmazlık konuları ortaya çıktığı görülmüştür. Ayrıca Schengen ve Dublin sistemlerinin dönem dönem askıya alınması gibi etkiler gözlenmiştir. Yaşanan

olaylar neticesi üye ülkeler arasında politik tutum farklılıkları yaşanmıştır. Macaristan, Çekya, Slovakya ve Polonya gibi ülkelerin göç ve göçmen karşıtı bir cephe oluşturduğu söylenebilir. Bu ülkeler Avrupa Komisyonu'nun 160 bin sığınmacının yeniden dağıtımını kararına karşı çıkmaları ve bu kararı uygulamamaları AB siyasetinde bir kriz alanı ortaya çıkarmıştır.

Üye ülkelerde aşırı sağ siyasal hareketler Suriyeli sığınmacı krizi ile artışa geçmiştir. Suriyeli sığınmacı krizi ve benzeri kitlesel göç akımları karşısında AB'nin ortak sığınma ve göç politikasını güçlü bir şekilde uygulaması ve tüm üye ülkelere kabul edilecek ortak uygulamaların devreye sokulmasının zorunluluk olduğu görülmüştür. AB'nin ekonomik olarak ciddi bir gücü olması karşısında, politik olarak aynı oranda etki gösterememesine paralel olarak, sığınmacı krizi sorununa ortak bir siyasal çözüm bulmakta zorlandığı görülmüştür. Öyle ki bazı araştırmalar, yaşanan sığınmacı krizinin Brexit sürecini hızlandırdığını ortaya koymaktadır. Fransa'daki Ulusal Birlik Partisi gibi güç kazanan aşırı sağ siyasal partilerin de benzer şekilde AB'den ayrılmayı dillendirdiği bilinmektedir. Gelişen yabancı düşmanlığını körüklediği değerlendirilen sığınmacı krizi tarzı kitlesel göçlerin, AB siyasal hayatına tehdit olarak nitelendirilebileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ababa, A., ve Aktaş, T. (2017, Mart 9). Doğu Afrika’da milyonlarca kişi açlığın pençesinde. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dogu-afrikada-milyonlarca-kisi-acligin-pencesinde/767187> adresinden 16 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.
- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. (1.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Acar, Ü. (2020). Avrupalı Türklerin Yabancı Düşmanlığına ve Asimilasyona Karşı Kimlik Mücadelesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7 (1), 328–354.
- Action Plan Implementing the Stockholm Programme. (2010, Nisan 20). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0171:FIN:EN:PDF> adresinden 07 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Adam, L. B. (2016). *The Refugee Card in EU-Turkey Relations: A Necessary but Uncertain Deal* (Global Turkey in Europe Rapor No: 14).
- Adıgüzel, Y. (t.y.). *Küreselleşme Çağında Göç*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Ağır, H. (2010). Avrupa Bütünleşmesinin Derinleşmesi ve Genişlemesi Ortak Politikaların Oluşumu ve Uyumlaştırılması. (Editör: Muhsin Kar). *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye*. Bursa: Ekin Yayınevi, 1–50.
- Ağır, O. (2016). “Rusya - Ukrayna Krizi”nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 23–42.
- Akbaş, Z. (2016). Avrupa’nın Güvenlik Ve Sosyal İstikrarına Türkiye’nin Katkısı: Sığınmacı Sorunu Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı* , 841–849.
- Akbaş, Z., ve Düzgün, Z. A. (2012). Libya’daki Arap Baharı’na Yönelik Türk Dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Güz* , 57–81.

- Akdemir, E. (2016). Avrupa Bütünleşmesi: 1957 Öncesi. (Editörler: Belgin Akçay ve İlke Göçmen). *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. (3. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 43–58.
- Akdoğan, E., ve Atalay, M. (2017). Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç: Göç. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (15), 2437–2454.
- Akdoğan, M. (2018). Avrupa Birliği’nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 1 (1), 48–75.
- Akdoğan, M., ve Sağıroğlu, C. (2017). İtalya ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa’nın Zorlu Sınavı. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 146–161.
- Akıllı, E. (2010). Laeken Zirvesinden Lizbon Antlaşması’na: Anayasalaşamayan Anayasallaşma Süreci. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 6 (24), 35–54.
- Akkuş, B. (2016). Değerler ve Çıkarlar Arasında “Sıkışmışlık”: Suriyeli Mülteciler Örneği Üzerinden Avrupa Birliği’nin Mülteci Politikasına Gerçekçi Bir Yaklaşım. *EURO Politika*, (2), 78–85.
- Akkuşoğlu, D. B. (2006). *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Yasadışı Göç Sorunu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aknur, M., ve Saylan, İ. (2020). Avrupa Demokrasisine Yönelik Güncel Bir Tehdit: Popülist Radikal Sağın Yükselişi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18 (2), 289–324.
- Akseer, T., ve Rieger, J. (Ed.). (2019). *Afghanistan In 2019 A Survey Of The Afghan People*. The Asia Foundation.
- Akseer, T., Warren, Z., ve Riege, J. (Ed.). (2017). *Afghanistan In 2017 A Survey Of The Afghan People*. The Asia Foundation.

- Aksoy, M., ve Taşkın, F. (2017). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve Mülteci Sorunu. (Editör: Osman Köse). *Geçmişten Günümüze Göç III*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 1727–1731.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 292–303.
- Aksu, Z., ve Eminoğlu, A. (2019). BM İnsani Müdahale Kararları Ve NATO'nun Libya Müdahalesi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 13. *Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 322–330.
- Akyüz, Ç. (2020). *Avrupa Birliği Ve Türkiye'nin, Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Politikalarının Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Albahari, M. (2013, Ekim 5). Lampedusa: Why tough penalties will not work. <https://edition.cnn.com/2013/10/05/opinion/opinion-italy-refugee-mourning/index.html> adresinden 11 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Aleksandrova, B. (2014). On a Pathway to a Global Society The Role of States in Times of Global Migration-Implications for Bulgaria's Handling of Syrian Refugees (2013-2014). *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 13 (4), 28–40.
- Alioğlu Çakmak, G. (2018). Avrupalaşmasının Aşıl Tendonu: Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği. *MUKADDİME*, 9 (3), 39–58.
- Alkan, M. N. (2015). Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği. *Gazi Akademik Bakış*, 8 (16), 275–289.
- Alkan, Y. S. (2019). Ab'nin Normatif Güç Kimliği Ve Suriye Mülteci Krizi Arasındaki İlişki Üzerine Ian Manners'ın Teorik Yaklaşımı Çerçevesinde Politik Bir Analiz. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (37), 545–581.
- Alpay Dağdaş, H. (2017). *Avrupa Birliği'nin Göç Sorunsalı: Aşırı Milliyetçilik*

Açısından Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Alvarez-Rivera, M. (2017, Kasım 22). Elections to the German Bundestag - Results Lookup - 2013. <http://electionresources.org/de/bundestag.php?election=2013> adresinden 04 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Alvarez-Rivera, M. (2018a, Mayıs 18). Election Resources on the Internet: Presidential and Legislative Elections in France. <http://electionresources.org/fr/> adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Alvarez-Rivera, M. (2018b, Mayıs 21). Elections to the Dutch Tweede Kamer (House of Representatives). <http://electionresources.org/nl/> adresinden 12 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Alvarez-Rivera, M. (2019a, Mayıs 26). Election Resources on the Internet: 2019 European Elections. http://electionresources.org/eu/index_en.html adresinden 16 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Alvarez-Rivera, M. (2019b, Eylül 29). Federal Elections in Austria - Nationalrat (National Council) Results Lookup - 2013. <http://electionresources.org/at/nationalrat.php?election=2013> adresinden 10 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Alvarez-Rivera, M. (2019c, Eylül 29). Federal Elections in Austria - Nationalrat (National Council) Results Lookup - 2017. <http://electionresources.org/at/nationalrat.php?election=2017> adresinden 10 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Alvarez-Rivera, M. (2019d, Aralık 27). Parliamentary Elections in the United Kingdom - Elections to the House of Commons. <http://electionresources.org/uk/> adresinden 12 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Andreev, A., ve Vaksberg, T. (2015, Eylül 11). Sığınmacıların kabusu: Bulgaristan. <https://p.dw.com/p/1GV2G> adresinden 23 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

- Aral, A. (2016, Şubat 5). “Sığınmacılar için çerçeve belirleyeceğiz”. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siginmacilar-icin-cerceve-belirleyecegiz/516870> adresinden 06 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Aras, İ. (2018). Birleşik Krallık Popülizminde Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyeliğine Bakış. *EURO Politika, Özel Sayı* , 55–68.
- Aras, İ., ve Sağıroğlu, A. (2017). Yunanistan ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa’nın Kapısını Zorlamak. *International Journal of Political Studies*, 3 (3), 20–28.
- Aras, İ., ve Sağıroğlu, A. (2018). Almanya Ve Suriyeli Mülteci Krizi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 1 (1), 105–116.
- Arat, T. (1989). *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı*. Ankara: ATAUM Yayınları.
- Arat, T., Baykal, S., ve Göçmen, İ. (2016). Avrupa Bütünleşmesi: 1957-1993 Arası. (Editörler: Belgin Akçay ve İlke Göçmen). *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. (3. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 59–81.
- Arı, T. (2005). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. (2. Basım). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arısoy, C. (2016). Ekolojik Siyaset: Almanya Yeşiller Partisi. *EURO Politika*, (1), 88–91.
- Arkan Tuncel, Z. (2017). Avrupa Birliği’nin Dış İlişkilerinde Göç Ve Değişen Kimlik Anlayışı. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31 (4), 975–996.
- Arnold, A. (1999). *The European Union and its Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Arsava, A. F. (1999). Avrupa Birliği Anlaşması-Değişiklik Prosedürü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54 (1), 7–21.
- Arsava, A. F. (2002). Nice Anlaşma Getirdikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), 1–30.

- Arsava, A. F. (2005). Avrupa Temel Haklar Şartı. *Ankara Avrupa Calismalari Dergisi*, 5 (1), 1–13.
- Arslan, E. (2016). Fransa ve Göçmenler: Asimilasyon mu Entegrasyon mu? *EURO Politika*, (1), 45–52.
- Artokça, İ. (2012, Aralık 8). *Boko Haram ve Eş Şebab Terör Örgütlerinin Yapısal Bakımdan Karşılaştırılması*. TASAM: https://tasam.org/Files/Icerik/File/boko_haram_ve_es_sebab_teror_orgutlerinin_yapisal_bakimdan_karsilastirilmesi_dbb5416f-871f-41b8-9253-4fc70377d91b.pdf adresinden 23 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Avcu, T. (2020). Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Yükselişinin Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (1), 235–247.
- Avrupa Birliği Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi. (t.y.). <https://www.anayasa.gov.tr/media/3598/abadtr.pdf> adresinden 03 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD). (t.y.). <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/avrupa-birligi-adalet-divani-abad28022020101732> adresinden 03 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı. (2014). *Sığınma, Sınırlar ve Göç İle İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı*. Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2017, Ekim 3). AB Güven Fonları göçün temel nedenlerini ele alıyor. <https://www.avrupa.info.tr/tr/node/6898> adresinden 03 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Avrupa Birliğinin Tarihçesi. (2020). https://ab.gov.tr/_105.html adresinden 12 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- Ay, E. (2019). *Avrupa Birliğinin Ortak Göç Ve Mülteci Politikası: Suriye İç Savaşı Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Ay, K., vom Braucke, T., Tokcan, I., Öztürk, M., Alp, Ç., ve Baykal, S. (Ed.). (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*. Ankara: BMMYK.
- Aykaç, M., ve Yertüm, U. (2017). Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akımına. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (70), 1–29.
- Babacan, M. (2020). Libya'daki Vekâlet Savaşlarının Saha Dengeleri Üzerindeki Etkileri ve Siyasî İstikrar Sorunu. *ULİSA: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 4 (1), 51–74.
- Baczynska, G., ve Ledwith, S. (2016, Nisan 4). The walls go up in Europe. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/migration/#story/48> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Baran, D. (2016). AB Dış Güvenlik ve Göç Politikaları Üzerinden Mülteci Krizinin Değerlendirilmesi. *EURO Politika*, (2), 26–33.
- Bauman, Z. (2016). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*. (6.Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baydarol, C. (Çev.). (t.y.). Avrupa Birliğini Kuran Andlaşma. <https://www.ikv.org.tr/images/files/A5-tr.pdf> adresinden 20 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- Baykal, S., ve Göçmen, İ. (2016). Avrupa Bütünleşmesi: 1993 Sonrası. (Editörler: Belgin Akçay ve İlke Göçmen). *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. (3. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 83–108.
- Bayraklı, E., ve Keskin, K. (2017). Avrupa'nın Mülteci Krizi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12 (2), 115–136.
- Bayram, M. (2016). Değişen Enerji Jeopolitiği ve Afrika'daki İç Savaşlar. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)*, 4 (8), 88–100.
- Bayram, M. (2017). Enerjeopolitik Müdahaleler ve Afrika'daki İç Savaşlar: Nijerya,

Angola ve Sudan Örnekleri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 217–228.

BBC News. (2009, Ağustos 12). Afganistan'ın yakın tarihi. https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2009/08/090812_afghanistan_timelin e adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.

BBC News. (2019, Kasım 13). Europe and right-wing nationalism: A country-by-country guide. <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006> adresinden 09 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

BBC News. (2020, Şubat 12). Italy Salvini: Senate votes for far-right leader to face trial. <https://www.bbc.com/news/world-europe-51473239> adresinden 09 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Bekar, N. (2018). Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi. *Bilge Strateji*, 10 (18), 111–142.

Bertaud, N., Ernst, T., Lammert, M., ve Kolanko, K. (2017, Temmuz 13). European Agenda on Migration: Commission calls on all parties to sustain progress and make further efforts. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_17_1587 adresinden 02 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Bertaud, N., Mcphie, T., ve Petrovic, M. (2015, Eylül 9). Refugee Crisis: European Commission takes decisive action. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_5596 adresinden 26 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

Bertaud, N., ve Petrovic, M. (2015, Mayıs 27). European Commission makes progress on Agenda on Migration. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5039 adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

Bilgin, A. A. (2010). Avrupa Birliği Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Politikası. (Editör: Muhsin Kar). *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye Ortak Politikaların Oluşumu ve*

Uyumlaştırılması. Ankara: Ekin Yayınevi, 535–572.

Bingöl, O. (2017). Orta Doğu’da Sınır Aşan Dinamik: Mültecilik. (Editörler: Sertif Demir ve Oktay Bingöl). *Yeni Ortadoğu Aktörler, Dinamikler ve Denge Arayışları*. Ankara: Barış Kitabevi, 405–428.

Bozarslan, F. (2021, Ağustos 24). Afganistan’dan Avrupa’ya göçün adım adım yol haritası. <https://www.dw.com/tr/afganistandan-avrupaya-göçün-adım-adım-yol-haritası/a-58962662> adresinden 30 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Bozkurt, E., Özcan, M., ve Köktaş, A. (2005). *Avrupa Birliği Temel Mevzuatı*. (1. Basım). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Bozkurt, E., Özcan, M., ve Köktaş, A. (2008). *Avrupa Birliği Hukuku*. (4. Basım). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Bozkurt, S. B. (2014, Nisan 8). Macaristan Genel Seçimleri Ve Jobbik’in Yükselişi. <http://politikaakademisi.org/2014/04/08/macaristan-genel-secimleri-ve-jobbikin-yukselisi/> adresinden 22 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Bozkurt, S. G. (2014). Bağımsız Devletler Topluluğu’nda Renkli Devrimler - Kırgızistan Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1 (1), 118–138.

Bozkurt, V. (2019). Küreselleşme, Sınır Aşan Göçler Ve Kamuoyu. *ÇETO, Eylül (11)*.

Buzan, B., ve Wæver, O. (2009). Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory. *Review of International Studies*, 35 (2), 253–276.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67–91.

Çakran, Ş., ve Eren, V. (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (39), 1–30.

- Çalış, Ş. H., ve Demirtaş, B. (Ed.). (2012). *Balkanlar'da Siyaset*. (1. Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çam, Ö. T. (2021, Mart 11). Avrupa Parlamentosu'ndaki Suriye tasarısı kabul edildi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-parlamentosundaki-suriye-tasarisi-kabul-edildi-/2173101> adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Çam, T. (2019, Ocak 24). 10 soruda Venezuela olayları. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/10-soruda-venezuela-olaylari/1373726> adresinden 31 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Cankurt, D. (2015). Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye'de Riskler. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (48), 127–146.
- Canpolat, H., ve Arıner, H. O. (2012, Haziran). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi: https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_123_tr.pdf adresinden 20 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- Cansever, M. (Çev.). (1987). Avrupa Tek Senedi. <https://www.ikv.org.tr/images/files/A4-tr.pdf> adresinden 20 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- Çelebi, Ö., Özçürümez, S., ve Türkay, Ş. (2011). *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*. Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.
- Çelebisoy, D. (2010). *Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı Olarak Avrupa Birliği-Özgürlük Ve Güvenlik Dengesinin Kurulması Bağlamında Bir Hukuki İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, M. Y., Usta, H., ve Şen, A. T. (2017). Avrupa'daki Kriz. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 101–113.

- Çelik, N. B. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan Veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak Ve Yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Özel Sayı)*, (1), 65–148.
- Çenberci, E., ve Gövdere, B. (2017). Göç Krizinin, Brexit Kararına Ve Avrupa Birliği'nin Geleceğine Muhtemel Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (Göç Özel Sayısı)*, (22), 1427–1442.
- Çepel, Z. Ü. (2017). Mülteci Krizinde AB'nin Normatif Gücünü Yeniden Düşünmek. (Editörler: Yaprak Gülcan, Sedef Akgüngör, ve Yeşim Kuştepe). *Türkiye - AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 293, 165–184.
- Cerrah, U. (2018). *Avrupa Birliği'nin Yeniden İnşası Avrupalılık Kimliği Tartışmaları ve Avrupa Birliği'nin Geleceği*. Ankara: Hitabevi Yayınları.
- Çetinkaya, K. (2019). Soğuk Savaş Sonrası Sahra Altı Afrika'sında Terörizm: Boko Haram İncelemesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1–23.
- Çetinkaya, S. (2018). *Ab Göç Politikalarının Güvenlikleştirme Ekseninde İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Charter Of Fundamental Rights Of The European Union, Pub. L. No. 2000/C 364/01, Official Journal of the European Communities (2000).
- CIA.gov. (2020, Mayıs 4). The World Factbook - Afghanistan. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.
- CIA.gov. (2021a, Ocak 19). The World Factbook - Nigeria. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/nigeria/#people-and-society> adresinden 23 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- CIA.gov. (2021b, Ocak 19). The World Factbook - Venezuela.

<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/venezuela/> adresinden 23 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

CIA.gov. (2021c, Mayıs 4). The World Factbook - Malta. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/malta/> adresinden 19 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Cicioğlu, F., ve Tandoğan, Ş. M. (2018). Merkez Parti Söylemleri ve Medya Dili Bağlamında Aşırı Sağın Yükselişinin İncelenmesi: Fransa ve Almanya Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (6), 144–162.

Çiftçi, S. E. (2017). Balkanlar’da Ekonomik Krizin Gölgesinde Yükselen Radikal Sağ Partiler: Altın Şafak Ve Ataka. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 97–120.

Çiğdem, S. (2009). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Yasa Dışı Göç Sorunu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çin, G. (2019). Amerikan Emperyalizminin Latin Amerika’daki Son Örneği: Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti’nde Yaşanan Kriz. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0 (8), 1–38.

Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. (1.Baskı). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Çolakoğlu, E. (2019). Avrupa’da Mülteciler, Yükselen Aşırı Sağ ve Seçim Süreçleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33 (3), 933–962.

Çomak, H. (2015). Avrupa’da Güvenlik Yapılanmasının Yeni Parametreleri ve Türkiye’nin Durumu. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 14 (1), 97–120.

Connolly, K. (2010, Ekim 17). Angela Merkel declares death of German multiculturalism. <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-germany-multiculturalism-failures> adresinden 04 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Cooper, B. (2012, Mayıs 7). Rise of the Greek neo-Nazis: Ultra-right party Golden Dawn wants to force immigrants into work camps and plant landmines along Turkish border. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2140686/Greek-elections-2012-Neo-Nazi-party-Golden-Dawn-want-force-immigrants-work-camps.html> adresinden 04 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Corsini, V., ve Flander, A. O. (2011). *Latest figures on the demographic challenges in the EU*. Eurostat, Demography Report 2010: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5036506/3-01042011-BP-EN.PDF.pdf/9de3b492-69a9-42df-a47c-e8a28aaad261?t=1414682883000> adresinden 31 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Council of the European Union. (2001). Presidency conclusions - Laeken, 14 and 15 December 2001, SN 300/1/01 REV 1. <https://www.consilium.europa.eu/media/20950/68827.pdf> adresinden 28 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.

Council of the European Union. (2002, Ekim 24). Presidency Conclusions - Seville 21-22 June 2002, 13463/02.

Council of the European Union. (2008, Eylül 24). European Pact on Immigration and Asylum. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:jl0038&from=EN> adresinden 07 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.

Council Regulation (EC). (2003). Official Journal of the European Union, 343/2003.

Court of Justice. (t.y.). https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/en/ adresinden 03 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Cowburn, A. (2015, Kasım 14). Poland says it cannot accept migrants under EU quotas, following attacks in Paris. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/poland-plans-backtrack-migrant-commitment-following-attacks-paris-a6734521.html> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Crépeau, F. (2013, Nisan 24). *Report of the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants*. UN General Assembly, Human Rights Council: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/%0ASession23/A.HRC.23.46_en.pdf adresinden 06 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.

Dağdeviren, K. (2016). Orta Doğu Kaynaklı Göç Hareketleri ve Türkiye'ye Etkileri (1979-2015): Kavramsal Ve Olgusal Bir Analiz. (Editörler: Nazan Kahraman, Çiğdem Dürüst, ve Timur Yılmaz). *Göç ve Kültür Sempozyum Bildiri Kitabı 1.Cilt*. (1.Baskı). Ankara: Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu Yayınları, 45–60.

Dalaa, M., Semiz, M., ve Aksoy, H. A. (2020). Hafter'in Libya'da kabul etmediği 9 barış girişimi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hafterin-libyada-kabul-etmedigi-9-baris-girisimi-/1874427> adresinden 02 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.

Danış, D. (t.y.). *Nüfus ve Toplum*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Danış, D. (2011). Küreselleşme Çağında Ulusötesi Göç ve Ulus-Devlet. (Editörler: Özgür Adadağ ve Cemil Yıldızcan). *Küreselleşme ve Demokrasi*. Ankara: Dipnot Yayınları, 269–303.

Danış, D., Bayraktar, D., Çatır, G., ve Salihi, E. (2010, Kasım). *Irak'tan Irağa: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu Ülkelere ve Türkiye'ye Yönelik Göçler*. Ankara: https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_21_tr.pdf adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.

Davis, L., ve Deole, S. S. (2017). Immigration and the Rise of Far-Right Parties in Europe. *ifo DICE Report*, 15 (4), 10–15.

Dedeoğlu, B. (2003). Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi. (Editör: Beril Dedeoğlu). *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*. (1. Basım). İstanbul: Boyut Kitapları, 41–64.

Demir, O. Ö., ve Soyupek, Y. (2015, Aralık). *Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar*. *Global Politika ve Strateji*. Göç

Çalışmaları

Merkezi:

<http://madde14.org/images/5/50/GlobalIlkeCikarKaygi2015.pdf> adresinden 25 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Demir, S. (2012). Irak ve Suriye Krizlerinin Karşılaştırmalı Analizi: Nedenler, Gelişmeler, Sonuçlar ve Türkiye Üzerine Etkileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12 (2), 553–578.

Demir, S. (2009). Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 5 (9), 9–50.

Demirci, K. (2019). Uluslararası ve Ulusal Mevzuat Hükümleri Çerçevesinde İklim Mültecisi Kavramı ve Türkiye Özelinde Yaratacağı Muhtemel Sorunlar. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2 (2), 93–114.

Demirel, E. (2020). Dış Müdahale Olgusu Kapsamında ABD-Venezuela İlişkileri. *Öneri Dergisi*, 15 (53), 36–76.

Demirtaş, M. S. (2018, Ekim 28). Afrika Bağlamında Göç Olgusu ve Göçün Sebepleri. <https://afam.org.tr/afrika-baglaminda-goc-olgusu-ve-gocun-sebepleri/> adresinden 16 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.

Deutsche Welle. (2016, Aralık 9). Hundreds of African migrants enter Spain through Ceuta border. <https://p.dw.com/p/2U3M0> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Deutsche Welle. (2018a, Eylül 30). Aquarius migrants reach Malta after EU members' agreement. <https://p.dw.com/p/35UWC> adresinden 09 Mayıs 2018 tarihinde alınmıştır.

Deutsche Welle. (2018b, Aralık 28). Rescue boat with 300 migrants reaches Spain. <https://p.dw.com/p/3AiLU> adresinden 09 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Deutsche Welle. (2020a, Mayıs 1). Malta to keep migrants at sea until EU acts.

Deutsche Welle. (2020b, Mayıs 5). Malta urges Pope to take in migrants.

<https://p.dw.com/p/3bpFO> adresinden 19 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Deutsche Welle. (2020c, Eylül 8). Amnesty slams Malta over “illegal” refugee tactics. <https://p.dw.com/p/3i8YY> adresinden 09 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Deutsche Welle Türkçe. (2018, Haziran 20). Macaristan’da göçmenlere yardım etmek artık suç. <https://p.dw.com/p/2zx6v> adresinden 19 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Dinan, D. (2008). *Avrupa Birliği Tarihi*. (1. Basım). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Dinç, C., ve Tunçol, İ. (2018). 2003 Sonrası Irak ve Suriye’deki Çatışmaların Zorunlu Göçe Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 79–110.

DPT. (1993). *Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET) Cilt-1*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Topluluğu ile İlişkiler Genel Müdürlüğü.

Dura, C., Atik, H., ve Dumrul, C. (2015). *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*. (5. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Duruel, M. (2017). Avrupa Birliği Göç Politikası Ve Kitlemel Göç Akınları Karşındaki Durumu. *International Journal of Political Studies*, 3 (3), 1–12.

Ekinci, M. U. (2016). *Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu*. İstanbul: Seta Yayınları: https://setav.org/assets/uploads/2016/07/turkiye-ab_gka_.pdf adresinden 21 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Ekşi, N. (2016). İklim Mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (4), 10–58.

Elkabany, H. M. R., ve İbicioğlu, S. (2019, Eylül 10). UNRWA’dan “Filistinli mülteciler meselesi yok edilmek isteniyor” açıklaması. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/unrwadan-filistinli-multeciler-meselesi-yok-edilmek-isteniyor-aciklamasi/1578285> adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde

alınmıştır.

Elmas, F. Y. (2016). *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ercan, M. (2017). Avrupa Birliğinde Yükselen Sağ ve İrkçı Politikalar: 21.Yüzyıl Barış Projesinin Sonunu mu getiriyor? *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (61), 42–58.

Ercin, Ö., ve Adıgüzel, Y. (2017). Fransız Kamusal Alanında Bütünleşme Stratejisi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 170–188.

Erdoğan, H. Y. (2009). *Lizbon Antlaşmasının Avrupa Birliği Bütünleşmesine Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Eroğlu, D., ve Köroğlu, N. Ö. (2020). Anti-Immigration vs Anti-EU: Political Discourse Analysis of Brexit Decision of The UK. *Journal of Divinity Faculty of Hitit University*, 19 (1), 1–34.

Erol, Ş. (2020). *Göç, Terörizm Ve Sınır Güvenliği İlişkisi; Avrupa Birliği Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ESİ. (2017). The Refugee Crisis Through Statistics. *European Stability Initiative*, 1–27.

Euronews.com. (2020). Libya’da siyasi dengeyi değiştiren General Halife Hafter kimdir? <https://tr.euronews.com/2019/12/31/libya-da-siyasi-dengeyi-degistiren-general-halife-hafter-kimdir> adresinden 02 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.

European Commission. (2016, Mart 16). Relocation and Resettlement: EU Member States urgently need to deliver. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_16_829 adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

European Commission. (2019, Aralık). *Standard Eurobarometer 92 Autumn 2019-Annex*. European Commission, Directorate-General for Communication: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2255> adresinden 11 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

European Commission. (2020, Ekim). *Standard Eurobarometer 93 Summer 2020-Annex*. European Commission, Directorate-General for Communication: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2262> adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

European Commission. (2021, Mart 31). Syria. https://ec.europa.eu/echo/where/middle-east/syria_en adresinden 10 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

European Parliament. (2015, Eylül 23). EP President Schulz at the European Council: “Compassion and human decency must motivate our political decisions”. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20150923STO94354/martin-schulz-compassion-and-decency-must-motivate-our-political-decisions> adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

European Parliament. (2018a, Mart 22). Migration: If we fail to come up with EU strategy, we will play into the hands of populists. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20180316STO99924/migration-if-we-fail-to-produce-eu-strategy-we-play-into-hands-of-populists> adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

European Parliament. (2018b, Temmuz 3). Migration and asylum policy: “It’s an incredible scandal”. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20180628STO06867/migration-and-asylum-policy-it-s-an-incredible-scandal> adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

European Parliament. (2018c, Ekim 18). President Tajani: Asylum reform stalemate must be overcome by majority voting. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20181011STO15885/president-tajani-asylum-reform-stalemate-must-be>

overcome-by-majority-voting adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

European Union. (2021). European Border and Coast Guard Agency (Frontex). https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_en adresinden 06 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.

Eurostat. (2020, Mayıs). *Demographic change in Europe country factsheets*. Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/6061533/12509134/Factsheets+EN.pdf/3ebfecdc-625b-3848-7021-991760f288e5?t=1615222945543> adresinden 31 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Fallon, K. (2021, Mart 29). EU announces funding for five new refugee camps on Greek islands. <https://www.theguardian.com/global-development/2021/mar/29/eu-announces-funding-for-five-new-refugee-camps-on-greek-islands> adresinden 16 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

Freedom House. (2019). Freedom In The World- Italy. <https://freedomhouse.org/country/italy/freedom-world/2019> adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Gazi, M. A. (2020). Siyasal Aktivizm Aracı Olarak Twitter: 2019 Venezuela Başkanlık Krizi Üzerine İnceleme. *Selçuk İletişim*, 13 (2), 800–823.

Gençler, A. (2010). Avrupa Birliğinin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (49), 173–197.

Geri Kabul Anlaşması. (2021). <https://www.avrupa.info.tr/tr/geri-kabul-anlasmasi-6895> adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

Geyik Yıldırım, S. (2018). Göç ve Afganlar:“İstikrarlı Mülteciler”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 128–159.

Gökbayrak, Ş. (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63 (3), 65–82.

- Goldstein, J. S., ve Pevehouse, J. C. (2015). *Uluslararası İlişkiler*. (1. Basım). Ankara: BB101 Yayınları.
- Gözen, R. (1996). Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Gümrük Birliği: Bir Siyasi Ekonomi Analizi. *Liberal Düşünce Dergisi*, (2), 83–92.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *TESAM Akademi*, 2 (2), 81–100.
- Gülgezen, G. (2020). İnsani Müdahale ve Kosova Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 139–170.
- Gümrükçü, H. (2002). *Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkinin Unutulan Yönleri, Dünü ve Bugünü*. (1. Basım). Hamburg: Avrupa-Türkiye Araştırmaları Enstitüsü.
- Günay, E., Atılgan, D., ve Serin, E. (2017). DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE GÖÇ YÖNETİMİ. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 37–60.
- Günaydın, E. (2019, Mayıs 20). Almanya 2018'de mülteciler için 23 milyar euro harcadı. <https://tr.euronews.com/2019/05/20/almanya-2018-de-multeciler-icin-23-milyar-euro-harcadi> adresinden 29 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Gündüz, R. (2019a, Kasım 11). İspanya'daki aşırı sağcı parti Vox, nasıl ve neden yükselişe geçti ? <https://tr.euronews.com/2019/11/11/ispanya-daki-asiri-sagci-parti-vox-nasil-ve-neden-yukselise-gecti> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Gündüz, R. (2019b, Kasım 13). Paris'i kana bulayan saldırıların 4. yıl dönümü: Saldırıların tanığı, yaşadığı kabusu anlatıyor. <https://tr.euronews.com/2019/11/13/parisi-kana-bulayan-saldirilarin-4-yildonumu-saldirilarin-tanigi-yasadigi-kabusu-anlatiyor> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Günel Yılmaz, S., ve Ertürk, D. (2017). Zorunlu Göç Bağlamında Iraklı Ezidiler ve Entegrasyon Süreci (Mardin Örneği). *MUKADDİME*, 8 (2), 197–214.

- Hamood, S. (2006). *African Transit Migration through Libya to Europe: The Human Cost*. Cairo: American University in Cairo, Forced Migration & Refugee Studies: <http://www.migreurop.org/IMG/pdf/hamood-libya.pdf> adresinden 20 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.
- Harris, N. (1995). *The New Untouchables: Immigration and the New World Worker*. (1. Basım). New York: I. B. Tauris.
- Hekimler, O. (2018). Üstesinden Gelebilir(mi)yiz: Federal Almanya'nın Yeni Sığınmacı Politikası ve Yansımaları. *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 2 (1), 17–40.
- Henderson, B. (2013, Haziran 1). Marine Le Pen “Loses Immunity” Over Comparing Islamic Prayers To Nazi Occupation. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/10092939/Marine-Le-Pen-loses-immunity-over-comparing-Islamic-prayers-to-Nazi-occupation.html> adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Hıdır, Ö. (2018). Avrupa’da “Aşırı Sağ”ın Dinî-İdeolojik ve Tarihi Temelleri-Kökenleri. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 14 (53), 15–46.
- Hoel, M. (2015). *The European Union’s response to the Syrian refugee crisis: An analysis of the response of Member States and EU institutions*. Master’s thesis in European Studies, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.
- Hopyar, Z. (2016). Avrupa’nın Mülteci Politikası. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2 (3), 59–67.
- IDMC. (t.y.). IDMC Raports. <https://www.internal-displacement.org/global-report> adresinden 02 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- IDMC. (2012, Nisan). *Global Overview 2011 People internally displaced by conflict and violence*. Cenevre: Internal Displacement Monitoring Centre Norwegian Refugee Council: <https://www.unhcr.org/IDMC/IDMC-report.pdf> adresinden 02 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.

- IDMC. (2013, Nisan). *Global Overview 2012*. Cenevre: Internal Displacement Monitoring Centre Norwegian Refugee Council: <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2012-global-overview-corporate-en.pdf> adresinden 02 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- IDMC. (2020, Nisan). *Global Report on Internal Displacement 2020*. <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2020-IDMC-GRID-executive-summary.pdf> adresinden 02 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- İlgıt, A., ve Çetiner, Ö. (2019). Suriye Krizi Döneminde Avrupa'ya Yönelik Göçlerin Güvenlikleştirilmesi: Avrupa Birliği Kurumlarının Söylemleri Kapsamında Bir İnceleme. *Ankara Avrupa Calismalari Dergisi*, 18 (2), 493–533.
- İnat, K., ve Cicioğlu, F. (2015). Avrupa Birliği. (Editörler: Şaban Kardaş ve Ali Balcı). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. (4. Basım). İstanbul: Küre Yayınları, 641–654.
- IOM. (2020). *Displacement Tracking Matrix (DTM) - Europa January – March 2021*. International Organization for Migration: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Q1_2021_Narrative_Overview.pdf adresinden 02 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.
- İstanbul Barosu. (2012). *Çevre Hukuku Bağlamında İklim Değişikliği Sel, Kuraklık, Göç, Açlık*. (1. Basım). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Jørgensen, K. (1990). The Western European Union and the Imbroglío of European Security. *Cooperation and Conflict*, 25 (3), 135–152.
- Kale, B. (2015). Nüfus Hareketleri ve Göç. (Editörler: Şaban Kardaş ve Ali Balcı). *Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. (4. Basım). İstanbul: Küre Yayınları, 605–616.
- Kanat, S., ve Aytaç, M. (2018). Suriyeli Mülteciler Özelinde Devletler Arasında Egemenlik. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40 (2), 55–86.

- Karadeli, C. (2020). Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 43–73.
- Karaşahin, M. (2012). *Avrupa Birliği'nde Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları Ve Ulusal Farklılıklar Sorunu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karluk, R. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. (9. Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Karyotis, G. (2007). European migration policy in the aftermath of September 11. The securitymigration nexus. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 20 (1), 1–17.
- Kasapoğlu, Ç. (2018, Nisan 6). İran üzerinden Türkiye'ye geçen Afgan göçmenlerin sayısı neden arttı? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43668567> adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.
- Kavak, G. (2020, Aralık 10). Boko Haram Terörünün Kolonyal Kökenleri. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/boko-haram-terorunun-kolonyal-kokenleri/2071954> adresinden 27 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Kavalalı, Ö. Ü., ve Özdemir, S. (Çev.). (2011). *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*. Ankara: T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği.
- Kaya, A. (2014). Küreselleşme, Kozmopolitizm ve Post-Vestfalya Düzeni. (Editör: Evren Balta). *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. (1. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları, 545–568.
- Kaya, A. (2016a). *İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenlikleştirme Çağı*. (1. Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A. (2016b). Refah Devletinden Neo-liberal Devlete Geçiş ve İslamofobizm. *Sosyoloji divanı*, (6), 149–175.

- Kaya, A., Aydın Düzgüt, S., Gürsoy, Y., ve Onursal Beşgöl, Ö. (Ed.). (2013). *Avrupa Birliği'ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikalar*. (2. Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kayabaşı, O., ve Kayabaşı, C. (2017). Doğu Akdeniz'de Yasadışı Göç Sorunu ve Bölgesel Düzeyde Alınan Önlemler. (Editör: Osman Köse). *Geçmişten Günümüze Göç I*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 485–504.
- Keskin, H. (2014). *Mitos'tan Lizbon'a Avrupa Birliği El Kitabı Lizbon Antlaşması ve Hırvatistan'ın Katılımı ile Değişen AB*. (1. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Keyman, E. F. (2019). Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler. (Editörler: Emin Fuat Keyman ve Betül Yüce Dural). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 30–61.
- Kıyağan, A. (2019, Ekim 4). Avusturya'da erken genel seçimlerin resmi sonuçları açıklandı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturya-da-erken-genel-secimlerin-resmi-sonuclari-aciklandi/1601753> adresinden 10 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.
- Kızıllıkan, Z. B. (2018). Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Suriyeli Mültecilerin Dayanıklılığını Geliştirme Stratejileri. *Mukaddime*, 9 (3), 95–114.
- Kızıloğlu, S. (2012). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 35–64.
- Koçak, O., ve Gündüz, R. D. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 66–91.
- Köktaş, A., ve Yılmaz, Ö. (2010). Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetimi Modeli: Schengen Sözleşmesinden Stockholm Programına. *Polis Bilimleri Dergisi*, 12 (2), 1–21.
- Kolbaşı Muyan, G. (2019). Hollanda Göçmen Entegrasyonu Politikaları:

Liberalizmden Neoliberalizme. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9 (1), 177–192.

Koopmans, R., ve Muis, J. (2009). The rise of right-wing populist Pim Fortuyn in the Netherlands: A discursive opportunity approach. *European journal of political research*, 48 (5), 642–664.

Köylü, M. (2019). Türkiye ve AB’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik İnsan Hakları Tutumu. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, (3), 9–42.

Küçükler, Y. (2019). *Suriye İç Savaşı ve Göç Konusunun Türkiye AB İlişkilerine Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kurt, V. (2017). Fransız Mandacılığından İç Savaşa Suriye’de Ordu ve Siyaset. (Editör: Veysel Kurt). *Ortadoğu’da Ordu ve Siyaset*. (2. Basım). İstanbul: Seta Kitapları, 163–186.

Kuşoğlu, B. (2012). Libya: Arap Baharı’na NATO “Katkısı”. *Yasama Dergisi*, (22), 99–118.

Kutlu, Ö. (2017, Ekim 4). Kasırgaların ABD’ye maliyeti 260 milyar doları aştı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/kasirgalarin-abdye-maliyeti-260-milyar-dolari-asti/926543> adresinden 30 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Lavenex, S. (2006). Shifting Up and Out: The Foreign Policy of European Immigration Control. *West European Politics*, 29 (2), 329–350.

Leggeri, F. (2021). Who we are. <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/foreword/> adresinden 06 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.

Lehne, S. (2016, Şubat 4). How the Refugee Crisis Will Reshape the EU. <https://carnegieeurope.eu/2016/02/04/how-refugee-crisis-will-reshape-eu-pub-62650> adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Leyts, B. (2015, Ekim 27). Address by President Donald Tusk to the European Parliament on the latest European Council of 15 October 2015.

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/27/pec-speech-ep/> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Lodge, J., ve Bayburtlu, M. (2002). *Avrupa Birliği'nin Adalet ve İçişleri Alanındaki Müktesebatı ve Türkiye'nin Uyumunu*. (Editör: Hürrem Cansevdi). İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.

Machmer, A. (2015, Eylül 2). 4th Annual Conference with the Heads of EU Delegations. https://www.europarl.europa.eu/former_ep_presidents/president-schulz-2014-2016/en/press-room/4th_annual_conference_with_the_heads_of_eu_delegations.html adresinden 03 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Madak, Ö., ve Gençalp, E. (2020). 2011 Libya Krizi ve Avrupa Birliği'nin Askeri Müdahale Girişimi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 15 , 1–20.

Mandacı, N. (2012). Avrupa'daki Radikal Sağ Partiler ve Balkanlı Kuzenleri: Çanlar Türkiye İçin Çalıyor. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9 (33), 41–71.

Mazı, S. (2019, Eylül 3). Aşırı sağ Almanya eyalet seçimlerinden güçlenerek çıktı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/asiri-sag-almanya-eyalet-secimlerinden-guclenerek-cikti/1571848> adresinden 04 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.

McAuliffe, M., ve Khadria, B. (Ed.). (2019). *World Migration Report 2020*. Geneva: International Organization for Migration: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf adresinden 12 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.

Mccormick, J. (2015). *Avrupa Birliği Siyaseti*. (1. Basım). Ankara: Adres Yayınları.

Mccormick, J. (2018). *Avrupa Birliği'ni Anlamak*. (2. Basım). Ankara: BB101 Yayınları.

Mcmichael, P. (2013). Küreselleşme. (Editörler: Thomas Janoski, Robert Alford, Alexander Hicks, ve Mildred A. Schwartz). (Çev.Gülgün Küçükören). *Siyaset Sosyolojisi*. (2.Basım). Ankara: Phoenix Yayınevi, 765–790.

Metin, Y. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57 (4), 35–63.

Migrationpolicy.org. (2021). Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination. <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrant-and-emigrant-populations-country-origin-and-destination?width=1000&height=850&iframe=true> adresinden 18 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Milliyet.com.tr. (2015, Eylül 4). Orban: Hristiyan kökenlere tehdit. <http://www.milliyet.com.tr/orban-hiristiyen-kokenlere-tehdit-gundem-2112445/> adresinden 02 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Molla, A. (2009). Soğuk Savaş Sonrası NATO Askeri Müdahaleleri Ve Türkiye'nin Rolü: Kosova Krizi Ve Müdahale Süreci. *Mevzuat Dergisi*, 12 (138), 1–9.

Mor, H. (2010). Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 499–541.

Nowrasteh, A., ve Eyyuboğlu, B. (2016). Suriyeli Mülteci Krizine İktisadî Bakış. *Liberal Düşünce Dergisi*, (82), 173–182.

OECD. (2020). Organisation for European Economic Co-operation. <https://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.htm> adresinden 12 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.

OECD. (2021). International Migration Database. <https://stats.oecd.org/> adresinden 09 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.

Ölmez Kıyıcı, G., ve Kaygısız, U. (2018). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (25), 467–484.

Öndeş, H. G. (2019). *Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Göç Krizi Ve Yabancı Düşmanlığı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Öner, S. (2014). Avrupa’da yükselen aşırı sağ, yeni ‘öteki’ler ve Türkiye’nin AB üyeliği. *Ankara Avrupa Calismalari Dergisi*, 13 (1), 163–184.
- Onursal Beşgül, Ö. (2014). Yerelleşme, Bölgeselleşme ve Bütünleşme. (Editör: Evren Balta). *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. (1. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları, 525–543.
- Oosting, D., Bouteillet-Paquet, D., ve Henderson, N. (2008). AB İltica Politikasına Eleştirel Bir Analiz: Tampere’den Düşüş. (Çev.Helmut Oberdiek). *Mülteci Çalıştayları 2004-2005*. Ankara: Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, 1–12.
- Oral, B., ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı-Göçlerin Halk Sağlığına Etkisi Özel Sayısı*, 3 (1), 1–8.
- Orhan, A., ve Yılmaz-Genç, S. (2018). Göç Teorilerine Kısa Bir Bakış, Gerçekler Ve Efsaneler. *Kartepe Zirvesi 2018 Göç Mültecilik ve İnsanlık Uluslararası Akademik Tebliğler Kitabı 1.Cilt*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 253–266.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Özcan, M. (2017, Haziran). *AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi. İNSAMER*. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi: <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-ab-turkiye-iliskileri-ve-suriye-krizi.pdf> adresinden 15 Haziran 2020 tarihinde alınmıştır.
- Özcan, M., Elmas, F. Y., Mutuş, C., ve Kutlay, M. (Ed.). (2010). *Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda?* Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Özçelik, G. B. (2012). Yasal Göç ve Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Entegrasyonu. (Editörler: Belgin Sariye Akçay ve Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik). *Lizbon*

Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği: Serbest Dolaşım ve Politikalar. (2. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özensoy, A. U. (2019). 15 ve 16. Yüzyıllarda Sömürgecilik Hareketleri, Fiyat Devrimi ve Sömürgecilik İdeolojisi. *Journal Of History And Future*, 5 (3), 819–834.

Özer, Y. (2011). Avrupa Birliği'nde Göç ve Sığınma Politikasının Avrupalılaşıma Süreci: Lizbon Antlaşması Sonrası Durum ve Türkiye'ye Etkileri. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 107–148.

Özerim, M. G. (2012). *Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Özerim, M. G. (2014). Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusunda Dönüşü : Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi? *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5 (1), 11.

Özgen, A. Ö. (2010). *Avrupa Birliği Göçmenlik Politikaları: Tarihsel Geçmiş ve Mevcut Durum*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özgen, C. (2016). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik Ve Savunma Politikası 'nda İlk Çatlak: Libya Krizi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6 (15), 143–176.

Özgür, O. (2013). *Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye'ye Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Özkan, M. (2019, Ocak 24). Venezuela'da neler oluyor? www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/venezuela-da-neler-oluyor/1373440 adresinden 30 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Özkan, Y. (2015, Ekim 7). Mülteci istemeyen Hollandalılar bakana saldırdı.

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151007_yusuf_multeci
adresinden 12 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Özoğlu, M. (2019, Kasım 20). İspanya’da seçim sürprizi: “Komünist kent” aşırı sağa kaydı. <https://tr.euronews.com/2019/11/20/ispanya-da-secim-surprizi-komunist-kent-asiri-saga-kaydi> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Öztürk, M. (2011). *Avrupa Birliği Göç Politikaları: Almanya’daki Türk İşçileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, N. Ö. (2012). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 187–229.

Özyakışır, D. (2017). Ekonomik Kalkınmada Göçmen Transferlerinin Rolü: Mit mi Gerçek mi? *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 1172–1188.

Paksoy, S., Paksoy, H. M., ve Alancioğlu, E. (2013). Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (46), 169–182.

Palabıyık, M. S., ve Yıldız, A. (2007). *Avrupa Birliği*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Palacioğlu, T. (2018). *Suriyeliler, AB ve Türkiye Özelinde Mülteciler*. İstanbul: İTO Bilgiyi Ticarileştirme ve Araştırma Vakfı ve İstanbul Düşünce Akademisi.

Paris Antlaşması. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşma (1951).

Pınar, Ö. (2017, Temmuz 4). İtalya ile diğer AB ülkeleri arasında göç krizi. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40496710> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Poddar, S. (2016). European Migrant Crisis: Financial Burden or Economic Opportunity? *Social Impact Research Experience*, 43 , 1–26.

Press Association. (2015, Haziran 3). PM: Boat migrants “want life boost”. <https://www.dailymail.co.uk/wires/pa/article-3109310/PM-Boat-migrants-want-life-boost.html> adresinden 13 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

- Reçber, K. (2001). Batı Avrupa Birliği Kurucu Andlaşması Örneğinde Uluslararası Andlaşmaların Sona Ermesi/Erdirilmesi Sorunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 184–194.
- Regulation (EU). (2013a, Haziran 26). Regulation (EU) No 604/2013 Of The European Parliament And Of The Council of 26 June 2013. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=en> adresinden 02 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.
- Regulation (EU). (2013b, Kasım 6). Regulation (EU) No 1052/2013 Of The European Parliament And Of The Council of 22 October 2013. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1052&from=EN> adresinden 23 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Reuters. (2016, Nisan 4). In Greece, a fence directs people into the sea. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/migration/#story/41> adresinden 09 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Reynolds, J. (2018, Ocak 17). Italy election: “White race” remark sparks row. <https://www.bbc.com/news/world-europe-42717117> adresinden 01 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Riegert, B. (2017, Ocak 1). Malta: Tiny country, big tasks. <https://p.dw.com/p/2V6jS> adresinden 19 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Saatçioğlu, B. (2017). AB’nin Mülteci Krizi: Normlar-Çıkarlar Dikotomisi Üzerinden AB’yi Yeniden Değerlendirmek. (Editörler: Yaprak Gülcan, Sedef Akgüngör, ve Yeşim Kuştepe). *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 293, 212–236.
- Şahin, T. Y. (2017). Soğuk Savaş Sonrası Arap Orta Doğu’sunun Siyasi Tarihi. (Editörler: Sertif Demir ve Oktay Bingöl). *Yeni Ortadoğu Aktörler, Dinamikler ve Denge Arayışları*. Ankara: Barış Kitap, 53–118.

- Saliji, T. (2018). *Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 1–16.
- Sanal. (2013a, Temmuz 2). France's Marine Le Pen loses immunity as MEP. <https://www.bbc.com/news/world-europe-23142984> adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2013b, Aralık 2). AB'nin dış sınırlardaki yeni gözü EUROSUR devrede. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-nin-dis-sinirlardaki-yeni-gozu-eurosur-devrede/200411> adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2015a, Nisan 22). Merkel: Mediterranean deaths “incompatible with EU values”. <https://www.dw.com/en/merkel-mediterranean-deaths-incompatible-with-eu-values/a-18400041> adresinden 02 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2015b, Eylül 1). Thousands of refugees arrive in Germany. <https://p.dw.com/p/1GPn1> adresinden 04 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2015c, Eylül 15). Tel örgüyü geçen tutuklanacak. <https://p.dw.com/p/1GWXG> adresinden 19 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2015d, Eylül 17). Bulgaristan Türkiye sınırında önlem alıyor. <https://p.dw.com/p/1GXsL> adresinden 23 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2016a, Ağustos 15). Bulgaristan-Türkiye sınırında ek kontrol noktaları. <https://p.dw.com/p/1Jiav> adresinden 23 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2016b, Eylül 24). Balkan ülkelerinin mülteci krizine bakışı. <https://p.dw.com/p/2QY7V> adresinden 23 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sanal. (2016c, Ekim 5). The Western Balkan Route. <https://epthinktank.eu/2016/10/06/serbias-role-in-the-migration-crisis/dynamics->

along-the-western-balkan-route/ adresinden 23 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2016d, Ekim 19). Bulgaristan'da mülteci korkusu. <https://p.dw.com/p/2ROgn> adresinden 23 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2018a, Şubat 22). AfD'den PEGIDA ile işbirliği sinyali. <https://p.dw.com/p/2tB6v> adresinden 04 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2018b, Mayıs 3). Országgyűlési Képviselők Választása 2018. <https://www.valasztas.hu/ogy2018> adresinden 22 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2019, Temmuz 22). Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması'nı askıya aldık. <https://p.dw.com/p/3MX3F> adresinden 02 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021a). Bulgaria Narodno sabranie (National Assembly) Elections In 2014. http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2045_14.htm adresinden 24 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021b). Bulgaria Narodno sabranie (National Assembly) Last Elections. http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2045_E.htm adresinden 24 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021c). Eurosur. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/border-crossing/eurosur_en adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021d). FRANCE - Assemblée nationale (National Assembly) - Elections in 2012. http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2113_12.htm adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021e). FRANCE - Assemblée nationale (National Assembly) - Last Elections. http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2113_E.htm adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021f). France — European Parliament election.

<https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/france/#92021> adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021g). Hungary Országgyűlés (National Assembly) Elections In 2014. http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2141_14.htm adresinden 22 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021h). Парламентарни Избори | 4 Април 2021 Сумарни данни. <https://results.cik.bg/pi2021/rezultati/> adresinden 24 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sanal. (2021i, Ağustos 16). Kabil Havalimanı'nda kaos: Uçaktan düşen 3 kişi hayatını kaybetti. <https://tr.euronews.com/2021/08/16/kabil-havaliman-nda-kaos-ucaktan-dusen-3-kisi-hayat-n-kaybetti> adresinden 30 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Sander, O. (2003a). *Siyasi Tarih 1918-1994*. (11. Basım). Ankara: İmge Kitapevi.

Sander, O. (2003b). *Siyasi Tarih İlkçağlarından 1918'e*. (11. Basım). Ankara: İmge Kitapevi.

Sarı, T. (2019). *Suriye Mülteci Krizinin Türkiye ve Avrupa Ekonomileri Üzerine Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Sayın, Y., Usanmaz, A., ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1–13.

Şeker, A. U. (2015, Eylül 15). “Sığınmacı krizi tel örgülerle önlenemez”. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-tel-orgulerle-onlenemez/120050> adresinden 06 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Semercioğlu, H. (2016). Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 188–202.

- Şemşit, S. (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şemşit, S., ve Şahal Çelik, D. (2019). Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15 (2), 279–294.
- Şen, Y. F., ve Çiçek, H. (2018). Boko Haram Terör Örgütünün Bölgedeki Etkisi ve Örgütle Müzakere Olanakları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (15), 2093–2145.
- Sert, D. (2014). Küresel Hareketlilik ve Göç. (Editör: Evren Balta). *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. (1. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları, 505–524.
- Sezik, M., ve Ağır, O. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), 95–123.
- Şimşek, D. (2019). Suriyeli Mültecilerin Avrupa'ya Yayılımı: Analitik ve Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 493–518.
- Sirkeci, İ., Özerim, M. G., ve Bilecen, T. (2020). KOVID-19'un Uluslararası Hareketlilik ve Göçmenliğe İlişkin Etkisi Üzerine. *Göç Dergisi*, 7 (1), 1–8.
- Sınnmaz, K. (2019, Temmuz 22). Çifte Mülteciler: 'Filistinli Suriyeliler'". https://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_2293.pdf adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.
- Sıradağ, A. (2015, Mayıs). *Sahra Altı Afrika'sında Terörist Grupların Yükselişi Boko Haram ve Eş-Şebab*. İstanbul: Seta Yayınları: http://file.setav.org/Files/Pdf/20150520201544_125_afrika_web.pdf adresinden 23 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Smith-Spark, L., ve Messia, H. (2013, Ekim 27). Italian coast guards rescue 700

migrants as EU leaders promise action.
<https://edition.cnn.com/2013/10/25/world/europe/europe-migration-lampedusa/index.html> adresinden 10 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Smith, H. (2019, Temmuz 7). Greek elections: landslide victory for centre-right New Democracy party. <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/07/greeks-choose-between-beach-and-ballot-in-first-post-debt-bailout-poll> adresinden 05 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Sokullu, E. C. (2017). İngiltere'nin AB İle İmtihani: Siyasal Söylemlerde Avrupa-Şüpheciliğin Evrimi ve Brexit. *EURO Politika*, (2017 Özel Sayı), 11–34.

Sönmez, P. (2014). *Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Soytürk, M. (2019a). Avrupa Birliği İltica ve Mülteci Politikalarının İflası ve Paradigma Değişiminin Gerekliliği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (3), 620–639.

Soytürk, M. (2019b). Avrupa Birliği ve Geleceği. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6 (2), 311–330.

Sputnicnews.com. (2015, Ekim 27). Victory of Eurosceptic Party in Polish Elections Linked to Refugee Crisis. <https://sputniknews.com/analysis/201510271029194484-poland-eurosceptic-elections-refugee/> adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

Tagliapietra, A. (2019, Haziran). *The European Migration Crisis: A Pendulum between the Internal and External Dimensions*. Istituto Affari Internazionali (IAI) Papers: www.jstor.org/stable/resrep19673 adresinden 25 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.

Tan, A. (2016). *Haz. İbrahim'in Ayak İzlerinde Ortadoğu*. (1.Baskı). İstanbul: Çıra Yayınları.

- Tan, T. (1972). Avrupa Ekonomik Topluluğu Hukuku. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27 (3), 201–216.
- Tangör, B., ve Sayın, S. (2012). Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı? *Ankara Avrupa Calismalari Dergisi*, 11 (1), 85–118.
- Taşdemir, H., ve Demir, H. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. *Ankara Avrupa Calismalari Dergisi*, 2 (3), 85–100.
- Tezcan, E. (1999). Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54 (1), 143–158.
- The Stockholm Programme. (2010, Mayıs 4). The Stockholm Programme (2010/C 115/01) - C 115/1. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:EN:PDF> adresinden 12 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Toktay, M. (2020, Nisan 10). Gürcistan sınırının kapatılması nedeniyle çay hasadı Covid-19’a takılabilir. <https://tr.euronews.com/2020/04/10/gurcistan-s-n-r-n-n-kapat-lmas-nedeniyle-cay-hasad-covid-19-a-tak-labilir> adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.
- Tonella Tüzün, L. M. (2018). Venezuelalı Mültecilerin Brezilya’daki İçselleştirme Stratejisinin İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (15), 1696–1715.
- Toygür, İ., ve Benvenuti, B. (2016). *The European Response To The Refugee Crisis: Angela Merkel On The Move. IPC-Mercator Policy Brief*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi, Istanbul Policiy Center: https://ipc.sabanciuniv.edu.tr/wp-content/uploads/2016/06/IlkeToygur_BiancaBenvenuti_FINAL.pdf adresinden 12 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Treaty Of Lisbon, Pub. L. No. 2007/C 306/01, Official Journal of the European Union (2007).

- TRT Haber. (2016, Aralık 9). Afrika'da açlık sorunu devam ediyor. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/afrikada-aclik-sorunu-devam-ediyor-287116.html> adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.
- Tuğrul, A. B. (2018). Küreselleşme Enerji Politikasında Yumuşak Güç Etkisi. (Editörler: Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu). *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler*. (1. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 287–301.
- Türko, E. S., ve Gökçenoğlu, S. (2020). Avrupa Birliği Tarihinde Bir Geri Adım: Brexit. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (1), 573–589.
- Uğurludoğan, U. (2020). *Arap Baharı Sonrası Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlere Yönelik Göç Politikaları: Avrupa Birliği Açısından Bakış*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Ülger, İ. K. (2003). *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*. İstanbul: ABTürkiye İşbirliği Derneği Yayını.
- Ultan, M. Ö. (2015). *Avrupa Birliği'nde Yasadışı Göçün Önlenmesi Ve Ülke Uygulamaları*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluer, A. G. (2018). Nijer Deltası'nda Çatışma, Güvenlik, Sivil Toplum ve Şiddet. *TESAM Akademi Dergisi*, 5 (1), 137–157.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. (Editörler: Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath-Cross). (2. Basım). Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü(IOM) Yayınları.
- UN DESA. (2021, Ocak 20). International Migrant Stock as a Percentage of the Total Population at mid-year 2020. https://migrationdataportal.org/?i=stock_perc_&t=2020&cm49=276 adresinden 09 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- UNHCR.org. (2020a). Bosnia and Herzegovina (BIH).

<https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=qES8Uj> adresinden 20 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2020b). Georgia (GEO). <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=N3UzEz> adresinden 20 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2020c). Nigeria (NGR). <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=4K7Jgm> adresinden 22 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2020d). Refugee Data Finder. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=L9SzaI> adresinden 17 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2020e). Serbia and Kosovo: S/RES/1244 (1999) (SRB). <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=c3lJS4> adresinden 20 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2020f). Ukraine (UKR). <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=lv05RC> adresinden 20 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2020g). Venezuela (Bolivarian Republic of) (VEN). <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=5M3hW0> adresinden 30 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2020h, Mayıs 8). Syria Regional Refugee Response. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> adresinden 18 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2021a). Operational Portal: Refugee Situation. https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean#_ga=2.239795651.1139159144.1615641921-961292159.1607256318 adresinden 03 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2021b). Operational Portal Refugee Situation - Spain. <https://data.unhcr.org/en/country/esp> adresinden 10 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR.org. (2021c). Venezuela Situation. <https://data2.unhcr.org/en/situations/vensit> adresinden 29 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

UNHCR. (2019, Haziran 20). *Global Trends Forced Displacement in 2018*. Geneva: The UN Refugee Agency: <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf> adresinden 01 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.

UNHCR. (2020, Haziran 18). *Global Trends Forced Displacement in 2019*. Copenhagen: The UN Refugee Agency: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5ee200e37/unhcr-global-trends-2019.html> adresinden 01 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.

Ünlü, K. (2020, Haziran 12). AB ve Suriyeli Sığınmacılar. <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/ab-ve-suriyeli-siginmacilar> adresinden 21 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.

UNRWA. (1949, Aralık 8). General Assembly Resolution 302. <https://www.unrwa.org/content/general-assembly-resolution-302> adresinden 17 Mayıs 2020 tarihinde alınmıştır.

Varol, N., ve Gültekin, T. (2016). Etkin Bir Göç Faktörü: Afetler. *AÜDTCF Antropoloji Dergisi*, 32 , 43–51.

Varro, D., Vehlewald, H.-J., ve Biskup, D. (2015, Aralık 9). Darum baut Ungarn einen Zaun gegen Flüchtlinge. <https://www.bild.de/politik/ausland/viktor-orban/darum-baut-ungarn-einen-zaun-gegen-fluechtlinge-42544402.bild.html> adresinden 19 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Walker, A. (2012). *What Is Boko Haram?* Washington DC: US Institute of Peace: <https://www.jstor.org/stable/resrep12178> adresinden 27 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Woetzel, J., Pinner, D., Samandari, H., Engel, H., Krishnan, M., Boland, B., ve Powis, C. (2020, Ocak 16). *Climate risk and response: Physical hazards and socioeconomic impacts*. McKinsey & Company:

[https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business Functions/Sustainability/Our Insights/Climate risk and response Physical hazards and socioeconomic impacts/MGI-Climates-risk-and-response-Full-report-vF.pdf](https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/Sustainability/Our%20Insights/Climate%20risk%20and%20response%20Physical%20hazards%20and%20socioeconomic%20impacts/MGI-Climates-risk-and-response-Full-report-vF.pdf) adresinden 30 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Worldbank.org. (2021). Population, total - Syrian Arab Republic. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=SY> adresinden 19 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

Yağbasan, M., ve Örsöğlü, Ü. (2017). Kùltürlerarası İletişim Bağlamında Avrupa’da Göçmen ve İslam Algısı: Fransa Özelinde Ampirik Bir Çalışma. *Global Media Journal TR Edition*, 8 (15), 404–434.

Yağcıoğlu, O. (2017). *Göç Sorunu Bağlamında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yakut, B. (2010). Lizbon Sonrası AB’nin Yeni Kurumsal Yapısı Ve Karar Alma Süreçlerinin Özgürlük, Güvenlik Ve Adalet Alanındaki Yansımaları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1 (2), 53–91.

Yaralı Akkaya, A. (2019). Avrupa’nın Mùlteci Politikalarına Oryantalist Yaklaşımı: Suriye Krizi Sonrası Avrupa ve Türkiye İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74 (2), 1–24.

Yazıcı, E., ve Düzkaya, H. (2017). Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü: Türkiye Ve Avrupa Birliği Mevzuatı Ekseninde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6 (16), 419–456.

Yıldırım, Ş. (2001). *Avrupa’ya Göç, Avrupa’nın Göç Politikası ve Batı Avrupa’da İlegal Göçmenlerin İstihdamı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yıldırım, T. (2009). Sağlık Çalışanları ve Uluslararası Göç: Göç Nedenleri Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakùltesi Mecmuası*, 62 (3), 87–94.

- Yılmaz, F. H., ve Navruz, M. (2019). Küresel İklim Değişikliği, İklim Mültecileri Ve Güvenlik. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 255–270.
- Yılmaz, Ö. N. (2020). *Avrupa'daki Radikal Sağ Partilerin Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğine İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., Kayseri.
- Yılmaz, S. (2019). *Putin dönemi Rusya Dış Politikası ve Güvenlik Doktrinleri*. (1. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yunanistan Ve Türkiye Arasında Frontex: Geri Çevrilme Sınırı*. (2014, Temmuz 17). https://www.fidh.org/IMG/pdf/rapport_tu_web-sommr-tu-ok.pdf adresinden 30 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.
- Zenginoğlu, S. (2016). Uluslararası Terörizm Ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 157–178.
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *TBB Dergisi*, 99 , 229–240.